A. GIURGIU
M. N. COSTIN
V. PĂCURARIU

ÎNTREPRINDEREA

UNITATE DE BAZĂ A ECONOMIEI NAȚIONALE A R.S. ROMÂNIA

DACIA

Scanned with OKEN Scanner

A. GIURGIU ■ MIRCEA N. COSTIN ■ V. PĂCURARIU

ÎNTREPRINDEREA
UNITATE DE BAZĂ A ECONOMIEI NAȚIONALE

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA, 1978

Scanned with OKEN Scanner

1. ORGANIZAREA, CONDUCEREA ȘI FUNCȚIONAREA ÎNTREPRINDERII

1.1. ÎNTREPRINDEREA – ENTITATE ECONOMICĂ ȘI OBIECT DE REGLEMENTARE JURIDICĂ

1.1.1. *ABORDAREA SISTEMICĂ A ÎNTREPRINDERII*

1.1.1.1. NECESITATEA ABORDĂRII SISTEMATICE A CONCEPTULUI DE ÎNTREPRINDERE

Continua dezvoltare a economiei naţionale marchează nu numai spectaculoase acumulări cantitative ci şi mutaţii structurale radicale, care prefigurează apariţia unei noi calităţi în organizarea social-politică a orînduirii noastre. Sub incidenţa revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane şi ai altor factori esenţiali ai dezvoltării, se intersectează fenomene deosebit de variate. Concentrarea forţelor de producţie este însoţită de o adîncire a diviziunii muncii şi a specializării activităţilor. Diversificarea tot mai accentuată a economiei naţionale pune pe primul plan organizarea unei cooperări extrem de dense şi intense între producători. Necesitatea sporirii eficienţei utilizării tuturor resurselor, precum şi necesitatea realizării din ce în ce mai deplin de către oamenii muncii a dublei lor calităţi de proprietari şi producători impun autonomizarea mai accentuată a patrimoniului socialist, deoarece fiecărui colectiv de oameni ai muncii îi este încredinţată „o parte a mijloacelor de producţie a societăţii, ale întregului popor, pe care este chemat să o gospodărească ca proprietar, în aşa fel încît să contribuie la

Scanned with OKEN Scanner

creşterea continuă a producţiei, la sporirea avuţiei naţionale, la ridicarea bunăstării sale şi a tuturor celor ce muncesc"[1].

Separarea patrimonială a mijloacelor de producţie proprietate socialistă fragmentează activitatea economică în unităţi distincte. Autonomizarea tot mai accentuată a unităţilor în contextul integrării organice a acestora în sistemul conducerii pe bază de plan, precum şi acţiunea factorilor amintiţi mai sus, sporesc de o manieră exponenţială gradul de complexitate atît a sistemului economiei naţionale în ansamblul său, cît şi a elementelor sale componente, ramura şi întreprinderea.

Înţelegerea deplină a locului şi rolului întreprinderii nu poate fi asigurată decît prin abordarea sa sistemică, prin prisma complexităţii conexiunilor care o leagă cu mediul şi mai ales a celor ce-i determină structurile interne de funcţionare. Numai în acest fel putem avea o viziune mai clară asupra posibilităţilor de stăpînire a complexităţii activităţilor desfăşurate.

În structura organizatorică a economiei noastre naţionale întreprinderea îndeplineşte rolul de unitate de bază, rol ce poate fi pus în evidenţă prin cîteva caracteristici ale sale, frecvent subliniate în literatura de specialitate[2]. Astfel întreprinderea este unitatea de producţie care posedă:

— un profil tehnico-productiv propriu;

— un loc specific în structura organizatorică a economiei socialiste, ca verigă primară a sistemului de conducere planificată a activităţii economico-sociale;

— o autonomie organizatorică, calitate în care întreprinderea exercită o autoritate asupra întregii sale sfere de activitate, prin îndeplinirea directă a funcţiilor sale;

---

[1] Nicolae Ceauşescu, — *„România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate"*, vol. 5, Editura politică, Bucureşti, 1971, pag. 487.

[2] Ion Blaga şi Gheorghe Manea, — *„Mecanismul economic al socialismului"*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, pag. 134—147.

— D. Mareş, P. Jica, C. Olah, — *„Economia industriei"*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974, pag. 45—46.

Scanned with OKEN Scanner

— o structură organizatorică proprie ce decurge din structura sa funcţională intimă şi din varietatea conexiunilor cu mediul;

— o autonomie economică, în virtutea căreia întreprinderea apare ca unitate de sine stătătoare în relaţiile sale economice şi juridice cu mediul ambiant.

Măsurile de reorganizare pe baze noi a conducerii activităţii economico-financiare din ţara noastră vizează, printre alte obiective, întărirea autonomiei organizatorice şi mai ales economice, astfel încît să se favorizeze realizarea autogestiunii şi autoconducerii întreprinderilor[3].

Întreprinderea oferă cadru organizatoric adecvat pentru afirmarea şi exercitarea de către oamenii muncii a dublei lor calităţi de proprietari ai mijloacelor de producţie şi de producători ai bunurilor materiale, devenind astfel posibilă integrarea efectivă şi organică a maselor în activitatea de organizare şi conducere a producţiei.

Ţinînd seama de cele mai sus enunţate întreprinderea poate fi apreciată ca un sistem în care au loc felurite intrări de resurse şi care, pe baza transformării acestora, asigură o sumă determinată de ieşiri (Fig. 1):

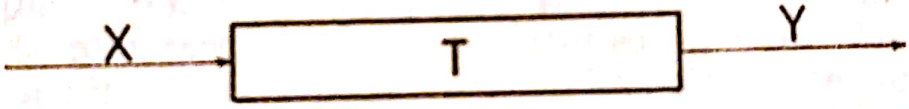

Fig. 1.

Intrările în sistemul întreprinderii constau din felurite fluxuri: informaţionale, energetice, resurse de muncă, materiale şi financiare, fiecare din acestea reprezentînd un anumit aspect al forţelor de producţie de care are nevoie întreprinderea pentru a-şi atinge scopul pentru care a fost instituită.

Ieşirile din sistemul întreprinderii constau, fie din produse finite şi semifabricate destinate vînzării, fie din lucrări executate, fie din servicii prestate, toate acestea obţinute la un anumit nivel al eficienţei utilizării (transformării) intrărilor, astfel încît pe lîngă o sumă de valori de întrebuinţare destinate satisfacerii unei sfere bine de-

---

[3] Nicolae Ceauşescu, — *„Cuvîntare la adunarea generală a oamenilor muncii de la Întreprinderea de maşini grele Bucureşti"*, Scînteia nr. 1104, din 18. II. 1978.

Scanned with OKEN Scanner

terminate de nevoi sociale să se mai obţină şi un venit net cît mai mare posibil.

Întreprinderea ca sistem transformă intrările din mediu sau din propriul sistem în ieşiri cu ajutorul unei anumite funcţii de transformare „T". Funcţia de transformare T se realizează prin îndeplinirea aşa-numitelor funcţiuni ale întreprinderii: funcţiunea de producţie, funcţiunea de cercetare-dezvoltare, funcţiunea comercială, funcţiunea financiar-contabilă, funcţiunea de personal.

Funcţiunile amintite* ca ansamblu de activităţi orientate asupra exercitării uneia sau mai multor „tehnici" în vederea realizării unor obiective derivate, rezultate din obiectivele generale ale unităţii[4], au în vedere transformarea intrărilor în ieşiri la un anumit nivel, la nivelul aşa-numitelor valori de comandă.

Întreprinderea îşi desfăşoară activitatea în condiţii concrete de mediu sau de organizare şi funcţionare interioară a mecanismelor sale de transformare. În asemenea condiţii au loc adeseori perturbaţii, fie din mediu, fie în însăşi mecanismul propriu de transformare, ceea ce face ca ieşirile „y_1" efective să se abată de la ieşirile „y_0" comandate. Întrucît activitatea întreprinderii trebuie să răspundă unor necesităţi sociale bine precizate şi la un nivel de eficienţă reclamat de înzestrarea tehnică şi asigurarea cu resurse calificate de muncă, se impune ca ea să fie astfel organizată încît să se poată autoregla şi deci asigura dezvoltarea pe baza rezultatelor proprii, deoarece „Nici o întreprindere nu poate desfăşura o activitate normală dacă nu se bazează pe rezultatele muncii proprii, dacă nu-şi asigură nu numai producţia curentă, ci şi dezvoltarea pe baza creşterii producţiei, a sporirii venitului net, a ridicării continue a rentabilităţii economice"[5].

Necesitatea adaptării la condiţiile în continuă schimbare ale mediului, precum şi a asigurării optimei folosiri a resurselor atrase impune instituirea, în sistemul între-

---

* — O analiză a conceptului de funcţiune, diversităţii şi rolului lor se face într-un paragraf ulterior.

[4] Corneliu Russu, *„Funcţiunile întreprinderii şi centralei industriale"*, Editura politică, Bucureşti, 1973, pag. 11.

[5] Nicolae Ceauşescu, — *„Cuvîntare la adunarea generală a oamenilor muncii de la Întreprinderea de maşini grele Bucureşti"*, Scînteia nr. 11041, din 18. II. 1978.

prinderii, a unui „mecanism“ eficient de reglare bazat pe corectarea abaterilor şi care să realizeze astfel, într-un sistem general de restricţii impus de necesitatea satisfacerii intereselor generale ale societăţii, autoreglarea, proces ce poate fi reprezentat grafic sub forma schemei bloc (Fig. nr. 2):

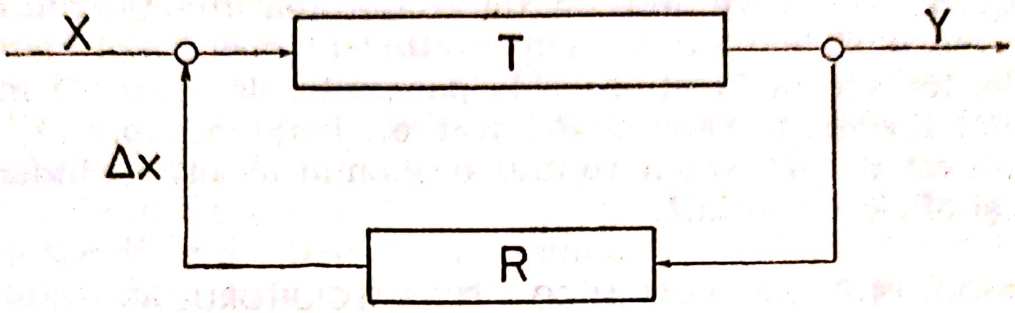

Fig. 2.

Reglarea ar consta, după cum spune Oskar Lange, în asigurarea unei astfel de funcţionări a sistemului în care orice abatere a valorilor efective ale ieşirilor Y_1 din sistem de la valorile comandate Y_0 — adică de la norma lor, este corectată[6].

Sistemul întreprinderii constă dintr-o mulţime de elemente interconectate şi care, ca atare, se intercondiţionează. Fiecare din elementele componente poate acţiona la rîndul său ca un sistem-subsistem al sistemului întreprinderii — cu intrări şi ieşiri specifice. Am putea astfel identifica subsisteme de producţie, de aprovizionare de desfacere, de asimilări de noi produse, financiar etc., care fiecare în parte ar tinde spre un nivel optim de autoreglare. Optimul întregului sistem al întreprinderii se poate asigura însă numai prin corelarea organică a tuturor subsistemelor. Aceasta presupune cu necesitate instituirea unui mecanism complex de reglare „R“, care să aprecieze abaterile ieşirilor efective de la valorile comandate prin prisma intereselor întregului sistem întreprindere şi să iniţieze corecţiile corespunzătoare — corelate — asupra intrărilor.

Mecanismul de reglare se înfăptuieşte, de regulă, prin îndeplinirea totalităţii funcţiilor (atributelor) conducerii: funcţia de prevedere, de organizare, de comandă, de coor-

---

[6] Lange Oskar, — *„Introducere în cibernetica economică“*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1967, pag. 37.

donare și de control. Evident că prin exercitarea acestor funcții se stabilesc și valorile de comandă ale sistemului de transformare „T", dar funcționarea sistemului de transformare se îndeplinește continuu prin funcțiunile analitice amintite anterior.

Întreprinderea ca sistem autoreglabil, în cadrul unor restricții obiective impuse de asigurarea funcționalității optime a sistemului atotcuprinzător al economiei naționale, trebuie să funcționeze la parametri de eficiență maximă. Avem în vedere aici atît eficiența economică, ca manifestare plenară a rolului economic al întreprinderii, cît și eficiența socială.

1.1.1.2. ÎNTREPRINDEREA ÎN CONCEPȚIA LEGIUITORULUI

Importanța deosebită pe care o are întreprinderea în desfășurarea și dezvoltarea relațiilor de producție socialiste a reținut atenția legiuitorului nostru îndată după actul naționalizării, decretat la 11 iunie 1948. Astfel prin Decretul 140/1948 pentru organizarea și funcționarea întreprinderilor industriale ale statului,[7] a fost dată întreprinderii, pentru întîia oară, o semnificație adecvată; ea era definită ca unitate de producție organizată și condusă potrivit principiului gospodăririi proprii. Aceeași semnificație a fost dată întreprinderii și prin Decretul nr. 199/1949. Elementele definitorii ale întreprinderii au fost însă precis formulate în art. 1 a Legii nr. 11/1971 care dispune: „Întreprinderea de stat este unitatea de bază în care se desfășoară activitatea economico-socială și în care oamenii muncii își exercită direct prerogativele ce decurg din dubla lor calitate de proprietari și producători *ai* bunurilor materiale." Ideea ce se degajă din acest text o regăsim exprimată într-o formulare aproape identică și în dispozițiile art. 1 alin. 1 al Legii nr. 5/1978.

1.1.1.3. DEFINIREA ÎNTREPRINDERII ÎN DOCTRINA JURIDICĂ ȘI ECONOMICĂ

Definirea întreprinderii a intrat și în preocupările literaturii noastre juridice. Dar autorii care au abordat această problemă au exprimat opinii diferite. Al. Deteșan și

---

[7] Publicat în Monitoriul Oficial nr. 161 din 15 iulie 1948.

Scanned with OKEN Scanner

C. Jornescu consideră că „întreprinderea reprezintă un organism operativ, avînd o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu afectat realizării unui anume scop în acord cu interesul obștesc"[8]. În concepția acestor autori întreprinderile sînt în același timp organe ale statului socialist și persoane juridice distincte de stat. Ele au ca elemente definitorii: personalitatea juridică, principiul centralismului democratic, existența unui patrimoniu propriu și principiul specializării[9].

Formulăm rezerve față de acest punct de vedere considerîndu-l discutabil sub următoarele aspecte:

— definiția propusă de autorii citați reflectă trăsăturile specifice ale persoanei juridice și nu ale întreprinderii propriu-zise. Este adevărat că, în general, personalitatea juridică este un element definitoriu al întreprinderii, dar aceasta nu înseamnă că numai întreprinderea are calitatea de persoană juridică. În sistemul dreptului nostru pot dobîndi o asemenea calitate și alte colectivități de oameni — cum ar fi: organizațiile obștești, instituții științifice sau culturale, asociații profesionale etc. — care îndeplinesc condițiile prevăzute de art. 26 din Decretul nr. 31/1954 ca necesare pentru existența persoanei juridice. Definiția întreprinderii — pentru a fi valabilă — trebuie să reflecte cu precădere trăsăturile specifice ale acesteia, căci în caz contrar ea nu poate fi considerată ca atare.

— cît privesc elementele definitorii ale întreprinderii, enumerarea în mod distinct a personalității juridice, a existenței unui patrimoniu propriu și a principiului specialității ni se par incorecte, deoarece patrimoniul propriu constituie una din condițiile personalității juridice, iar principiul specialității este o trăsătură specifică a acesteia. Așadar, ideea de personalitate juridică le presupune în mod necesar pe celelalte două: existența patrimoniului propriu și principiul specialității; ca urmare, ele nu pot fi luate în considerare separat unele de altele, ci doar contopite în conceptul de personalitate juridică.

---

[8] Al. Deteșan și C. Jornescu, — *„Cartea întreprinderii"*, (curier economic legislativ), Viața economică, Supliment nr. 1—2/1972, pag. 8.

[9] *Idem*, pag. 9.

— în fine, teza potrivit căreia întreprinderile sînt organe ale statului pare a fi depăşită. Credem că de vreme ce în cuprinsul legislaţiei în vigoare nu există nici o dispoziţie care să definească întreprinderea ca organ de stat, această teză în prezent nu mai poate fi susţinută[10]. A argumenta teza potrivit căreia întreprinderile sînt organe de stat „... înseamnă a argumenta împotriva literei însăşi a legii, a ignora întreaga concepţie a acesteia"[11].

V. D. Zlătescu consideră că „... întreprinderea de stat (incluzînd în acest termen... şi centralele) reprezintă o unitate socialistă de stat specifică, deosebită de organele administraţiei de stat, chemată să realizeze sarcinile ce-i revin din planul naţional unic în temeiul principiului gestiunii economice"[12]. În completarea acestei definiţii autorul mai precizează că întreprinderea se bucură de personalitate juridică, este supusă centralismului democratic, iar în cadrul ei colectivul de oameni ai muncii îşi exercită şi îşi îndeplineşte îndatoririle ce-i revin în dubla lor calitate de proprietari ai mijloacelor de producţie şi de producători ai bunurilor materiale, participînd la conducere şi dobîndind o retribuţie lunară, precum şi o parte din beneficiile realizate[13].

Firește, autorul reuşeşte să surprindă elementele definitorii ale întreprinderii, aşa cum acestea se degajă din economia legii. Ni se pare încă că definiţia propusă şi precizările în completarea acesteia nu sînt suficient de sintetice. După părerea noastră, definiţa întreprinderii trebuie astfel formulată încît să redea într-o formă concisă trăsăturile esenţiale ale acesteia: ea trebuie să fie suficient de completă pentru a sugera singură, fără precizări complementare întreg conţinutul noţiunii de întreprindere.

Dicţionarul de economie politică defineşte întreprinderea socialistă de stat: „unitate de bază a economiei na-

---

[10] Dealtfel întreprinderii îi lipseşte capacitatea de a exercita puterea de stat, adică elementul definitoriu cel mai important al organului de stat.

[11] V. D. Zlătescu, — *„Reglementarea legală a organizării şi conducerii unităţilor socialiste de stat"*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, pag. 40.

[12] *Idem*, pag. 73.

[13] *Ibidem*.

ţionale în care se desfăşoară activitatea economico-socială"[14]. Totodată acest dicţionar mai precizează că: „întreprinderea reuneşte diferite laturi şi grupe de activităţi constituind o unitate tehnico-productivă şi economică, organizatoric-administrativă şi socială care îi conferă autonomie funcţională, un anumit loc în diviziunea socială a muncii şi un anumit mod de organizare a relaţiilor pe verticală şi pe orizontală în cadrul economiei naţionale"[15].

Evident, această definiţie, ca şi precizările alăturate ei, se referă prin excelenţă la aspectele pur economice ale întreprinderii. Dar întreprinderea socialistă de stat — prin această denumire subînţelegem şi centrala industrială — constituie obiect de reglementare juridică şi de aceea credem că definiţia ei trebuie să reflecte alături de elementele economice şi pe cele juridice. În sistemul economiei noastre naţionale, întreprinderea socialistă de stat se înfăţişează ca un organism caracterizat prin intereferenţele economicului cu juridicul. Conceptul de întreprindere se asociază cu acela de subiect de drept. Întreprinderea socialistă de stat este persoană juridică. Ea înfăptuieşte activitatea economico-socială într-un cadru juridiceşte reglementat, exercitîndu-şi drepturile legal recunoscute şi îndeplinindu-şi obligaţiile ce-i revin ca participant la circuitul juridic care prin natura lui se grefează, în mod obiectiv pe circuitul economic. Aşa fiind, definiţia întreprinderii socialiste de stat, în concepţia noastră, trebuie să reflecte întregul complex de elemente economice şi juridice care interferîndu-se unele cu altele dau specificul a ceea ce legea numeşte „unitatea de bază" a economiei noastre naţionale.

1.1.1.4. DEFINIŢIA PE CARE O PROPUNEM

Sîntem de părere că definiţia legală din articolul 1. al Legii nr. 5/1978 reflectă în bună măsură trăsăturile esenţiale ale întreprinderii. De aceea, în încercarea noastră de a defini conceptul de întreprindere vom folosi ca punct de

---

[14] *Dicţionar de economie politică*, Editura politică, Bucureşti, 1974, pag. 396.
[15] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

plecare și de referință precizările făcute de legiuitor în textul citat. Determinarea conținutului și sferei noțiunii de întreprindere — considerată în dubla ei accepțiune, economică și juridică — impune sublinierea că activitatea economico-socială a întreprinderii are ca finalitate îndeplinirea cantitativă și calitativă a unor sarcini de plan și că această activitate se desfășoară în armonie cu cerințele unor principii în care se reflectă specificul și superioritatea formelor organizatorice ale economiei socialiste.

În concepția noastră, elementele definitorii ale întreprinderii socialiste de stat sînt, după cum deja am arătat, de natură economică și juridică. Dintre cele economice o importanță esențială au: faptul că întreprinderea este unitatea de bază a economiei noastre naționale, că ea desfășoară o activitate economico-socială și că înfăptuirea acestei activități are loc în mod planificat, ca parte integrantă a activității generale de îndeplinire a planului de dezvoltare economico-socială a întregii țări. Cît privesc elementele juridice, trebuie reținută calitatea de persoană juridică a întreprinderii, după cum trebuie reținute teza referitoare la dubla calitate a oamenilor muncii de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale, ca și principiile de organizare ale întreprinderii.

În lumina celor ce preced, întreprinderea este persoana juridică ce, îndeplinind o activitate economico-socială planificată, are rolul de unitate de bază a economiei naționale și care, fiind organizată pe principiile gestiunii economice, a centralismului democratic și a autoconducerii muncitorești, reprezintă cadrul instituționalizat de exercitare de către oamenii muncii a dublei lor calități, de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale. Subliniem odată mai mult că prin intreprindere socialistă de stat înțelegem și centrala industrială. Firește utilizarea acestei terminologii nu implică negarea deosebirilor ce există între centrala industrială și intreprinderea propriu-zisă și deci identificarea celor două unități pînă la ultimele consecințe, ci doar sublinierea ideii că în esență și centrala este o întreprindere caracterizată prin aceleași elemente definitorii.

1.1.2. ÎNFIINȚAREA ȘI DOTAREA ÎNTREPRINDERII SOCIALISTE DE STAT

1.1.2.1. CLASIFICAREA LEGALĂ A ÎNTREPRINDERILOR

Potrivit art. 1, alin. 2 din Legea nr. 5/1978, întreprinderile socialiste de stat se clasifică, în funcție de obiectul activității lor, în patru categorii distincte și anume:

— producătoare de bunuri,
— executante de lucrări,
— prestatoare de servicii,
— de aprovizionare și desfacere a produselor.

Aceste categorii de întreprinderi — și în exclusivitate ele — intră sub incidența de reglementare a Legii menționate. Întreprinderile, care prin specificul activității lor, nu se încadrează în nici una din categoriile arătate sînt supuse unui regim juridic special. Dacă nu există norme juridice speciale care să reglementeze înființarea și organizarea lor, asemenea întreprinderi primesc și ele regimul legal stabilit prin Legea nr. 5/1978; este însă necesar ca în actul de înființare să se facă o mențiune expresă într-un atare scop.

1.1.2.2. ACTUL DE ÎNFIINȚARE AL ÎNTREPRINDERII SOCIALISTE DE STAT

Întreprinderile socialiste de stat se înființează prin actul de dispoziție al organului de stat competent. Desprindem această concluzie din conținutul art. 28 lit. „a" al Decretului nr. 31/1954, care precizează că persoana juridică ia ființă „prin actul de dispoziție al organului competent al puterii sau administrației de stat". O dispoziție legală similară conține și art. 3, alin. 1, din Legea nr. 5/1978, potrivit căruia „Întreprinderile de interes republican se înființează prin decret al Consiliului de stat, întreprinderile de interes local se înființează prin hotărîri ale consiliilor populare".

Actul de înființare stabilește cadrul juridic și organizatoric al întreprinderii; în acest act sînt indicate obiectul activității întreprinderii, denumirea și sediul întreprinderii.

Scanned with OKEN Scanner

Stabilirea obiectului de activitate — după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[16] — implică definirea scopului întreprinderii şi totodată, ca reflex al principiului specialităţii, determinarea întinderii capacităţii de folosinţă a acesteia.

1.1.2.3. PRECIZĂRI REFERITOARE LA TEMEIUL FORMĂRII ÎNTREPRINDERII

S-ar putea discuta dacă actul de dispoziţie al organului competent reprezintă singurul temei al înfiinţării întreprinderii. În literatura de specialitate s-a exprimat părerea că înfiinţarea întreprinderii constituie un proces care parcurge mai multe momente succesive şi anume:[17]

— emiterea actului de înfiinţare,

— formarea colectivului, prin stabilirea raporturilor juridice care se leagă între fiecare muncitor şi funcţionar, pe de o parte, şi întreprindere pe de altă parte,

— constituirea organizaţiei sindicale din întreprindere şi

— încheierea contractului colectiv de muncă, actul care formează temeiul participării oamenilor muncii la activitatea întreprinderii, în condiţiile legii.

Enunţînd această teză, V. D. Zlătescu afirmă[18] că actul de înfiinţare nu constituie, şi nici nu poate fi considerat ca temei singular al formării întreprinderii. Actul de înfiinţare — constată autorul citat — exprimă voinţa statului de a crea întreprinderea; acest act rămîne însă inoperant „... cît priveşte poziţia colectivului de oameni ai muncii, fără de care ... (întreprinderea s.n.M.C. şi V.P.) nici nu poate fi concepută“[19]. De aceea actul de înfiinţare trebuie privit ca fiind un temei complex, ... în care alături de actul de dispoziţie al organului competent trebuie luat în seamă şi un al doilea act juridic, de natură preponderent contractuală (dar care ... are în oarecare măsură şi caracter de act normativ): contractul colectiv“[20]. Stabi-

---

[16] V. D. Zlătescu, *op. cit.*, pag. 90.
[17] *Idem*, pag. 91.
[18] *Idem*, pag. 49.
[19] *Ibidem*.
[20] *Idem*, pag. 50.

lirea corectă a temeiului formării întreprinderii poate fi făcută numai luîndu-se în considerare şi contractul colectiv de muncă prin care întreprinderea şi colectivul de oameni ai muncii stabilesc de comun acord cadrul de desfăşurare a întregii activităţi a întreprinderii. Contractul colectiv de muncă — conchide autorul citat — devine astfel instrumentul juridic principal prin intermediul căruia oamenii muncii îşi exprimă voinţa de a participa, în condiţiile prevăzute de lege, la realizarea sarcinilor şi la conducerea întreprinderii, precum şi de a fi cointeresaţi în rezultatele activităţii acesteia[21].

Formulăm unele rezerve faţă de acest punct de vedere. De vreme ce prin dispoziţii exprese ale legii — art. 28 lit. a din Decretul nr. 31/1954 şi art. 3 alin. 1 al Legii nr. 5/1978 — se stabileşte că întreprinderile socialiste de stat se înfiinţează prin actul de dispoziţie al organului de stat competent, pare înafara oricăror îndoieli că temeiul formării acestora rezidă exclusiv într-un asemenea act. Despre colectivul de oameni ai muncii din întreprindere, despre constituirea comitetului sindical, ca şi despre încheierea contractului de muncă se poate vorbi numai după înfiinţarea întreprinderii. Întreprinderea devine realitate juridică din chiar momentul actului prin care s-a dispus înfiinţarea ei, deoarece toate elementele de identitate ale acesteia — denumirea, sediul, obiectul de activitate şi modul de înzestrare — sînt prevăzute în acel act. Constituirea colectivului de oameni ai muncii, a comitetului sindical şi încheierea contractului colectiv de muncă dintre întreprindere pe de o parte, şi comitetul sindical pe de altă parte sînt acte ulterioare momentului înfiinţării întreprinderii. Ele sînt acte de concretizare şi de materializare a existenţei întreprinderii iar nu momente succesive ale procesului înfiinţării acesteia. Şi e firesc să fie aşa deoarece în contractul colectiv de muncă întreprinderea apare ca parte contractantă, ceea ce presupune în mod necesar că ea există deja în acel moment. Deci dacă astfel se prezintă lucrurile, atunci contractul colectiv de muncă — act ulterior dispoziţiei de înfiinţare a întreprinderii — nu poate fi considerat ca parte integrantă a momentului înfiinţării ei. Dealtfel, însuşi autorul citat admite că la data

---

[21] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

încheierii contractului colectiv de muncă întreprinderea există ca atare. Teza pe care o formulăm, precizează el, nu trebuie înțeleasă în sensul că, înainte de încheierea contractului colectiv de muncă, întreprinderea n-ar avea personalitate juridică deoarece, potrivit art. 33 din Decretul nr. 31/1954 întreprinderile socialiste de stat dobîndesc capacitatea de folosință de la data actului de dispoziție al organului puterii sau administrației de stat care le înființează. Față de această realitate pare evident că temeiul înființării întreprinderii socialiste de stat se găsește exclusiv în actul de dispoziție al organului de stat competent, nu și în contractul colectiv de muncă încheiat ulterior.

1.1.2.4. ÎNREGISTRAREA ÎNTREPRINDERII

Întreprinderile socialiste de stat sînt supuse înregistrării. Din conținutul art. 2 al Legii nr. 5/1978 și al deciziei nr. 157 din 9 februarie 1951 a ministrului finanțelor rezultă că operațiunea de înregistrare diferă — sub aspectul organului de stat la care se face — în funcție de importanța întreprinderii. Astfel, întreprinderile de interes republican se înregistrează la Direcția veniturilor de stat din Ministerul Finanțelor, iar cele de subordonare locală, la Direcțiile financiare județene sau a municipiului București. Deși înregistrarea se face în funcție de criteriul arătat, la organe de stat diferite, ea are în toate cazurile aceeași semnificație și același conținut. Operațiunea de înregistrare marchează începutul vieții juridice a întreprinderii; ea cuprinde: denumirea, sediul principal, ca și alte elemente: actul de înființare, obiectul, organul tutelar, scopul activității întreprinderii etc.[22]

În literatura de specialitate s-a pus problema dacă înregistrarea este obligatorie numai pentru întreprinderile nou înființate, sau și pentru cele care rezultă ca urmare a reorganizării unor persoane juridice. Al. Deteșan și C. Jornescu consideră că obligația înregistrării privește toate întreprinderile, indiferent dacă acestea sînt nou înființate sau numai reorganizate[23]..

---

[22] Al. Deteșan și C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 16.
[23] *Ibidem.*

Sîntem de părere că soluționarea acestei probleme trebuie să se facă nuanțat, în funcție de aspectele concrete ale reorganizării în fiecare caz în parte. Astfel, dacă prin reorganizare întreprinderea nu și-a schimbat denumirea, nu și-a modificat sediul principal sau sediile secundare, și nu și-a schimbat nici obiectul și nici scopul activității sale, ci și-a mărit doar volumul de activitate, o nouă înregistrare pare superfluă, lipsită de sens. Dacă, dimpotrivă, cu ocazia reorganizării mai multor persoane juridice a rezultat o întreprindere socialistă de stat nouă, aceasta este supusă înregistrării la fel ca orice întreprindere nou înființată. În fine, în cazul în care prin efectul reorganizării se schimbă unul sau mai multe dintre elementele de identitate ale întreprinderii (denumirea, sediul, obiectul sau scopul activității acesteia) va trebui înregistrată numai acea schimbare, sub forma unei precizări la vechea înregistrare.

1.1.2.5. DOTAREA ÎNTREPRINDERII

Potrivit art. 4 din Legea nr. 5/1978, la înființare întreprinderile se înzestrează cu fonduri fixe și se dotează cu mijloace circulante proprii ce le sînt necesare în vederea desfășurării activității lor.

Înzestrarea întreprinderilor cu fonduri fixe se face de către organele de stat competente prin acte administrative. Bunurile — fonduri fixe — cu care se înzestrează întreprinderile fac parte din fondul unitar al proprietății socialiste de stat. Actul administrativ prin care aceste bunuri sînt trecute în patrimoniul întreprinderii nou înființate, sau, după caz reorganizate, nu are caracterul unui act translativ de proprietate. Dreptul de proprietate socialistă de stat poate aparține numai statului și prin consecință bunurile care formează obiectul acestui drept sînt în principiu inalienabile. Cu ocazia înzestrării întreprinderilor socialiste de stat se constituie în patrimoniul acestora doar un drept de administrare directă referitor la bunurile fonduri fixe.

Înregistrarea întreprinderilor cu bunuri fonduri fixe se poate înfăptui în două moduri și anume: prin repar-

Scanned with OKEN Scanner

tizarea unor bunuri obținute prin investiții și prin transferul bunurilor respective din administrarea directă a unei întreprinderi socialiste de stat la o altă asemenea întreprindere. Menționăm, în această ordine de idei, că nu există bunuri fonduri fixe care să nu fi fost repartizate de către stat în administrarea directă a unor întreprinderi socialiste de stat. Toate bunurile care au acest regim se află în administrarea directă a unor asemenea întreprinderi.

În literatura juridică s-a ridicat întrebarea: ce organ de stat are competența să decidă înzestrarea cu fonduri fixe a unei întreprinderi socialiste de stat nou înființate? În lipsa unei precizări exprese a legii, s-a admis că organul care are competența de a înființa o întreprindere are și îndrituirea să o înzestreze[24]. Considerăm just acest punct de vedere, deoarece constituirea patrimoniului întreprinderii este una din condițiile esențiale de care depinde posibilitatea înființării ei. Ca urmare, dacă organul de stat emitent al actului de înființare al întreprinderii nu ar dispune de posibilitatea constituirii patrimoniului ei n-ar putea decide nici asupra dispoziției de înființare.

Cît privește dotarea întreprinderilor socialiste de stat cu mijloace circulante, aceasta se face în mod diferențiat, corespunzător importanței acestora. Astfel, în cazul întreprinderilor de interes republican, dotarea cu mijloace circulante se face de către ministere sau alte organe centrale ale administrației de stat; întreprinderile de subordonare locală sînt dotate cu asemenea mijloace de către comitetele executive ale consiliilor populare județene, respectiv de către consiliul popular al municipiului București. În fine, dotarea cu mijloace circulante a unităților componente ale unei centrale se face de către însăși centrala respectivă.

În toate cazurile însă dotarea se face din fondurile înscrise în bugetul de stat și este condiționată de avizul Ministerului Finanțelor sau, respectiv al organelor financiare locale.

---

[24] Al. Deteșan și C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 17.

1.1.3. PRINCIPIILE DE ORGANIZARE ALE ÎNTREPRINDERII SOCIALISTE DE STAT

1.1.3.1. ENUMERAREA PRINCIPIILOR

Din definiția întreprinderii socialiste de stat rezultă că orice asemenea întreprindere este organizată și își desfășoară activitatea potrivit cerințelor principiilor: centralismului democratic, autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare. Și e firesc să fie așa deoarece în Republica Socialistă România întreprinderile socialiste de stat constituie cadrul adecvat pentru exercitarea de către oamenii muncii a dublei lor calități, de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale. Totodată, întreprinderea socialistă de stat, fiind unitatea de bază a economiei naționale, reprezintă o verigă importantă de care depinde hotărîtor eficiența întregii economii naționale.

1.1.3.2. PRINCIPIUL CENTRALISMULUI DEMOCRATIC

În Republica Socialistă România organizarea întregii activități economice se face potrivit cerințelor principiului centralismului democratic. Corespunzător acestor cerințe conducerea unitară se îmbină în mod armonios cu autonomia funcțională a fiecărei întreprinderi.

Aplicarea principiului centralismului democratic în organizarea întreprinderilor socialiste de stat decurge ca o consecință logică, din caracterul unitar al proprietății socialiste de stat. Statul este unicul titular al dreptului de proprietate socialistă de stat și în această calitate el repartizează întreprinderilor economice, în administrare directă, bunurile sale. Dar, repartizarea de către stat a bunurilor ce-i aparțin, în administrarea directă a întreprinderilor socialiste de stat, nu semnifică o înstrăinare a acestor bunuri; ele continuă să rămînă pe mai departe obiecte ale dreptului de proprietate socialistă de stat. Ca unic titular al acestui drept de proprietate statul exercită conducerea centralizată a fondului unitar al proprietății socialiste de stat. Această conducere se concretizează

Scanned with OKEN Scanner

în dispozițiile pe care organele administrative le dau unităților economice cu referire la activitatea lor. Întreprinderile socialiste de stat sînt obligate să respecte aceste dispoziții și să le aducă la îndeplinire. Totodată ele au largi competențe și posibilități de a-și organiza activitatea prin valorificarea inițiativelor colectivelor de oameni ai muncii. Menționăm în acest sens rolul pe care statul îl acordă întreprinderilor socialiste de stat în elaborarea planului economic și în adoptarea deciziilor pe care le reclamă îndeplinirea sarcinilor de plan. Centralismul democratic asigură astfel corelarea armonioasă a conducerii centralizate a activității economice — exercitată în principal prin intermediul planului unic de dezvoltare economico-socială — cu independența operativă a întreprinderilor de stat, precum și cu inițiativa maselor de oameni ai muncii și larga lor participare la activitatea de conducere în domeniul economiei.

Centralismul democratic reflectă, în aplicarea lui, sporirea continuă o atribuțiilor întreprinderilor socialiste de stat, creșterea competenței lor de decizie și a răspunderii pentru deciziile adoptate, „... munca susținută pentru îndeplinirea operativă a deciziilor luate și totodată, degrevarea organelor centrale de problemele practice ale unităților de bază ..."[25]

1.1.3.3. PRINCIPIUL AUTOCONDUCERII MUNCITOREȘTI

Un alt principiu de organizare al întreprinderii socialiste de stat este autoconducerea muncitorească. Aplicarea acestui principiu constituie o formă de realizare a democrației economice, o garanție a eficienței soluțiilor adoptate în îndeplinirea sarcinilor ce revin fiecărei întreprinderi pe linia realizării planului de dezvoltare economico-socială.

Autoconducerea muncitorească a întreprinderilor economice de stat asigură unirea eforturilor de gîndire și de acțiune a oamenilor muncii din cadrul acestora, valorificarea experienței înaintate și a cunoștințelor unui număr mare de specialiști sau alte cadre din domeniul respectiv de

[25] I. Vîntu, — *Organele administrației de stat în Republica Socialistă România,* Editura Academiei R.S.R., București, 1971, pag. 112.

activitate, crearea climatului necesar dezvoltării criticii și autocriticii în colectivul de muncă, precum și adoptarea celor mai corespunzătoare decizii[26]. Elementele constitutive ale autoconducerii muncitorești sînt: dezbaterea problemelor și luarea hotărîrilor de către organe colective de conducere; îmbinarea conducerii colective cu stabilirea de atribuții și sarcini pe membrii cu funcții de răspundere ai organelor colective; responsabilitatea secretarului de partid în coordonarea efortului colectiv și în asigurarea desfășurării în bune condiții a activității organului respectiv; răspunderea fiecărui membru al organului colectiv pentru activitatea acelui organ, precum și pentru activitatea proprie; îndeplinirea de către adunarea generală a oamenilor muncii a rolului de organ suprem de conducere al fiecărei unități.

Exercitarea autoconducerii muncitorești în cadrul întreprinderilor socialiste de stat, practic, presupune participarea întregului colectiv de muncă la adoptarea deciziilor. Prin aceasta, se creează posibilitatea afirmării plenare a oamenilor muncii din fiecare întreprindere în calitatea lor de producători ai bunurilor materiale și de proprietari ai mijloacelor de producție.

1.1.3.4. PRINCIPIUL AUTOGESTIUNII ECONOMICO-FINANCIARE

În fine, întreprinderile socialiste de stat sînt organizate și își desfășoară activitatea pe baza principiului autogestiunii economico-financiare. Gestiunea economică exprimă, într-o formă esențializată, întregul sistem de relații specifice existente între statul socialist și unitățile sale economice, între aceste unități și între fiecare unitate economică și personalul ei în dubla lui calitate de proprietar și producător[27]. Aceste relații, constituite pe fondul proprietății socialiste de stat, se referă la repartizarea, folosirea și dezvoltarea fondurilor de producție, la transferul unor bunuri, la încadrarea și retribuirea personalului muncitor

---

[26] *Idem*, pag. 117.

[27] V. Stănescu și M. Constantinescu, — *„Unitatea economică socialistă* (Raportul dintre gestiunea economică, capacitatea juridică și subiectul de drept), Editura Academiei R.S.R., București, 1974, pag. 15.

Scanned with OKEN Scanner

etc. Principiul autogestiunii economico-financiare legitimează raţiunea existenţei fiecărei întreprinderi şi condiţionează eficienţa şi gradul ei de participare la formarea venitului naţional, eficienţa activităţii economico-socială a acesteia[28].

În lumina acestui principiu, activitatea fiecărei întreprinderi şi relaţiile întreprinderii trebuie să se desfăşoare în aşa fel încît să devină posibilă acoperirea cheltuielilor de producţie şi de circulaţie din veniturile proprii şi totodată să se asigure obţinerea de beneficii.

Principiul autogestiunii economico-financiare se caracterizează prin următoarele trăsături specifice:

a. — Autonomia funcţională a întreprinderilor socialiste de stat în gospodărirea fondurilor fixe şi a mijloacelor circulante care se află în patrimoniul lor. Autonomia funcţională a fiecărei întreprinderi socialiste de stat în gospodădirea eficientă a mijloacelor materiale şi băneşti, componente ale patrimoniului său, constituie punctul de interferenţă a principiului autogestiunii economico-financiare cu principiul centralismului democratic. Ea asigură participarea efectivă a oamenilor muncii, în dubla lor calitate, de proprietari şi de producători, la organizarea şi conducerea activităţii întreprinderii. Autonomia funcţională a întreprinderii se materializează în complexul de atribuţii pe care legea le recunoaşte fiecărei unităţi economice şi îmbracă următoarele aspecte[29]:

— desfăşurarea activităţii întreprinderii pe baza unui plan propriu;

— organizarea (ţinerea) de către întreprindere a unei evidenţe contabile şi încheierea unui bilanţ propriu;

— obligativitatea deschiderii de către întreprindere a conturilor la bancă, pentru păstrarea disponibilităţilor băneşti şi pentru efectuarea operaţiunilor de încasări şi plăţi, şi

— autoconducerea întreprinderii, care să asigure fundamentarea, defalcarea şi executarea planurilor, încheierea contractelor economice, organizarea producţiei şi a muncii, gospodărirea eficientă a fondurilor fixe şi a mijloacelor circulante.

---

[28] *Ibidem.*

[29] V. Stănescu şi M. Constantinescu, — *op. cit.*, pag. 34—38.

Scanned with OKEN Scanner

b. — Autogestiunea economico-financiară mai presupune ca întreprinderea socialistă de stat să aibă relaţii economice şi financiare directe şi ca pe baza acestor relaţii să participe la raporturile juridice. Participarea întreprinderilor socialiste de stat la circuitul economic se realizează prin încheierea unor contracte de furnizare, de antrepriză, de executare de lucrări sau prestări de servicii, precum şi prin efectuarea unor operaţiuni de decontare fie unele cu altele, fie cu bugetul de stat. Unităţile economice devin astfel subiecte ale unor raporturi juridice iar în această calitate dobîndesc drepturi şi îşi asumă obligaţii. Exercitarea drepturilor şi îndeplinirea obligaţiilor de către fiecare întreprindere comportă implicarea mijloacelor materiale şi băneşti ale acesteia. Or, o asemenea implicare poate avea loc numai în cadrul unor relaţii economico-financiare directe.

c. — Cea de a treia caracteristică specifică a autogestiunii economico-financiare este cointeresarea materială. Obţinerea eficienţei economice este strîns condiţionată de îmbinarea armonioasă a intereselor generale ale societăţii cu interesele întreprinderii, precum şi cu cele personale ale fiecărui om al muncii. Ideea de cointeresare implică pe de o parte, stimularea materială, iar pe de altă parte răspunderea materială. În literatura de specialitate[30] se disting două forme de cointeresare, anume: cointeresarea colectivă şi cea personală. Indiferent de forma în care se prezintă, ea trebuie să se traducă în fapt prin satisfacerea nevoilor oamenilor muncii, a intereselor lor materiale în condiţiile realizării şi depăşirii sarcinilor de plan.

Cît priveşte răspunderea materială, aceasta este un factor care asigură întărirea disciplinei în muncă. Fiecare om al muncii poartă răspunderea, în faţa colectivului în care lucrează, pentru îndeplinirea sarcinilor ce i-au fost încredinţate, iar întregul colectiv răspunde de bunul mers al activităţii generale a întreprinderii.

Aplicarea principiului cointeresării materiale se înfăptuieşte prin asigurarea unei interdependenţe între rezultatele muncii şi veniturile obţinute prin muncă de

---

[30] *Idem*, pag. 39.

către personalul muncitor, precum și prin asigurarea participării lui la beneficii. Ea presupune utilizarea întregului complex de pîrghii economico-financiare prin concursul cărora se poate asigura o cît mai justă corelare a intereselor generale cu cele personale.

d. — Controlul financiar-bancar constituie, de asemenea, o trăsătură importantă a principiului autogestiunii economico-financiare. Organizarea și funcționarea controlului la toate nivelurile este indispensabil necesară pentru asigurarea ordinii și disciplinii în gospodărirea resurselor materiale și bănești ale fiecărei întreprinderi. Controlul este o latură importantă a activității de conducere. El contribuie la buna desfășurare a activității economico-financiare a întreprinderii și la obținerea unei eficiențe economice ridicate.

1.2. PERSONALITATEA JURIDICĂ A ÎNTREPRINDERII SOCIALISTE DE STAT

1.2.1. *EXPLICAȚII PRELIMINARE*

1.2.1.1. NECESITATEA PARTICIPĂRII ÎNTREPRINDERII LA CIRCUITUL JURIDIC

Întreprinderea socialistă de stat are calitatea de subiect de drept, sau mai exact este persoană juridică. În virtutea acestei calități ea participă, ca titulară de drepturi și obligații, la circuitul juridic prin intermediul căruia se concretizează și se înfăptuiește circuitul economic. Este locul să subliniem încă odată că deși întreprinderea se manifestă în relațiile sociale ca persoană juridică, ea nu se definește totuși numai ca persoană juridică. Din multitudinea de persoane juridice recunoscute ca atare în dreptul R. S. România numai unele sînt întreprinderi socialiste de stat. Pe lîngă elementele definitorii ale persoanei juridice, acestea din urmă mai au și alte asemenea elemente, căci întreprinderea este, în principal, o entitate economică și numai în subsidiar, o entitate juridică. Cu

Scanned with OKEN Scanner

alte cuvinte întreprinderea apare ca o noțiune complexă în conținutul căreia aspectele economice se interferează cu cele juridice. De aceea, întreprinderea este în egală măsură susceptibilă de-a fi evaluată atît prin prisma teoriei economice, cît și prin prisma teoriei juridice. O imagine veridică a ei poate fi însă obținută numai în măsura în care este privită simultan prin ambele aceste prisme.

1.2.1.2. ELEMENTELE PERSONALITĂȚII JURIDICE

Așadar, întreprinderea socialistă de stat se manifestă ca persoană juridică. Dar ce este persoana juridică în concepția dreptului socialist român?

Din economia art. 26 al Decretului nr. 31/1954 rezultă că sînt persoane juridice organizațiile socialiste care au o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu distinct afectat realizării unui anume scop în acord cu interesul obștesc[31].

Prin organizare de sine stătătoare se înțelege acel mod de organizare care presupune existența unei structuri interne bine precizate a persoanei juridice, constituirea unor organe proprii de conducere ale acesteia, stabilirea atribuțiilor și delimitarea competențelor organelor respective, precum și determinarea exactă a situațiilor, condițiilor și modalităților în care încetează să existe acea persoană. Organizarea de sine stătătoare conferă persoanei juridice — după cum dealtfel s-a remarcat în literatura de specialitate[32] — posibilitatea să acționeze ca un tot coerent, iar nu ca un ceva amorf.

Expresia „patrimoniu propriu" desemnează totalitatea drepturilor și obligațiilor pe care le are persoana juri-

---

[31] Potrivit acestui text mai au calitatea de persoane juridice organele locale ale puterii de stat, organele locale și centrale ale administrației de stat, precum și celelalte instituții de stat dacă au un plan de cheltuieli proprii și dreptul să dispună independent de creditele bugetare acordate.

[32] Tr. Ionașcu, — *Organizațiile socialiste ca persoane juridice în România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, pag. 6.

dică și care există în mod distinct și independent de acelea ce aparțin altor asemenea persoane sau membrilor colectivului alcătuitor al fundamentului personalității juridice a titularei lor. Fără un patrimoniu propriu, persoana juridică nu poate funcționa ca subiect de drept, știut fiind că un asemenea patrimoniu este indispensabil necesar pentru garantarea îndeplinirii obligațiilor asumate de către acestea.

Prin „scop în acord cu interesul obștesc" se înțelege o finalitate care să explice, sau mai exact să justifice existența organizării de sine stătătoare și a patrimoniului persoanei juridice. Această finalitate trebuie să concorde cu interesul obștesc și să fie determinată de acel interes.

Cele trei elemente ale personalității juridice — organizarea de sine stătătoare, patrimoniul distinct și concordanța dintre scopul urmărit și interesul obștesc — sînt cumulative; ele trebuie identificate în chiar actul constitutiv al persoanei juridice[33].

---

[33] În literatura juridică din unele țări socialiste s-a apreciat că cele trei elemente definitorii ale personalității juridice pe care le-am prezentat mai sus, trebuie completate cu un al patrulea element. Astfel, A. V. Venediktov, (în lucrarea sa *Proprietatea socialistă de stat*, vol. II, Editura de stat pentru literatură științifică și didactică, București, 1951, pag. 475), consideră că acest al patrulea definitoriu al persoanei juridice este participarea în nume propriu la circuitul civil. Opinia este susținută și de V. Knapp, în Le concept *„Persoane morale" dans la droit Tchécoslovaque*, în „Revue internationale de Droit comparé", 1959, nr. 3, pag. 526. S. N. Bratus propune însă (în lucrarea sa *Subiectele dreptului civil*, București, Editura de stat pentru literatură științifică, 1953, pag. 138—139), ca element definitoriu al personalității juridice, distinct de cele trei înfățișate de noi, răspunderea patrimonială proprie. Aceste opinii nu au fost acceptate în literatura noastră juridică subliniindu-se, pe bună dreptate, că atît participarea în nume propriu la circuitul civil, cît și răspunderea patrimonială proprie nu pot avea rol de elemente constitutive ale personalității juridice, de vreme ce și într-un caz și în celălalt este vorba de o consecință a existenței personalității juridice, nicidecum de un element definitoriu al ei; atît participarea în nume propriu la circuitul civil, cît și răspunderea patrimonială proprie sînt posibile numai în măsura în care persoana juridică există ca atare. (Tr. Ionașcu op. cit., pag. 8).

Scanned with OKEN Scanner

1.2.1.3. CLASIFICAREA PERSOANELOR JURIDICE

În dreptul R. S. România majoritatea persoanelor juridice sînt organizaţii socialiste, sau mai exact, organizaţii care au ca scop îndeplinirea unor sarcini de natură să contribuie la înfăptuirea cu succes a procesului de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Aceste organizaţii sînt susceptibile de multiple clasificări şi caracterizări prin prisma unor criterii pe cît de numeroase, pe atît de diverse. Desigur, nici tematica lucrării de faţă şi nici spaţiul grafic afectat nu ne permit analiza tuturor clasificărilor care pot fi făcute organizaţiilor socialiste în general, persoanelor juridice în special. De aceea, ne vom opri numai asupra celei mai importante clasificări a organizaţiilor socialiste persoane juridice, anume la aceea care împarte asemenea organizaţii în două mari grupe şi anume: asociaţii în sens larg (sau uniuni) şi instituţii.

a. — Potrivit opiniei dominante în literatura noastră juridică, asociaţiile sau uniunile sînt acele organizaţii socialiste care se constituie dintr-un colectiv alcătuit prin unirea liber consimţită a mai multor persoane ce devin membre ale organizaţiei respective[34]. Iniţiativa formării persoanei juridice aparţine, în acest caz, însăşi membrilor colectivului care stă la baza acelei persoane.

În categoria asociaţiilor sau uniunilor se cuprind organizaţiile cooperatiste şi cele obşteşti.

b. — În conformitate cu aceeaşi opinie, instituţiile sînt organizaţiile socialiste „... create de către organele centrale ori locale ale puterii sau administraţiei de stat ori de către alte persoane juridice, organizaţii socialiste, al căror colectiv este format din muncitori şi funcţionari, care se află în raporturi juridice de muncă cu respectivele organizaţii socialiste“[35]. Iniţiativa formării instituţiilor nu aparţine colectivului de persoane pe care aceasta se fondează. În categoria instituţiilor se includ:

— organele puterii şi administraţiei de stat;

— instituţiile de stat care desfăşoară o activitate socială sau cultural-educativă;

---

[34] Tr. Ionaşcu, — *op. cit.*, pag. 9.
[35] *Ibidem.*

— întreprinderile socialiste de stat, în această noțiune incluzîndu-se și centralele industriale;
— orice altă organizație socialistă de stat.

Bineînțeles termenul „instituții" este folosit aici într-o accepțiune largă. Autorul citat a dorit ca definiția dată conceptului de instituție să corespundă acestei accepțiuni. După părerea noastră, prin instituții, în sens larg, se înțelege organele puterii și administrației de stat, precum și organizațiile create de aceste organe, ori de către alte persoane juridice în condițiile legii. Mai exact, termenul instituții desemnează organele statului, precum și toate celelalte organizații socialiste de stat la baza cărora se află un colectiv alcătuit din muncitori și funcționari ce-și desfășoară activitatea în temeiul unui raport juridic de muncă și își exercită drepturile, sau, respectiv, își îndeplinesc obligațiile în dubla lor calitate de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale.

1.2.2. *FUNDAMENTUL PERSONALITĂȚII JURIDICE ALE ÎNTREPRINDERILOR SOCIALISTE DE STAT*

În concepția dreptului socialist român — potrivit căreia toate raporturile juridice sînt raporturi sociale, deci raporturi ce se stabilesc numai între oameni — personalitatea juridică a întreprinderilor socialiste de stat, ca și a oricăror alte organizații socialiste (de stat, cooperatiste sau obștești) se fondează pe existența colectivului de persoane care fac parte din alcătuirea lor. Acest colectiv restrîns — alcătuit din întreg personalul încadrat în muncă la fiecare întreprindere socialistă de stat — primește din partea colectivului întregului popor reprezentat prin statul socialist, mijloacele de producție și sumele de bani necesare în vederea îndeplinirii sarcinilor ce-i revin în cadrul planului unic de dezvoltare economico-socială. Urmează deci, că, în realitate, la baza întreprinderii socialiste de stat se găsesc două colective de oameni, anume: colectivul întregului popor, organizat în statul socialist, unicul titular al proprietății socialiste de stat și colectivul restrîns al persoanelor încadrate în muncă care exercită administrarea operativă directă a mijloacelor materiale și a sumelor de

Scanned with OKEN Scanner

bani repartizate din fondul unitar al proprietății socialiste de stat[36].

În virtutea dreptului de administrare directă, întreprinderea are facultatea să stăpînească în fapt, să posede bunurile repartizate, precum și posibilitatea de a consuma acele bunuri în procesul de producție în scopul îndeplinirii sarcinilor de plan. Totodată, ea este îndrituită să transfere, prin acte de dispoziție, produsele nou create altor subiecte de drept. Așadar, colectivul persoanelor încadrate în muncă la fiecare întreprindere are atît un drept de dispoziție materială, cît și un drept de dispoziție juridică asupra bunurilor aflate în dotarea acelei unități.

Această concepție pornește de la premisa că persoana juridică este un subiect colectiv de drept[37] și că deci fundamentul personalității juridice rezidă în colectivul de persoane care, în cazul asociaților, sînt unite în virtutea calității de membru, iar în cazul instituțiilor, prin raporturi juridice de muncă.

V. D. Zlătescu aduce teoriei colectivului unele corective și precizări[38]. Astfel, el arată, în mod just, că singurul subiect firesc de drept este persoana fizică și că, alături de aceasta, oamenii pot introduce în ordinea juridică subiecte de drept create artificial, adică persoane juridice, care constituie emanația colectivului de oameni ai muncii. Dar persoana juridică — arată autorul citat — trebuie caracterizată și prin prisma structurii raporturilor de proprietate. Patrimoniul întreprinderilor socialiste de stat este alcătuit din bunuri care fac parte integrantă din fondul unitar al proprietății socialiste de stat. Unicul titular al dreptului de proprietate socialistă de stat fiind statul, ca exponent al colectivului întregului popor, rezultă că oamenii muncii din alcătuirea colectivului întreprinderii pot exercita numai un drept de administrare directă, și nu dreptul de proprietate asupra bunurilor acesteia. Cum însă, în toate orînduirile socialiste, persoana juridică se manifestă ca o emanație a titularilor drepturilor de proprie-

---

[36] Tr. Ionașcu, — *op. cit.*, pag. 14.

[37] C. Stătescu, — *Drept civil* (persoana fizică, persoana juridică, drepturile reale), Editura didactică și pedagogică, București, 1970, pag. 384—385.

[38] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 41—42.

Scanned with OKEN Scanner

tate, iar în cazul întreprinderilor socialiste de stat colectivul persoanelor încadrate în muncă exercită numai un drept de administrare directă, se impune concluzia că în spatele acestei categorii de persoane juridice stau două colective, și anume: pe de o parte, colectivul întregului popor organizat în stat, care este titularul dreptului de proprietate socialistă de stat, iar pe de altă parte, colectivul de oameni ai muncii din fiecare întreprindere[39].

Organizarea întreprinderilor socialiste de stat pe baza principiului autoconducerii muncitorești — materializat în instituționalizarea adunării generale a persoanelor încadrate în muncă, în constituirea consiliilor oamenilor muncii ca organe de conducere colectivă și în lărgirea componenței acestor consilii — confirmă pe deplin teoria colectivului. În regimul Legii nr. 5/1978, participarea oamenilor muncii din întreprinderi la conducerea efectivă a acestora a devenit o realitate care se afirmă cu putere. Această lege a creat cadrul organizatoric adecvat pentru ca oamenii muncii să înfăptuiască ei înșiși activitatea de conducere a fiecărei întreprinderi.

Participarea oamenilor muncii la conducerea întreprinderilor decurge din calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari, pe care o dobîndesc odată cu încheierea contractului colectiv de muncă. Dar ce trebuie înțeles prin această calitate?

Explicația și semnificația acestei teze decurg din specificul dreptului de proprietate socialistă de stat. Statul socialist — exponent al întregului popor — este unicul titular al acestui drept, prin natura sa, inalienabil, nedezmembrabil și imprescriptibil. Repartizarea de către stat a bunurilor ce-i aparțin, în administrarea directă a întreprinderilor nu comportă vreo știrbire a dreptului de proprietate socialistă de stat. Bunurile astfel repartizate continuă să rămînă ale întregului popor. Dar colectivul întregului popor înglobează în sfera sa colectivele persoanelor încadrate în muncă la întreprinderile socialiste de stat. La scara microeconomică a întreprinderii colectivul persoanelor încadrate în muncă simbolizează colectivul întregului popor. De aici, consecința logică potrivit

---

[39] *Idem*, pag. 42.

căreia oamenii muncii din întreprindere participă la activitatea acesteia nu numai în calitate de producători, ci și de proprietari ai bunurilor ce alcătuiesc patrimoniul întreprinderii. Firește, teza calității de proprietar, producător și beneficiar nu trebuie interpretată în sensul că oamenii muncii încadrați la o întreprindere socialistă de stat ar avea asupra bunurilor din dotarea acelei unități un drept de proprietate mai întins decît ceilalți oameni ai muncii din alcătuirea colectivului întregului popor. Dreptul de proprietate socialistă de stat este indivizibil și aparține în egală măsură tuturor oamenilor muncii care fac parte din colectivul întregului popor. Întinderea lui este unică, întocmai cum și titularul său — colectivul întregului popor reprezentat prin stat — este unic. Așa fiind, membrii colectivului de oameni ai muncii din fiecare întreprindere socialistă de stat nu au în privința bunurilor întreprinderii un drept de proprietate distinct de cel al statului; dreptul lor se contopește în dreptul statului, întocmai cum microcolectivul pe care-l alcătuiesc se contopește în marele colectiv al întregului popor. Calitatea de membru al colectivului de muncă al întreprinderii conferă însă, fiecărui om al muncii posibilitatea reală să participe la conducerea unității respective. Această posibilitate, își are sursa, în ultima instanță, tocmai în apartenența fiecărui om al muncii din fiecare întreprindere socialistă de stat la colectivul întregului popor.

Participînd la conducerea întreprinderii, membrii colectivului de muncă exercită importante prerogative referitoare la gospodărirea mijloacelor materiale și bănești ale acesteia. În virtutea aceleiași împrejurări, ei poartă răspunderea pentru modul în care gospodăresc și dezvoltă avuția obștească. Participarea la conducere — larg asigurată prin dispozițiile Legii nr. 5/1978, — ca și răspunderea pentru bunul mers al activității întreprinderii sînt în egală măsură expresii și consecințe ale calității de proprietari, producători și beneficiari a oamenilor muncii. Se verifică astfel, odată mai mult, ideea că personalitatea juridică a întreprinderii socialiste de stat se fondează pe colectivul de oameni ai muncii din întreprindere, care este factorul decisiv atît în ce privește activitatea de producție, cît și în ce privește activitatea de conducere

a unității respective. Voința persoanei juridice este deci voința colectivului de oameni ai muncii care se află la baza acesteia și care, în virtutea calității lor de proprietari, producători și beneficiari ce o posedă, exercită în mod efectiv conducerea persoanei juridice, îndeplinesc actele de dispoziție și de administrare a patrimoniului ei și sînt garanții obligațiilor sale.

1.2.3. *CAPACITATEA JURIDICĂ A ÎNTREPRINDERII SOCIALISTE DE STAT*

1.2.3.1. CONCEPTUL DE CAPACITATE JURIDICĂ

Potrivit art. 5 din Decretul nr. 31/1954, prin capacitate juridică se desemnează aptitudinea generală și abstractă a persoanelor fizice sau juridice de a avea drepturi și obligații, precum și de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații, săvîrșind acte juridice. Orice persoană juridică — la fel ca orice persoană fizică — dispune de o asemenea aptitudine. Capacitatea juridică a persoanei juridice prezintă însă anumite deosebiri comparativ cu aceea a persoanelor fizice. Aceste deosebiri — pe care le vom înfățișa în paginile următoare — subliniază în mod pregnant diferențierea de specific între cele două categorii de subiecte de drept.

1.2.3.2. DOBÎNDIREA ȘI ÎNTINDEREA CAPACITĂȚII JURIDICE A ÎNTREPRINDERII

Analiza capacității juridice a întreprinderilor socialiste de stat — cum dealtfel se pune problema în cazul oricărei persoane juridice — implică în mod necesar distincția între capacitatea de folosință și aceea de exercițiu.

a. — Întreprinderea dobîndește capacitatea de folosință, adică aptitudinea de a avea drepturi și obligații, din momentul înregistrării[40].

---

[40] Prin decizia Ministerului Finanțelor nr. 157/1951 s-a stabilit că întreprinderile de interes general se înregistrează la direcția veniturilor de stat din Ministerul Finanțelor, iar cele de interes local la serviciile veniturilor de stat din cadrul administrațiilor financiare județene sau municipale.

Scanned with OKEN Scanner

Desprindem această concluzie din conținutul art. 33 alin. 1 al Decretului nr. 31/1954, care dispune: „persoanele juridice care sînt supuse înregistrării au capacitatea de a avea drepturi și obligații de la data înregistrării lor". Întreprinderea socialistă de stat este supusă înregistrării. Așadar, formalitatea înregistrării are, în cazul întreprinderii, efect constitutiv de personalitate juridică. Aceasta este regula. Prin excepție, art. 33 alin. 3 din decretul menționat stabilește că orice persoană juridică — deci și întreprinderea socialistă de stat — are capacitate chiar din momentul actului de înființare cît privește drepturile constituite în favoarea ei, îndeplinirea obligațiilor și a oricăror măsuri preliminare ce ar fi necesare pentru ca acea persoană juridică să ia ființă în mod valabil. Prin urmare, întreprinderea socialistă de stat dobîndește o personalitate juridică restrînsă de la data actului de înființare, și o personalitate juridică deplină de la data actului de înregistrare.

Rațiunea fragmentării pe etape a procesului de dobîndire a personalității juridice se găsește — după cum s-a remarcat în literatura noastră de specialitate[41] — în specificul condițiilor cerute de lege pentru înființarea persoanei juridice. Într-adevăr, pentru ca o organizație socialistă să devină persoană juridică, ea trebuie să îndeplinească, între altele, și condiția de a avea un patrimoniu propriu afectat unui scop în acord cu interesul obștesc. Dar, patrimoniul este o realitate juridică indisolubil legată de existența unui subiect de drept. Calitatea de subiect de drept implică în mod necesar atributul capacității de folosință. De aici consecința că o organizație economică socialistă — la fel ca orice colectivitate umană — poate deveni persoană juridică numai în măsura în care dobîndește cu anticipație o capacitate de folosință suficientă pentru a-i permite să îndeplinească cerințele legale de dobîndire a personalității juridice depline. Subliniem însă că acordarea unei personalități juridice restrînse are caracterul de situație temporară; ea privește numai perioada dintre data actului de înființare a întreprinderii (sau a altei organizații socialiste) și data înregistrării acesteia.

---

[41] Tr. Ionașcu, — *op. cit.*, pag. 133.

Scanned with OKEN Scanner

Mai exact, personalitatea juridică restrînsă este specifică în exclusivitate întreprinderii în curs de constituire şi nu întreprinderii deja constituite. Ea se integrează organic — fiind indispensabilă — în procesul de constituire al întreprinderii. Finalizarea acestui proces — prin actul de înregistrare la organul de stat competent — marchează, totodată începutul personalităţii juridice depline.

Întinderea capacităţii de folosinţă a întreprinderii socialiste de stat — ca şi a celorlalte persoane juridice — nu coincide cu aceea a capacităţii de folosinţă a persoanelor fizice. Drepturile şi obligaţiile pe care le au, sau le pot avea acestea din urmă sînt mult mai numeroase ca acelea care pot fi dobîndite sau, respectiv asumate de către persoanele juridice. Şi e firesc să fie aşa deoarece raţiunea de a fi a unei persoane juridice rezidă în scopul pentru care acea persoană a fost înfiinţată; ca urmare întinderea capacităţii de folosinţă a persoanei juridice trebuie raportată la acest scop şi totodată, limitată la ceea ce este strict necesar pentru atingerea lui. În acest sens s-a admis că întinderea capacităţii de folosinţă a persoanei juridice se determină potrivit specialităţii scopului în vederea căruia a fost constituită acea persoană juridică.

Fiecare întreprindere socialistă de stat reprezintă o verigă a sistemului economic naţional şi are de îndeplinit o sumă de sarcini în cadrul activităţii de realizare a planului naţional unic de dezvoltare economico-socială. Amploarea şi specificul acestor sarcini diferă de la o întreprindere la alta. În raport de această împrejurare, diferă şi specialitatea scopului fiecărei întreprinderi. Aşa fiind, întinderea şi conţinutul capacităţii de folosinţă a diverselor categorii de întreprinderi sînt diferite şi ele. Dar indiferent de amploarea şi de specificul sarcinilor economice ale diverselor întreprinderi, indiferent de specialitatea scopului, capacitatea de folosinţă recunoscută fiecărei întreprinderi, fiecărei persoane juridice cuprinde toate drepturile şi obligaţiile care sînt necesare în vederea îndeplinirii sarcinilor de plan, scopului acelei întreprinderi, acelei persoane juridice.

În literatura juridică, principiul potrivit căruia persoana juridică are folosinţa tuturor drepturilor şi obligaţiilor necesare pentru a-şi realiza scopul pe care îl urmăreşte — şi în exclusivitate folosinţa acelor drepturi

Scanned with OKEN Scanner

și obligații — a fost denumit principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice[42]. Acest principiu — care se manifestă ca un reflex al cerințelor legii obiective a dezvoltării planice proporționale a economiei naționale — a primit consacrare legislativă prin dispozițiile art. 34 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954[43].

Actele juridice săvîrșite de organul de conducere al întreprinderii (sau al oricărei alte persoane juridice) cu nesocotirea principiului specialității sînt nule de drept. În acest sens art. 34 alin. 2 din Decretul menționat dispune: „Orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării (scopului persoanei juridice n.n. M.C. și V.P.) este nul".

b. Potrivit art. 35 alin. 1 și 2 din Decretul nr. 31/1954, întreprinderea socialistă de stat (ca dealtfel orice persoană juridică) își exercită drepturile și își îndeplinește obligațiile prin organele sale și ca urmare, actele juridice făcute de aceste organe, în limitele puterilor ce le-au fost conferite, sînt considerate acte ale ei însăși. În sistemul Legii nr. 5/1978 întreprinderea (noțiune care în concepția noastră desemnează și centrala) are organe colective de conducere, anume: adunarea generală (ca organ suprem) și consiliul oamenilor muncii și biroul acestui consiliu (organe cu activitate permanentă). Urmează deci, că voința acestor organe, exprimată în limitele prerogativelor lor, se manifestă ca voință a însăși întreprinderii. Dar organele de conducere menționate, fiind colective, și voința lor, deci a întreprinderii apare ca o voință colectivă.

Ca subiect de drept, întreprinderea nu dispune prin urmare de o voință proprie în adevăratul sens al cuvîntului. Dacă totuși legiuitorul a identificat prin voința organului de conducere exprimată în anumite condiții, voința întreprinderii însăși, a făcut-o recurgînd la un artificiu pe cît de vizibil pe atît de necesar pentru asigurarea participării persoanei juridice la circuitul civil. Sub aspect psihologic, voința persoanelor fizice care alcă-

---

[42] Tr. Ionașcu, — *op. cit.*, pag. 136.

[43] Potrivit acestui text „persoana juridică nu poate avea decît acele drepturi care corespund scopului ei, stabilit prin lege, actul de înființare sau statut".

Scanned with OKEN Scanner

tuiesc organul de conducere al întreprinderii nu poate aparţine acesteia, deoarece, după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[44], persoana juridică nu are o existenţă organică proprie şi ca urmare, nu poate avea nici psihic şi nici voinţă proprie. Voinţa persoanelor fizice din alcătuirea organului persoanei juridice este însă atribuită în mod artificial acesteia pentru că acele persoane săvîrşind acte în calitatea lor de organ de conducere îşi manifestă voinţa în vederea realizării scopului persoanei juridice şi nicidecum pentru satisfacerea propriilor lor interese.

De vreme ce, ca persoană juridică, întreprinderea îşi desfăşoară activitatea prin organele sale de conducere, urmează că ea dispune de posibilitatea exercitării drepturilor şi asumării obligaţiilor care-i alcătuiesc conţinutul capacităţii de folosinţă, abia din momentul constituirii acelor organe. Aşadar, momentul dobîndirii capacităţii de exerciţiu, în cazul persoanelor juridice de orice fel, coincide cu momentul constituirii organelor de conducere ale acestora. De aici necesitatea distincţiei între capacitatea de folosinţă şi capacitatea de exerciţiu a persoanei juridice. Într-adevăr, dacă cea dintîi începe într-o formă restrînsă, după cum s-a arătat, chiar din momentul actului de înfiinţare a persoanei juridice, iar cea de a doua numai din momentul constituirii organelor de conducere, apoi distincţia dintre ele nu poate fi ignorată, deoarece momentele respective se decalează în timp.

1.2.4. *CAPACITATEA JURIDICĂ A ÎNTREPRINDERILOR SUBORDONATE CENTRALEI*

1.2.4.1. CONŢINUTUL CAPACITĂŢII JURIDICE A ÎNTREPRINDERII SUBORDONATE CENTRALEI

Conţinutul personalităţii juridice a întreprinderii (subordonate sau nu centralei) este dat în conţinutul capacităţii juridice a acesteia. În literatura de specialitate s-a

---

[44] Tr. Ionaşcu, — *op. cit.*, pag. 139.

Scanned with OKEN Scanner

exprimat părerea[45] potrivit căreia conținutul capacității de folosință și de exercițiu a întreprinderii, ca unitate economică, este dat de atribuțiile acesteia, prevăzute de lege. Aceste atribuții, fără nici o deosebire, definesc conținutul capacității civile a întreprinderii în raporturile economice. „În acest sens, conținutul capacității de folosință este alcătuit din totalitatea atribuțiilor; iar al capacității de exercițiu de aptitudinea întreprinderii de a-și exercita atribuțiile săvîrșind acte juridice"[46]. Așadar, autorii citați identifică, pe de o parte, capacitatea de folosință a întreprinderii cu totalitatea atribuțiilor acesteia, iar pe de altă parte, capacitatea de exercițiu cu aptitudinea întreprinderii de a-și realiza atribuțiile suvîrșind acte juridice.

Considerăm discutabil acest punct de vedere sub următoarele aspecte:

a. De vreme ce art. 5 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 definește capacitatea de folosință ca aptitudinea de a avea drepturi și obligații, pare greu de admis că aceasta ar putea fi înțeleasă drept capacitate de a avea atribuții. Conceptele „drepturi și obligații" par să aibă, cel puțin în contextul în care legiuitorul le folosește pentru a defini capacitatea de folosință, o altă semnificație decît aceea de „atribuții" utilizat în cuprinsul Legii nr. 5/1978. Într-adevăr, art. 5 din Decretul nr. 31/1954 se referă la drepturi și obligații ca noțiuni juridice, în timp ce menționata lege dă termenului „atribuții" o accepțiune mai cuprinzătoare utilizîndu-l pentru a desemna sfera de activitate și sarcinile întreprinderii. Prin urmare, nu se poate pune semn de egalitate între drepturi și obligații pe de o parte — noțiuni juridice — și atribuții, pe de altă parte, noțiune cu conținut complex avînd o semnificație preponderent economică. Drepturile și obligațiile juridice ale întreprinderii sînt numai consecințe ale activității ei și nu activitatea în sine.

b. Identificarea capacității de folosință a întreprinderii cu atribuțiile acesteia nu se justifică nici din punct de vedere al principiului specialității. Considerînd acest principiu, art. 34 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 limitează în-

---

[45] V. Stănescu, M. Constantinescu, — *op. cit.*, pag. 97—98.
[46] *Idem*, pag. 102.

Scanned with OKEN Scanner

tinderea capacității de folosință a persoanei juridice prin referire la scopul și nu la întinderea atribuțiilor acesteia din urmă. Deci dacă legiuitorul raportează drepturile și obligațiile întreprinderii la scopul ei, ni se pare lipsită de justificare abandonarea acestui criteriu legal și înlocuirea lui cu acela al atribuțiilor. Evident, referința legii la scop nu semnifică nici ea identificarea acestuia prin capacitatea de folosință a întreprinderii. Scopul și capacitatea de folosință sînt și rămîn două noțiuni distincte. Așadar capacitatea de folosință nu constituie echivalentul activității și nici al scopului întreprinderii. Ea este o noțiune strict juridică, în timp ce celelalte două — activitatea și scopul — sînt, în principal, economice.

Este adevărat că juridicul reflectă economicul, dar niciodată nu se identifică prin economic. Drepturile și obligațiile ce alcătuiesc conținutul capacității de folosință a întreprinderii chiar dacă servesc la realizarea scopului acesteia din urmă sînt și rămîn totuși altceva decît activitatea conturată în atribuțiile ei.

c. Capacitatea de folosință neidentificîndu-se prin atribuțiile întreprinderii, urmează că nici ideea potrivit căreia capacitatea de exercițiu a unității economice este aptitudinea acesteia de a-și exercita atribuțiile, săvîrșind acte juridice, nu poate fi admisă.

Capacitatea de exercițiu, ca modalitate a capacității civile este o noțiune juridică; ea a primit o definiție legală prin art. 5 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954. În cuprinsul acestei definiții, legiuitorul folosește ca elemente de referință noțiunile de drepturi și obligații, nu pe aceea de atribuții. Autorii la care ne referim propun o altă definiție decît acea legală — înlocuind drepturile și obligațiile prin atribuții — fără să argumenteze de ce era necesară definirea capacității de exercițiu altfel decît a făcut-o legiuitorul. Sîntem de părere că definiția legală a noțiunii în discuție este suficient de precisă și de clară; ea trebuie luată în considerare așa cum a fost formulată prin textul citat și acceptată ca atare pe plan doctrinar atîta timp cît legiuitorul păstrează în vigoare textul care o conține.

d. În fine, de vreme ce termenul „atribuții" este utilizat de legiuitor în cuprinsul Legii nr. 5/1978, ca indicativ al activității întreprinderii și nu pentru a desemna calitatea de subiect de drept al acesteia — iar ideea de activitate

Scanned with OKEN Scanner

semnifică altceva decît capacitatea civilă — conceptele de activitate şi capacitate nu pot fi definite unul prin altul. Aceasta cu atît mai mult, cu cît posibilitatea desfăşurării unei anumite activităţi de către o unitate economică nu este condiţionată de participarea acelei unităţi la circuitul juridic în calitate de subiect de drept şi nici nu implică în mod necesar o asemenea participare, ori o asemenea calitate.

Iată pentru ce teza susţinută de autorii citaţi, potrivit căreia capacitatea de folosinţă a întreprinderii se identifică prin „... totalitatea atribuţiilor" acesteia, iar capacitatea sa de exerciţiu, prin „... aptitudinea de a-şi realiza atribuţiile ..."[47] ni se pare inacceptabilă.

1.2.4.2. CAPACITATEA JURIDICĂ A ÎNTREPRINDERILOR SUBORDONATE CENTRALEI NU POATE FI ÎNGRĂDITĂ PRIN VOINŢA UNILATERALĂ A ACESTEIA

Capacitatea juridică a întreprinderii nu poate fi restrînsă prin voinţa unilaterală a centralei. Obiecţiile formulate referitor la identificarea capacităţii civile a întreprinderii cu atribuţiile acesteia şi respectiv aptitudinea de a exercita acele atribuţii creează totodată serioase îndoieli cu privire la justeţea şi a unei alte teze susţinute de autorii la care ne referim. Este vorba de distincţia făcută de aceşti autori între situaţia cînd capacitatea de exerciţiu a întreprinderii se realizează prin îndeplinirea de către organele sale proprii a tuturor atribuţiilor ce îi revin şi situaţia în care centrala, stabileşte, în armonie cu factorii de influenţă specifici şi pe bază de criterii economice, ca unele dintre atribuţiile întreprinderii să se realizeze în mod centralizat, la nivelul centralei. Şi într-un caz şi în celălalt capacitatea civilă a întreprinderii este raportată la atribuţiile acesteia, dar distincţia arătată are drept scop să legitimeze ideea că numai în prima situaţie există unitate de conţinut între capacitatea de folosinţă şi capacitatea de exerciţiu; în cea de a doua situaţie lipseşte o asemenea unitate deoarece prin efectul centralizării unor atribuţii ale întreprinderii, centrala restrînge implicit capacitatea de exerciţiu a acesteia

---

[47] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

fără să-i diminueze în mod corespunzător și capacitatea de folosință[48]. Așadar, în concepția autorilor citați capacitatea de folosință a întreprinderii, fiind exprimată prin atribuțiile sale, care, la rîndul lor, sînt stabilite de lege, rămîne mereu aceeași, în timp ce capacitatea de exercițiu a ei poate fi restrînsă ca urmare a manifestării unilaterale de voință a centralei. Dar această concluzie contrazice principiul consacrat prin art. 6 al Decretului nr. 31/1954, potrivit căreia „nimeni nu poate fi... lipsit, în tot sau în parte de capacitatea de exercițiu, decît în cazurile și în condițiile stabilite de lege". Nici o dispoziție legală nu prevede dreptul centralei de a limita capacitatea de exercițiu a întreprinderii subordonate. Limitele acestei capacități decurg numai din scopul în vederea căreia a fost înființată întreprinderea. În acest sens art. 34 alin. 1 și 2 din Decretul menționat, după ce stabilește că scopul persoanei juridice este fixat prin lege, actul de înființare sau statut, dispune că orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării scopului, este nul. Urmează deci că întreprinderea, cu personalitate juridică, chiar dacă este subordonată centralei, are capacitate civilă în măsura necesară realizării scopului său; ea nu poate face decît actele juridice pe care le reclamă realizarea acestui scop și tot astfel nu poate fi îngrădită în posibilitățile de a face asemenea acte. E firesc să fie așa, deoarece dacă rațiunea care justifică înființarea și existența unei întreprinderi rezidă în îndeplinirea unui scop determinat, apoi nimic n-ar putea justifica nici devierea activității ei de la obiectul realizării acelui scop și nici îngrădirea posibilităților legale proprii de atingere a scopului. Așadar, capacitatea civilă a oricărei întreprinderi trebuie să corespundă ca întindere nevoilor reclamate de îndeplinirea scopului întreprinderii respective. Organizarea și funcționarea întreprinderii socialiste de stat potrivit principiului autogestiunii economico-financiare impune această concluzie. Teza potrivit căreia centrala ar putea limita printr-o manifestare unilaterală de voință capacitatea de exercițiu a întreprinderii subordonate pare să contrazică cerințele acestui principiu.

În ce ne privește, sîntem de părere că definirea conținutului capacității civile a întreprinderii socialiste de stat,

[48] *Idem*, pag. 106—107.

Scanned with OKEN Scanner

la fel ca și delimitarea întinderii acestei capacități poate și trebuie să se facă exclusiv prin referință la conceptele de drepturi și obligații. Numai astfel această noțiune primește semnificația pe care i-a atribuit-o legiuitorul.

Înlocuirea conceptelor de drepturi și obligații prin acela de „atribuții" este de natură să creeze incertitudine cu privire la conținutul real al capacității de folosință și a celei de exercițiu a întreprinderii și să determine confuzii între aspectele pur economice și aspectele pur juridice ale activității acesteia.

În concepția noastră, principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice trebuie raportat, cînd persoana juridică este o întreprindere, la principiul gestiunii economice. Concluzia care se desprinde dintr-o asemenea raportare este că realizarea gestiunii economice ar deveni practic iluzorie dacă recunoscîndui-se întreprinderii capacitatea de a avea drepturi și obligații nu i s-ar recunoaște, în aceeași măsură, și capacitatea de a exercita toate acele drepturi, de a îndeplini toate acele obligații. Cu alte cuvinte, înfăptuirea autogestiunii economico-financiare a întreprinderii reclamă în mod necesar o deplină unitate de conținut între capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu a acesteia. O asemenea necesitate se manifestă deopotrivă în cazul întreprinderilor care nu sînt subordonate vreunei centrale, ca și în cazul întreprinderilor subordonate centralei.

Relațiile de subordonare dintre întreprindere și centrală nu anulează și nici nu înrîuresc în vreun fel oarecare statutul de persoană juridică a întreprinderii. Aceasta din urmă este și rămîne un subiect de drept distinct de centrală. Chiar dacă indicatorii de plan ai activității economice a întreprinderii se centralizează și corelează la nivelul centralei, întreprinderea și nu centrala continuă să îndeplinească rolul de unitate de bază a economiei naționale. Ce-i drept, scopul activității întreprinderii subordonate centralei se integrează, ca parte componentă, în scopul general al activității acesteia din urmă. Realizarea lui constituie însă un obiectiv direct și nemijlocit al activității întreprinderii, iar pentru centrală, el reprezintă doar un obiectiv parțial și mijlocit. În alți termeni scopul în vederea căruia a fost înființată centrala se îndeplinește numai ca urmare a îndeplinirii scopului concret urmărit prin acti-

Scanned with OKEN Scanner

vitatea întreprinderilor subordonate. Aşadar, îndeplinirea scopului întreprinderilor subordonate centralei semnifică prin sine însăşi îndeplinirea scopului centralei. De aceea, întreprinderea trebuie să dispună de capacitatea civilă care să-i permită îndeplinirea scopului pentru care a fost creată. Orice limitare a acestei capacităţi — prin voinţa unilaterală a centralei — nu numai că nu ar servi la îndeplinirea scopului urmărit, dar chiar ar periclita atingerea lui. Raţiunea existenţei centralelor constă în asigurarea coordonării activităţii întreprinderilor specializate într-un anumit domeniu al producţiei industriale şi nu de a se substitui lor în îndeplinirea unora dintre sarcinile ce le revin. De aceea, credem că centrala nu poate îngrădi prin voinţa sa unilaterală capacitatea de exerciţiu a întreprinderii; o asemenea îngrădire nu poate fi justificată prin nevoile activităţii de coordonare pe care o îndeplineşte centrala, ci numai prin restrîngerea corespunzătoare a sferei atribuţionale a întreprinderii.

Centrala este ea însăşi persoana juridică; ca urmare dispune de capacitatea civilă ce-i este necesară pentru îndeplinirea scopului său. Or, de vreme ce unitatea cu statut de centrală are o capacitate civilă suficient de întinsă pentru a-şi putea îndeplini scopul în vederea căruia a fost constituită, nimic nu poate justifica preluarea de către ea a exerciţiului unora dintre drepturile unităţii subordonate. O asemenea preluare ar contrazice principiului specialităţii capacităţii persoanei juridice şi ar determina apariţia unor situaţii greu de explicat din punct de vedere juridic. Elocvente sînt în acest sens precizările autorilor la care ne-am referit: limitarea capacităţii de exerciţiu (ca urmare a exercitării centralizate a unor atribuţii), afirmă aceşti autori, nu are ca efect şi limitarea capacităţii de folosinţă a întreprinderii; de aceea „. . . drepturile şi obligaţiile stabilite de centrală în exerciţiul atribuţiilor preluate aparţin, în ultimă instanţă, întreprinderii. Actele juridice săvîrşite de centrală în exercitarea atribuţiilor preluate sînt în numele său“[49]. Aşadar, centrala preia din conţinutul capacităţii civile a întreprinderii exerciţiul unor drepturi, încheie în virtutea lor acte juridice în numele său prin care

[49] *Idem*, pag. 111.

Scanned with OKEN Scanner

stabilește alte drepturi și obligații pe seama întreprinderii. Întreg acest mecanism de ieșire a unor drepturi din patrimoniul întreprinderii pentru a fi exercitată de centrală în numele său propriu cu scopul de a stabili noi drepturi și obligații pentru întreprindere, ni se pare o creație artificială lipsită de suport legal și fără justificare pe plan teoretic.

1.2.5. *UNITĂȚILE ECONOMICE LIPSITE DE PERSONALITATE JURIDICĂ NU DISPUN DE CAPACITATE JURIDICĂ*

1.2.5.1. CORELAȚIA DINTRE CAPACITATEA JURIDICĂ ȘI CALITATEA DE SUBIECT DE DREPT

Capacitatea juridică este un atribut definitoriu al calității de subiect de drept. Legătura dintre capacitatea juridică și calitatea de subiect de drept este atît de strînsă încît practic cele două concepte sînt inseparabile. Numai subiectul de drept dispune de capacitatea juridică și numai acela care dispune de o astfel de capacitate are calitatea de subiect de drept. Ideea este valabilă, în egală măsură, pentru persoanele fizice ca și pentru persoanele juridice.

În cazul persoanelor juridice, capacitatea juridică se reflectă în conținutul personalității juridice al acestora. Cu alte cuvinte, personalitatea juridică implică în mod necesar capacitatea juridică, iar aceasta din urmă se înfățișează în toate cazurile, ca o consecință, sau mai exact ca o expresie a celei dintîi. Drept urmare, colectivitatea umană căreia prin lege i se recunoaște o personalitate juridică, dobîndește, prin efectul acestei recunoașteri și capacitate juridică. Întinderea personalității juridice trebuie să coincidă întotdeauna cu întinderea capacității juridice. Nu există persoană juridică lipsită de capacitate juridică și tot astfel nu există nici colectivitate umană care să dispună de capacitate juridică atunci cînd prin lege nu i s-a recunoscut personalitatea juridică. Am socotit utile aceste sublinieri, deoarece în literatura noastră juridică s-a exprimat, invocîndu-se prevederile art. 38 din legea nr. 11/1971 (preluate în esența lor și de art. 75 al Legii nr. 5/1978), o opinie contrară care disociind personalitatea juridică de capacitatea juridică admite că unitățile econo-

Scanned with OKEN Scanner

mice fără personalitate juridică dispun de o anumită capacitate juridică.

Potrivit acestei opinii[50], unităţile cu gestiune economică şi fără personalitate juridică au o capacitate juridică limitată, derivată din capacitatea juridică a unităţii cu personalitate juridică — întreprindere sau centrală — prin stabilirea unor atribuţii pe care urmează să le exercite. Capacitatea juridică a unităţilor economice fără personalitate juridică se defineşte în cadrul relaţiilor de subordonare ale acestora faţă de centrala din care fac parte. Conţinutul ei nu este definit în mod direct printr-o dispoziţie a legii, ci printr-un act individual emis de centrală, în virtutea căruia aceasta din urmă investeşte unitatea fără personalitate juridică cu exerciţiul unora dintre atribuţiile sale. În acest context se precizează că unitatea economică fără personalitate juridică nu poate exercita decît atribuţii din categoria celor prevăzute de lege pentru întreprinderi. Atribuţiile stabilite de centrală pentru a fi exercitate de unitatea economică fără personalitate juridică formează conţinutul capacităţii juridice a acesteia din urmă. De aici concluzia că ne aflăm în prezenţa unei capacităţi derivate din capacitatea juridică a centralei, ceea ce înseamnă că nu legea este aceea care instituie capacitatea juridică a unităţii fără personalitate juridică, ci însăşi centrala. Legea stabileşte numai capacitatea juridică a centralei; aceasta însă investind unitatea fără personalitate cu exerciţiul anumitor atribuţii, îi conferă o anumită capacitate ca subiect de drept, desprinsă din propria sa capacitate juridică. Dar o asemenea investire a acelei unităţi operează prin ea însăşi o dezinvestire corespunzătoare a centralei şi implicit o diminuare proporţională a capacităţii juridice a acesteia din urmă.

La întrebarea: în ce sens trebuie înţeleasă diminuarea capacităţii juridice a centralei? — autorii citaţi răspund că este vorba numai de o diminuare a capacităţii de exerciţiu a acesteia. Aşa fiind, urmează că „... unitatea fără personalitate este investită cu o capacitate de exerciţiu proprie, al cărei conţinut este alcătuit din atribuţiile descentralizate, dar nu şi cu o capacitate de folosinţă cores-

---

[50] *Idem*, pag. 120 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

punzătoare"[51]. Drept urmare, centrala își va realiza atribuțiile cu care s-a dezinvestit, „... nu prin organele sale proprii, ci prin alt subiect de drept economic, unitatea sa componentă fără personalitate juridică, investită cu exercițiul acestor atribuții"[52].

1.2.5.2. UNITATEA FĂRĂ PERSONALITATE JURIDICĂ ESTE UN SUBIECT DE DREPT ASIMILAT

Opinia mai sus prezentată este discutabilă sub următoarele aspecte:

a. Obiecțiile pe care le-am formulat față de teza potrivit căreia capacitatea juridică a întreprinderii se identifică prin atribuțiile ei sînt în aceeași măsură valabile și pentru opinia în discuție. Nu revenim asupra lor. Subliniem aici doar că opinia la care ne referim nu se armonizează cu definiția legală a capacității de folosință și a capacității de exercițiu.

b. Potrivit art. 75 din Legea nr. 5/1978, unitățile fără personalitate juridică au gestiune economică, pot avea independență operativă, subcont la bancă, pot beneficia de credite bancare, pot încheia contracte prin împuternicire de reprezentare și pot avea relații economice și financiare, prin delegare, în limita competențelor stabilite de centrala de care aparțin. Este însă de observat că nici unul dintre aceste elemente, după cum nici toate împreună, nu sînt de natură să conducă la concluzia că unitățile fără personalitate juridică ar avea totuși capacitate juridică. Astfel, independența operativă nu implică existența unui patrimoniu distinct; un asemenea patrimoniu este o condiție legală a persoanei juridice, iar capacitatea juridică este concepută de legiuitor ca un atribuit al persoanei juridice, ca un element definitoriu al calității de subiect de drept, în general. După cum s-a remarcat în literatura de specialitate[53], bunurile afectate unităților fără personalitate juridică nu le aparțin lor, ci centralei care le deține cu titlul de drept de administrare directă.

---

[51] *Idem*, pag. 127.
[52] *Idem*, pag. 128.
[53] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 190.

Scanned with OKEN Scanner

Neavînd un patrimoniu propriu, unităţile fără personalitate juridică nu pot încheia contracte în nume propriu. De aceea textul citat precizează că asemenea unităţi încheie contracte numai prin împuternicire de reprezentare dată şefilor lor de către centrală sau întreprindere. Ideea de împuternicire, de reprezentare primeşte în contextul art. 75 din Legea nr. 5/1978, semnificaţia de mandat. Dar evocarea mandatului repune în discuţie în mod inevitabil calitatea de subiect de drept a mandatarului, adică a unităţii fără personalitate juridică. Într-adevăr, îndeplinirea mandatului comportă exercitarea unor drepturi şi asumarea unor obligaţii de către mandatar atît în raporturile sale cu mandantele, cît şi în raporturile lui cu terţul cu care contractează în numele şi pe seama mandantelui. Fiind vorba însă de o unitate fără personalitate juridică, deci care nu posedă calitatea de subiect de drept, urmează să conchidem că referinţa legiuitorului din cuprinsul art. 75 a legii menţionate la încheierea contractelor prin împuternicire de reprezentare trebuie interpretată în sensul că vizează pe conducătorul acestei unităţi, considerat ca persoană fizică, şi nicidecum unitatea însăşi. Lipsa unui patrimoniu pune unitatea fără personalitate juridică în imposibilitatea de a reprezenta centrala[54]. Ea nu este subiect de drept; ca urmare nu dispune de capacitate juridică şi deci nu se poate obliga în mod valabil prin acte juridice nici pe sine însăşi şi nici centrala.

Problema stabilirii relaţiilor economice de către unitatea fără personalitate juridică se pune în aceeaşi termeni. Împuternicirea pe baza căreia se iniţiază asemenea raporturi este dată de centrală conducătorului unităţii fără personalitate juridică şi nu unităţii însăşi. Deschiderea unor subconturi la bancă nu contrazice nici ea teza că unitatea fără personalitate juridică nu dispune de capacitate juridică, deoarece „...subconturile nu sînt altceva decît defalcări operative ale unor conturi principale, ai căror titulari sînt centralele sau întreprinderile cu personalitate juridică, care au încheiat cu banca un contract de cont curent"[55]. Aşadar, deschizînd un subcont la bancă, unita-

---

[54] *Idem*, pag. 191.
[55] *Idem*, pag. 193.

tea fără personalitate juridică nu intră cu banca într-un raport contractual; contractul se încheie între aceasta din urmă și centrală.

În fine, cît privește posibilitatea obținerii unor credite de la bancă de către unitatea fără personalitate juridică, nici această împrejurare nu poate fi invocată drept argument în sprijinul tezei ce admite că o asemenea unitate dispune de capacitate juridică. Într-adevă, potrivit art. 4 alin. 2 din normele metodologice 1/1972 privind creditarea pe termen scurt și efectuarea plăților între unitățile socialiste, emise de Banca Națională, pentru utilizarea creditelor acordate de bănci unităților fără personalitate juridică, precum și pentru restituirea la termen a acelor credite sînt răspunzătoare centralele sau întreprinderile în subordinea cărora se află unitățile menționate. Evident, centrala nu îndeplinește aici rolul de simplu garant al rambursării creditelor către bancă, ci ea apare în postură de debitor față de bancă pentru acele credite. Ea dobîndește această calitate prin efectul actului de autorizare pe care-l dă unității subordonate în vederea obținerii creditelor de la bancă și nicidecum pentru că unitatea beneficiară ar fi putut să o oblige printr-un act juridic încheiat cu banca. Neavînd calitate de subiect de drept, unitatea fără personalitate juridică nu poate încheia asemenea acte.

c. Ideea că unitatea fără personalitate juridică dispune de capacitate de exercițiu fără să aibă capacitate de folosință nu poate fi sprijinită pe nici o dispoziție normativă din sistemul nostru juridic. Exercitarea unor drepturi și obligații presupune înainte de toate aptitudinea de a avea acele drepturi și obligații, iar o asemenea aptitudine este specifică numai subiectului de drept. Acela care nu poate avea drepturi și obligații, deci care nu dispune de capacitate de folosință nu poate dispune nici de capacitatea de exercițiu. În dreptul nostru se reglementează situația cînd o persoană care are capacitate de folosință nu dispune totodată și de capacitate de exercițiu; situația inversă, adică aceea cînd lipsește capacitatea de folosință, dar există capacitatea de exercițiu nu este reglementată, deci nu este nici posibilă. O asemenea situație nu este explicabilă nici din punct de vedere logico-juridic. Într-adevăr, cum s-ar putea concepe ca cineva să exercite drepturi ce potrivit le-

Scanned with OKEN Scanner

gii nu le are și nici nu le poate avea? Pe de altă parte, cum s-ar putea admite stabilirea unor raporturi juridice între un subiect de drept și un nonsubiect de drept, de vreme ce asemenea raporturi se pot lega numai între subiectele de drept. În fine, cum ar putea fi justificată pe plan teoretic renunțarea centralei la o parte a capacității sale de exercițiu în favoarea unității fără personalitate juridică știut fiind că printr-o dispoziție imperativă, cuprinsă în art. 6 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954, legiuitorul statornicește în termeni neechivoci principiul potrivit căruia „nimeni nu poate renunța, nici în tot, nici în parte, la capacitatea de folosință sau la cea de exercițiu". Răspunsul la fiecare dintre aceste întrebări constituie un argument împotriva tezei că unitatea fără personalitate juridică are capacitate de exercițiu restrînsă care i-o conferă centrala în puterea manifestării sale unilaterale de voință. Evident, nici una dintre aceste întrebări nu poate primi un răspuns pozitiv, deoarece fiecare dintre ele vizează cîte un aspect al paradoxului implicat de ideea recunoașterii pe seama unității fără personalitate juridică, a unei capacități de exercițiu primită de la centrală prin efectul autorestrîngerii capacității acesteia.

Desigur, criticile formulate împotriva tezei în discuție sînt menite să releve neajunsurile acestei teze, inconciliabilitatea ei cu regulile și principiile care cîrmuiesc capacitatea juridică în dreptul nostru. Exprimînd rezerve față de opinia la care ne referim nu am intenționat să ignorăm realitatea ce se desprinde din prevederile art. 75 al Legii nr. 5/1978, și anume că unitățile economice fără personalitate juridică reprezintă o categorie deosebită de participanți la circuitul economic și juridic. Asemenea unități, după cum însăși legea precizează, nu au calitatea de subiect de drept; cu toate acestea li se recunoaște posibilitatea participării, în anumite limite la circuitul juridic. Dar care este rațiunea ce a condus la o asemenea recunoaștere și cum poate fi explicată, din punct de vedere juridic, situația astfel creată?

În literatura juridică s-a apreciat încă sub incidența Legii nr. 11/1971 (căci dispozițiile art. 38 din acea lege avea un conținut similar cu cel al art. 75 din Legea nr. 5/1978), că elementul de noutate al construcției legislative menționate rezidă în scopul urmărit de legiuitor, anume

Scanned with OKEN Scanner

animarea unei entități organizatorice, lipsită de personalitate juridică, pentru a o face aptă să stabilească raporturi juridice în numele și pe seama centralei[56].

Legiuitorul a socotit necesar să introducă acest element inedit din punct de vedere juridic ca parte componentă a unui mecanism complex în care valențele factorilor de natură economică se asociază și se completează cu valențele factorilor de natură juridică alcătuind un tot coerent, un instrument cu acțiune multiplă, menit să servească la o mai bună organizare a activității de producție și de valorificare a rezultatelor acestei activități. Inovația juridică se legitimează aici prin rațiuni economice, iar asemenea rațiuni sînt suficient de importante pentru ca ele singure să determine și să explice conținutul unei reglementări legale ce parțial nu se încadrează în tiparul tradițional al instituției capacității juridice. Revine teoriei dreptului sarcina să găsească domeniul de coincidență al acestei inovații cu tiparul legal al capacității juridice. Desigur, nu trebuie să se urmărească o încadrare forțată a noii construcții în vechiul tipar și nici să se încerce a se demonstra inconciliabilitatea ei cu rigorile acestui tipar. Ceea ce rămîne de făcut este găsirea pe plan teoretic a soluției apte să asigure armonizarea regulilor generale din materia capacității juridice cu elementul novator introdus de legiuitor în acest domeniu.

După părerea noastră nu se poate afirma că prin textul citat legiuitorul și-a modificat, în esență, concepția sa referitoare la capacitatea civilă renunțînd la principiile consacrate de normele cuprinse în Decretul nr. 31/1954.

Din economia art. 75 a Legii nr. 5/1978 rezultă că legiuitorul — departe de a abandona regulile și principiile statornicite prin acest decret în materie de capacitate — a reglementat o situație care, prin specificul ei rămîne înafara domeniului de aplicare a acelor reguli și principii. S-a creat astfel necesitatea introducerii unui nou concept în limbajul juridic, adecvat situației nou create prin textul citat. Credem că acest concept poate fi desemnat prin expresia „subiect de drept asimilat". Utilizarea și coexistența lui alături de vechiul concept de subiect de drept

---

[56] *Idem*, pag. 194.

este perfect compatibilă atît cu regulile consacrate în domeniul capacității juridice prin Decretul nr. 31/1954, cît și cu actualul stadiu de dezvoltare al relațiilor economice din țara noastră. Așadar, unitatea fără personalitate juridică este un subiect de drept asimilat, o entitate ce nu poate fi definită nici ca subiect de drept (în accepțiunea dată acestei noțiuni prin decretul menționat) și nici ca nonsubiect de drept.

Corecta înțelegere a semnificației conceptului de subiect de drept asimilat reclamă unele precizări și distincții, anume:

— în primul rînd, acest concept trebuie delimitat de celelalte două concepte — subiectul de drept și nonsubiectul de drept — care sînt strîns legate de existența sau, respectiv, de lipsa capacității juridice a unei persoane.

— în al doilea rînd, este necesar să se identifice elementele specifice ale subiectului de drept asimilat.

Cît privește primul aspect, deja am învederat că subiectul de drept asimilat se situează pe o poziție intermediară între subiectul de drept propriu-zis și nonsubiectul de drept. Mai exact, dacă prin subiect de drept se desemnează persoana fizică sau colectivitatea umană care dispune de capacitate juridică, iar prin nonsubiect de drept se indică tot ceea ce nu dispune sau nu poate dispune de o asemenea capacitate, apoi prin subiect de drept asimilat se înțelege — după cum rezultă din economia art. 75 a Legii nr. 5/1978 — o entitate economică, ce fără să aibă capacitate juridică, poate participa, în anumite limite, la circuitul juridic. Posibilitatea participării la acest circuit derivă din lege și nu din voința unilaterală a unui subiect de drept (în cazul în discuție a centralei). Participarea la raporturile juridice a subiectului de drept asimilat își are temeiul în lege, și numai în lege; de asemenea ea este strict limitată la situațiile prevăzute de lege.

În lumina celor ce preced, subiectul de drept asimilat poate fi definit și caracterizat prin prisma următoarelor elemente specifice:

a. — Calitatea de subiect de drept asimilat este compatibilă numai cu colectivitățile umane constituite în unități economice cărora legea nu le recunoaște o personalitate

Scanned with OKEN Scanner

juridică. Ea nu poate fi dobîndită, deci nici atribuită unei persoane fizice, știut fiind că în societatea modernă, în general, în societatea socialistă, în special, toate aceste persoane au calitatea de subiect de drept, indiferent dacă sînt capabile să-și exercite ele însele drepturile și obligațiile ce le sînt recunoscute prin lege.

b. — Deși este lipsit de capacitate juridică, subiectul de drept asimilat poate participa la raporturile juridice. Participarea sa la asemenea raporturi este autorizată implicit prin lege și nu printr-un act de voință unilaterală a altui subiect de drept. Prin urmare, unitatea economică fără personalitate juridică poate încheia unele contracte fără să fie persoană juridică și fără ca să primească temporar exercițiul unor drepturi făcînd parte din patrimoniul unui subiect de drept.

c. — Autorizarea legii pentru ca subiectul de drept asimilat să participe la unele raporturi juridice comportă ipso facto recunoașterea de către legiuitor, în beneficiul acestuia a capacității necesare încheierii și executării actelor juridice cu privire la care s-a dat autorizarea respectivă. Desigur, este vorba de o recunoaștere diferită de aceea pe care o implică dobîndirea calității de subiect de drept și deci a capacității juridice corespunzătoare acestei calități. Într-adevăr, dacă legiuitorul recunoaște unității cu personalitate juridică posibilitatea de a încheia acte juridice în măsura în care acestea-i sînt necesare pentru îndeplinirea scopului ei, în cazul unității fără personalitate juridică recunoașterea privește numai posibilitatea încheierii acelor acte juridice care sînt reclamate de imperativul descentralizării activității economice. Ca urmare, participarea subiectului de drept asimilat la circuitul juridic este mult mai limitată decît aceea a subiectului de drept. Subliniem încă odată că ea se fondează pe dispoziția implicită sau explicită a legii și nu pe actul de voință unilaterală a centralei, adică a unui subiect de drept. Totodată, trebuie adăugat că, spre deosebire de actele juridice la care participă unitatea cu personalitate juridică și care sînt săvîrșite în vederea atingerii scopului acelei unități, actele juridice ale unității fără personalitate juridică, deci ale subiectului de drept asimilat, sînt făcute nu

pentru realizarea scopului unității respective, acea unitate nici nu are un scop distinct de cel al centralei, ci în vederea îndeplinirii scopului centralei în care se contopește și scopul unității fără personalitate juridică.

Se poate conchide că noțiunea de subiect de drept asimilat dă satisfacție atît cerințelor izvorîte din realitățile economice existente în etapa actuală în țara noastră, cît și cerințelor principiilor și regulilor consacrate prin lege în materie de capacitate juridică.

1.3. CENTRALA INDUSTRIALĂ

1.3.1. *EXPLICAȚII GENERALE*

Centrala este o întreprindere cu o sferă de activitate mai extinsă decît a celorlalte întreprinderi. Legiuitorul o definește în cuprinsul art. 16 alin. 1 al Legii nr. 5/1978 ca „. . . . unitate economică autonomă de producție, construcții, circulația mărfurilor, transporturilor și alte prestări de servicii". Ea cuprinde întreprinderi subordonate și unități componente, cum sînt: fabrici, uzine, exploatări, grupuri de șantiere sau șantiere de construcții-montaj, autobaze, secții, ateliere etc. . . ." Centrala poate avea în componența sa — potrivit dispozițiilor aceluiași text — și unități de cercetare, proiectare, comerț exterior, aprovizionare, desfacere, prelucrare automată a datelor, pregătire și perfecționare a cadrelor, prestări de servicii sau alte unități necesare îndeplinirii sarcinilor ce-i revin. Așadar, centrala este o întreprindere mare, în componența căreia intră alte întreprinderi mai mici — cu sau fără personalitate juridică — toate organizate pe principiul gestiunii economice, capabilă, după cum sublinia tovarășul Nicolae

---

[57] Nicolae Ceaușescu, — *„Raport cu privire la măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României, prezentat la Conferința Națională a P.C.R., 6 decembrie 1967, în România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste", vol. 2, Editura politică*, București, 1968, pag. 538—539.

Ceaușescu[57], să rezolve la un nivel superior problemele esențiale ale economiei moderne, ale organizării științifice a producției și circulației bunurilor materiale, să asigure încadrarea armonioasă a întreprinderilor industriale în mecanismul economiei naționale.

Prin constituirea centralelor s-a urmărit, pe de o parte, descongestionarea ministerelor de anumite atribuții, iar pe de altă parte, asigurarea unei mai bune organizări a specializării producției și a cooperării între diferite întreprinderi[58]. În vederea realizării acestui obiectiv de politică economică, legiuitorul a dat în competența centralelor îndrumarea și organizarea activității întreprinderilor componente, coordonarea raporturilor acestora cu furnizorii și beneficiarii, studierea cerințelor pieții interne și externe, investigarea posibilităților de aprovizionare cu materii prime și materiale și de desfacere a mărfurilor.

Firește, gruparea anumitor întreprinderi într-o unitate economică autonomă de tipul centralei nu se face la întîmplare, ci pe baza unor criterii riguros științifice. Din economia art. 12 al Decretului nr. 162/1963 și al art. 16, alin. final al legii Nr. 5/1978 rezultă că aceste criterii sînt: omogenitatea produselor și a tehnologiilor de fabricație; posibilitatea cooperării și integrării în vederea realizării unor produse finite; amplasarea teritorială a unităților componente. Indicînd aceste criterii de constituire ale centralei, art. 16 alin. 3 din Legea nr. 5/1978 precizează totodată, că aceasta se organizează pe structura unei mari întreprinderi.

Din economia art. 17 al legii citate rezultă că termenul „centrală" este atribuit de legiuitor oricăror grupuri de întreprinderi constituite potrivit criteriilor mai sus arătate, dacă organizarea acelor grupuri se fondează pe principiul autogestiunii economico-financiare. În acest sens sînt asimilate centralelor: combinatele, trusturile precum și alte grupuri de întreprinderi, fabrici sau uzine.

Fiind mari întreprinderi, centralele au personalitate juridică pe care o dobîndesc de la data înregistrării lor la Ministerul Finanțelor sau, în cazul celor de subordonare locală, la organele financiare județene și ale municipiului București.

---

[58] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 138.

Scanned with OKEN Scanner

1.3.2. *TIPURI DE CENTRALĂ*

În literatura noastră juridică se admite existența a două tipuri de centrale[59], și anume:

a. Centrale grefate pe mari întreprinderi. Caracteristic pentru acest tip de centrală este faptul că unitatea economică respectivă se constituie pe osatura unei mari întreprinderi productive — ea însăși parte componentă a centralei — de la care preia anumite atribuții. În afara întreprinderii pe care se constituie, centrala mai are în subordine și alte întreprinderi cu, sau fără personalitate juridică.

Este posibil ca toate întreprinderile subordonate centralei să aibă personalitate juridică distinctă de personalitatea juridică a acesteia din urmă, după cum este posibil ca unele dintre întreprinderile subordonate să aibă personalitate juridică iar altele nu. Și într-un caz și în celălalt specificul centralei rămîne același: ea desfășoară atît o activitate productivă, cît și una de planificare, îndrumare și control a unităților subordonate.

b. Centrale constituite altfel decît prin grefarea pe osatura unei mari întreprinderi productive. Specific pentru acest tip de centrală este că ea nu desfășoară o activitate productivă, ci numai una de planificare, îndrumare și control a unităților subordonate. La fel ca centrala constituită pe scheletul unei mari întreprinderi și acest tip de centrală poate avea în componența sa exclusiv unități cu personalitate juridică proprie sau atît asemenea unități, cît și unități fără personalitate juridică.

Diferențierea dintre cele două tipuri de centrale nu prezintă relevanță din punct de vedere juridic. Și unele și altele sînt supuse aceluiași regim legal, sînt subiecte de drept și au în subordine anumite unități economice. Este locul să precizăm că existența oricărui tip de centrală presupune în mod necesar existența unor unități economice subordonate. Oricît de mare ar fi o întreprindere și oricît de extinsă ar fi sfera sa de activitate, ea nu dobîndește statut de centrală dacă nu are unități economice subordonate. De precizat că Legea nr. 5/1978, reglementează doar ipoteza constituirii centralei pe scheletul unei mari întreprinderi.

---

[59] Al. Deteșan și C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 21—22.

1.3.3. *RAPORTURILE DINTRE CENTRALĂ ȘI ALTE ORGANE SAU ORGANIZAȚII ECONOMICE DE STAT*

1.3.3.1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

În îndeplinirea sarcinilor ce-i revin centrala stabilește raporturi atît cu organe de stat, cît și cu alte unități economice. Astfel, ea intră în raporturi juridice de subordonare cu forul tutelar, stabilește în mod necesar raporturi juridice cu unitățile care îi sînt subordonate; participă, de asemenea la raporturi contractuale cu alte subiecte de drept economic. Unele dintre aceste raporturi — ne referim la cele de subordonare — sînt guvernate de normele dreptului administrativ, altele, dimpotrivă, cad sub incidența dreptului civil sau a dreptului economic. În funcție de această împrejurare, ele se diferențiază unele de altele atît sub aspectul conținutului cît și sub aspectul finalității lor.

1.3.3.2. RAPORTURILE CENTRALEI CU FORUL TUTELAR

Cît privește raporturile centralei cu forul tutelar, acestea se stabilesc numai pe verticală și decurg în mod necesar din aplicarea principiului centralismului democratic la scara întregii economii naționale. Într-adevăr, potrivit cerințelor acestui principiu, — după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[60] — actele juridice administrative și măsurile cu caracter organizatoric, de îndrumare, coordonare și control inițiate de organele superioare sînt obligatorii pentru unitățile subordonate. Firește, este vorba de unități aparținînd aceluiași sistem organizatoric și care se află în relații de subordonare față de același organ central.

S-a apreciat că raporturile dintre centrală și forul tutelar — minister sau alt organ central — sînt de natură administrativă. Credem însă că în lumina rolului și competenței pe care Legea nr. 5/1978, le atribuie centralei, numai o parte dintre aceste raporturi intră sub incidența

---

[60] Al. Deteșan și C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 30.

dreptului administrativ; majoritatea lor sînt raporturi de drept economic. Într-adevăr, în regimul legii menţionate, centrala exercită unele atribuţii de planificare şi conducere. Ea îndeplineşte însă aceste atribuţii în calitate de subiect de drept economic şi nu în calitate de subiect de drept administrativ. Centrala este o unitate economică, o mare întreprindere şi nu un organ al administraţiei de stat. Relaţia de subordonare care există între centrală şi minister este guvernată de normele dreptului economic şi nu de normele dreptului administrativ. Această relaţie trebuie privită ca un reflex al principiului centralismului democratic în planul organizării economiei şi nu ca o consecinţă a extinderii sferei de aplicare a normelor dreptului administrativ în economie, dincolo de limitele ei reale. Ministerul este, fără îndoială, organ al administraţiei de stat; centrala, precum şi orice altă întreprindere, neavînd atribuţii de exercitare a puterii de stat, nu sînt organe ale statului. Ca urmare, nu orice relaţie dintre minister şi centrală este de natură administrativă, ci numai aceea în care ministerul, în virtutea calităţii sale de organ al administraţiei de stat, exercită atribuţii specifice activităţii executive. Astfel, numirea de către minister a membrilor consiliului oamenilor muncii şi a directorului centralei se face prin acte administrative şi deci în cadrul unor raporturi administrative care există între minister şi centrală. Tot aşa, exercitarea de către minister a unui control permanent şi organizat cu privire la activitatea centralei, control care implică şi dreptul acestuia de a anula sau revoca actele ori măsurile ilegale adoptate de organele de conducere ale centralei se realizează, de asemenea, în cadrul unor raporturi juridice administrative, deoarece şi în aceste situaţii ministerul îndeplineşte atribuţii ce ţin, în exclusivitate, de exercitarea puterii de stat.

Este însă de observat că raporturile dintre minister şi centrală nu se concretizează în totalitatea lor prin acte administrative, ci o parte însemnată a acestora se materializează în acte juridice de drept economic. Ne referim la repartizarea de către minister a indicatorilor de plan, precum şi la îndrituirea acestuia de a da indicaţii orientative şi de a delimita competenţa centralei în exercitarea

---

[61] *Idem*, pag. 30—31.

funcţiilor de conducere şi planificare, precum şi în domeniul activităţii productive. Răspunderea centralei faţă de minister pentru îndeplinirea planului propriu, ca şi pentru activitatea întreprinderilor subordonate este cîrmuită, de asemenea, de normele dreptului economic.

Încercînd o concluzie cu privire la natura raporturilor dintre centrală şi forul tutelar (minister) constatăm că unele dintre aceste raporturi sînt de natură administrativă, iar altele sînt de drept economic. Aşadar, relaţiile dintre centrală şi minister au un caracter complex — administrativ şi economic — iar normele juridice care le reglementează sînt diferite ca natură. De aceea, nu împărtăşim opinia mai sus-citată potrivit căreia aceste raporturi sînt raporturi administrative cu conţinut nou. Dacă există într-adevăr un element de noutate în raporturile dintre minister şi centrală, apoi acest element se concretizează în interferenţa celor două categorii de raporturi juridice la care ne-am referit.

1.3.3.3. RAPORTURILE DINTRE CENTRALĂ ŞI ÎNTREPRINDERILE CU PERSONALITATE JURIDICĂ SUBORDONATE EI

O sferă largă de raporturi juridice se stabilesc între centrală şi întreprinderile cu personalitate juridică ce-i sînt subordonate. Aceste raporturi sînt o consecinţă a atribuţiilor complexe pe care le are centrala în lumina prevederilor Legii nr. 5/1978. Sintetizînd aceste atribuţii constatăm că centrala numeşte pe directorul întreprinderii subordonate, precum şi pe o parte din membrii consiliului oamenilor muncii a acesteia, exercită controlul ierarhic, repartizează indicatorii de plan, fixează planul de cooperare între unităţile subordonate, stabileşte sarcini şi dă îndrumări obligatorii în vederea realizării lor.

În literatura juridică s-a admis[62] că raporturile dintre centrală şi întreprinderile subordonate — constituind cadrul de exercitare a atribuţiilor mai sus arătate — sînt raporturi de drept administrativ. Bineînţeles se mai adaugă ideea că centrala, ca şi alte întreprinderi, este un organ al administraţiei de stat. Autorii citaţi precizează însă că,

---

[62] *Idem*, pag. 31.

deşi precumpănitor administrative, raporturile dintre centrală şi întreprinderile subordonate nu au acelaşi caracter ca acelea care se stabilesc între un organ tutelar şi o unitate tutelată, deoarece întreprinderea este concomitent o organizaţie subordonată, dar şi un element alcătuitor al centralei.

Formulăm rezerve faţă de această teză. Ea se fondează pe ideea — neconvingător demonstrată — că întreprinderile socialiste de stat sînt organe ale administraţiei de stat. Într-un alt paragraf al lucrării de faţă am arătat — repetăm şi cu acest prilej — că teza menţionată nu este confirmată prin dispoziţiile Legii nr. 5/1978.

După părerea noastră, raporturile dintre centrală şi întreprinderile subordonate intră în domeniul de incidenţă al dreptului economic, sînt deci raporturi juridice de drept economic. Firește, susţinînd această teză, ne referim nu la totalitatea raporturilor dintre centrală şi întreprinderile subordonate, ci la majoritatea lor. Atît centrala, cît şi întreprinderea subordonată cu personalitate juridică sînt subiecte nu numai de drept economic ci şi de drept civil; desfăşurarea activităţii lor presupune în mod necesar participarea şi la unele raporturi de drept civil. Aşa fiind urmează să conchidem că raporturile dintre centrală şi întreprinderea subordonată cu personalitate juridică sînt raporturi de drept economic sau de drept civil, după cum ele se stabilesc în domenii de activitate ce intră în sfera de incidenţă a normelor dreptului economic ori a normelor dreptului civil.

1.3.3.4. RAPORTURILE DINTRE CENTRALĂ ŞI UNITĂŢILE FĂRĂ PERSONALITATE JURIDICĂ SUBORDONATE EI

Cît priveşte raporturile juridice care se stabilesc între centrală şi unităţile subordonate fără personalitate juridică, sîntem de părere că intră în totalitatea lor în domeniul de aplicare a dreptului economic. Autorii citaţi[63] susţin că şi acest gen de raporturi au caracter administrativ. Ei

[63] *Idem*, pag. 31—32.

își întemeiază părerea pe existența relației de subordonare între unitatea fără personalitate juridică și centrală.

După părerea noastră relația de subordonare ține de specificul raportului de drept administrativ, dar nu orice asemenea relații implică existența unui raport juridic administrativ. Cerința esențială pentru existența raportului juridic administrativ este ca subiectul activ să fie organ al administrației de stat care să exercite față de subiectul pasiv drepturi sau să îndeplinească obligații care decurg din puterea de stat. Orice altă relație de subordonare — în care subiectul activ nu este un organ al administrației de stat, sau fiind un asemenea organ, nu exercită drepturi și nu îndeplinește obligații aferente puterii de stat — nu constituie raport juridic administrativ.

Într-o anumită măsură, sau mai exact spus, în unele cazuri, relația de subordonare poate caracteriza și raporturile juridice de drept economic. Avem în vedere situațiile la care ne-am referit cînd am analizat raporturile dintre centrală și minister, dintre centrală și întreprinderea subordonată cu personalitate juridică, precum și raporturile dintre centrală și unitatea fără personalitate juridică. În fiecare din aceste ipoteze raporturile juridice implică — în limitele relevate — o relație de subordonare, dar cum această relație decurge din principiul centralismului democratic și se stabilește pe planul organizării economice, neimplicînd exercitarea puterii de stat, nu poate fi caracterizată ca raport juridic administrativ.

1.3.3.5. RAPORTURILE DINTRE CENTRALĂ ȘI ALTE UNITĂȚI CE NU-I SÎNT SUBORDONATE

În fine, centrala stabilește, în cadrul activității ce o desfășoară, și o serie de raporturi juridice cu alte centrale sau cu unele întreprinderi ce nu-i sînt subordonate. Asemenea raporturi se concretizează prin încheierea de contracte economice sau de contracte civile. Evident, ponderea cea mai importantă o au contractele economice. De aci consecința, că în majoritatea lor raporturile juridice astfel stabilite sînt raporturi de drept economic. Ele pot avea ca obiect: furnizarea de produse, executarea de lucrări, prestarea de servicii, închirierea de utilaje etc. Încheind ase-

Scanned with OKEN Scanner

menea raporturi contractuale, centrala își poate asuma obligația să le execute ea însăși, sau prin intermediul unităților subordonate. Indiferent însă de felul în care și-a asumat obligația executării contractelor respective, în toate cazurile răspunde ea însăși față de celălalt contractant pentru neîndeplinirea, sau îndeplinirea necorespunzătoare a acestei obligații.

Centrala poate intra în raporturi juridice cu alte subiecte de drept și ca urmare a unor fapte ilicite păgubitoare săvîrșite de către organele sale de conducere — prin adoptarea unor decizii nelegale — sau de către prepușii ei. În asemenea cazuri primesc aplicare normele și principiile ce guvernează răspunderea civilă delictuală.

1.4. ORGANIZAREA FUNCȚIONALĂ ȘI STRUCTURALĂ A ÎNTREPRINDERII

1.4.1. *FUNCȚIUNILE ÎNTREPRINDERII*

1.4.1.1. CONSIDERAȚII GENERALE

Întreprinderea, ca organism social, are o structură sistemică în care diferitele elemente componente se condiționează reciproc în vederea atingerii scopului pentru care a fost creată. Totalitatea elementelor componente în interacțiunea lor, sensibilă la acțiunea factorilor interni și externi, constituie de fapt mecanismul întreprinderii. Activitatea acestui mecanism se desfășoară sub impulsul continuu al factorilor interni și externi, se manifestă într-o mare diversitate de forme, fiecare din ele fiind expresie a autorității de care dispune întreprinderea în virtutea autonomiei gestionare de care se bucură. Ca acte de autoritate toate aceste manifestări întreține și justifică existența întreprinderii, fiind, așadar, o manifestare a conținutului ei în acțiune. În acest sens putem aprecia că domeniile concrete în care se exercită autoritatea formează funcțiunile întreprinderii, fiecare domeniu referindu-se la activități omogene, specializate.

Funcțiunile fiind inerente însăși conținutului definitoriu al întreprinderii se regăsesc în toate tipurile de unități,

Scanned with OKEN Scanner

indiferent de nivelul de organizare și de ramura economiei naționale căreia îi aparțin: întreprindere, centrală, trust, combinat sau grup de întreprinderi aparținătoare industriei, agriculturii, construcțiilor, transporturilor, comerțului etc. Ceea ce diferențiază funcțiunile diferitelor tipuri de unități aparținătoare feluritelor ramuri este numai proporția diferită în care se dezvoltă acestea.

Determinarea și caracterizarea funcțiunilor de bază ale întreprinderii reprezintă un domeniu bogat în păreri diferite, adeseori contradictorii, ale specialiștilor în organizarea și conducerea unităților. Începînd cu F. W. Taylor[64] și mai ales cu Henri Fayol[65] au apărut și preocupările pentru organizarea rațională și îndeosebi rentabilă a întreprinderilor și în acest sens interesul pentru precizarea funcțiunilor pe care le exercită acestea. Dacă H. Fayol formulase 6 funcțiuni de bază: funcțiunea tehnică, comercială, financiară, securitate-protecție, contabilă și administrativă, alți specialiști în organizarea întreprinderilor, ca Peter Drucker[66], F. Nepveau-Nivelle[67], Y. P. Simeray[68], J. O. Shanghnessy[69], P. Racapé[70], Jean Aubert-Krier[71] și alții, ținînd mai ales seama de evoluția care a avut loc în organizarea socială și economică, nu rețin decît trei funcțiuni: de producție, administrativă și economică sau, cu alte variante: funcțiunea industrială, funcțiunea comercială și funcțiunea administrativă și financiară.

Natura social-economică diferită a întreprinderilor noastre socialiste, precum și factorii interni și externi spe-

---

[64] Fr. W. Taylor, — *Principes d'Organisation scientifiques*, republicată sub titlul: La direction scientifique des entreprises, Editura Dunod, Paris, 1957.

[65] Henri Fayol, — *Administration industrielle et générale*, 1916, republicată în Editura Dunod, Paris, 1956.

[66] Peter Drucker, — *La pratique de la direction des entreprises*, Editions d'Organisaion, Paris, 1957.

[67] F. Nepveau-Nivelle, — *Conquéte de marchés*, Editura Dunod, Paris, 1964.

[68] J. P. Simeray, — *La structure de l'entreprise*, Entreprise moderne, Edition, Paris, 1966.

[69] J. O'Shanghnessy, — *L'Organisation des entreprises*, Edit. Dunod, Paris, 1968.

[70] P. Racapé, — *Economie et gestion de l'entreprise*, Edit. Sirey, 1967.

[71] J. Aubert-Krier, — *Gestion de l'entreprise*, P.U.F., Paris, 1966.

cifici orînduirii noastre determină, evident, o reconsiderare principială a funcţiunilor întreprinderii. Precizări preţioase de conţinut şi corelaţii au adus Kameniţer, Kontorovici, Pisciucin G.[72], Rumianţev şi Eremin[73], M. Dumitrescu[74] şi mulţi alţii. Deşi există diferenţe de nuanţe de la autor la autor, totuşi cea mai mare parte a lor împărtăşesc opinia că funcţiunile de bază ale întreprinderii pot fi concretizate după cum urmează:

— funcţiunea de cercetare-dezvoltare;
— funcţiunea de producţie;
— funcţiunea comercială;
— funcţiunea financiar-contabilă;
— funcţiunea de personal.

Funcţiunile mai sus arătate se regăsesc, sub forma domeniilor de atribuţii ale unităţilor economice şi în reglementările legale în vigoare[75].

Modalităţile organizatorice de îndeplinire ale atribuţiilor pot să coincidă sau nu cu funcţiunile mai sus enumerate. Nu trebuie suprapusă funcţiunea şi compartimentul organizatoric. Activităţile ce concretizează o funcţiune pot fi îndeplinite de unul sau mai multe compartimente, aşa după cum un compartiment poate înfăptui activităţi ce ţin de două sau mai multe funcţiuni.

Acceptînd, alături de alţi economişti, ca justificate atît din punct de vedere teoretic, cît şi practic existenţa celor cinci funcţiuni de bază ale întreprinderii, se cuvine, credem noi, să caracterizăm pe scurt pe fiecare din ele.

1.4.1.2. FUNCŢIUNEA DE CERCETARE–DEZVOLTARE

Funcţiunea de cercetare-dezvoltare îmbrăţişează activităţi ce ţin de domeniul de concepţie (proiectare şi cercetare) a produselor noi, tehnologiilor moderne, perspectivelor de dezvoltare, a planificării activităţilor curente de

---

[72] S. Kameniţer, V. Kantorovici, G. Pisciucin, — *Economia, organizarea şi planificarea întrepriderilor industriale*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1962.

[73] A. M. Rumianţev, A. M. Eremin, — *K voprosu o nauke upravlenia soţialisticeski ekonomikoi*, Edit. Nauka, Moskva, 1968.

[74] M. Dumitrescu, — *Organizarea structurală a întreprinderilor*.

[75] Legea nr. 5/1978 cu privire la organizarea şi conducerea unităţilor socialiste de stat, art. 9—15.

Scanned with OKEN Scanner

producţie şi a investiţiilor, a înfăptuirii investiţiilor, de domeniul organizării producţiei şi a muncii. Într-un cuvînt, această funcţiune acoperă totalitatea activităţilor ce preced fabricaţia propriu-zisă — sau activitatea executivă propriu-zisă, dacă ne referim la unităţile din alte ramuri.

Concret şi enumerativ, în acest domeniu, întreprinderea:

— elaborează planurile cincinale şi anuale pentru întreaga activitate, urmărind încadrarea în nivelurile orientative şi în normativele de plan primite de la centrală;

— efectuează studii şi elaborează documentaţii şi proiecte pentru dezvoltarea produselor, dezvoltarea şi modernizarea utilajelor, reutilări, extinderi de capacităţi de producţie, introducerea de noi metode şi procedee de fabricaţie, înlocuirea de materiale deficitare etc.;

— organizează activitatea de invenţii-inovaţii, aplică în producţie şi urmăreşte rezultatul valorificării cercetărilor ştiinţifice proprii sau primite de la organizaţiile exterioare;

— asigură informarea, documentarea şi propaganda tehnico-ştiinţifică;

— elaborează planul propriu de cercetare şi proiectare, precum şi planul tehnic şi face propuneri pentru temele de cercetare care să fie cuprinse în planul de stat;

— efectuează pregătirea tehnică a fabricaţiei, adică:

— elaborează studiul pentru utilizarea optimă a resurselor materiale şi umane;

— asigură îmbunătăţirea continuă a organizării şi normării muncii;

— elaborează planul de normare a muncii şi ia măsuri pentru îndeplinirea lui;

— stabileşte programul de măsuri pentru îndeplinirea sarcinilor planificate de creştere a productivităţii muncii;

— elaborează planul de investiţii şi asigură în termen documentaţiile tehnico-economice necesare realizării investiţiilor. În limita competenţelor acordate, stabileşte indicatorii tehnico-economici ai investiţiilor, încheie contracte de antrepriză pentru executarea lucrărilor de investiţii şi organizează executarea lucrărilor de investiţii în regie proprie.

După cum se poate vedea, prin funcţia de cercetare-dezvoltare întreprinderea reacţionează nu numai la acţiunea

Scanned with OKEN Scanner

factorilor interni (în principal), ci și la acțiunea factorilor externi, asigurînd în acest fel corelarea în perspectivă a intereselor proprii cu interesele societății și adaptarea la schimbările mediului ambiant.

1.4.1.3. FUNCȚIUNEA DE PRODUCȚIE

Un concept modern, sistemic, al întreprinderii o reprezintă ca un ansamblu complex și integrat de mijloace de producție și activități în care se intersectează trei fluxuri: cel material, cel informațional-decizional și cel financiar.

Toate activitățile ce generează fluxul material, de la eliberarea materiei prime din depozit, trecînd prin transformările ei succesive cu cheltuieli de forță de muncă și pînă la predarea în depozit a produselor finite sau de la începerea prestației pînă la terminarea ei, reprezintă conținutul funcțiunii de producție.

Funcțiunea de producție este funcțiunea principală a întreprinderii care la urma urmei, ține de însăși definiția întreprinderii ca atare. Așa după cum reiese din cele de mai sus, problematica funcțiunii de producție nu este de natură pur tehnică, ci ea cuprinde și aspectele economice și umane ale fabricației. În esență, funcțiunea de producție cuprinde următoarele activități:

— pregătirea organizatorică a fabricației pe baza documentației constructive și tehnologice a produselor și a planificării producției. În acest sens întreprinderea caută să realizeze și să mențină un flux al prelucrării care să reacționeze imediat și corect la orice abatere, atît prin reglarea producției pe ansamblul întreprinderii, pe produse, cît și pe secții de bază de prelucrare. În acest scop se întocmesc programele de fabricație. Programele de fabricație se elaborează prin descompunerea ansamblurilor de lucrări în sarcini elementare și regruparea lor pe tipuri de posturi de lucru;

— pregătirea tehnică a fabricației prin elaborarea normelor de consum pentru materii prime, materiale, combustibil și alte forme de energie;

— asigurarea funcționării, folosirii raționale, a întreținerii, reparării și modernizării mijloacelor de producție;

Scanned with OKEN Scanner

— asigură aplicarea normelor de protecţia şi igiena muncii, precum şi pentru prevenirea şi combaterea poluării mediului înconjurător;

— organizează şi exercită controlul producţiei sub toate aspectele: realizarea ritmică a producţiei, realizarea de produse de calitate superioară, reducerea consumurilor specifice de materiale şi optimizarea stocurilor de valori materiale, reducerea cheltuielilor neeconomicoase etc. Controlul producţiei constă, înultimă instanţă, din totalitatea mijloacelor şi metodelor de menţinere a fluxului material la nivelul necesităţilor determinate de planul întreprinderii.

Constatăm, deci, că funcţiunea de producţie este orientată prin toate manifestările ei spre factorii interni ai procesului economic.

1.4.1.4. FUNCŢIUNEA COMERCIALĂ

Activitatea comercială, deşi complementară producţiei, nu este deloc o activitate secundară. Chiar din primele momente în care s-a pus în discuţie organizarea raţională a întreprinderilor, funcţiunii comerciale i s-a acordat importanţa cuvenită[76]. Datorită creşterii economice generale, precum şi emulaţiei şi competitivităţii între întreprinderi, rolul funcţiei comerciale cîştigă o importanţă din ce în ce mai mare, cu atît mai mult cu cît devine tot mai evidentă necesitatea orientării producţiei în conformitate cu cererea.

Funcţiunea comercială cuprinde activităţi care constituie două laturi ale unuia şi aceluiaşi proces: desfacerea (vînzarea) şi aprovizionarea tehnico-materială (achiziţia). De remarcat că funcţiunea comercială se situează, prin cele două laturi ale ei, la începutul şi sfîrşitul ciclului economic al întreprinderii, marcînd cîte una din intrările şi ieşirile din sistem.

În momentul aprovizionării tehnico-materiale, întreprinderea realizează următorele activităţi:

---

[76] A se vedea lucrarea lui H. Fayol.

Scanned with OKEN Scanner

— determinarea necesarului de aprovizionat, precum și încheierea contractelor economice de lungă și scurtă durată;

— propunerile referitoare la volumul și structura importurilor;

— elaborarea propunerilor de norme de stoc pentru materii prime, materiale, combustibil;

— recepționarea, depozitarea și păstrarea materialelor.

Momentul desfacerii (vînzărilor) constituie prin toate implicațiile sale, latura cea mai complexă și într-o continuă evoluție a funcțiunii comerciale. Pe de o parte se poate afirma că volumul și structura producției depind de volumul și structura consumului (productiv și neproductiv), ceea ce implică o participare activă a funcțiunii comerciale la cunoașterea cererii și astfel, indirect, la determinarea volumului și structurii producției. Pe de altă parte, însă, este tot atît de adevărat că întreprinderile descoperind posibilitățile de a crea produse noi, crează ele însele noi necesități și, deci, o lărgire a cererii globale. În această direcție funcțiunea comercială trebuie să asigure studiul pieții interne și internaționale nu numai pentru produsele consacrate, ci și pentru produsele noi. Încercînd o sintetizare a conținutului funcțiunii comerciale am putea afirma că aceasta se referă la cercetarea, definirea produselor, reclama și promovarea vînzărilor, întreținerea relațiilor publice și asigurarea livrărilor, precum și al aprovizionării corespunzătoare.

În determinarea cererii de consum sub toate aspectele se folosesc din ce în ce mai mult tehnicile de marketing.

Momentul livrării nu epuizează conținutul funcției comerciale. Livrările includ și asigurarea întreținerii în perioada de garanție, asigurarea pieselor de schimb, precum și asistența tehnică necesară. În ultimul timp, în plasarea diferitelor produse o importanță din ce în ce mai mare o are calitatea și perioada asigurării service-ului. Adeseori o piață poate fi cucerită nu numai prin preț și calitatea produselor oferite, ci și prin calitatea și promptitudinea serviciilor oferite după vînzare.

După cum vedem, prin funcțiunea comercială întreprinderea reacționează la influența factorilor externi.

Scanned with OKEN Scanner

1.4.1.5. FUNCȚIUNEA FINANCIAR-CONTABILĂ

Funcțiunea financiar-contabilă cuprinde ansamblul activităților destinate să asigure fondurile bănești necesare, folosirea lor rațională, obținerea și repartizarea rezultatelor financiare, precum și organizarea contabilității și întocmirea bilanțurilor periodice. Funcțiunea financiar-contabilă se regăsește statuată într-o formulare mult mai detaliată în art. 13 din Legea nr. 5/1978 privind organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, în mai multe din articolele capitolelor IV, V, VI, și în Legea finanțelor. Actele normative prevăd concret atribuțiile de natură financiar-contabilă pe care trebuie să le îndeplinească întreprinderea, începînd cu elaborarea planului financiar și terminînd cu modul de regularizare a diferențelor în gestiune. Toate aceste atribuții au ca scop realizarea următoarelor activități: dimensionarea nevoilor minime de fonduri bănești, potrivit modalităților de organizare a producției, aprovizionărilor și livrărilor, procurarea pe diferite căi a resurselor bănești pentru constituirea fondurilor necesare, folosirea lor rațională, în cadrul planului și a legislației în vigoare, obținerea și repartizarea rezultatelor financiare, precum și evidențierea lor.

Prevederile actelor normative mai sus arătate, grupînd activitățile financiar-contabile într-o singură funcțiune, oglindesc punctul de vedere cristalizat, în timpul din urmă, în literatura economică din țara noastră[77]. Cele două laturi ale acestei funcțiuni, latura financiară și latura contabilă, reflectă activități ce țin de domenii diferite. Prima se referă la obținerea și folosirea fondurilor bănești, precum și la repartizarea rezultatelor financiare obținute, în timp ce activitățile contabile au ca obiect înregistrarea, „evidența" modificărilor patrimoniale în volum și structură, precum și a tuturor mișcărilor valorice ce au loc în întreprinderi. Cele două laturi se interferează însă prin toate manifestările lor, condiționîn-

---

[77] M. Dumitrescu, — *Organizarea structurală a întreprinderilor*, Editura științifică, București, 1969, pag. 20.; I. Olteanu, — *Structuri organizatorice ale întreprinderii moderne*, Editura politică, București, 1969, pag. 23.

Scanned with OKEN Scanner

du-se reciproc. Din acest punct de vedere, ele formează o singură funcţiune.

Funcţiunea financiar-contabilă, prin complexitatea operaţiunilor pe care le ocazionează, prin multiplele corelaţii pe care le are cu toate celelalte funcţiuni ale întreprinderii, se concretizează ca o latură bine definită a autogestiunii economico-financiare şi anume ca gestiune financiară a întreprinderii.

Importanţa gestiunii financiare a întreprinderii poate fi apreciată prin prisma mai multor legături reciproce pe care le realizează în economie.

Pentru întreprindere, gestiunea financiară îndeplineşte rolul esenţial de procurare şi gestionare a fondurilor băneşti, fără de care însăşi categoria de întreprindere ar fi de neconceput. Prin modul de calcul a necesarului de fonduri, precum şi prin nivelurile de eficienţă pe care trebuie să le asigure utilizarea fondurilor procurate, gestiunea financiară exercită o influenţă activă asupra proceselor din sfera producţiei, aprovizionării şi desfacerii. În acelaşi timp ea asigură, prin gradul mare de sintetizare a indicatorilor valorici cea mai bună cale de integrare a activităţii întreprinderii în planul naţional unic.

Importanţa gestiunii financiare nu se mărgineşte numai la sfera de activitate a întreprinderii. Procurarea şi mai ales utilizarea fondurilor se realizează prin nesfîrşitul lanţ al operaţiunilor băneşti. În acest sens, marea majoritate a fluxurilor băneşti din economie este tranzitată de gestiunea financiară a întreprinderii. De aici şi rolul ei important în organizarea şi planificarea circulaţiei băneşti în economia naţională. De aici şi deosebita atenţie dată de legislaţie organizării şi desfăşurării operaţiunilor financiare.

1.4.1.6. FUNCŢIUNEA DE PERSONAL

Funcţiunea de personal, evidenţiată ca funcţiune distinctă a întreprinderii încă de către Henri Fayol[78], capătă în condiţiile organizării socialiste a producţiei o importanţă din ce în ce mai mare. Organizatoric vorbind, ea con-

[78] Henri Fayol, — *op. cit.*

Scanned with OKEN Scanner

centrează toată problematica privind asigurarea cantitativă și calitativă a forței de muncă necesară îndeplinirii indicatorilor de plan. Această funcțiune se realizează prin recrutarea, pregătirea corespunzătoare și reciclarea periodică a personalului, prin stabilirea corectă și stimulativă a retribuirii, precum și prin integrarea organică a întregului personal în sistemul complex al întreprinderii, sistem înțeles ca un complex de relații tehnice și social-economice.

Funcțiunea de personal este hotărîtoare și în ceea ce privește perfecționarea continuă a relațiilor sociale, îndeosebi a relațiilor între personalul muncitor și conducerea unității. Ea poate și trebuie să rezolve atragerea personalului muncitor, în calitate de producători și proprietari ai mijloacelor de producție, în procesul nemijlocit al conducerii producției. Funcțiunea de personal apare deci, ca o activitate de coordonare a activităților individuale ale fiecărui producător, de transformare a lor în acel producător-proprietar colectiv, specific orînduirii noastre.

Importanța și complexitatea funcțiunii de personal este accentuată și de faptul că ea trebuie să asigure, concomitent cu obiectivele mai sus amintite, și dezvoltarea inițiativei, precum și dezvoltarea multilaterală a personalității fiecărui angajat în parte, ceea ce reclamă, pe lîngă tehnici de organizare a muncii, și tehnici specifice de psihologia, sociologia și ergonomia muncii.

*

Manifestarea celor cinci funcțiuni ale întreprinderii ca manifestare în domenii diferite ale unuia și aceluiași conținut de „unitate de bază în care se desfășoară activitatea economico-socială și în care oamenii muncii își exercită direct prerogativele ce decurg din calitatea lor de proprietari ai mijloacelor de producție-bunuri ale întregului popor —, producători și beneficiari ai bunurilor materiale“[79] nu se desfășoară independent una de alta, ci într-o foarte strînsă interdependență. Manifestarea unei funcții implică manifestarea și a celorlalte, în sensuri și ritmuri bine determinate. Subaprecierea uneia sau alteia afectează

[79] Art. 1 din Legea nr. 5/1978 cu privire la organizarea și conducerea unităților economice.

Scanned with OKEN Scanner

funcţionarea întreprinderii ca un tot organic, împiedicînd îndeplinirea obiectivelor pentru care ea este creată. Fără a subaprecia deci cu nimic celelalte funcţiuni se poate aprecia totuşi că funcţiunea financiar-contabilă, prin aria ei de cuprindere şi puterea de sintetizare a asigurării condiţiilor şi relevării rezultatelor financiare ale activităţii, are un caracter general. În forma sa cea mai sintetică funcţia financiar-contabilă poate asigura şi verifica echilibrul economic al întreprinderii.

Prin interacţiunea curentă a celor cinci funcţiuni se manifestă, în desfăşurarea sa, gestiunea economică a întreprinderii, fiecare funcţiune concretizînd laturile corelate dar distincte ale principiului autogestiunii economico-financiare.

1.4.1.7. FUNCŢIILE CONDUCERII

Funcţiunile analitice succint prezentate în paragrafele anterioare asigură, prin îndeplinirea lor, funcţionarea normală a întreprinderii ca un sistem unitar cu obiective bine precizate. Aceste funcţiuni asigură, cum s-a amintit şi în paragraful introductiv, transformarea feluritelor intrări în sistem, într-o sumă de ieşiri cu respectarea normativelor economico-financiare de lucru.

Demararea întregului sistem şi menţinerea lui în funcţionare în cadrul normativelor economico-financiare prevăzute — valori comandate — presupune cu necesitate asigurarea unei conduceri ştiinţifice exercitate de întregul colectiv al întreprinderii atît direct cît şi prin consiliul oamenilor muncii.

Conducerea, ca proces conştient de orientare şi dirijare a desfăşurării funcţiunilor analitice, se realizează prin exercitarea unor funcţii (atribute) cum ar fi: funcţia de prevedere; funcţia de organizare; funcţia de antrenare; funcţia de reglare şi funcţia de control[80].

Funcţia (atributul) de prevedere constă din mulţimea procedeelor prin care conducerea unităţii percepe evoluţia viitoare a parametrilor mediului în care întreprinderea îşi desfăşoară activitatea, alege soluţia optimă şi în funcţie

---

[80] Funcţiile conducerii au fost definite încă de Henri Fayol în lucrarea sa „Administration industriele et générale".

Scanned with OKEN Scanner

de ea își orientează dezvoltarea. Prevederea ca funcție a conducerii se interferează în permanență cu funcțiunea de cercetare-dezvoltare, materializîndu-și rezultatele în elaborarea planurilor cincinale și anuale.

Funcția (atributul) de organizare corelată cu efectele funcției de prevedere constă în totalitatea acțiunilor întreprinse pentru asigurarea folosirii cu eficiență maximă a tuturor intrărilor în sistemul întreprindere — intrări definite în paragraful introductiv. Funcția de organizare, ca funcție a conducerii, se referă la modul în care se orientează și se articulează acțiunea funcțiunilor analitice știut fiind faptul că prin intermediul lor se asigură transformarea tuturor intrărilor în sistem în ieșiri.

Funcția (atributul) de antrenare constă din totalitatea procedeelor prin care se declanșează acțiunile compartimentelor întreprinderii și se influențează activitatea lor în vederea asigurării concordanței ieșirilor efective din sistemul întreprindere cu valorile comandate. Exercitarea funcției de antrenare reclamă cunoașterea temeinică a tuturor aspectelor tehnologice, organizatorice și economico-financiare ale activității și îndeosebi cunoașterea temeinică a întregului personal atît sub aspectul calităților certe, cît și sub cel al perspectivelor de dezvoltare a fiecărui om al muncii. Obținerea unor rezultate cît mai bune în exercitarea funcției de antrenare presupune cu necesitate o precisă stabilire a competențelor pe niveluri organizatorice și o judicioasă corelare a acestora în vederea sporiri operativității și a mobilizării capacității creatoare a întregului personal muncitor în soluționarea problemelor ridicate de funcționarea întreprinderii.

Funcția (atribut) de reglare se exercită în interdependență cu funcția de antrenare, avînd ca scop asigurarea conexiunilor optime între activitățile diferitelor compartimente, în condițiile unui mediu în continuă schimbare. Aceasta se realizează prin coordonarea activităților aferente funcțiunilor analitice, precum și prin coordonarea deciziilor ce se iau pe niveluri ierarhice. Dacă aspectele esențiale ale funcțiilor de antrenare prind viață în adunările generale ale oamenilor muncii, reglarea apare ca principal atribut al consiliului oamenilor muncii și al biroului ei executiv.

Scanned with OKEN Scanner

Funcţia (atributul) de control mijloceşte buna executare a tuturor celorlalte funcţii ale conducerii, precum şi realizarea funcţiunilor analitice. Funcţia de control constă din verificarea permanentă a concordanţei dintre ieşirile efective din sistem cu valorile comandate. În acest sens controlul apare ca principală condiţie a funcţionării mecanismului de autoreglare a întreprinderii ca sistem.

Funcţiunile întreprinderii cît şi funcţiile (atributele) conducerii sînt elemente esenţiale ale organizării structurale şi în acest sens, cunoaşterea temeinică a lor este o premisă esenţială a înţelegerii structurilor întreprinderilor.

1.4.2. *ORGANIZAREA STRUCTURALĂ A ÎNTREPRINDERII*

1.4.2.1. PREMISELE ORGANIZĂRII STRUCTURALE

Funcţiunile întreprinderii, ca domenii concrete în care se exercită autoritatea, se manifestă într-un cadru adecvat, care se înfăptuieşte prin elaborarea structurii organizatorice.

Organizarea structurală a unei entităţi presupune cu necesitate mai multe momente. Este nevoie mai întîi de evidenţierea unor premise, prin prisma cărora să se proiecteze schema structurală generală a întreprinderii. Ştiut fiind faptul că structura, ca noţiune, exprimă un anumit fel de organizare a unui ansamblu de elemente, se impune mai apoi, relevarea elementelor constitutive şi a relaţiilor care se statornicesc între ele.

Evident că nu se pot elabora structuri organizatorice general-valabile pe baza unor „reţete" prestabilite, aşa cum judicios remarcă P. Turcu[81], dar se pot pune în evidenţă elementele esenţiale prin a căror combinare se obţin structurile organizatorice.

Premisele esenţiale ale organizării structurale constau din temeinica cunoaştere a:

---

[81] Colectiv, — *Conducerea ştiinţifică a întreprinderii*, Editura, politică, Bucureşti, 1970, pag. 54.

Scanned with OKEN Scanner

— direcţiilor şi ritmului de dezvoltare a întreprinderii;

— obiectivelor de realizat:

— a nevoilor de resurse umane, materiale şi financiare, precum şi a celor de care dispune întreprinderea.

Direcţiile şi ritmul de dezvoltare a întreprinderii exprimă într-o formă sintetică direcţia şi ritmul de dezvoltare a tuturor domeniilor de activitate, începînd cu producţia şi terminînd cu gestiunea personalului.

În dimensionarea proporţiilor şi ritmului dezvoltării se ţine seama de variatele conexiuni pe care întreprinderea le are cu mediul (în cadrul ramurii, cît şi în cadrul economiei naţionale) cu caracter de subordonare sau de colaborare. Acţiunea este deosebit de complexă, sprijinindu-se nu numai pe informaţiile de care dispune întreprinderea, ci mai ales pe informaţiile oferite de macrosistem, informaţii care adesea joacă rolul de restricţii, deoarece exprimă interesele generale ale societăţii.

Definitivarea direcţiei şi ritmului de dezvoltare presupune cu necesitate fixarea obiectivelor de realizat care se pot concretiza în:

— asigurarea executării integrale şi ritmice a sarcinilor de plan în ceea ce priveşte folosirea capacităţilor de producţie şi perfecţionarea proceselor tehnologice;

— asigurarea desfăşurării unei activităţi utile sub raport social;

— finalitatea activităţii trebuie să fie caracterizată şi de un înalt nivel de eficienţă a folosirii resurselor, nivel dimensionat în funcţie şi de modul de dezvoltare (tehnico-ştiinţifică) a bazei materiale.

Atingerea obiectivelor fixate reclamă judicioasa determinare a nevoilor de resurse de muncă, materiale şi financiare şi mai ales raţionala utilizare a resurselor puse la dispoziţie. Folosirea diferitelor resurse pentru atingerea obiectivelor fixate se înfăptuieşte în economia socialistă prin organizarea activităţii pe baza principiului autogestiunii economico-financiare.

Prin elaborarea direcţiei de dezvoltare se determină, aşa cum observă M. Dumitrescu[82], cîţiva parametri esen-

---

[82] M. Dumitrescu, — *Organizarea structurală a întreprinderilor*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969, pag. 59.

Scanned with OKEN Scanner

țiali ai elaborării ulterioare a structurii organizatorice și anume:

— locul întreprinderii în contextul macroeconomic național;

— precizarea problemelor specifice întreprinderii;

— elaborarea variantelor principale de dezvoltare și alegerea soluției optime.

Fixarea obiectivelor de atins și astfel a liniei generale de dezvoltare, are în vedere trei aspecte importante și anume: economic, dinamic, democratic. Aspectul economic se referă la utilizarea deplină a resurselor procurate. Aspectul dinamic este impus de necesitatea asigurării circulației rapide a informației între toate nivelurile de dispoziție și execuție. Aspectul democratic, ca o condiție a realizării primelor, se referă, la asigurarea participării întregului personal la conducerea nemijlocită a întregii activități.

1.4.2.2. ELEMENTELE ORGANIZĂRII STRUCTURALE

Pornind de la premisele mai sus amintite, precum și de la cunoașterea funcțiunilor și mai ales a manifestării complexe a acestora se poate pune și trebuie pusă problema elaborării structurii fiecărei fel de activitate în parte. Structura unei întreprinderi poate fi definită ca modul în care se constituie diferitele compartimente de activitate corespunzătoare funcțiunilor exercitate și mai ales modul specific în care se corelează diferitele organisme. În acest sens am putea spune că „Structura unei întreprinderi se poate defini ca fiind rezultatul organizării unei întreprinderi, respectiv felul în care părțile acestui ansamblu reprezentat de întreprindere sînt corelate între ele"[83]. Noțiunea de structură oglindește deci atît poziția cît și legăturile diferitelor compartimente. În legătură cu aceasta este de relevat că structura unei întreprinderi reflectă modul activ și responsabil în care se exercită funcțiile, sau, așa cum nimerit observă Jean Gerbier:

---

[83] *Idem*, pag. 60.

Scanned with OKEN Scanner

„Structura este expresia responsabilităţilor şi a legăturilor de toate genurile prevăzute între responsabili"[84].

Structura organizatorică a unei întreprinderi se determină prin precizarea mai multor elemente, şi anume:

— organismele care fac să funcţioneze întreprinderea, adică funcţiile-compartiment;

— legăturile care există între aceste organisme şi natura lor;

— gruparea compartimentelor în subdiviziuni organizatorice şi a raporturilor cu conducerea întreprinderii;

— legăturile întreprinderii cu mediul.

Ţinînd seama de funcţiunile întreprinderii, ar fi necesar ca activităţile ce reflectă manifestarea fiecărei funcţiuni să fie concretizată de către un organ specializat. În organizarea concretă a activităţii se ţine seama însă de mai multe restricţii: amploarea fiecărei funcţiuni în fiecare tip de întreprindere în parte; frecvenţa legăturilor dintre compartimentele de activităţi; independenţa necesară a unor formaţiuni organizatorice unele faţă de altele.

Funcţiunile întreprinderii nu se manifestă într-o izolare unele faţă de altele ci într-o împletire organică, condiţionîndu-se reciproc, ceea ce trebuie să se reflecte şi în structura organizatorică. Formele organizatorice trebuie să întrunească activităţi omogene şi complementare ce converg spre un acelaşi obiectiv, realizînd o cît mai mare autoritate profesională, operativitate şi economie de legături ierarhice şi funcţionale, precum şi o apropiere cît mai mare a conducerii de producţie. Compartimentele structurii organizatorice trebuie să asigure o cît mai mare economie de personal muncitor prin realizarea unui grad raţional de încărcare a acestuia cu sarcini. Fiecare compartiment se particularizează prin profilul general, prin obiective şi responsabilităţi concrete, prin limite precise ale competenţelor şi printr-o arie şi relaţii bine determinate cu alte compartimente.

---

[84] Jean Gerbier, C. Aimard, — *Organizarea, conducerea,* Biblioteca organizării şi conducerii ştiinţifice, Editura politică, Bucureşti, 1971, pag. 163.

Scanned with OKEN Scanner

1.4.2.3. RELAȚIILE DINTRE ORGANISME

Legăturile dintre compartimente, ca element determinant al structurii organizatorice, reprezintă o modalitate concretă de comunicare între subdiviziunile unei structuri. După conținutul lor, legăturile dintre compartimente pot fi:

— ierarhice;
— funcționale;
— de stat major;
— de cooperare.

Legăturile ierarhice sînt legături de autoritate deoarece se stabilesc între organisme ce nu se află pe același plan ierarhic, se statornicesc între coordonator și coordonat. Natura informației vehiculate și prelucrate este diferită (în funcție de sens-ordine) de la coordonator către coordonat și de la coordonat la coordonator. Datorită acestui fapt aceste legături se mai numesc și legături operaționale. Aceste legături asigură precizarea responsabilităților pe trepte organizatorice. Numărul și mărimea compartimentelor trebuie să țină seama și de amplitudinea și frecvența legăturilor ierarhice care se statornicesc într-o întreprindere.

Legăturile funcționale se stabilesc între compartimente, ținîndu-se seama de principiul competenței specializate. Legăturile funcționale apar ca urmare a necesității sporirii eficienței conducerii întreprinderii. Ele se statornicesc între compartimente care au unul asupra celuilalt autoritate funcțională. Legăturile funcționale vehiculează sugestii, propuneri, recomandări, observații și nu ordine. Orice nedumerire sau conflict apărut pe linia legăturilor funcționale se soluționează pe planul legăturilor ierarhice. Legăturile funcționale au apărut ca urmare a adîncirii specializării activităților și operațiunilor, precum și a creșterii complexității modalităților „tehnice" de desfășurare a activității.

Legăturile de stat major sînt legături de consultare, în acest sens ele sînt determinate nu de desfășurarea operațiunilor de rutină, ci de cele cu caracter de unicat, de necesitatea găsirii căilor de îmbunătățire a activității, de găsire a unor tehnici noi de organizare, conducere și des-

Scanned with OKEN Scanner

fășurare a activității. Uneori ele se interferează cu relațiile funcționale.

Legăturile de cooperare se statornicesc între compartimente diferite, prin evitarea legăturilor ierarhice, pentru urmărirea operativității în îndeplinirea sarcinilor comune. Prin stabilirea legăturilor de cooperare se realizează așa-numita „pasarelă" între compartimente[85]. Legăturile de cooperare se realizează fie sub forma informărilor obligatorii reciproce, fie sub forma consultărilor, fie sub forma schimburilor de păreri; legăturile de cooperare sînt eficiente numai în măsura în care nu afectează legăturile ierarhice.

Legăturile dintre conducerea unității și compartimente și între compartimente, succint prezentate mai sus, se stabilesc într-o foarte fină rețea. Unul și același compartiment poate întreține mai multe tipuri de relații. Astfel, de pildă, compartimentul financiar desfășoară de regulă legături funcționale, dar adeseori întreține și legături de stat major, cînd este consultat în ceea ce privește luarea deciziilor, și de cooperare mai ales cînd se urmărește evoluția costurilor etc. Compartimentul de personal-învățămînt este un compartiment funcțional, dar adeseori întreține și legături de stat major mai ales atunci cînd este vorba de politica de cadre a întreprinderii.

Derularea legăturilor între compartimente, între ele și conducerea întreprinderii, realizează aspectul dinamic al întreprinderii și asigură buna funcționare a mecanismelor sale.

Legăturile care se statornicesc între compartimentele de activitate ale unei întreprinderi pot fi privite și sub aspectul subordonării și coordonării, deoarece funcționarea structurii presupune cu necesitate o coordonare permanentă a diferitelor tipuri de activități și subordonarea lor realizării obiectivelor generale. În acest sens, coordonarea este o atribuție de bază a conducerii operative a întreprinderii. O condiție esențială a asigurării unei coordonări judicioase este și instituirea unei structuri raționale,

---

[85] I. Olteanu — *Structuri organizatorice ale întreprinderii moderne*, Biblioteca organizării și conducerii științifice, Editura politică, București, 1969, pag. 34.

Scanned with OKEN Scanner

ale cărei elemente să se închege într-un lanț logic de subordonări.

O trăsătură definitorie a organizării întreprinderilor noastre o reprezintă participarea tot mai largă a personalului muncitor la organizarea și conducerea societății. Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism subliniază că „Perfecționarea activității consiliilor oamenilor muncii, a adunărilor generale va asigura îmbunătățirea continuă a organizării și conducerii unităților economice, promovarea largă a muncii colective în sfera hotărîtoare a activității sociale-producția materială"[86]. Principiul muncii colective, prin participarea largă a întregului personal muncitor la conducerea activității, a fost instituționalizat prin constituirea de organe de conducere colectivă:

— adunarea generală a personalului muncitor;
— consiliul oamenilor muncii.

Adunarea generală a personalului muncitor asigură conducerea de ansamblu prin dezbaterea problemelor fundamentale ale activității unităților și prin adoptarea măsurilor pentru îndeplinirea planului și îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale personalului muncitor.

Consiliul oamenilor muncii și biroul ei executiv ca organe colective de conducere operativă asigură realizarea hotărîrilor adunărilor generale ale personalului muncitor și asigură legături cu structurile organizatorice ale mecanismului de funcționare a întreprinderii, precum și cu organismele ierarhice superioare.

Măsurile de perfecționare a conducerilor colective ale întreprinderilor asigură „participarea nemijlocită a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea economiei, a vieții sociale, a întregii activități"[87]. Acest mod de conducere colectivă

---

[86] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, pag. 124.

[87] Nicolae Ceaușescu, — *Raport la Conferința Națională a P.C.R., 7—9 decembrie 1977*, Editura politică, București, 1977, pag. 42.

Scanned with OKEN Scanner

asigură controlul întregului personal muncitor asupra modului de organizare şi implicit asupra funcţionării structurilor, determinînd în acest fel continua lor perfecţionare.

1.4.2.4. TIPOLOGIA STRUCTURILOR

Analiza funcţiunilor, obiectivelor de realizat, a legăturilor ce se stabilesc între compartimentele de activitate, a principiului atragerii întregii mase a personalului muncitor la conducere, precum şi a particularităţilor proceselor tehnologice şi economice, relevă existenţa unui mare număr de structuri cu individualităţi mai mult sau mai puţin conturate. Varietatea structurilor organizatorice posibile poate fi grupată în funcţie de mai multe criterii: în funcţie de natura legăturilor existente între organisme, în funcţie de mărimea întreprinderii, în funcţie de unitatea spaţială a amplasării mijloacelor întreprinderii, în funcţie de tipul de producţie.

În funcţie de primul criteriu se pot deosebi mai multe tipuri de structuri şi anume: structură funcţională, structură ierarhică, structură „staff and line", structură mixtă, fiecare din ele particularizîndu-se prin caracterul direct sau mijlocit al legăturilor între conducerea întreprinderii pe de o parte şi unităţile de producţie pe de altă parte. Evident că fiecare tip de structură prezintă avantaje şi dezavantaje, asupra cărora nu este cazul să ne întindem aici, cu atît mai mult cu cît au fost pe larg dezbătute şi în literatura românească de specialitate[88].

Mărimea întreprinderii caracterizată fie prin numărul personalului muncitor, fie prin valoarea producţiei marfă, fie printr-un indicator complex (gradul ei) reclamă unul sau altul din tipurile de structură mai sus amintite. Se con-

---

[88] Colectiv, — *Conducerea ştiinţifică a întreprinderii,* Editura politică, Bucureşti, 1970, pag. 65—71.

— Colectiv, — *Probleme ale perfecţionării conducerii întreprinderilor industriale,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1970, pag. 85—135.

— M. Dumitrescu, — *Organizarea structurală a întreprinderilor,* Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969, pag. 92—93.

— I. Olteanu, — *Structuri organizatorice ale întreprinderilor moderne,* Editura politică, Bucureşti, 1969, pag. 60—69.

Scanned with OKEN Scanner

stată însă că pe măsură ce întreprinderile devin tot mai mari și activitatea lor tot mai complexă, structura lor organizatorică evoluează spre una de tipul „staff and line" potrivit cărora la diferitele niveluri de conducere, dar mai ales la nivelul conducerii întreprinderii deciziile se pregătesc de una sau mai multe organisme funcționale sau de stat major.

Amplasarea pe teritoriu a mijloacelor de producție și a personalului reclamă tipuri adecvate de structură, în funcție de gradul de dispersare. La un grad mare de dispersare teritorială structura organizatorică trebuie să permită, în vederea sporirii gradului de operativitate, o descentralizare a luării deciziilor ce privesc unitățile subordonate.

Tipul de producție, unicate, serie mică, mijlocie sau mare reclamă o adaptare corespunzătoare a structurilor organizatorice. Astfel în cazul producției de serie mare se concep structuri pe produse sau grupe de produse individualizate.

Elaborarea structurilor organizatorice se face în cursul unui șir de operațiuni complexe și laborioase. Se analizează funcțiunile și mai ales amplitudinea lor în fiecare tip de unitate, obiectivele de realizat, precum și aspectele cantitative privind nivelurile ierarhice, fluxurile informaționale și toate tipurile de legături ce se statornicesc în unitate, precum și personalul cu care trebuie încadrată structura organizatorică.

Elaborarea structurilor organizatorice din țara noastră pornește de la necesitatea respectării anumitor principii fundamentale de organizare a economiei naționale și anume: centralismul democratic, apropierea conducerii de producție, atragerea întregului personal muncitor la conducerea activității, extinderea gestiunii economice în toate activitățile, sporirea eficienței structurilor, asigurarea operativității în funcționare.

După experimentări mai îndelungate a mai multor tipuri de structură și pornind tocmai de la necesitatea de a respecta principiile mai sus enumerate, în țara noastră au fost elaborate pe baza indicațiilor partidului tipuri de structuri organizatorice raționale care vizează sporirea operativității în îndeplinirea funcțiunilor întreprinderii și reducerea considerabilă a cheltuielilor cu funcționarea apa-

Scanned with OKEN Scanner

ratului. Tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia la timpul potrivit că „Este necesar să se acționeze ferm pentru eliminarea verigilor intermediare, creșterea răspunderii și competenței centralelor și întreprinderilor. Trebuie simplificat în mod radical raporturile la nivel central, între ministere și diferite organe de sinteză, precum și pe verticală între ministere, centrală și întreprindere. Se impune reducerea la strictul necesar a aparatului administrativ, funcționăresc, îndreptînd specialiștii spre activitatea productivă."[89]

Pe baza analizei conținutului fiecărei funcțiuni și deci activități, a obiectivelor de realizat, a fluxurilor informaționale s-a trecut de la detalierea fiecărei activități la stabilirea organismelor și a numărului necesar de posturi tehnice, economice, administrative. Normele elaborate au fost aprobate prin Decretul nr. 162 din 1973.

Potrivit volumului, complexității și importanței fiecărei activități pentru economia națională, Decretul sus-amintit stabilește structura organizatorică a întreprinderilor care constă din două mari grupe de organisme:

— structura de producție și concepție:

— structura funcțională;

Structura de producție și concepție cuprinde ateliere de producție sau montaj, laboratoare de analiză și control, uzine, fabrici și exploatări. Toate aceste subdiviziuni de producție care, chiar dacă au o anumită organizare economică, nu au personalitate juridică și nu pot constitui în spiritul legii ceea ce se cheamă o întreprindere.

Structura funcțională constă din birouri și servicii menite să înfăptuiască funcțiunile întreprinderii.

În cadrul organismelor de producție, unitatea elementară este formația de lucru, mai multe formații de lucru putînd constitui un atelier. Mai multe ateliere — trei, cel puțin, în virtutea legislației în vigoare — formează o secție de producție. Numai în întreprinderile foarte mari se constituie un nivel superior al secției uzina, fabrica sau exploatarea.

---

[89] Nicolae Ceaușescu, — *Cuvîntare la încheierea Plenarei C.C. al P.C.R. din 28 februarie — 2 martie 1973*, Editura politică, București, 1973, pag. 37.

Scanned with OKEN Scanner

Structura funcţională la nivel de întreprindere cunoaşte două formaţiuni, fie ierarhic legate, fie paralele şi anume:

— birou
— serviciu

Biroul ca organism elementar este constituit pentru desfăşurarea unei activităţi omogene. Dacă volumul de activitate este suficient de mare pentru a justifica cel puţin cinci posturi, biroul poate funcţiona ca organism independent, neîncadrat în vreun serviciu.

Serviciul, ca organism funcţional al întreprinderii se constituie pentru desfăşurarea unui volum mare de operaţiuni referitoare de regulă, la activităţi complementare care necesită o conducere unitară. Potrivit dispoziţiilor legale în vigoare serviciul se poate constitui numai pentru activităţi a căror volum de operaţiuni necesită cel puţin 15 posturi.

În gruparea activităţilor în compartimente distincte se ţine seama de gradul lor de complementaritate, precum şi de relaţiile dintre acestea. Astfel, se ţine seama de necesitatea de a uni în acelaşi organism activităţi care, fie că folosesc aceleaşi informaţii, fie că converg spre îndeplinirea aceloraşi obiective concrete. În acest sens, trebuie precizat că există o anumită diferenţă între noţiunea de funcţiune, aşa cum a fost definită în paragraful anterior şi cea care corespunde domeniului autorităţii funcţionale, deoarece, aşa cum spune şi Cornel Hidoş „... în structura organizatorică nu activităţile sînt acelea care se grupează sub o autoritate funcţională, ci organismele elementare sau, după caz, complexe“[90].

Activităţile se repartizează în structură nu automat după funcţiunea de care aparţin, ci în funcţie de condiţiile existente şi în funcţie de rezultatele cercetărilor întreprinse.

După stabilirea numărului, aşezării şi relaţiilor organismelor elementare (ateliere, birouri, servicii) se elaborează organigrama de ansamblu care vizează:

— stabilirea treptelor ierarhice;
— organismele de stat major;

---

[90] Cornel Hidoş, — *Proiectarea structurilor organizatorice*, Editura politică, Bucureşti, 1974, pag. 171.

Scanned with OKEN Scanner

— organismele funcționale și cele subordonate ierarhic;

— definitivarea circuitelor informaționale;

Structurile organizatorice se deosebesc de la o unitate la alta, dar în practica țării noastre se poate observa o anumită tipologie, astfel: structuri centralizate, structuri divizate pe compartimente specializate, structuri descentralizate.

În cadrul structurilor centralizate nu se practică nici un fel de delegare de autoritate ierarhică sau funcțională. Structura are un caracter ierarhic, fiind proprie în general, întreprinderilor mici.

Structurile divizate pe compartimente specializate practică delegarea de autoritate ierarhică și funcțională și sînt aplicabile întreprinderilor mijlocii și mari.

În cadrul structurilor descentralizate aparatul central are autoritate funcțională, unitățile componente dispunînd de autoritate în domeniul producției. Structura este aplicabilă numai întreprinderilor mari.

Iată cum arată organigrama unei întreprinderi mijlocii, cu o structură divizată pe compartimente specializate (fig nr. 3):

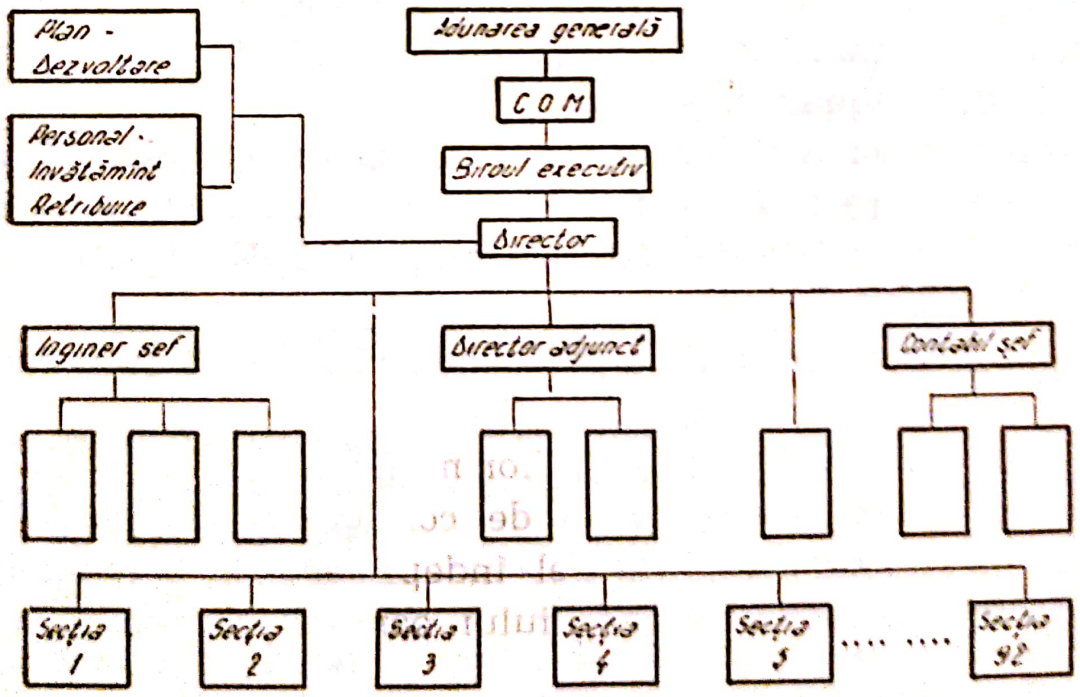

Fig. 3.

1.5. ORGANELE DE CONDUCERE ALE ÎNTREPRINDERII

1.5.1. *EXPLICAȚII GENERALE*

1.5.1.1. ENUMERAREA ORGANELOR DE CONDUCERE ALE ÎNTREPRINDERII

În regimul Legii nr. 5/1978, întreprinderea socialistă de stat, indiferent de mărimea ei, de întinderea sferei sale de activitate și de specificul activității desfășurate, este organizată pe principiul autoconducerii muncitorești. Conducerea muncitorească este o expresie, și totodată o consecință firească, a participării întregului colectiv de muncă la soluționarea problemelor specifice activității întreprinderii și la adoptarea deciziilor. În alți termeni, autoconducerea muncitorească se materializează — după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[91] — prin participarea nemijlocită a întregului colectiv de oameni ai muncii la dezbaterea și soluționarea problemelor activității economico-sociale a unității, la elaborarea și înfăptuirea măsurilor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de plan, pentru îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a procesului muncii, a condițiilor de viață ale fiecărui membru al colectivului de muncă.

Din analiza textelor legale cuprinse în capitolul III al legii citate rezultă că activitatea de conducere a întreprinderii socialiste de stat este înfăptuită de următoarele organe colective:

— adunarea generală a persoanelor încadrate în muncă;
— consiliul oamenilor muncii și
— biroul consiliului oamenilor muncii.

Este, de asemenea, organ de conducere al întreprinderii directorul care, dealtfel îndeplinește și funcția de președinte al biroului consiliului oamenilor muncii.

---

[91] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 206.

Scanned with OKEN Scanner

1.5.1.2. CVORUMUL DE CONSTITUIRE ŞI DE DECIZIE AL ORGANELOR COLECTIVE DE CONDUCERE

Potrivit art. 54 din Legea nr. 5/1978, organele de conducere colectivă au caracter deliberativ. Ele îşi pot desfăşura activitatea numai în prezenţa a cel puţin 2/3 din numărul total al membrilor şi pot adopta în mod valabil hotărîri cu majoritatea de voturi.

În sensul textului citat, majoritatea de voturi înseamnă jumătate plus unul din numărul membrilor ce alcătuiesc organul colectiv. Problemele cu privire la care preşedintele organului colectiv, (în cazul C.O.M. preşedintele sau vicepreşedintele) se află în divergenţă cu majoritatea membrilor acestuia se supun spre soluţionare, după caz, conducerii organului căruia îi este subordonată unitatea respectivă — cînd dezacordul se manifestă la nivelul consiliului oamenilor muncii şi consiliului oamenilor muncii, dacă divergenţa apare la nivelul biroului acestuia.

Din analiza textului citat rezultă că legiuitorul stabileşte două condiţii cumulative pentru valabilitatea hotărîrilor adoptate de organul colectiv de conducere şi anume: să fie prezenţi 2/3 din membrii acestuia şi să voteze în favoarea măsurii propuse cel puţin jumătate plus unul din numărul membrilor acestui organ. Neîndeplinirea oricăreia dintre condiţiile menţionate antrenează nulitatea absolută a deciziei luate.

Toţi membrii organului de conducere colectivă, indiferent de funcţiile pe care le deţin în unitatea respectivă şi indiferent dacă sînt încadraţi sau nu la acea unitate au drepturi şi obligaţii egale în cadrul organului colectiv. De precizat că votul preşedintelui organului colectiv de conducere (în cazul C.O.M. şi votul vicepreşedintelui) este întotdeauna necesar pentru adoptarea unei decizii valabile.

1.5.1.3. SOLUŢIONAREA DIVERGENŢEI DINTRE PREŞEDINTELE/VICEPREŞEDINTELE CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII ŞI MAJORITATEA MEMBRILOR ACESTUI ORGAN

Trei situaţii sînt practic posibile în legătură cu soluţionarea divergenţei de către organul competent şi anume:

Scanned with OKEN Scanner

a. Președintele nu transpune problema divergentă spre soluționarea organului competent.

Referitor la această primă situație, în literatura noastră juridică s-au exprimat două puncte de vedere deosebite. Astfel, Al. Deteșan, și C. Jornescu susțin că hotărîrea care a fost luată prin votul majorității membrilor organului colectiv în divergență cu președintele acestui organ, este inexistentă și deci nu poate produce nici un fel de efecte juridice.

V. D. Zlătescu consideră că dreptul președintelui de a transpune spre soluționare organului competent problema divergentă are semnificația unei căi de atac împotriva deciziei adoptate cu cvorumul legal, dar în dezacord cu propria sa opinie. Exercitarea acestei căi de atac este facultativă pentru președinte. Ca urmare, dacă acesta nu uzează de ea, este presupus că a achiesat la opinia majorității, iar hotărîrea respectivă devine executorie[93].

În ce ne privește credem că nici unul dintre cele două puncte de vedere mai sus arătate nu rămîn înafara oricăror critici. Astfel, dacă s-ar admite că hotărîrea adoptată în divergență cu președintele este inexistentă de vreme ce acesta din urmă n-a transpus-o spre discutare organului competent, ar însemna implicit să se recunoască președintelui posibilitatea de a desființa el însuși aceea hotărîre și deci de a eluda dispoziția legii referitoare la modul de rezolvare a problemelor divergente. Dispozițiile art. 54 alin. 2 din Legea nr. 5/1978, sînt suficient de clare pentru a nu putea fi interpretate în alt sens decît acela avut în vedere de legiuitor. Potrivit acestor dispoziții președintele are numai dreptul de a lipsi temporar de eficiență, adică pînă cînd se pronunță în cauză organul competent, decizia adoptată în dezacord cu propriul său punct de vedere și nicidecum dreptul ca, pe calea ocolită a abținerii de la sesizarea acelui organ, să desființeze el însuși o asemenea decizie.

Pe de altă parte, abținerea președintelui de a sesiza organul competent pentru a decide în problema divergentă, nu poate fi considerată achiesare la opinia majorității,

---

[92] Al. Deteșan, C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 66.
[93] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 215.

Scanned with OKEN Scanner

deoarece achiesarea poate fi făcută în mod valabil numai în aceleaşi condiţii în care a fost făcută opoziţia, adică în cadrul unei şedinţe a organului colectiv de conducere. Textul citat nu permite o altă concluzie. Totodată, dreptul preşedintelui de a transpune divergenţa organului competent să decidă asupra ei nu constituie o simplă facultate, ci are semnificaţia şi a unei îndatoriri. Cu alte cuvinte,în sensul dispoziţiilor art. 54 art. 2 din Legea nr. 5/1978, preşedintele nu are numai dreptul, ci şi obligaţia să sesizeze organul competent. Consacrînd un asemenea drept, textul menţionat foloseşte formula: „... problema asupra căreia nu s-a realizat un acord se supune... organului ierarhic superior... pentru a decide" şi nu formula „se va putea supune", ceea ce înseamnă că dacă preşedintele nu revine asupra opiniei sale cu ocazia unei noi dezbateri a problemei divergente în cadrul organului colectiv de conducere, el este obligat să transpună acea problemă organului indicat de lege, pentru a decide.

În concluzie, sîntem de părere că abţinerea preşedintelui de a sesiza organul competent pentru a decide asupra divergenţei nu este de natură să determine definitiv ineficienţa deciziei adoptate în dezacord cu punctul său de vedere — cum susţin Al. Deteşan şi C. Jornescu — şi nici nu are semnificaţia unei achiesări tacite la opinia majorităţii, cum apreciază V. D. Zlătescu, ci trebuie interpretată ca fiind încălcarea unei obligaţii legale susceptibile să antreneze răspunderea disciplinară a preşedintelui. Credem că în cazul în care preşedintele manifestă o asemenea atitudine, iniţiativa sesizării organului competent pentru a decide asupra divergenţei poate să aparţină majorităţii membrilor organului colectiv, sau mai exact acelora care au votat în favoarea deciziei neînsuşite de preşedinte.

b. Organul competent să decidă în problema divergentă, este legal sesizat pentru a se pronunţa în această problemă.

În literatura noastră juridică s-a exprimat părerea[94] că organul competent să soluţioneze divergenţa ivită între preşedinte şi majoritatea membrilor organului colectiv, este investit cu puterea de a lua decizii pentru unitatea respectivă, ca propriul său organ de conducere. Investirea

---

[94] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 214.

Scanned with OKEN Scanner

rezultă din lege, care dispune că organul sesizat cu soluționarea divergenței va decide. Dar pentru a decide, acel organ se substituie în toate drepturile și obligațiile organului între membrii căruia s-a ivit dezacordul de opinii; în limitele învestirii ce i-a fost făcută, el va putea lua orice hotărîre referitoare la activitatea unității respective.

Ne raliem acestei opinii. Statornicind că organul sesizat cu divergența „va decide", legiuitorul nu limitează în nici un fel competența de decizie a acelui organ. Urmează deci că el poate confirma una sau alta dintre opiniile exprimate în cadrul organului colectiv de conducere, sau poate, infirmîndu-le pe ambele, să adopte o altă decizie. Aceasta este posibil deoarece raporturile juridice care se stabilesc într-o asemenea împrejurare intră sub incidența dreptului economic și nu a dreptului administrativ. Dacă raporturile juridice respective ar intra în domeniul dreptului administrativ, competența organului chemat să soluționeze divergența ar fi mult mai restrînsă; ea s-ar limita la posibilitatea anulării deciziei adoptate de organul colectiv de conducere și a îndrumării acelui organ în vederea adoptării unei noi decizii, aptă să satisfacă nevoile reale ale activității acelei întreprinderi.

c. Organul sesizat cu soluționarea divergenței omite să se pronunțe asupra ei.

Decizia cu privire la care s-a manifestat divergența între președinte și majoritatea membrilor organului colectiv de conducere nu poate fi pusă în executare atîta timp pînă cînd organul competent să soluționeze divergența nu se pronunță în cauză. Deși din economia art. 54 alin. 2 al Legii nr. 5/1978, rezultă că organul sesizat este obligat să decidă asupra divergenței, practic se poate ca acest organ să nu-și îndeplinească obligația respectivă. Ce se va întîmpla într-o asemenea ipoteză: decizia asupra căreia a fost chemat să se pronunțe acel organ va rămîne suspendată la infinit?, va fi considerată inexistentă?, va deveni executorie după expirarea unui termen de la sesizare?

Art. 54 din Legea citată — cum dealtfel nici unul dintre textele acelei legi — nu răspunde la această întrebare. În tăcerea legii, unii autori au exprimat părerea că decizia cu privire la care s-a făcut precizarea trebuie considerată

Scanned with OKEN Scanner

ca inexistentă[95]. Alţi autori însă, apreciază că în cazul în care organul sesizat cu soluţionarea divergenţelor omite să se pronunţe un timp îndelungat, iar problemele vizate prin acea decizie necesită o rezolvare grabnică, organul de conducere colectivă trebuie să considere expirată suspendarea, prin efectul nerezolvării divergenţei de către organul sesizat, hotărîrea adoptată devenind astfel executorie[96].

Cît priveşte prima opinie, argumentele pe care le-am adus împotriva ei în legătură cu ipoteza cînd preşedintele omite să sesizeze organul competent în vederea soluţionării divergenţei rămîn valabile şi pentru această ultimă ipoteză.

Cea de a doua opinie ni se pare conformă atît cu actualul conţinut al art. 54, alin. 2 din Legea nr. 5/1978, cît şi cu necesitatea asigurării unei desfăşurări normale a activităţii fiecărei întreprinderi. Sîntem de părere că această necesitate legitimează aplicarea soluţiei preconizate de opinia la care ne referim în toate situaţiile, deci nu numai atunci cind este vorba de probleme ce reclamă o grabnică soluţionare.

Se pune problema cît de îndelungat trebuie să fie intervalul de timp la expirarea căruia decizia ce formează obiectivul divergenţei devine executorie ca urmare a nediscutării ei de către organul sesizat? În absenţa unei dispoziţii legale speciale pentru această ipoteză, credem că termenul respectiv nu poate fi mai îndelungat decît cel mai lung termen stabilit de lege pentru soluţionarea oricărei sesizări.

1.5.2. *ADUNAREA GENERALĂ*

1.5.2.1. ROLUL ADUNĂRII GENERALE

Adunarea generală constituie forma superioară de înfăptuire a conducerii colective. Prin intermediul ei oamenii muncii din întreprindere participă nemijlocit la con-

---

[95] Al. Deteşan, C. Jornescu, *op. cit.*, pag. 66.
[96] V. D. Zlătescu — *op. cit.* pag. 215—216.

Scanned with OKEN Scanner

ducerea întregii activități a acesteia, la adoptarea deciziilor celor mai importante privind toate laturile activității întreprinderii, precum și la exercitarea controlului asupra modului în care celelalte organe de conducere din unitatea respectivă își îndeplinesc atribuțiile. Ea reprezintă un mijloc eficient de dezvoltare a conștiinței oamenilor muncii, de întărire a disciplinei și responsabilității acestora, precum și de stimulare a inițiativei creatoare a maselor în gospodărirea averii obștești. În lumina acestor precizări — ce rezultă din art. 60 al Legii nr. 5/1978 — se poate afirma că adunarea generală este cadrul organizatoric adecvat pentru exercitarea de către oamenii muncii a dublei lor calități — de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale —, precum și de înfăptuire a democrației economice la nivelul unităților de bază ale economiei naționale.

Din analiza textului menționat — după cum dealtfel s-a remarcat și în literatura de specialitate[97] — rezultă că instituționalizarea adunării generale asigură traducerea în viață a următoarelor cerințe ale dezvoltării democrației socialiste din țara noastră:

— participarea oamenilor muncii în mod organizat la conducerea activității economico-sociale;

— participarea oamenilor muncii la dezbaterea și soluționarea problemelor referitoare la îndeplinirea planurilor de producție;

— exercitarea de către personalul muncitor a unui control eficient asupra organelor de conducere.

1.5.2.2. COMPETENȚA ADUNĂRII GENERALE

Fiind organul suprem de conducere al activității întreprinderii socialiste de stat, Adunarea generală are o competență deplină. Atribuțiile ei sînt precizate în cuprinsul art. 62 din Legea nr. 5/1978 și pot fi sintetizate după cum urmează: dezbate planurile economice și măsurile ce se impun pentru creșterea eficienței economice a activității întreprinderii; analizează mersul îndeplinirii sarcinilor de plan și adoptată măsurile tehnico-organizato-

---

[97] Al. Deteșan, C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 41.

Scanned with OKEN Scanner

rice care sînt necesare în vederea realizării acestor sarcini; aprobă contractul colectiv de muncă şi, în condiţiile legii, formele de remunerare a muncii ce se utilizează în unitate etc.

Mijloacele juridice prin care adunarea generală participă în mod direct la conducerea întreprinderii sînt următoarele:[98]

— alege reprezentanţii săi care vor face parte din Consiliul oamenilor muncii;

— posibilitatea revocării reprezentanţilor săi, membrii în Consiliul oamenilor muncii, care nu au avut o activitate corespunzătoare;

— desemnează persoanele care vor îndeplini funcţiile de preşedinte, prim-vicepreşedinte şi vicepreşedinte în Consiliul oamenilor muncii.

1.5.2.3. CONSTITUIREA ADUNĂRII GENERALE A ÎNTREPRINDERII

Potrivit art. 61 din Legea nr. 5/1978, în funcţie de mărimea întreprinderii, Adunarea generală se organizează cu participarea directă a întregului colectiv de muncă sau cu participarea oamenilor muncii prin reprezentanţi. Astfel, la întreprinderi şi la unităţile componente ale centralei se organizează adunări generale cu participare directă a tuturor oamenilor muncii; la întreprinderile mari sau cu largă răspîndire teritorială se constituie adunări generale ale reprezentanţilor oamenilor muncii. În acest din urmă caz se organizează în prealabil adunări generale pe secţii, sectoare, ateliere etc., care vor alege prin vot deschis reprezentanţii oamenilor muncii pentru Adunarea generală. Reprezentanţii oamenilor muncii pentru Adunarea generală se aleg pe o perioadă de un an. Forurile care i-au ales — adică adunările generale pe secţii, sectoare, ateliere etc. — îi pot revoca şi înlocui în cazul în care pe parcursul exercitării mandatului ce le-a fost încredinţat se dovedesc necorespunzători pentru îndeplinirea sarcinilor izvorîte din acel mandat.

Art. 65 din Legea nr. 5/1978, stabileşte că Adunarea generală — în cazul întreprinderilor, şi respectiv a unităţilor componente ale centralei — se convoacă în şedinţe

[98] Al. Deteşan şi C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 43.

Scanned with OKEN Scanner

ordinare odată pe semestru. Convocarea se face de către Comitetul sindicatului, de comun acord cu Consiliul oamenilor muncii, din unitatea respectivă; de asemenea, Adunarea generală mai poate fi convocată și la cererea a cel puțin o treime din membrii colectivului de muncă al unității, sau al reprezentanților acestora, după caz. Adunarea generală își poate desfășura, în mod valabil, activitatea numai în prezența a cel puțin două treimi din numărul total al oamenilor muncii din întreprindere sau din numărul total al reprezentanților acestora.

În literatura de specialitate s-a considerat[99] că referirea din textul citat la posibilitatea convocării Adunării generale la cererea a o treime din numărul persoanelor încadrate în muncă la unitatea respectivă sau din numărul reprezentanților acestora privește ședințele extraordinare, deoarece convocarea Adunării generale în ședințe ordinare constituie o obligație a Consiliului oamenilor muncii. Firește deși textul menționat nu conține vreo dispoziție expresă referitoare la dreptul Consiliului oamenilor muncii și al Comitetului sindicatului de a convoca Adunarea generală în ședințe extraordinare, nici o rațiune nu poate fi invocată în sensul negării unui asemenea drept. Urmează deci să conchidem că Adunarea generală poate fi convocată în ședințe extraordinare ori de cîte ori este nevoie și de către organele cărora legea le impune obligația de a convoca în ședințe ordinare.

1.5.2.4. CONSTITUIREA ADUNĂRII GENERALE A CENTRALEI

Legea nr. 5/1978 stabilește reguli deosebite referitoare la constituirea și convocarea Adunării generale din centrală. Astfel, potrivit art. 66 din această lege, Adunarea generală a oamenilor muncii pe centrală se compune din membrii organelor de conducere colectivă — consiliile oamenilor muncii și birourile consiliilor oamenilor muncii — ale centralei și ale unităților componente, precum și din reprezentanți ai oamenilor muncii din aparatul centralei (al căror număr se stabilește de biroul executiv împreună cu comisia organizațiilor sindicale ale unităților compo-

[99] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 279.

Scanned with OKEN Scanner

nente ale centralei). Adunarea generală a oamenilor muncii din centrală își desfășoară lucrările în prezența conducătorului forului tutelar sau a unora dintre adjuncții săi, a altor membrii din consiliul de conducere și a reprezentantului sindicatelor delegat de uniunea sindicatelor de ramură.

Din analiza textului citat rezultă că Adunarea generală a oamenilor muncii pe centrală este formată din două categorii de membrii, și anume: membrii de drept (în categoria cărora intră toți cei ce fac parte din consiliile oamenilor muncii și birourile acestor consilii) și membrii aleși (adică reprezentanți ai oamenilor muncii din aparatul centralei). Persoanele din conducerea forului tutelar și reprezentantul sindicatelor pe ramură participă la lucrările Adunării generale numai în calitate de invitați. În consecință aceste persoane nu au drept de vot. Adunarea generală a oamenilor muncii pe centrală poate adopta hotărîri valabile chiar dacă la lucrările ei nu participă reprezentanți ai conducerii forului tutelar sau ai sindicatelor pe ramură, deoarece, după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[100], dispoziția legală din textul citat, referitoare la participarea unor asemenea reprezentanți are caracterul de recomandare și nu de regulă obligatorie.

Adunarea generală pe cetrală este valabil constituită numai dacă sînt prezenți cel puțin două treimi din numărul total al membrilor săi. Ea se convoacă odată pe an; convocarea se face de către comisia organizațiilor sindicale ale unităților în subordine de comun acord cu Consiliul oamenilor muncii al centralei. Fiind chemată să dezbată și să aprecieze rezultatele activității pe ansamblul centralei, Adunarea generală pe centrală se întrunește numai după încheierea bilanțului anual și desfășurarea adunărilor generale ale oamenilor muncii din unitățile subordonate. Firește ne referim la Adunarea generală ordinară. Deși textul menționat nu face nici o precizare referitoare la posibilitatea convocării Adunării generale în ședință extraordinară, sîntem de părere că organele competente să convoace Adunarea generală ordinară pot convoca și adunări

---

[100] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 281.

generale cu caracter extraordinar atunci cînd este nevoie. Cvorumul legal pentru funcţionarea valabilă a Adunării generale este acelaşi (două treimi) în ambele situaţii.

Adunarea generală pe centrală — cum dealtfel, şi adunările generale ale oamenilor muncii din întreprinderi, din unităţile subordonate, din secţii, sectoare, ateliere, şantiere şi exploatări etc. — este condusă de un prezidiu care se alege prin vot deschis, din rîndurile participanţilor. În lege nu se precizează din cîţi membrii trebuie să fie compus prezidiul, dar în literatura de specialitate s-a relevat[101] că în alcătuirea lui este necesar să intre cel puţin trei persoane. Din prezidiu pot face parte nu numai membrii cu drept de vot, ci şi persoane care participă la lucrările adunării generale respective în calitate de invitaţi.

1.5.3. *CONSILIUL OAMENILOR MUNCII*

1.5.3.1. COMPONENŢA ŞI ATRIBUŢIILE CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII AL ÎNTREPRINDERII

Potrivit art. 33 din Legea nr. 5/1978, Consiliul oamenilor muncii al întreprinderii sau al unităţii componente a centralei este format din 15—35 membri, în funcţie de numărul personalului încadrat permanent. În componenţa acestui organ intră cadre cu funcţii de răspundere, specialişti cu experienţă, reprezentanţi aleşi ai oamenilor muncii. La acele unităţi la care lucrează şi oameni ai muncii aparţinînd naţionalităţilor conlocuitoare, cu ocazia constituirii Consiliului oamenilor muncii unii dintre membrii acestui organ sînt recrutaţi din rîndul oamenilor muncii de alte naţionalităţi.

Din economia textelor legale, aplicabile în materie, rezultă că, Consiliul oamenilor muncii este alcătuit din membrii de drept, din membrii aleşi şi din membrii numiţi. Astfel, persoanele care îndeplinesc anumite funcţii (directorul, inginerul şef, contabilul şef etc.), precum şi persoanele care au anumite sarcini obşteşti în cadrul unităţii (secretarul comitetului de partid, preşedintele comitetului

---

[101] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 284.

Scanned with OKEN Scanner

generale cu caracter extraordinar atunci cînd este nevoie. Cvorumul legal pentru funcţionarea valabilă a Adunării generale este acelaşi (două treimi) în ambele situaţii.

Adunarea generală pe centrală — cum dealtfel, şi adunările generale ale oamenilor muncii din întreprinderi, din unităţile subordonate, din secţii, sectoare, ateliere, şantiere şi exploatări etc. — este condusă de un prezidiu care se alege prin vot deschis, din rîndurile participanţilor. În lege nu se precizează din cîţi membrii trebuie să fie compus prezidiul, dar în literatura de specialitate s-a relevat[101] că în alcătuirea lui este necesar să intre cel puţin trei persoane. Din prezidiu pot face parte nu numai membrii cu drept de vot, ci şi persoane care participă la lucrările adunării generale respective în calitate de invitaţi.

1.5.3. *CONSILIUL OAMENILOR MUNCII*

1.5.3.1. COMPONENŢA ŞI ATRIBUŢIILE CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII AL ÎNTREPRINDERII

Potrivit art. 33 din Legea nr. 5/1978, Consiliul oamenilor muncii al întreprinderii sau al unităţii componente a centralei este format din 15—35 membri, în funcţie de numărul personalului încadrat permanent. În componenţa acestui organ intră cadre cu funcţii de răspundere, specialişti cu experienţă, reprezentanţi aleşi ai oamenilor muncii. La acele unităţi la care lucrează şi oameni ai muncii aparţinînd naţionalităţilor conlocuitoare, cu ocazia constituirii Consiliului oamenilor muncii unii dintre membrii acestui organ sînt recrutaţi din rîndul oamenilor muncii de alte naţionalităţi.

Din economia textelor legale, aplicabile în materie, rezultă că, Consiliul oamenilor muncii este alcătuit din membrii de drept, din membrii aleşi şi din membrii numiţi. Astfel, persoanele care îndeplinesc anumite funcţii (directorul, inginerul şef, contabilul şef etc.), precum şi persoanele care au anumite sarcini obşteşti în cadrul unităţii (secretarul comitetului de partid, preşedintele comitetului

---

[101] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 284.

Scanned with OKEN Scanner

sindical și secretarul comitetului U.T.C.) sînt membrii de drept ai Consiliului oamenilor muncii, deoarece ei intră în componența acestui organ în virtutea funcției sau sarcinii obștești ce o au în cadrul întreprinderii.[102] Secretarul de partid îndeplinește funcția de președinte al Consiliului oamenilor muncii. Din categoria membrilor numiți fac parte: șefii anumitor compartimente de muncă, conducătorii celor mai importante secții de producție, specialiști de înaltă calificare, precum și oameni de știință. Din această categorie de membrii mai face parte și delegatul comitetului sindical, în cazul unităților care nu au comitete sindicale proprii. În fine, membrii aleși ai consiliilor oamenilor muncii sînt reprezentanți ai colectivului de muncă din întreprindere. Ei sînt aleși din rîndul muncitorilor, maiștrilor, tehnicienilor, personalului economic și tehnic-administrativ. Alegerea lor se face în cadrul adunărilor generale, iar durata mandatului ce li se încredințează este de doi ani.

Art. 55 din Legea nr. 5/1978 dispune că Consiliul oamenilor muncii de la unitățile subordonate centralei se întrunește în ședință odată pe lună. Potrivit art. 54 din aceeași lege, el poate adopta hotărîri valabile numai dacă sînt prezenți cel puțin două treimi din numărul total al membrilor; pentru adoptarea unei hotărîri este suficientă majoritatea simplă, adică jumătate plus unu din numărul membrilor prezenți. La ședințele Consiliului oamenilor muncii trebuie să participe și un reprezentant al Consiliului oamenilor muncii al centralei din care face parte unitatea respectivă sau al organului căruia îi este subordonată. Desemnarea acestui reprezentant de către forul tutelar se face în funcție de specificul problemelor ce urmează să fie discutate la ședința respectivă.

În cazul în care întreprinderea este subordonată ministerului sau unui trust, la ședințele Consiliului oamenilor muncii participă un reprezentant al organului de conducere colectivă al ministerului respectiv, sau după caz, al trus-

---

[102] În lumina prevederilor decretului 162/1973 persoanele din conducerea unității care sînt membrii de drept ai Consiliului oamenilor muncii sînt: directorul sau conducătorul unității, directorul pe specialități, inginerul șef, contabilul șef, șeful controlului tehnic de calitate.

Scanned with OKEN Scanner

tului. La şedinţele Consiliului oamenilor muncii din unităţile fără personalitate juridică, subordonate unor întreprinderi, vor participa reprezentanţi ai organelor de conducere colectivă din acele întreprinderi.

Indiferent în ce ipoteză ne aflăm — adică dacă unitatea este subordonată centralei, unui trust, unei întreprinderi, sau direct ministerului — reprezentantul organului de conducere al forului tutelar participă la şedinţele Consiliului oamenilor muncii cu titlul de împuternicit şi nu în calitate de membru al acelui consiliu. El are menirea de a contribui, prin recomandări şi nu prin participarea la vot, la adoptarea celor mai corespunzătoare decizii în problemele dezbătute.

Consiliul oamenilor muncii din unităţi subordonate centralei sau altui for tutelar îndeplineşte următoarele atribuţii principale: aprobă planurile economice (cincinal şi anual) şi stabileşte măsurile tehnico-organizatorice necesare pentru îndeplinirea lor; asigură încheierea la timp a contractelor economice; aprobă balanţele materiale pentru care îndeplineşte funcţia de coordonator; stabileşte măsurile necesare în vederea aprovizionării cu materii prime şi materialele auxiliare înainte de începerea procesului de producţie; asigură realizarea planului de export-import, realizarea obligaţiilor prevăzute în contracte şi ridicarea eficienţei activităţii de comerţ exterior etc.

1.5.3.2. COMPONENŢA ŞI ATRIBUŢIILE CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII AL CENTRALEI

Consiliul oamenilor muncii din centrală reprezintă — după cum s-a remarcat în literatura juridică[103] un adevărat stat major al acestei mari întreprinderi. Potrivit art. 44 din Legea nr. 5/1978 Consiliul oamenilor muncii la acest nivel este format din cel mult 35—53 de persoane. Sînt membrii de drept ai acestui organ de conducere colectivă: secretarul organizaţiei de partid, directorul general al cen-

[103] Al. Deteşan, C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 113.

Scanned with OKEN Scanner

tralei, directorii din centrală, inginerul șef și contabilul șef din centrală. În categoria membrilor numiți intră: directori și conducători ai unităților componente; 3 pînă la 10 specialiști din centrală și din afara acesteia, cadre didactice, oameni de știință, reprezentanți ai organelor financiar-bancare și alte cadre cu experiență îndelungată și înaltă calificare; un reprezentant al sindicatelor din unitățile aparținînd centralei. De asemenea din alcătuirea Consiliului oamenilor muncii mai fac parte 5—15 reprezentanți ai oamenilor muncii aleși la fiecare doi ani din personalul muncitor al unităților componente.

Din cuprinsul textului citat rezultă că nu toți conducătorii unităților subordonate sînt membrii ai Consiliului oamenilor muncii al centralei. Cu toate acestea, ori de cîte ori organul menționat dezbate probleme de importanță deosebită pentru ansamblul activității centralei — ca de exemplu: aprobarea planului, a bilanțului, studii generale de dezvoltare în perspectivă etc. — la ședință participă ca invitați, și conducătorii unităților componente care nu sînt membrii ai Consiliului oamenilor muncii al centralei. De asemenea, atunci cînd se dezbat probleme ce interesează în mod special activitatea uneia dintre unitățile subordonate, la dezbatere vor participa ca invitați, secretarul organizației de partid, directorul și președintele comitetului sindicatului din unitatea respectivă.

Consiliul oamenilor muncii al centralei, la fel ca acela al întreprinderii subordonate, poate adopta hotărîri valabile numai dacă la ședința respectivă participă cel puțin două treimi din numărul total al membrilor săi; pentru adoptarea unei hotărîri este suficientă majoritatea simplă (adică jumătate plus unu) din numărul membrilor prezenți.

Atribuțiile Consiliului oamenilor muncii al centralei sînt precizate în cuprinsul art. 46 din legea citată. Dintre acestea reținem pe cele mai importante și anume: aprobarea planurilor economice și a defalcării indicatorilor de plan pe întreprinderile subordonate; aprobarea balanțelor materiale pentru care centrala îndeplinește funcția de coor-

Scanned with OKEN Scanner

donator, precum şi a balanţelor sortimentelor care compun produsele sau grupele de produse la care balanţele se aprobă de Consiliul de Miniştri sau de conducerea organului căruia îi este subordonată centrala; aprobarea înfiinţării şi gradării secţiilor, şantierelor, atelierelor etc. direct subordonate, precum şi a măsurilor de profilare a unităţilor componente; dezbaterea periodică a activităţii economico-financiare şi stabilirea măsurilor de îmbunătăţire a acesteia etc.[104]

1.5.3.3. ROLUL CONSILIILOR TEHNICO-ECONOMICE

Prin decretul nr. 78/1973 privind organizarea şi funcţionarea consiliilor şi comisiilor tehnico-economice, au fost constituite, la centrale şi la unităţile asimilate lor, consilii tehnico-economice ca organe de lucru ale consiliilor oamenilor muncii, cărora li s-a încredinţat sarcina examinării complexe a temelor de proiectare, studiilor tehnico-economice, studiilor de amplasament, precum şi a oricăror altor documentaţii tehnice şi economice cu privire la care sînt necesare concluzii şi aprecieri temeinic fundamentate. Consiliul tehnico-economic se compune din 10—15 membrii desemnaţi dintre cadrele de conducere şi specialişti de înaltă calificare din centrală sau, după caz, din unitatea asimilată centralei. Din consiliul tehnico-economic pot face parte şi specialişti din afara centralei, cadre didactice universitare, academicieni etc., iar la lucrările lui pot lua parte ca invitaţi autorii documentaţiilor supuse analizei şi delegaţii unităţilor interesate. El îşi poate desfăşura activitatea numai în prezenţa a jumătate plus unu din numărul total al membrilor şi adoptă hotărîri valabile cu majoritate de două treimi din numărul celor prezenţi; pentru concluziile sale, în problemele discutate răspunde faţă de organele colective de conducere ale centralei. Şedinţele consiliului tehnico-economic sînt prezidate de directorul general al centralei sau de locţiitori ai acestuia.

---

[104] Legea dezvoltării economice planificate a României, Legea finanţelor şi Decretul nr. 162/1973, conţin importante precizări referitoare la atribuţiile acestui organ.

Scanned with OKEN Scanner

1.5.4. *BIROUL CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII*

1.5.4.1. COMPONENȚA ȘI ATRIBUȚIILE BIROULUI CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII

Biroul consiliului oamenilor muncii funcționează în unitățile economice cu personalitate juridică și din economia art. 78 al Legii nr. 5/1978 rezultă că el poate fi constituit chiar la unitățile fără personalitate juridică. Așadar, acest organ nu ființează în toate unitățile fără personalitate juridică. Existența sa în cadrul unei asemenea unități economice este condiționată de decizia de constituire adoptată de Consiliul oamenilor muncii.

Potrivit art. 78 din Legea nr. 5/1978, Biroul consiliului oamenilor muncii — la întreprinderile sau unitățile fără personalitate juridică la care a fost constituit — se compune și funcționează după aceleași reguli și principii ca și biroul consiliului oamenilor muncii de la unitățile economice cu personalitate juridică. Din alcătuirea acestui organ pot face parte numai persoane încadrate în muncă la unitatea respectivă. Precizarea se impune, deoarece, după cum s-a arătat, legea permite ca din componența Consiliului oamenilor muncii să facă parte și persoane din afara unității. Totodată, mai trebuie relevat că unii membri ai Biroului consiliului oamenilor muncii sînt numiți, iar alții sînt de drept.[105] Dintre aceștia din urmă face parte și președintele comitetului sindicatului a cărui participare la ședințele organului în discuție este însă obligatorie numai cînd se discută problemele principale privind realizarea sarcinilor economice, precum și probleme care privesc drepturile și obligațiile persoanelor încadrate în muncă.

Biroul consiliului oamenilor muncii se întrunește decadal; el se poate întruni și mai des, atunci cînd este necesar. Acest organ colectiv îndeplinește mai multe atribuții dintre care menționăm: organizează și urmărește realizarea sarcinilor de plan, modifică, în cazuri justificate și în

---

[105] Sînt membrii de drept: directorul sau conducătorul unității, directorii pe specialități sau, după caz, inginerul șef, contabilul șef; sînt membrii numiți: ceilalți componenți ai biroului (alte cadre de conducere sau specialiști).

Scanned with OKEN Scanner

anumite limite, sarcinile de plan anuale și trimestriale, aprobă, potrivit împuternicirilor primite de la Consiliul oamenilor muncii, executarea lucrărilor de mică mecanizare, realizarea unor investiții în regie sau antrepriză, nominalizează obiectivele de investiții etc.

Din analiza dispozițiilor legale în materie citate rezultă că Biroul consiliului oamenilor muncii, îndeplinește două categorii de atribuții și anume: unele referitoare la punerea în executare a deciziilor consiliilor oamenilor muncii, iar altele de decizie în baza mandatului dat de către Consiliul oamenilor muncii.

1.5.4.2. COMPONENȚA ȘI ATRIBUȚIILE BIROULUI CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII AL CENTRALEI

Biroul executiv al consiliului oamenilor muncii la centrală sau la unitatea asimilată acesteia este format din 7—13 membrii și se compune din: directorul general, secretarul organizației de partid, directorii centralei, ca membrii de drept, din alte cadre de conducere și specialiști de la unitatea respectivă, ca membrii numiți de Consiliul oamenilor muncii, precum și reprezentantul sindicatului, acesta din urmă fiind desemnat de organizația sindicală.

Atribuțiile Biroului consiliului oamenilor muncii al centralei sînt precizate prin art. 46 din Legea nr. 5/1978 și au fie caracter executiv — asigurînd înfăptuirea deciziilor Consiliului oamenilor muncii — fie caracter specific activității de conducere curentă.

1.5.5. *DIRECTORUL*

1.5.5.1. ROLUL DIRECTORULUI ÎNTREPRINDERII

Directorul îndeplinește un rol important în activitatea de conducere a întreprinderii. Firește, în principal, această activitate este înfăptuită de organele colective de conducere pe care le-am analizat mai sus. Directorul face însă parte, ca membru de drept din fiecare dintre aceste or-

Scanned with OKEN Scanner

gane; mai mult, el chiar are calitatea de vicepreşedinte al Consiliului oamenilor muncii, şi de preşedinte al biroului executiv al acestui consiliu. Îndeplinind aceste funcţii, directorul are o poziţie aparte comparativ cu alţi membrii ai organelor respective. Pe de altă parte, legea îi stabileşte atribuţii proprii definindu-l ca organ de conducere distinct de organele colective de conducere.

În cazul întreprinderilor subordonate centralei, ca şi a unităţilor componente ale acesteia, directorul este numit prin decizia Consiliului oamenilor muncii al centralei. Punerea în executare a acestei decizii, prin semnarea contractului de muncă al directorului este înfăptuită de către directorul general al centralei. Potrivit art. 46 lit. „k", numirea şi eliberarea din funcţie a directorului, pentru întreprinderile subordonate mari şi complexe, stabilite de ministere, alte organe centrale ale administraţiei de stat sau de comitetele executive ale consiliilor populare, se fac de către Consiliul oamenilor muncii al centralei cu avizul ministrului sau conducătorului acelor organe.

În absenţa unor prevederi legale exprese referitoare la numirea directorului la unităţile subordonate direct ministerelor, altor organe centrale sau consiliilor populare, în literatura noastră juridică s-a admis că încadrarea directorilor la aceste unităţii se va putea hotărî numai de către organele colegiale ale forului tutelar şi va fi adusă la îndeplinire de către conducătorul forului tutelar sau de către un împuternicit al lui.[106]

În principal, directorul este chemat să aducă la îndeplinire deciziile organelor colective de conducere ale întreprinderii; el desfăşoară deci o activitate executivă. Înafara acestui gen de activitate, directorul desfăşoară însă şi o activitate decizională care se concretizează prin exercitarea conducerii curente a întreprinderii. Legea îi dă în competenţă atît soluţionarea unor probleme care intervin între şedinţele de lucru ale organelor colegiale, cît şi a unor probleme care prin specificul lor, ţinînd de activitatea de conducere curentă, nici nu intră în competenţa acelor organe. Deciziile directorului sînt însă supuse con-

---

[106] Al. Deteşan, C. Jornescu, — *op. cit.*, pag. 92.

Scanned with OKEN Scanner

trolului organelor colegiale. În acest sens, art. 39 lit. „l" din Legea nr. 5/1978 dispune că directorul este obligat să informeze operativ pe membrii Consiliului oamenilor muncii şi ai biroului acestuia asupra măsurilor principale luate pe parcurs. Or, scopul instituirii acestei obligaţii nu poate fi altul decît asigurarea posibilităţii ca organele colective de conducere să intervină neîntîrziat în vederea remedierii eventualelor erori comise de director prin măsurile adoptate.

Totodată legea recunoaşte directorului dreptul de a angaja prin acte juridice întreprinderea, în cazul în care aceasta are personalitate juridică. De asemenea, el reprezintă unitatea în faţa organelor jurisdicţionale şi poate da împuternicire altor persoane dintre cadrele ei să o reprezinte.

1.5.5.2. ROLUL DIRECTORULUI GENERAL AL CENTRALEI

Pentru centrală, Legea nr. 5/1978 reglementează funcţia de director general. Specificul activităţii de conducere exercitată de directorul general al centralei este sensibil similar cu acela al activităţii de conducere îndeplinită de directorul de întreprindere. Semnificative sînt în acest sens precizările din art. 50 alin. 1 al Legii citate, care dispune: „Directorul general asigură conducerea curentă şi aduce la îndeplinire hotărîrile Consiliului oamenilor muncii, biroului . . ., Adunării generale a oamenilor muncii şi sarcinile stabilite de organul căruia îi este subordonată centrala".

După cum rezultă din textul citat, directorul general este chemat să aducă la îndeplinire atît hotărîrile organelor colective de conducere ale centralei, cît şi sarcinile stabilite de organul căruia îi este subordonată aceasta. Se asigură astfel — după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[107] . . . aspectul de conducere centralizată, în condiţiile aplicării consecvente a centralismului democratic".

Potrivit art. 51 din legea menţionată, directorul general angajază centrala în relaţiile cu alte subiecte de drept,

---

[107] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 266—267.

precum și în fața organelor jurisdicționale; tot astfel, el poate împuternici pe alte cadre să reprezinte centrala. Textul nu precizează care dintre cadrele centralei pot fi împuternicite de către directorul general să o reprezinte. De aici concluzia că asemenea împuterniciri va putea da și conducătorilor unităților fără personalitate juridică. Bineînțeles, împuternicirea avînd semnificația unui mandat, actele juridice săvîrșite de împuternicit vor angaja însăși centrala.

Scanned with OKEN Scanner

2. FONDURILE ÎNTREPRINDERII

2.1. CATEGORIILE DE FONDURI AFLATE ÎN DOTAREA ÎNTREPRINDERII

2.1.1. *CONCEPTUL DE FONDURI ALE ÎNTREPRINDERII*

Pentru a-şi putea desfăşura activitatea întreprinderile au nevoie de o sumă de fonduri băneşti, dimensionată la nivelul condiţiilor concrete ale producţiei şi realizării produsului social.

Noţiunea de „fond" are o largă accepţiune cu aplicaţii în majoritatea domeniilor de activitate. Accepţiunea cea mai generală dată noţiunii de „fond", din punct de vedere economic, este, în majoritatea limbilor, dacă ne bazăm pe dicţionarele enciclopedice, aceea de „valoare materială, reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice acumulate sau rezervate în vederea unui anumit scop"[1]. Referindu-se la fondurile întreprinderilor socialiste, dicţionarul enciclopedic român dă o definiţie generală asemănătoare cu cea de mai sus, şi anume „Bunuri materiale şi mijloace băneşti de care dispun întreprinderile socialiste în vederea îndeplinirii sarcinilor de plan"[2]. Această definiţie a fondurilor întreprinderii, prin generalitatea ei, cuprinde totalitatea fondurilor, deloc puţine, care se constituie în unităţile economice. O scurtă trecere în revistă a actelor normative pe baza cărora se formează diferitele fonduri,

---

[1] *Dicţionarul limbii române moderne*, Editura Academiei R.S.R., 1958, pag. 312.

[2] *Dicţionarul enciclopedic român*, Editura Academiei R.S.R. Bucureşti, 1964.

Scanned with OKEN Scanner

cu prevederi riguroase în ceea ce privește destinația și sursele de constituire, ne determină să ne punem problema unei mai precise definiri a categoriei de „fond" și a unei sistematizări a acestora.

La înființarea lor, întreprinderile organizate pe baza autogestiunii economico-financiare, cu personalitate juridică sînt asigurate cu resursele bănești minim necesare pentru constituirea fondurilor fixe și a mijloacelor circulante. Pe lîngă acestea întreprinderile își constituie și alte fonduri cum ar fi:[3]

— fondul de dezvoltare economică;
— fondul de participare la beneficii a oamenilor muncii;
— fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții sociale;
— fondul pentru acțiuni sociale;
— fondul pentru finanțarea tehnicii noi;
— alte fonduri.

Așa după cum se observă, fondurile constituite sînt relativ numeroase, avînd, fiecare o destinație distinctă. Constatăm însă că nu în toate cazurile noțiunea de fond are același înțeles. Aceasta cu atît mai mult cu cît sfera conceptuală a diferitelor fonduri precizate prin diferite documente de importanță teoretică și practică nu se acoperă în totalitate.

Iată deci că, în limbajul economic noțiunea de fond circulă cu înțelesuri diferite, care toate se încadrează ce-i drept, în definiția generală dată de dicționarul limbii române moderne și de dicționarul enciclopedic român, dar care nu satisface deplin nevoile de organizare și gestionare a fondurilor.

Este imperios necesar ca înțelesul fiecărei categorii să fie același atît în planificarea financiară și analiză, cît și în contabilitate și am putea spune noi în limbajul curent, spre a putea prevedea și urmări cu exactitate modul de folosire a resurselor unităților economice. În același timp se impune o ordonare a diferitelor categorii de fonduri pe care și le constituie unitatea economică. Diferitele fonduri au roluri diferite și deci comportamente diferite. Impli-

---

[3] *Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economico-financiare. Partea a III-a.*, Scînteia nr. 11073 din 28 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

caţiile lor în economia întreprinderii sînt de întinderi diferite şi cu un ritm diferit de propagare a efectelor.

Iată de ce, mai înainte de a intra într-o analiză mai detaliată a fiecărui fond, se impune, după părerea noastră, o sistematizare. În ordonarea diferitelor categorii de fonduri pe care ne îngăduim s-o încercăm intenţionăm să depăşim obişnuita clasificare care, bazîndu-se pe trei criterii: destinaţia economică, sursa de constituire a modalitatea tehnică de determinare[4], scapă din vedere un criteriu esenţial, şi anume, modul de folosire.

2.1.2. *PRINCIPALELE CATEGORII DE FONDURI*

Orice unitate cu scop lucrativ organizată pe baza autogestiunii economico-financiare indiferent care ar fi nivelul ei de dezvoltare şi gradul ei de organizare interioară, are nevoie pentru a-şi putea desfăşura activitatea de mijloace de muncă, de obiecte ale muncii şi de forţă de muncă. În actualele condiţii ale economiei băneşti primul element se concretizează în fonduri fixe; al doilea element, direct, precum şi sumele necesare retribuirii muncii, indirect, se materializează sub forma mijloacelor circulante.

O primă caracteristică comună acestor două fonduri este aceea că ele apar ca trăsături definitorii ale însuşi principiului autogestiunii economico-financiare şi prin aceasta ale însăşi întreprinderii ca atare. Autonomia funcţională, ca trăsătură esenţială a autogestiunii economico-financiare, presupune cu necesitate asigurarea unităţii cu fonduri fixe şi mijloace circulante pe care aceasta le foloseşte pentru obţinerea unui venit net cît mai mare posibil.

O a doua trăsătură comună este că ambele fonduri nu se consumă propriu-zis ci se folosesc prin avansuri şi recuperări continue, săvîrşind o rotaţie permanentă pe toată durata existenţei întreprinderii. În acest sens, ele formează elementul fundamental al patrimoniului întreprin-

---

[4] *Cartea întreprinderii vol. V, Activitatea financiară-controlul-economic*, editată de Revista economică, Bucureşti, 1974, pag. 62—63.

derii. La înființare, unitatea este asigurată cu sumele necesare pentru constituirea fondurilor fixe și a mijloacelor circulante, fie de către unitatea ierarhic superioară, fie de către bugetul statului, pe seama venitului național al acelui an. Odată intrate în circuitul unității ca fonduri fixe și mijloace circulante, ele formează, în continuare, un element de o deosebită importanță a avuției naționale a cărui folosire eficientă produce venit net, venit ce este sursa tuturor celorlalte fonduri pe care și le constituie unitatea.

În sfîrșit, mai poate fi remarcat și faptul că în ceea ce privește rolul lor în economia întreprinderii, aceste două fonduri constituie elementele de bază ale structurii fondurilor de producție și circulație afectate în întregime producerii și realizării produsului social.

Evident că în ceea ce privește ritmul săvîrșirii rotației, cele două fonduri se deosebesc între ele, dar această deosebire nu impietează cu nimic asupra caracteristicilor esențiale comune care le particularizează ca fonduri de bază fără de care o întreprindere nu poate exista.

Dimensionarea fondurilor fixe și a mijloacelor circulante, precum și modalitățile lor de folosire au efecte imediate în toate compartimentele de activitate ale întreprinderii și în toate momentele ciclului economic.[5]

2.1.3. *ALTE FONDURI*

Toate celelalte fonduri prevăzute de legea de organizare au destinații diferite și modalități diferite de constituire. Unele sînt afectate sporirii fondurilor fixe în funcțiune, altele sînt destinate stimulării materiale a angajaților, altele — perfecționării întreprinderii. Totuși, aceste fonduri prezintă cîteva caracteristici comune prin care se deosebesc fundamental de fondurile fixe și de mijloacele circulante.

---

[5] Implicațiile formării și folosirii fondurilor fixe le vom analiza detaliat în paragrafele următoare.

Scanned with OKEN Scanner

Existența tuturor celorlalte fonduri derivă din existența unității, iar formarea lor este impusă de necesitatea perfecționării autogestiunii economico-financiare ca metodă de conducere a economiei naționale. Cu toate acestea ele nu țin de însăși definiția autogestiunii economico-financiare. Este greu, dar nu imposibil, să ne imaginăm în condițiile actuale o întreprindere fără resurse de dezvoltare, fără fond de premiere, fără fond de tehnică nouă etc. Evident că fără aceste fonduri o întreprindere va funcționa deosebit de greu, fiind amenințată cu dispariția în actualele condiții ale progresului tehnico-științific, dar aceasta nu înseamnă că ea nu poate funcționa.

În al doilea rînd, utilizarea tuturor acestor fonduri reprezintă o cheltuială efectivă, un consum efectiv de venit național. Ele nu se reconstituie, ci se constituie și sporesc în fiecare an pe seama venitului net (direct sau indirect). Ca substanță, ele dispar pe măsura consumării. Într-un anumit sens, mai ales dacă avem în vedere sursele de constituire, aceste fonduri sînt o consecință a folosirii fondurilor fixe și a mijloacelor circulante. Pentru a se putea constitui fondurile de înlocuire și lărgire, fondurile cu caracter social și „fondurile stimulatorii" este nevoie ca în prealabil unitatea să fie dotată cu fonduri fixe și mijloace circulante care să funcționeze în condiții normale spre a putea produce venitul net.

În al treilea rînd, toate aceste fonduri nu sînt fonduri de producție și circulație și nu sînt (atît timp cît există ca atare) afectate producerii și realizării directe și imediate a produsului social. Rolul lor însă este imens în economia întreprinderii moderne. Totuși, implicațiile supra sau subdimensionării, precum și ale folosirii lor, au o arie mai restrînsă decît implicațiile fondurilor fixe și ale mijloacelor circulante, iar ritmul de propagare a efectelor lor este incomparabil mai lent.

Bineînțeles că fondurile din această categorie, despre a căror caracterizare generală a fost vorba mai sus, se deosebesc între ele din mai multe puncte de vedere. Unul însă ni se pare că merită o atenție deosebită. Utilizarea lor reprezintă un consum efectiv de venit național, așa cum rezultă din cele expuse în rîndurile anterioare. Unele

Scanned with OKEN Scanner

din ele însă reprezintă o stare de moment a fondurilor băneşti, o formă tranzitorie. Dacă fondul de premiere se consumă prin repartizarea premiilor, dacă fondul pentru tehnica nouă se consumă prin finanţarea cheltuielilor determinate de asimilarea de noi produse, dacă fondul pentru raţionalizări, inovaţii şi investiţii se consumă prin finanţarea cheltuielilor legate de retribuirea inovaţiilor, investiţiilor şi raţionalizărilor, apoi alte fonduri se transformă pur şi simplu în fonduri fixe. Este vorba de fondul de dezvoltare economică şi fondul pentru construcţii de locuinţe şi alte investiţii sociale. Fiind constituite pe seama amortismentului, al unei părţi a beneficiilor şi a altor resurse prevăzute de lege, ele se consumă ca fonduri de finanţare, pe măsura efectuării investiţiilor dar, după terminarea acestora, valorile se regăsesc în masa sporită a fondurilor fixe. Aceste resurse, anual disponibile pentru finanţarea înlocuirii şi lărgirii fondurilor fixe în funcţiune, formează, după părerea noastră, a treia grupă distinctă de fonduri care trebuie tratată însă în strînsă legătură cu fondurile fixe.

Aşa după cum rezultă din scurta trecere în revistă a fondurilor pe care şi le constituie întreprinderile şi din încercarea de a le ordona potrivit unor criterii practice, fiecare categorie de fonduri are o manieră specifică de constituire şi utilizare şi în consecinţă, fiecare are un comportament diferit. Organizarea tuturor acestor fonduri trebuie să ţină însă seama de faptul că ele se condiţionează reciproc prin nenumărate conexiuni, mai mult sau mai puţin intense, ceea ce impune o anumită proporţionalitate dinamică în constituirea şi utilizarea lor.

În sfîrşit, nu este de prisos să remarcăm că totalitatea relaţiilor prin care se constituie şi se utilizează fondurile sînt tot atîtea pîrghii ale mecanismului financiar prin care se acţionează în vederea realizării obiectivelor esenţiale ale întreprinderii. În acelaşi timp relaţiile fundamentale prin care se mobilizează fondurile la dispoziţia unităţilor de către stat servesc ca pîrghii de orientare a activităţii întreprinderii şi totodată ca sistem general de restricţii în cadrul cărora întreprinderea îşi desfăşoară activitatea.

Scanned with OKEN Scanner

2.2. FONDURILE FIXE

2.2.1. *CARACTERISTICI GENERALE*

Fondurile fixe, ca parte a fondurilor de producţie, reprezintă aşa cum s-a arătat în paragraful anterior, una din condiţiile esenţiale ale existenţei şi activităţii întreprinderii. Ca „fond" ele însumează totalitatea resurselor băneşti afectate constituirii unei considerabile părţi a mijloacelor de producţie şi anume a mijloacelor de muncă. Din acest punct de vedere, fondurile fixe reprezintă o „imobilizare" de resurse băneşti în vederea atingerii unui scop, cu un anumit nivel de eficienţă, corelat cu condiţiile şi posibilităţile concrete ale activităţii.

Caracteristica esenţială a fondurilor fixe, prin care ele se deosebesc de mijloacele circulante, este aceea că valorile materiale în care se concretizează sînt bunuri cu folosinţă de lungă durată, adică bunuri care participă la desfăşurarea unui număr mai mare sau mai mic de cicluri de producţie şi deci la crearea tuturor valorilor produse în aceste cicluri. Evident, această caracteristică a lor, determinînd un mod specific de transmitere a propriei valori asupra valorilor noilor produse, pune importante probleme de determinare, de ritm şi metode, dar acestea vor fi dezvoltate în secţiunea următoare.

Ideea de bun cu folosinţă de lungă durată se referă în principiu la totalitatea mijloacelor de muncă, fiecare din ele putînd participa şi participînd în procesele de fabricaţie din mai multe cicluri de producţie (cel puţin două cicluri).

Imensa varietate a mijloacelor de muncă utilizate şi largul evantai al duratelor de folosinţă reclamă, mai ales dacă ne gîndim la modul specific de transmitere a propriei valori asupra valorii noilor produse, necesitatea unei delimitări de ordin practic a sferei de cuprindere a fondurilor fixe. Ar fi deosebit de dificil, dar nu imposibil, să se organizeze evidenţa mişcării şi mai ales procesul treptat de „devalorizări" pe parcursul uzării, dacă am include toate mijloacele de muncă în categoria de fonduri fixe.

Scanned with OKEN Scanner

Un volum destul de mare de mijloace de muncă, cu valori individuale mici, au durate relative scurte de folosinţă, participînd numai la cîteva cicluri de producţie. Observaţii repetate au demonstrat că mijloacele de muncă cu valori individuale mici şi durate de folosinţă scurte deţin, ca valoare, o pondere relativ scăzută în totalitatea mijloacelor de muncă. Necesitatea şi posibilitatea delimitării sferei de cuprindere a fondurilor fixe fiind evidente, sistemul actual de organizare a activităţii economice consideră drept fonduri fixe mijloacele de muncă care îndeplinesc două condiţii şi anume:

— au o valoare de inventar de cel puţin 500 de lei;

— o durată de serviciu normală mai mare de un an[6].

În principiu, toate mijloacele de muncă ce întrunesc cele două condiţii şi care figurează în patrimoniul întreprinderii se consideră fonduri fixe participînd, fără vreo diferenţiere oarecare, la desfăşurarea activităţii şi deci la crearea noilor valori.

Din considerente practice, ce ţin de modul de recuperare a unor cheltuieli, se asimilează fondurilor fixe, în scopul amortizării, următoarele:

— investiţiile efectuate la fondurile fixe închiriate;

— investiţiile efectuate pentru amenajarea lacurilor, bălţilor, iazurilor, terenurilor şi alte lucrări similare care nu se concretizează în fonduri fixe;

— investiţii puse total sau parţial în funcţiune pentru care nu s-au întocmit încă formele de înregistrare ca fonduri fixe.

Motivaţia este justificată, deşi primele două categorii de cheltuieli nu figurează şi nu vor figura în inventarul fondurilor fixe, ele sînt o „imobilizare" de lungă durată a unor resurse băneşti în scopuri productive, participînd la crearea de noi valori şi trebuind deci să fie recuperate în mod treptat.

Fondurile fixe incluzînd, ca sferă, totalitatea mijloacelor şi condiţiilor de muncă folosite de întreprinderi, reprezintă elementul motor ale acesteia. Atît în ceea ce priveşte modul de constituire — finanţare —, cît şi modul

---

[6] Legea nr. 62/1969 privind amortizarea fondurilor fixe, art. 2, Clasificarea fondurilor fixe din economia naţională a R.S.R., Idem art. 3.

Scanned with OKEN Scanner

de amortizare, fondurile fixe reprezintă o entitate omogenă. Dacă se analizează însă rolul lor în procesul producției sociale se poate constata că această este foarte diferit, pentru diferitele elemente componente, în funcție de natura și gradul lor de participare la crearea noilor valori, ceea ce le conferă o anumită structură. Obținerea unei eficiențe cît mai mari în folosirea fondurilor fixe reclamă, printre altele, și o judicioasă proporționalitate în creșterea diferitelor elemente componente. Acest criteriu, precum și necesitatea urmăririi analitice a eficienței folosirii lor a impus nevoia unei grupări sistematice a fondurilor fixe.

2.2.2. *GRUPAREA FONDURILOR FIXE*

Clasificarea cea mai generală grupează fondurile fixe în 9 categorii distincte[7]:

— categoria I clădiri;
— categoria II construcții speciale;
— categoria III mașini de forță și utilaj energetic;
— categoria IV mașini, utilaje și instalații de lucru;
— categoria V aparate și instalații de măsurare, control și reglare;
— categoria VI mijloace de transport;
— categoria VII animale;
— categoria VIII plantații;
— categoria IX unelte, accesorii de producție și inventar gospodăresc.

În cadrul fiecărei categorii, fondurile fixe sînt grupate, în funcție de destinația pe ramuri, — categoria I și II — sau în funcție de natura lor — celelalte categorii. În acest fel cele 9 categorii cuprind 87 de grupe de fonduri fixe. Dacă am mai lua în considerare natura materialelor constructive, precum și operațiunile efectuate de mijloacele de muncă, cele 9 categorii mai sus menționate le-am putea defalca în 298 de grupe.

---

[7] Clasificarea fondurilor fixe din economia națională a Republicii Socialiste România, elaborată încă în 1949.

Ordonarea fondurilor fixe pe structura amintită îngăduie planificarea şi evidenţa atît a existenţei fondurilor fixe cît şi a sporirii lor raţionale.

2.2.3. *PARTICULARITĂŢILE ROTAŢIEI FONDURILOR FIXE*

Fondurile fixe, ca parte componentă a fondurilor întreprinderii, săvîrşesc pe toată durata existenţei lor, aşa cum s-a arătat în paragraful anterior, o permanentă rotaţie. Spre deosebire însă de rotaţia mijloacelor circulante, rotaţia fondurilor fixe prezintă particularităţi evidente cu implicaţii bine precizate în economia întreprinderii.

Ca fond de producţie, fondurile fixe îşi încep circuitul prin avansarea resurselor de finanţare a investiţiilor şi intrarea în consecinţă în patrimoniul întreprinderii a mijloacelor de muncă. Momentul iniţial este bine precizat în timp. Desigur, el este precedat de un proces complex, mai mult sau mai puţin îndelungat, denumit pe scurt „proces investiţional", în cadrul căruia se fac opţiunile de rigoare referitoare atît la „a investi sau a nu investi", cît şi la variantele în care urmează a fi înfăptuită investiţia, precum şi operaţiunile de finanţare concretă a ei. Indiferent de faptul dacă finanţarea se înfăptuieşte printr-o singură operaţiune ca în cazul cumpărării unor utilaje, sau printr-un şir de decontări cu antreprenorii ca în cazul lucrărilor de construcţii-montaj, fondurile fixe apar în patrimoniul întreprinderii cu valoarea lor integrală, într-un moment dat.

Reconstituirea în forma iniţială bănească a fondurilor astfel avansate, spre a fi reinvestite, nu mai este o operaţiune de moment. Rotaţia fondurilor fixe — ca valoare — se înfăptuieşte treptat, potrivit ritmului uzurii fizice şi morale a mijlocului de muncă. Este îndeobşte cunoscut faptul că mijloacele de muncă care formează conţinutul material al fondurilor fixe nu circulă sub formă de valoare de întrebuinţare, ci numai sub forma valorii care trece treptat asupra produselor, lucrărilor executate sau prestaţiilor, pe parcursul întregii durate de funcţionare a acestora. Aşadar, valoarea reală a fondurilor fixe scade

Scanned with OKEN Scanner

pe măsura consumării duratelor lor de funcţionare. O parte tot mai mică din valoarea mijloacelor de muncă se găseşte permanent fixată în ele, pînă la uzarea lor completă, în timp ce o altă parte, tot mai mare, şi anume partea corespunzătoare uzurii se transferă treptat asupra produselor, acumulîndu-se sub forma fondului de amortizare.

Din punct de vedere economic şi juridic, cele două momente ale rotaţiei fondurilor fixe, din care ultimul este de fapt un şir de momente, sînt bine precizate prin actele normative[8].

Particularităţile rotaţiei fondurilor fixe au implicaţii profunde în economia întreprinderii, îndeosebi ca urmare a dublei funcţiuni a amortismentului şi anume, ca element al costurilor de producţie şi ca resursă de finanţare a investiţiilor*.

Rotaţia fondurilor fixe începe şi se finalizează treptat deci, prin momentul finanţării investiţiilor şi prin procesul continuu al amortizării lor. Întrucît amortismentul reprezintă, în medie pe economie, sursa cu ponderea cea mai mare în totalul resurselor de finanţare a investiţiilor se cuvine, credem noi, a analiza pe scurt modul lui de constituire.

2.2.4. *AMORTIZAREA FONDURILOR FIXE*

2.2.4.1. ROLUL AMORTIZĂRII FONDURILOR FIXE

Fiind de la bun început clarificată sfera fondurilor fixe, adică a mijloacelor şi condiţiilor de muncă ce se consideră ca atare, este suficient de clar, credem noi, şi obiectul amortizării.

Amortizarea fondurilor fixe realizează rotaţia acestora. Necesitatea obiectivă a ei este determinată, aşa cum s-a

---

[8] Legea Finanţelor nr. 9/1972.
— Legea nr. 62/1968.
— H.C.M. nr. 1380/1974.
— Decretul nr. 393/1976.

* Acest aspect se va analiza într-un paragraf următor.

Scanned with OKEN Scanner

amintit în paragraful anterior, de faptul că mijloacele de muncă își pierd valoarea pe măsura uzurii lor, transferînd-o treptat asupra noilor produse, lucrări sau prestații, la efectuarea cărora au participat. Despărțirea, în timp, a reproducției valorii mijloacelor de muncă de reproducția valorii lor de întrebuințare (înlocuirea făcîndu-se numai la scoaterea din funcțiune) reclamă necesitatea obiectivă a constituirii fondului de amortizare.

Pe scurt, amortizarea ar putea fi definită ca modalitate de imputare pe costuri a contravalorii uzurii fondurilor fixe și de recuperare a ei din încasările rezultate de pe urma realizării produselor, lucrărilor sau prestațiilor. În consecință, prin amortisment înțelegem sursele recuperate și destinate unui scop special — investițiilor[9].

Este unanim recunoscut rolul fondului de amortizare, nu numai în finanțarea reproducției simple, ci și în finanțarea reproducției lărgite. Fondul de amortizare se folosește ca sursă de finanțare a investițiilor pe măsura constituirii lui, ori fondul fix supus amortizării se înlocuiește, în general, la expirarea duratelor normate, (facem abstracție aici de menținerile în funcțiune după expirarea duratelor normate și de casările înainte de expirarea duratelor normate). Apar deci noi fonduri fixe, constituite pe seama amortismentului fondurilor fixe în funcțiune. Ținînd seama de o anumită stare inițială, de duratele normate și deci de ritmul amortizării și al casărilor se poate ușor determina ponderea amortismentului în finanțarea reproducției lărgite a fondurilor fixe. Deși un asemenea indicator este mult mai exact la nivel de economie națională, el nu este lipsit de interes nici pentru întreprinderi, mai ales în elaborarea prognozelor de natură financiară.

Înainte de a analiza procedeele de amortizare practicate în economia românească se cuvine, după părerea noastră, să încercăm definirea sistemului de amortizare, adică pre-

---

[9] În practica instituită prin Legea 62 din 1968 și menținută în totalitate și prin H.C.M 1380/1974 și Decretul 391/1976, se consideră drept amortisment contravaloarea uzurii imputate pe costuri și vărsată în contul de finanțare a investițiilor mai înainte încă de realizarea produselor deci de recuperarea lui din încasări. Această simplificare a tehnicii de calcul și vărsare nu schimbă însă natura amortismentului.

Scanned with OKEN Scanner

cizarea acelor elemente, proprii oricărui sistem, prin evaluarea cărora se pot obține și institui, după nevoi, metodele corespunzătoare condițiilor fiecărei etape de dezvoltare în parte.

2.2.4.2. ELEMENTELE SISTEMULUI DE AMORTIZARE

Orice sistem de amortizare este definit prin cel puțin următoarele trei elemente de bază și anume:

— valoarea de amortizat;
— norma de amortizare;
— duratele normate de funcționare sau volumul normat al activității la care participă fondurile fixe.

În calculul amortismentului se folosesc primele două elemente, dar normele de amortizare sînt funcție directă de cel de-al treilea element. În definirea unui sistem concret de amortizare judecățile deosebit de complexe se fac în legătură cu stabilirea valorilor și a duratelor. Normele rezultă printr-o simplă operațiune aritmetică aplicată asupra duratelor. Iată deci că, deși duratele nu intră direct în calculul amortismentului, ele reprezintă un element hotărîtor al mărimii acestuia.

Funcționarea fondurilor fixe poate fi apreciată fie în timp, exprimîndu-se sub forma unor durate normate de funcționare, în ani sau ore de funcționare, fie în legătură cu un volum de activitate ce poate fi prestat de respectivul fond fix, indiferent de timpul în care această activitate se realizează. În primul caz am putea spune că sistemul de amortizare are un caracter temporal. În economia noastră, cu excepția a două ramuri de activitate, s-a aplicat dintotdeauna și se aplică și actualmente un sistem temporal. În cel de-al doilea caz, duratele de folosință pot fi variabile, în funcție de ritmul în care se desfășoară o activitate și deci nu ar putea servi ca bază de calcul a unor norme care trebuia să aibă, prin forța lucrurilor, o anumită stabilitate pe durata de viață a fondului fix. În asemenea condiții, pentru determinarea normelor are importanță volumul de activitate pentru realizarea căruia pot funcționa fondurile fixe. Un asemenea sistem are un caracter funcțional. În economia noastră sistemul funcțional se aplică numai în minele de cărbuni,

Scanned with OKEN Scanner

salinele cu extracţie prin sonde, la cariere[10] şi în transportul auto.[11] În domeniul minier mai sus amintit amortismentul se calculează pe tona de rezervă exploatabilă, iar în transportul auto pe 1000 de kilometri de parcurs.

Atît în sistemul temporal, cît şi în cel funcţional, practicate la noi, raportul dintre normă, pe de o parte şi duratele de funcţionare sau volumul activităţii pe de altă parte, are un caracter linear (proporţional), ceea ce înseamnă că pe toată durata amortizării ritmul acesteia este constant[12].

Linearitatea sistemului nostru de amortizare, deşi are unele dezavantaje concretizate mai ales în lipsa de elasticitate şi deci în lipsa de adaptabilitate la condiţiile în continuă schimbare ale producţiei mijloacelor de muncă, prezintă totuşi în actualele condiţii multe avantaje certe. Se asigură costuri de producţie mai stabile şi o influenţare lineară a lor din partea amortismentului, un caracter unitar al sistemului de amortizare şi mai ales posibilitatea de urmărire centralizată — operativ — a gradului de amortizare a tuturor fondurilor fixe din economie.

Evaluarea corectă a fondurilor fixe are o deosebită importanţă atît pentru constituirea unui fond de amortizare care să fie în concordanţă cu nevoile reproducţiei, cît şi pentru asigurarea proporţionalităţii necesare în cadrul reproducţiei lor sub formă naturală şi sub formă valorică.

Esenţa socialistă a orînduirii noastre reclamă elaborarea şi respectarea unor principii generale potrivit cărora să se stabilească fundamentat valorile fondurilor fixe ce intră în permanenţă în funcţiune, adică a aşa-numitelor valori de inventar ce urmează să stea la baza amortizării. De regulă, valorile de inventar ale fondurilor fixe sînt date de suma cheltuielilor efectuate pentru realizarea lor. Fondurile fixe, ca bunuri de lungă durată rămîn însă

---

[10] Art. 15 din regulamentul de aplicare a Legii nr. 62 din 1968, republicat prin B.O. nr. 6—7/1977.

[11] Art. 19 din acelaşi regulament.

[12] Evident că se pot imagina şi sisteme accelerate de amortizare cu ajutorul cărora, în acelaşi interval de timp, sau pe baza aceluiaşi volum de activitate, să se recupereze mai rapid valoarea fondurilor fixe. Deşi analiza unor asemenea sisteme este deosebit de interesantă, nu ne întindem asupra ei, ea depăşind cadrul pe care ni l-am propus în tratarea subiectului de faţă.

Scanned with OKEN Scanner

în funcțiune un timp îndelungat în care se petrec în economie modificări structurale importante, determinate atît de dezvoltarea tehnică și perfecționarea tehnologică a producției, cît și de reașezările periodice ale prețurilor de producție. Ca urmare a acestor modificări, valorile reale de înlocuire se abat de la valorile de inventar, care continuă să stea la baza amortizării fondurilor fixe în funcțiune și deci fondul de amortizare se va abate treptat de la nivelul reclamat de nevoile reproducției. Pentru acest motiv în economia noastră au loc, periodic, reevaluări ale fondurilor fixe, în funcție de valorile de înlocuire la un moment ales anume — momentul critic. Prima evaluare unitară a fondurilor fixe a avut loc în 1949, atunci cînd s-au pus bazele economiei socialiste. Reevaluarea următoare a avut loc în anii 1964—1968 pe baza prețurilor în vigoare la 1 ianuarie 1964[13]. Schimbările radicale care au avut loc în economie, atît în ceea ce privește diversificarea economiei naționale cît și în ceea ce privește creșterea volumului valorii fondurilor fixe, precum și reașezarea prețurilor pe baze noi va reclama, probabil o nouă reevaluare, o nouă punere de acord a valorilor de inventar cu valorile de înlocuire valabile la un moment dat.

În legătură cu reevaluările periodice ale fondurilor fixe din economie se impune o precizare. Ceea ce în permanență se amortizează este valoarea de inventar. Chiar pentru anul în care a avut loc reevaluarea fondurilor fixe, baza amortizării este tot valoarea de inventar, numai că aceasta a fost pusă de acord cu valoarea de înlocuire valabilă în acel moment. Pentru toate fondurile fixe ce intră în funcțiune după data aleasă ca moment critic al reevaluării, valoarea de inventar, adică de amortizat, este dată, așa cum am mai amintit, de suma cheltuielilor efectuate pentru realizarea lor[14]. Rezultă de aici importanța hotărîtoare a modului în care întreprinderile stabilesc suma cheltuielilor efectuate pentru realizarea fondurilor fixe, adică a valorilor reale cu care acestea se înregistrează în evidența contabilă a întreprinderii. Sub-

---

[13] Legea nr. 62/1968, art. 6 lit. b.

[14] H.C.M. 116/1963 privind inventarierea și reevaluarea fondurilor fixe din economia națională.

Scanned with OKEN Scanner

linierea este cu atît mai importantă cu cît valorile de inventar se modifică în urma efectuării unor completări, îmbunătăţiri sau modernizări, precum şi a casării parţiale a fondurilor fixe.

Al doilea element fundamental al oricărui sistem de amortizare îl constituie durata normată de funcţionare a fondurilor fixe, funcţie de care se stabilesc şi proporţiile anuale ale amortizării. Ţinînd seamă de implicaţiile profunde ale acestui element, nu numai pentru domeniul amortizării, ci şi pentru planificarea de perspectivă a investiţiilor, duratele normate se stabilesc prin lege. Lucrările sînt deosebit de complexe, deoarece trebuie să se ţină seama nu numai de parametri tehnico-funcţionali ai mijloacelor de muncă şi de condiţiile în care acestea urmează a se folosi, ci şi de presiunea exercitată de progresul tehnico-ştiinţific, manifestată sub forma uzurii morale. Corelaţiile multiple care se fac în acest caz nu ţin de obiectul strict al acestei lucrări, astfel încît nu ne vom întinde asupra lor. Referinţa este însă necesară deoarece revizuirile periodice ale duratelor normate se bazează pe activitatea întreprinderilor. Dealtfel, acestea sînt obligate a conduce evidenţa detaliată a fondurilor fixe complet amortizate şi menţinute în funcţiune şi a fondurilor fixe casate înainte de amortizarea lor integrală. Casarea înainte de epuizarea duratei normate trebuie temeinic motivată atît pentru obţinerea aprobărilor de rigoare, cît şi pentru cunoaşterea, în scop de analiză, a cauzelor ce determină asemenea acte, cauze ce prin generalitatea lor ar putea duce, în final, chiar la modificări ale normelor legale. Menţinerea în funcţiune a fondurilor fixe complet amortizate este o expresie a modului judicios de gospodărire a întreprinderii. Cu toate acestea unităţile economice trebuie să urmărească, după părerea noastră, randamentul unor asemenea mijloace de muncă, nu numai sub aspectul cantitativ al producţiei fabricate, ci şi sub cel al competivităţii interne şi mai ales externe. Ar trebui reţinut faptul că nu orice menţinere în funcţiune a fondurilor fixe după completa lor amortizare este economicoasă. Fenomenul are întinse implicaţii, dincolo de starea fizică şi de aptitudinea de a mai produce cîţiva ani. Socotim, aşadar, că urmărirea epuizării duratelor normate de funcţionare nu trebuie considerată

Scanned with OKEN Scanner

numai o obligație impusă de organele centrale, ci mai ales, determinată de însăși economia întreprinderii și principiile de conducere științifică a acesteia.

În sfîrșit, normele de amortizare stabilite prin lege, pe baza duratelor normate de funcționare, reglează ritmul anual al amortismentului și deci al săvîrșirii rotației fondurilor fixe. Normele de amortizare sînt stabilite unitar în economia noastră pe feluri de fonduri fixe. Datorită faptului că întreg ansamblul mijloacelor de muncă poate fi încadrat în una sau alta din cele 44 de durate normate, avem 44 norme de amortizare diferite[15]. În practica curentă de planificare și de calcul al amortismentului se folosește norma unică[16] care nu este altceva decît o medie a normelor individuale ponderate cu structura concretă a fondurilor din fiecare întreprindere. Limitele aplicabilității normei de amortizare le vom analiza în secțiunea următoare:

2.2.5. *PLANIFICAREA ȘI VĂRSAREA AMORTISMENTULUI*

Tehnica planificării, calculării efective și a vărsării amortismentului sînt riguros reglementate prin dispozițiile legale în vigoare. Nu intenționăm să descriem în amănunt, nici operațiunile ce se efectuează și nici etapele de desfășurare a acestui proces. Socotim mai util să analizăm cele două modalități de planificare și implicațiile lor în economia întreprinderii.

Metoda cea mai exactă este așa-numita metodă analitică, folosită încă din anul 1949 (cu modificările de rigoare care au fost făcute de atunci și pînă în prezent). Amortismentul astfel calculat ține seama de structura fondurilor fixe prevăzută pentru anul de plan nu numai ca atare, ci și în timp. Atît valorile inițiale cît și cele medii anuale ale intrărilor și ieșirilor sînt luate în calcul pe categorii și grupe omogene de durate normate. Masa

---

[15] Catalogul normelor de amortizare și a duratelor de serviciu normate ale fondurilor fixe (Anexă la Decretul nr. 393/1976 privind modificarea Legii nr. 62 din 1968).

[16] H.C.M. 1380/1974.

Scanned with OKEN Scanner

enormă de fonduri fixe în continuă creştere necesită, în actualele condiţii de evidenţă şi calcul, un volum mare de muncă şi evident un timp mai îndelungat de execuţie.

În vederea accelerării lucrărilor de planificare financiară, în ultimul timp, a fost introdusă o metodă globală[17] care se bazează pe folosirea normei unice de amortizare calculată în funcţie de valoarea globală şi amortismentul total al fondurilor fixe din perioada precedentă. Procedeul este simplu. Pentru un an de referinţă, amortismentul se calculează cu ajutorul metodei analitice. Raportîndu-se amortismentul total la valoarea medie anuală de amortizat se obţine norma unică. Observăm deci că ea este funcţie directă de structura fondurilor fixe valabilă pentru anul pentru care ea s-a calculat. Pentru anul următor, se porneşte de la valoarea totală a fondurilor fixe în funcţiune la începutul anului şi ţinîndu-se seama de valorile medii anuale ale intrărilor şi ieşirilor planificate se determină valoarea medie anuală de amortizat, ca sumă globală. Prin înmulţirea ei cu norma unică din anul anterior se obţine amortismentul planificat. Constatăm că procedeul, simplu în toată desfăşurarea sa, presupune cu necesitate aceeaşi, sau aproximativ aceeaşi, structură a fondurilor fixe în cei doi ani. Norma unică este, aşa cum s-a arătat în secţiunea anterioară, o medie ponderată a normelor individuale de amortizare, precis determinată de ponderea reală a grupelor ordonate în funcţie de duratele normate în totalul fondurilor fixe. Rezultă din cele de mai sus că metoda globală este aplicabilă în anumite limite. Ori de cîte ori creşterea sau diminuarea volumului de fonduri fixe duce la modificarea radicală a structurii în anul de plan, utilizarea normei unice de amortizare are ca rezultat inevitabil, discrepanţe între fondul de amortizare şi valorile medii de amortizat, adică ceea ce în final trebuie reprodus. Acesta este şi motivul pentru care actul normativ care a introdus această metodă fixează cu precizie limitele aplicării ei, şi anume: în primul an al fiecărui plan cincinal, fondul de amortizare se va calcula potrivit metodei analitice, urmînd ca în anii următori să se aplice metoda globală, dacă variaţia fondurilor fixe faţă de anul anterior nu depăşeşte limita de 25%.

---

[17] H.C.M. 1380/1974.

Scanned with OKEN Scanner

Calculul efectiv şi vărsarea amortismentului, încadrate fiind în anumite dispoziţii legale, au inplicaţii în economia întreprinderii şi presupun deci cu necesitate respectarea unor proporţii. Potrivit prevederilor legale[18] amortismentul se calculează lunar în funcţie de norma unică de amortizare din planul pentru anul în curs şi în funcţie de soldul fondurilor fixe în funcţiune la finele lunii anterioare. Vărsămîntul se face în două tranşe chenzinale egale. Remarcăm că baza de calcul este formată din valoarea fondurilor fixe efectiv existente în funcţiune la finele lunii anterioare: în acelaşi timp, norma potrivit căreia se determină amortismentul efectiv este norma unică din planul amortizării anuale, normă care aşa cum uşor ne dăm seama, depinde nu numai de structura planificată a fondurilor fixe ci şi de valorile medii anuale ale intrărilor şi ieşirilor, deci de termenele de intrare în funcţiune ale noilor fonduri fixe şi de cele ale casărilor. În consecinţă, amînarea intrării în funcţiune a noilor fonduri fixe, conduce la amortismente în plus şi deci la costuri suplimentare.

Actualul mod de vărsare a amortismentului are profunde implicaţii în economia întreprinderii.

Potrivit prevederilor legii nr. 62 din 1968, amortismentul lunar se varsă la cele două tranşe chenzinale în suma în care a fost calculat, deci mai înainte de încasarea contravalorii produselor vîndute. Presupunîndu-se o evoluţie uniformă a stocurilor iniţiale şi finale de producţie neterminată şi de produse finite, se presupune că între amortismentul lunar inclus în costuri şi amortismentul recuperat prin vînzarea produselor nu pot fi diferenţe.

În realitate, corelaţiile sînt mult mai complexe şi pun probleme mult mai delicate. Chiar dacă admitem o evoluţie lineară a stocurilor de producţie neterminată şi de produse finite, rareori amortismentul inclus în costuri este egal, ca sumă, cu amortismentul recuperat. De la un an la altul, de la un trimestru la altul, dacă nu de la o lună la alta, asistăm la o schimbare a structurii fondurilor fixe productive, în sensul sporirii ponderii utilajelor, iar în cadrul acestora al celor de înaltă tehnicitate. Aceasta în-

[18] H.C.M. 1380/1974.

Scanned with OKEN Scanner

seamnă că asistăm la o creştere permanentă a ponderii fondurilor fixe cu durate mai mici de funcţionare, deci cu norme mai mari de amortizare. Ţinînd seama de ponderea crescîndă a amortismentului în costuri, de modul specific de structurare a producţiei marfă şi a producţiei marfă vîndută şi încasată, adeseori amortismentul vărsat poate fi mai mare decît amortismentul recuperat. Dacă mai ţinem cont şi de creşterea stocurilor finale (fenomen care din păcate este tot mai frecvent) ne putem da seama uşor de proporţiile şi întinderea implicaţiilor vărsămintelor de amortisment. Pentru a nu-şi imobiliza mijloacele circulante în amortismente vărsate peste nivelul celor recuperate se cuvine ca întreprinderile să urmărească foarte atent evoluţia şi structura fondurilor fixe, exactitatea normei unice de amortizare, evoluţia stocurilor de producţie neterminată, produse finite, şi a soldurilor de produse expediate.

2.3. FINANŢAREA INVESTIŢIILOR

2.3.1. *CARACTERISTICILE ESENŢIALE ALE FINANŢĂRII INVESTIŢIILOR ÎNTREPRINDERII*

Finanţarea investiţiilor reprezintă în sine momentul iniţial al rotaţiei fondurilor fixe, momentul în care fondurile băneşti se materializează, pentru o perioadă prestabilită, în mijloace de muncă. Momentul, în realitate procesul relativ îndelungat al finanţării investiţiei, prezintă anumite caracteristici esenţiale care îl particularizează ca una din principalele operaţiuni financiare în activitatea întreprinderii[19].

O primă caracteristică a finanţării investiţiilor o constituie separarea fondurilor de finanţare a investiţiilor de

[19] În realitate acest moment se întinde pe un interval de timp relativ mare, deoarece decontarea investiţiei are loc progresiv sub forma plăţilor lunare, pe toată durata de realizare a lucrărilor. Pentru rotaţia fondurilor fixe (a investiţiilor) finanţarea apare însă ca „moment" iniţial.

Scanned with OKEN Scanner

fondurile destinate finanţării activităţii curente de producţie. Separarea fondurilor destinate celor două grupe de activităţi este determinată de mai multe considerente.

În primul rînd, trebuie remarcată diferenţa în ceea ce priveşte durata de imobilizare a sumelor băneşti. Avansarea fondurilor pentru finanţarea activităţii curente de producţie se face pentru un interval relativ scurt, influenţat de regulă de durata medie a depozitării materiei prime, a prelucrării şi a depozitării produsului finit. Prin realizarea produselor se recuperează fondurile avansate care pot fi apoi realocate pentru un nou ciclu, sau pot fi redistribuite altor unităţi prin intermediul organului ierarhic superior, sau altor ramuri prin intermediul bugetului de stat. Gradul de lichiditate a fondurilor destinate finanţării activităţii curente de producţie este relativ mare. Fondurile destinate finanţării investiţiilor se concretizează într-o anumită formă materială pentru o perioadă relativ îndelungată, dimensionate la durata normată de folosinţă a fiecărui fond fix. În tot acest interval fondul bănesc avansat iniţial se recuperează treptat. Fondurile băneşti avansate pentru crearea fondurilor fixe constituie alocări mai rigide, sînt deci mai vulnerabile în ceea ce priveşte capacitatea de reorientare a lor spre alte ramuri. Investiţia, ca plasament de lungă durată, deci ca imobilizare a unui fond bănesc pe termen lung, reprezintă în fapt o renunţare la un folos imediat în vederea obţinerii unui folos viitor mai mare. Fiind vorba de un viitor mai îndepărtat, am putea adăuga că realizarea unui folos mai mare prezintă o anumită marjă de risc. În acelaşi timp trebuie remarcat şi celălalt aspect al „plasamentului“ pe termen lung, şi anume acela că prin intermediul lui se asigură crearea noilor fonduri fixe necesare fie lărgirii, fie înlocuirii celor existente. Acesta este motivul pentru care atît de riguros sînt separate cele două grupuri de fonduri[20]. De aici şi sursele diferite de proveniență a fondurilor de finanţare a investiţiilor şi normele diferite care reglementează gestionarea lor.

O altă caracteristică a finanţării investiţiilor constă în aceea că ea se realizează numai pe baza unei ample şi

[20] Legea finanţelor nr. 9/1972 art. 36 şi 93.

Scanned with OKEN Scanner

laborioase documentaţii tehnico-economice supuse, înainte de execuţia propriu-zisă, analizei, avizării şi aprobării pe mai multe trepte. Necesitatea efectuării analizei pe baza unei documentaţii complexe, aprobate este determinată de inplicaţiile multiple pe care le are investiţia în sine.

O a treia caracteristică esenţială a finanţării investiţiei este aceea că unitatea băncii finanţatoare la care întreprinderea îşi are contul fondului propriu de dezvoltare are nu numai dreptul, dar şi obligaţia de a efectua un control permanent asupra modului cum se proiectează cheltuirea fondurilor şi asupra cheltuirii lor efective. În virtutea acestei obligaţii, intervenţiile băncii sînt prompte şi hotărîte în toate fazele — elaborarea documentaţiei, avizarea ei şi decontarea lucrărilor — putînd chiar opri operaţiunile în care se apreciază şi se dovedeşte o eficienţă scăzută a acestora.

2.3.2. *RESURSELE DE FINANŢARE A INVESTIŢIILOR*

Întreprinderile iniţiază şi efectuează atît investiţii productive, cît şi construcţii de locuinţe şi alte investiţii cu caracter social (cămine muncitoreşti, creşe, grădiniţe, cantine-restaurant etc.). Este evident, deci, că cele două tipuri de investiţii trebuie să aibă resurse diferite de finanţare, spre a se putea păstra delimitarea şi proporţiile necesare între fondurile destinate activităţii economice şi fondurilor destinate acţiunilor social-culturale, ceea ce trebuie să se reflecte dealtfel şi în structura planului de finanţare a investiţiilor.

Dincolo de această deosebire esenţială a resurselor destinate finanţării celor două mari grupe de investiţii, se poate constata o asemănare în ceea ce priveşte modul de folosinţă. Ambele grupe de resurse proprii se constituie ca fonduri distinct ce-i drept — care se pot reporta de la un an la altul, deci se pot acumula timp mai îndelungat la dispoziţia întreprinderii în vederea efectuării unor investiţii mai mari şi ambele se pot completa, temporar, cu credite bancare pe termen lung şi mediu, rambursabile pe

Scanned with OKEN Scanner

seama veniturilor proprii viitoare[21]. Reţinem deci posibilitatea acumulării în timp a resurselor necesare finanţării investiţiilor şi a completării acestora pe seama creditului bancar.

Resursele de finanţare a investiţiilor productive pot fi ordonate în trei grupe:

— finanţarea bugetară;
— fondul de dezvoltare economică;
— creditul bancar pe termen lung şi mediu;

Finanţarea bugetară are caracterul, în general, de finanţare iniţială pentru întreprinderile care urmează a se constitui. Intervenţia bugetului pe parcurs este foarte rară şi se justifică numai în cazurile unor investiţii ulterioare de dezvoltare de importanţă deosebită pentru economia naţională. Ceea ce este de remarcat este faptul că potrivit noului mod de organizare a mecanismului economico-financiar, finanţarea bugetară nu mai este concepută cu o finanţare cu caracter definitiv, ci ca o finanţare restituibilă pe seama unei părţi a amortismentului viitoarelor fonduri fixe ce se creează prin investiţia finanţată de buget[22]. Fondul de dezvoltare economică, ca resursă acumulată de finanţare a investiţiilor productive, se constituie pe seama mai multor resurse şi anume:

— o parte a amortismentului aferent fondurilor fixe productive;
— o cotă din beneficii;
— încasării din lichidarea fondurilor fixe productive.

Evident că numai o parte a amortismentului poate servi ca sursă de formare a fondului de dezvoltare, deoarece ceealaltă parte se îndreaptă spre restituirea finanţărilor bugetare anterioare.

Cota din beneficiile în cadrul planului şi din beneficiile peste plan care se constituie ca resursă a fondului de dezvoltare economică este o mărime normativă stabilită

---

[21] *Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la perfecţionarea conducerii şi planificării economico-sociale*, Partea a III-a, pct. 5, Scînteia nr. 11073 din 28 martie 1978.

[22] *Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la perfecţionarea conducerii şi planificării economico-financiare*, Partea a III-a, pct. 4, Scînteia nr. 11073 din 28 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

în mod centralizat, diferențiată pe ramuri și subramuri ale economiei naționale. Creditele bancare pe termen lung și mediu se folosesc ca resurse de finanțare a investițiilor în completarea resurselor proprii, adică a fondului de dezvoltare economică. Rambursarea se face în anii următori pe seama beneficiilor viitoare și deci nu pe seama fondului de dezvoltare economică care se va constitui.

Construcțiile de locuințe și alte investiții cu caracter social se finanțează pe seama a două surse:

— fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții sociale;

— creditele bancare.

Fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții sociale, ca resursă acumulată, în timp, de finanțare, se constituie pe seama următoarelor surse:

— amortismentul aferent locuințelor proprietatea întreprinderii și celorlalte fonduri fixe cu caracter social;

— o cotă din beneficiul realizat în cadrul planului și peste plan;

— veniturile realizate de unele unități social-culturale.

Noul mecanism financiar al întreprinderii introduce amortizarea fondurilor fixe cu caracter social. Amortizarea este posibilă deoarece asemenea fonduri fixe sînt gestionate de întreprinderi bazate pe autogestiune economico-financiară. Ea este necesară pentru asigurarea înlocuirii fondurilor fixe uzate.

Creditele pe termen lung și mediu se vor rambursa pe seama fondurilor de construcții de locuințe și alte investiții sociale care se vor constitui în viitor.

2.4. MIJLOACELE CIRCULANTE ALE ÎNTREPRINDERII

2.4.1. *CARACTERISTICILE GENERALE ALE MIJLOACELOR CIRCULANTE*

Așa cum s-a arătat în paragraful 2.1., mijloacele circulante reprezintă acea parte a fondurilor întreprinderii care este destinată finanțării activității curente de producție.

Scanned with OKEN Scanner

Nu numai ca proveniență, ci și ca mod de folosință, mijloacele circulante sînt un fond bănesc. Ele își încep circuitul din starea de disponibilitate în contul curent și îl încheie tot în această stare, în contul curent. Mijloacele circulante reprezintă forma concretă a unui plasament, adică a unei investiții pe termen scurt, intervalul de imobilizare fiind dimensionat la durata ciclului economic al fiecărei întreprinderi: aprovizionare și stocare de valori materiale pentru producție — fabricație — stocuri de produse finite și livrarea lor.

Interesul întreprinderii, ca și cel al economiei naționale în ansamblu, reclamă obținerea unei eficiențe maxime a activității cu o sumă de fonduri cît mai mic posibilă. Mijloacele circulante, ca și fondurile fixe, sînt o parte a avuției naționale destinată atingerii unui scop productiv. Prin forța lucrurilor, resursele sînt, în orice moment, limitate, în timp ce nevoile sînt nelimitate. Soluționarea optim posibilă în fiecare moment a acestei contradicții impune nu numai o selecție riguros științifică a nevoilor ce trebuie și pot fi satisfăcute, deci determinarea riguroasă a opțiunilor, ci și utilizarea cît mai eficientă a resurselor afectate pentru satisfacerea nevoilor.

În sensul celor mai sus enunțate, o problemă de căpetenie a fiecărei întreprinderi trebuie să fie sporirea continuă a eficienței utilizării mijloacelor circulante atrase în circuit. Eficiența utilizării o putem măsura atît prin prisma rentabilității cît și prin prisma rapidității folosirii lor. Sporirea eficienței utilizării mijloacelor circulante se pune cu aceeași acuitate pentru întreaga sumă a fondurilor atrase în circuit, indiferent de sursa de proveniență.

Problematica asigurării mijloacelor circulante necesare are, după părerea noastră, două momente esențiale.

Primul moment se referă la determinarea sumei fondurilor necesare pentru asigurarea desfășurăriii normale a activității, al doilea la stabilirea surselor de proveniență a fondurilor bănești necesare constituirii mijloacelor circulante. Ambele momente nu numai că au fost și sînt strict reglementate prin legi și norme metodologice,[23] dar

---

[23] Legea finanțelor nr. 9/1972, art. 34.
— C.S.P., M.F., B.N.R.S.R. *„Indicații metodologice pentru determinarea normativelor mijloacelor circulante"*, București, 1974.

Scanned with OKEN Scanner

s-au bucurat și de atenția deosebită a literaturii economice[24].

Reglementările legale și literatura economică s-au ocupat și se ocupă în detaliu — poate prea în detaliu — de modul de organizare și mai ales de planificare a mijloacelor circulante, neaccentuînd însă suficient elementele fundamentale ale organizării și planificării lor, ceea ce nu de puține ori, dă loc la interpretării diferite. Adeseori se identifică noțiunea de „planificare" cu cea de „normare"[25], pierzîndu-se din vedere faptul că normarea este numai o cale de planificare a mijloacelor circulante.

Planificarea sumei fondurilor necesare pentru asigurarea desfășurării normale a activității se face prin intermediul determinării necesarului de mijloace circulante.

Planificarea necesarului minim și permanent de mijloace circulante pentru fiecare interval de planificare — trimestru — previzibil de la începutul anului, se face prin normare. În majoritatea ramurilor economiei naționale, cu excepția agriculturii, normativele exprimă necesarul minim de mijloace pe durata unui trimestru. Pentru a putea fi normate, necesitățile minime de mijloace circulante pe durata fiecăruia din cele patru trimestre trebuie să fie previzibile de la începutul anului. Toate celelalte nevoi cu caracter temporar și care pot fi sesizate și deci prevăzute numai în cursul anului se planifică prin planurile trimestriale de credite.

Determinarea cu cea mai mare precizie a nevoilor de mijloace circulante ale întreprinderii, potrivit condițiilor concrete în care ea își desfășoară activitatea, are deci o importanță decisivă pentru situația financiară a acesteia în tot cursul anului, deoarece limitele de creditare se bazează pe normativele trimestriale. Normativul de mijloace

---

[24] Ne mărginim să amintim doar cîteva titluri:
— I. Craiu, Al. Babe, D. Bănescu, *„Mijloacele circulante"*, Editura științifică, București, 1966.
— I. Văcărel, *„Finanțele R.S.R."* Editura științifică, București, 1974.
— Gh. Bistriceanu, *„Finanțele unităților economice"*.

[25] Cartea întreprinderii, vol. V., — *Activitatea financiară-controlul economic*, editată de Revista economică, București, 1974, pag. 116.
— I. Văcărel, — *op. cit.*, pag. 56.

Scanned with OKEN Scanner

circulante realizează legătura organică dintre condițiile aprovizionării, producției și desfacerii pe de o parte, și suma fondurilor bănești atrase în circuit pe de altă parte.

2.4.2. *PROBLEMATICA PLANIFICĂRII NECESARULUI DE MIJLOACE CIRCULANTE*

Problema centrală a planificării și mai ales a normării mijloacelor circulante rămîne aceea a optimizării sumei fondurilor atrase în circuit. Metodele de determinare a normativelor uzitate în prezent în practica noastră economică — analitică și sintetică sau globală — oricît de riguroase ar încerca să fie, nu-și pun problema optimizării necesarului de mijloace circulante. În modul în care sînt elaborate normele metodologice de normare și mai ales în modul în care ele sînt aplicate nici nu se poate vorbi de optimizare. Principala trăsătură caracteristică a metodologiei actuale este lipsa de adaptabilitate la condițiile concrete în care își desfășoară activitatea fiecare întreprindere. În plus se mai poate adăuga și faptul că metodologia actuală — fie metoda analitică, fie cea sintetică — este orientată, într-o măsură destul de mare, spre trecut. În condițiile utilizării metodei analitice de calcul a normativelor de mijloace circulante punctul de sprijin pentru normativul fiecărui element rămîne „anul de bază": intervalul mediu dintre două reaprovizionări consecutive realizat, durata proceselor de fabricație și coeficienții de corecție, duratele medii de depozitare ale principalelor produse finite. Oricîte corecturi am aduce „intervalelor" din anul anterior, nu putem nega caracterul de „îndreptar" al trecutului. Aceeași concluzie putem s-o tragem și în cazul metodei sintetice.

Socotim că ar fi timpul ca întreprinderile să-și determine normativul de mijloace circulante în funcție de criterii științific fundamentate, ori pentru aceasta ar trebui precizate unele elemente esențiale ale gestiunii financiare și mai ales ale autonomiei funcționale a fiecărei întreprinderi.

Criteriul de optimizare ar putea fi considerat reducerea costurilor de producție, numărul restricțiilor fiind deter-

Scanned with OKEN Scanner

minat de gradul de autonomizare a unității și de condițiile impuse de necesități ale economiei naționale.

Deși de importanță capitală pentru optimizarea necesarului de mijloace circulante, problema stocurilor nu constituie subiectul preocupărilor noastre de moment. Optimizarea stocurilor este cuprinzător tratată în literatura de specialitate. Optimizarea a ajuns deja un loc comun, tehnicile fiind nu numai cunoscute, ci chiar stăpînite de către toți economiștii cu preocupări în domeniu.

Problema nerezolvată încă în prezent este aceea a asigurării condițiilor de aplicabilitate a metodelor moderne de planificare a mijloacelor circulante și în special a optimizării lor. Spre deosebire de economia capitalistă, sursele de aprovizionare ale întreprinderilor noastre sînt asigurate pentru majoritatea materialelor. De asemenea și piața de desfacere este asigurată. În asemenea condiții se impune o corelare a necesităților întreprinderilor consumatoare cu posibilitățile întreprinderilor producătoare, nu numai ca volum a tranzacțiilor, ci și ca termene de efectuare. Așa cum bine ne putem da seama, această corelare în lanț reclamă o cercetare atentă a evoluției nevoilor în timp și mai ales o cunoaștere exactă a nevoilor proprii. Dimensionarea nevoilor, avînd în vedere mai ales caracterul lor dinamic, este anevoioasă, dar nu imposibilă. Prognoza economică a elaborat suficiente metode de investigare și cunoaștere a tendințelor. Impedimentele care există încă în prezent în calea unor asemenea metode sînt determinate, pe de o parte, de redusa cointeresare a întreprinderilor într-o mai eficientă folosire a fondurilor, iar pe de altă parte de caracterul încă centralizat al conducerii economiei pe verticală, caracter ce atrage după sine foarte desele modificări de sarcini, comunicarea lor cu întîrziere etc.

2.4.3. *PROBLEMATICA RESURSELOR DE FONDURI*

Al doilea moment esențial al problematicii mijloacelor circulante îl constituie stabilirea surselor de proveniență a fondurilor bănești acoperitoare. Economia noastră folosește un sistem mixt: resursele atrase, finanțarea bugetară,

Scanned with OKEN Scanner

autofinanţarea şi împrumutul bancar. Varietatea surselor de provenienţă a fondurilor necesare se impune ca urmare a variaţiei nevoilor de mijloace. Nevoile minime şi deci permanente de mijloace circulante se cuvine, din punct de vedere gospodăresc, să fie acoperite cu resurse nerambursabile, deci cu resurse pentru folosirea cărora întreprinderea nu datorează dobîndă.

Evident că suma resurselor nerambursabile pe care le putem procura depinde, nu atît de finanţarea bugetară iniţială, cît de rata rentabilităţii întreprinderii, adică de posibilitatea autofinanţării viitoare din beneficii.

Nevoile suplimentare au, evident, un caracter temporar şi deci se acoperă pe seama resurselor rambursabile (a creditului bancar pe termen scurt).

Indiferent însă de sursa de provenienţă, se pune problema sporirii eficienţei utilizării mijloacelor circulante în toată amploarea lor. Interesul economiei naţionale reclamă nu numai o viteză cît mai accelerată posibil, dar şi o rentabilitate cît mai mare; deci:

$$r_{Mc} = \frac{B}{N} \cdot 100$$

r_{Mc} — rentabilitatea mijloacelor circulante;
B — beneficiul anual;
N — normativul mediu anual de mijloace circulante.

Ţinînd seama atît de necesitatea accelerării vitezei de rotaţie cît şi de cea a sporirii rentabilităţii folosirii lor s-ar putea determina rentabilitatea unui circuit:

$$r_{Mc_{(c)}} = \frac{\Sigma b_i}{\frac{\Sigma q_i c_i}{\overline{N}}}$$

unde:

$r_{Mc_{(c)}}$ — rata rentabilităţii unui circuit;
Σb_i — beneficiile anuale pe produs;
$\Sigma q_i c_i$ — producţia marfă evaluată la costuri complete;
$\overline{N}$ — normativul mediu anual de mijloace circulante

ceea ce ne arată cît beneficiu revine la o singură rotaţie. Cu cît creşte numărul de rotaţii „V_c“ cu atît mai mare va fi beneficiul anual. Deci, prin compararea vitezei de rota-

Scanned with OKEN Scanner

ţie efective cu viteza de rotaţie planificată se poate vedea nu numai accelerarea sau încetinirea vitezei de rotaţie ci şi masa beneficiului realizată în plus sau pierdută ca urmare a fenomenului de accelerare sau încetinire.

Socotim că ultimul indicator este dosebit de ilustrativ pentru modul de gospodărire a fondurilor, cu atît mai mult cu cît, în practică, se apreciază urmările încetinirii vitezei de rotaţie numai prin prisma dobînzii penalizatoare plătite băncii după creditele restante, şi nu se sesizează întregul beneficiu pierdut ca urmare a încetinirii vitezei de rotaţie.

Conexiunile mijloacelor circulante sînt multiple şi de sensuri şi intensităţi diferite. Asupra sumei fondurilor în circuit îşi pun amprenta particularităţile de aprovizionare, producţie, desfacere, decontare. În acelaşi timp, rigorile obţinerii unei eficienţe cît mai ridicate a utilizării mijloacelor circulante reclamă revizuiri critice nu numai ale modului de aprovizionare, producţie şi desfacere, ci şi ale gestiunii stocurilor de orice fel.

2.5. REGIMUL JURIDIC AL FONDURILOR INTREPRINDERII

2.5.1. *REGIMUL JURIDIC AL FONDURILOR FIXE*

2.5.1.1. SEDIUL LEGAL AL MATERIEI

Norma legală de principiu care stabileşte regimul juridic al fondurilor fixe este cuprinsă în art. 4 al Legii nr. 5/1978 cu privire la organizarea şi conducerea unităţilor socialiste de stat. „Fondurile fixe — se arată în alin. II al acestui text — nu pot fi înstrăinate, ipotecate sau gajate şi nu pot fi urmărite în temeiul nici unui titlu şi pe nici o cale". Acesta este principiul, iar dispoziţia legală care îl consacră are caracter imperativ. Limitele şi condiţiile lui de aplicare sînt precizate — ce-i drept în termeni foarte generali — prin alineatul III al aceluiaşi articol care dispune: „Fondurile fixe devenite disponibile, aflate în stare de funcţionare ori uzate, se transferă, se valorifică sau se lichidează, după caz, potrivit legii".

Scanned with OKEN Scanner

Ultimul text la care ne-am referit trebuie coroborat cu art. 5 al Legii nr. 14/1971 cu privire la gospodărirea fondurilor fixe, resurselor materiale și aprovizionarea tehnico-materială prin care se statuează că: „Orice demolare sau dezafectare de fonduri fixe se va face numai cu respectarea condițiilor legale". Potrivit dispozițiilor acestui text, simplul fapt al amortizării fondurilor fixe nu justifică scoaterea lor din funcțiune, cîtă vreme acestea mai pot fi utilizate în continuare cu randament și eficiență normală". „Pentru fondurile fixe amortizate care se justifică din punct de vedere economic să fie menținute în funcțiune — dispune citatul articol — se vor examina și aplica soluții eficiente de modernizare a acestora, în condițiile legii".

Stabilirea de către legiuitor a unui regim juridic special pentru fondurile fixe se justifică pe deplin prin importanța deosebit de mare pe care lucrurile intrînd în această categorie o au pentru normala desfășurare a procesului de producție și pentru economia națională, în general. Ele sînt mijloace de muncă utilizabile un timp, mai mult sau mai puțin îndelungat, în procesul de producție; acestea nu se consumă la prima lor întrebuințare, ci își transmit treptat — pe parcursul a mai multor cicluri de producție — valoarea asupra [illegible]rilor nou create. În Catalogul normelor de amortizare și duratelor de serviciu normate a fondurilor fixe care face parte integrantă din Legea nr. 62/1968 privind amortizarea fondurilor fixe, sînt menționate un număr de nouă categorii de astfel de fonduri[26], la care mai trebuie adăugate toate acele lucruri — mijloace de muncă — ce, deși își transmit treptat valoarea lor asupra produselor obținute, nu sînt supuse amortizării. Urmează deci, a fi considerate fonduri fixe — și a li se aplica regimul juridic adecvat acestora —, după cum s-a precizat în literatura noastră juridică, „. . . toate acele instrumente de muncă, indiferent de valoarea lor, care avînd o durată (de funcționare m.n. M.C. și P.V.) ce depășește durata unui

[26] Categoriile de fonduri fixe menționate în acest catalog sînt: clădiri; construcții speciale; mașini de forță și utilaje energetice; mașini, utilaje și instalații de lucru, aparate și instalații de măsurare, control și reglare; mijloace de transport; animale; plantații; unelte, accesorii de producție și inventar gospodăresc.

Scanned with OKEN Scanner

singur proces de producţie îşi transferă valoarea treptat în noile produse"[27].

De asemenea, fac parte din această grupă şi „... mijloacele fixe indirect productive, adică bunurile destinate satisfacerii nevoilor culturale şi de ocrotire a sănătăţii oamenilor muncii"[28].

2.5.1.2. REGULI JURIDICE APLICABILE FONDURILOR FIXE

Fondurile fixe obiecte ale dreptului de proprietate socialistă de stat sînt date în administrarea directă a întreprinderilor şi organizaţiilor economice de stat pentru ca acestea să le utilizeze ca mijloace de muncă în procesul de producţie. Prin efectul repartizării unităţile beneficiare dobîndesc în privinţa fondurilor în discuţie un drept de administrare directă în conţinutul căruia intră ca prerogative dreptul de posesie şi dreptul de întrebuinţare.

Dreptul de întrebuinţare implică, la rîndu-i, un drept de dispoziţie materială asupra bunurilor respective. Acest drept este însă foarte limitat, dat fiind regimul juridic special pe care legiuitorul l-a rezervat fondurilor fixe.

Legea declară inalienabile, negrevabile cu sarcini de orice fel şi insesizabile aceste fonduri. Întrucît ele nu sînt dobîndite de către organizaţiile socialiste de stat, în virtutea unor acte juridice de drept civil, ci în temeiul repartizării, adică pe baza unui act administrativ, nici înstrăinarea lor de către organizaţia socialistă de stat beneficiară, către alte organizaţii socialiste, nu este îngăduit să se facă în cadrul unor raporturi juridice de drept civil.

Practica arbitrală a interpretat corect regula inalienabilităţii fondurilor fixe aplicînd-o în mod consecvent. Relevante în acest sens sînt precizările făcute de Primul Arbitru de Stat într-una din deciziile sale în care se arată printre altele: „Între organizaţiile socialiste de stat mijloacele fixe se transmit în temeiul unui act administrativ emis în conformitate cu prevederile Decretului Nr.

---

[27] C. Stănescu, — *Drept civil,* Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1970, pag. 599.

[28] Tr. Ionaşcu, S. Brădeanu, — *Dreptul de proprietate socialistă şi alte drepturi reale principale de tip nou în dreptul R.P.R.,* Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1964, pag. 210.

Scanned with OKEN Scanner

409/1955. Transmiterea se face cu titlul gratuit și se decide de către organul central care administrează bunul sau care tutelează organizația socialistă de stat ce urmează să primească bunul în administrare directă"[29].

Aplicînd această regulă consacrată prin Decretul nr. 409/1955 practica arbitrală a adus unele importante precizări privind modul de rezolvare a problemelor concrete pe care în cele ce urmează ne propunem să le analizăm:

a) Astfel, s-a decis că regula potrivit căreia transferarea bunurilor fonduri fixe, în administrare directă de la o organizație socialistă de stat la altă organizație socialistă de stat este posibilă numai pe baza actului administrativ al organului competent, trebuie interpretată în sensul că din punct de vedere juridic operațiunea de transfer are loc pe data prevăzută în actul administrativ și nu pe data transmiterii efective a bunurilor respective. „În cazul transmiterii unui bun proprietate socialistă de stat din administrarea directă a unei organizații socialiste de stat către o altă organizație socialistă de stat — se arată într-una din hotărîrile Arbitrajului interjudețean Suceava — potrivit Decretului nr. 409/1955, data transmiterii este cea care rezultă din ordinul de transfer, chiar dacă în fapt transferul a avut loc la o altă dată"[30].

Practic este posibil ca o organizație socialistă de stat să preia în posesie lucrurile transferate înaintea îndeplinirii formelor legale de transfer sau dimpotrivă, să intre în posesia efectivă a bunurilor respective numai la o dată ulterioară efectuării unor asemenea forme. În toate cazurile, însă, transferul devine eficient, ca operațiune juridică, numai pe data arătată în actul administrativ care îl ordonă. Cînd din acest ordin lipsește o astfel de mențiune, data transferului este cea a emiterii ordinului de către organul administrativ competent[31].

Precizarea exactă a datei transferului este importantă pentru că numai de la această dată vechiul titular al dreptului de administrare directă își pierde — în cazul

---

[29] *Dec. P.A.S.* nr. 2848/1965, Revista Arbitrajul de Stat nr. 1/1966, pag. 102.

[30] *Arb. interjudețean Suceava*, Hot. nr. 195/1969, în Arbitrajul de Stat nr. 4/1969, pag. 117.

[31] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

bunurilor închiriate dreptul de a încasa chiria şi tot de la această dată noul titular al dreptului respectiv poate emite pretenţii la chirie. Faptul că vechiul titular achită din eroare cotele de amortizare şi după data ordinului — se arată în hotărîrea arbitrală la care ne-am referit — nu justificată încasarea de către el a chiriei pe perioada respectivă[32].

Cu toate că din punct de vedere juridic operaţiunea de transferare a unor fonduri fixe din administrarea unei organizaţii socialiste de stat în cea a altei asemenea organizaţii, se consideră realizată numai din momentul în care organul administrativ competent a ordonat-o — chiar dacă beneficiara transferului a intrat în posesia efectivă a bunurilor la o dată anterioară ordinului — starea de fapt creată prin transferarea materială a bunurilor între cele două organizaţii socialiste de stat, produce anumite consecinţe juridice privind obligaţia de plată a cotelor de amortizare.

b) În conformitate cu prevederile art. 1 al Decretului nr. 409/1955 privind reglementarea transmiterii bunurilor proprietatea statului, fondurile fixe pot fi transferate din administrarea directă a unei organizaţii socialiste de stat în cea a altei organizaţii socialiste de stat, numai în temeiul unui act administrativ al organului superior care administrează el însuşi bunul sau tutelează organizaţia socialistă de stat în administrarea căreia se găseşte acel bun. În practică s-au ivit, însă cazuri cînd emiterea acestui act administrativ a fost ulterioară transmiterii efective, între organizaţiile socialiste de stat, a posesiei bunurilor. Se pune deci problema: căreia dintre cele două organizaţii socialiste de stat — titularei dreptului de administrare directă sau posesoarei faptice — îi revine obligaţia de a plăti cotele de amortizare pentru acele bunuri, pentru perioada de timp scursă între momentul predării lor în posesie şi momentul emiterii ordinului de transfer? Cu alte cuvinte, transferarea în fapt de la o organizaţie socialistă de stat la alta a unor fonduri fixe, devine susceptibilă să producă efecte juridice chiar din momentul în care ea s-a consumat efectiv, sau, dimpotrivă, aceasta este lip-

---

[32] *Arb. interjudeţean Suceava,* Hot. nr. 195/1969, în Arbitrajul de Stat nr. 4/1969, pag. 117.

Scanned with OKEN Scanner

sită de orice consecinţe juridice pînă în momentul îndeplinirii formei legale de transfer a acelor bunuri?

Confruntată cu această problemă, practica arbitrală a decis în mod just că independent de împrejurarea dacă transferul bunurilor între organizaţiile socialiste de stat s-a făcut în mod legal sau ilegal, starea de fapt astfel creată este generatoare de consecinţe juridice. Este concluzia care se desprinde din conţinutul art. 6 alin. III al Decretului nr. 409/1955, potrivit căreia obligaţia de a vărsa cotele de amortizare revine beneficiarului folosinţei bunurilor supuse amortizării. Această dispoziţie normativă, precizează Primul Arbitru de Stat, „... nu face nici o distincţie între situaţia unităţilor care folosesc bunuri cu forme legale şi cele care nu posedă astfel de forme...“ Drept urmare, regula consacrată de textul citat se aplică în egală măsură şi unora şi celorlalte, căci obligaţia de a suporta cotele de amortizare priveşte organizaţia socialistă beneficiară a folosinţei, indiferent dacă folosinţa ce exercită se întemeiază pe un titlu legal sau nu[33].

Se consideră acte de folosinţă a bunurilor fonduri fixe nu numai utilizarea lor potrivit destinaţiei pe care o avea la organizaţia socialistă de stat de la care au fost dobîndite prin transfer, ci şi executarea unor lucrări de transformare a lor în scopul de a li se da o utilizare corespunzătoare specificului activităţii şi nevoilor organizaţiei socialiste dobînditoare.

c) Referitor la transferarea bunurilor fonduri fixe între organizaţiile socialiste de stat, mai relevem că este nulă convenţia prin care organizaţiile interesate hotărăsc — după emiterea actului administrativ de transfer — înlocuirea fondurilor fixe în privinţa cărora s-a dispus transferul cu alte fonduri fixe.

În alţi termeni, convenţiile încheiate de organizaţiile socialiste de stat, în privinţa oricăror fonduri fixe, contrar dispoziţiilor cuprinse în ordinul de transfer nu sînt valabile din punct de vedere juridic. De vreme ce prin actul administrativ s-a dispus transferarea unui fond fix din

---

[33] *Dec. P.A.S.* Nr. 3461/1968 în Arbitrajul de Stat nr. 1/1969, pag. 101.

Scanned with OKEN Scanner

administrarea directă a unei organizații socialiste de stat, în cea a altei organizații socialiste de stat cele două organizații socialiste între care operează transferul, nu pot, datorită importanței deosebite pe care fondurile fixe de orice fel o au în procesul de producție și pentru economia națională, în general, să decidă prin acordul lor de voință înlocuirea mijlocului fix indicat în actul adiministrativ, cu un alt mijloc fix dintre cele aflate în administrarea lor directă. Atunci cînd se dispune transferul unor fonduri fixe din administrarea unor organizații socialiste, în cea a altora, se are în vedere întotdeauna realizarea unui anumit scop — care de obicei privește asigurarea unei mai bune redistribuiri a acestor fonduri potrivit nevoilor economiei naționale — scop care ar putea fi periclitat dacă dispozițiile actului de transfer ar fi nesocotite de către părțile interesate. Acesta este dealtfel, rațiunea pentru care Decretul nr. 409/1955 condiționează valabilitatea transferului în mod exclusiv, de existența actului administrativ al forului competent. De aceea, nerespectînd ordinul de transfer, organizațiile socialiste încalcă dispozițiile imperative ale acestui decret, ceea ce explică ineficiența juridică a convenției lor.

Este adevărat că organizațiile socialiste de stat titulare ale dreptului de administrare directă au prerogativa întrebuințării fondurilor fixe, iar această prerogativă implică și un oarecare drept de dispoziție, dar în conținutul unui asemenea drept — prin specificul său, foarte limitat — nu se include nici un atribut prin exercitarea căruia ar putea fi pusă în pericol realizarea scopului în vederea căruia s-a făcut repartizarea. De aceea, organizațiile socialiste de stat nu pot conveni între ele să înlocuiască bunurile fonduri fixe în privința cărora organul administrativ a decis redistribuirea, cu alte asemenea fonduri, o asemenea convenție depășind limitele dreptului lor de dispoziție. Ca atare, ori de cîte ori prin actul administrativ se decide ca anumite bunuri să fie preluate din administrarea directă a unei organizații socialiste de stat de către o altă asemenea organizație, vechiul titular al dreptului de administrare este ținut să predea noului titular bunurile precizate în ordinul de transfer, iar acesta din urmă are nu numai îndrituirea de a pretinde exact acele bunuri, ci și obligația

Scanned with OKEN Scanner

de a nu accepta înlocuirea lor. Organizațiile socialiste de stat nu pot schimba, prin acordul lor de voință, situația bunurilor fonduri fixe creată prin actul administrativ; ele pot decide asupra acestor bunuri în limitele și potrivit precizărilor stabilite de acel act.

d) Practica arbitrală[34] a validat însă convențiile prin care organizațiile socialiste de stat au înstrăinat în favoarea unor cooperative agricole de producție, fonduri fixe casabile. A fost creată astfel o excepție la regula inalienabilității proprietății socialiste de stat.

Rațiunea interdicției transferului fondurilor fixe între organizațiile socialiste de stat prin acte de drept civil, constă în aceea că statul ca unic titular al dreptului de proprietate socialistă de stat, în calitatea sa de deținător al puterii, este singurul în măsură să asigure distribuirea și redistribuirea bunurilor din această categorie, astfel încît interesele generale ale economiei naționale să fie satisfăcute în cel mai înalt grad. Or, din moment ce prin efectul întrebuințării îndelungate în procesul de producție, fondurile fixe uzîndu-se devin inutilizabile, distribuirea și redistribuirea lor nu mai prezintă interes pentru economia națională și deci, e normal ca organizațiile socialiste titulare ale dreptului de administrare directă să aibă îndrituirea de a hotărî în mod valabil asupra modalității de valorificare a acestora.

În mod obișnuit fondurile fixe cu structură și compoziție metalică se valorifică, după casare, prin predarea ca fier vechi la I.C.M. Nimic nu se opune, însă, ca titularul dreptului de administrare directă să transmită prin acte juridice de drept civil unei cooperative agricole de producție fondurile fixe casabile, dacă în felul acesta se poate asigura o valorificare mai economicoasă a acelor fonduri și dacă beneficiarul transferului își asumă și execută obligația de a preda în contul organizației socialiste de stat, la I.C.M., o cantitate de fier vechi egală cu greutatea bunurilor dobîndite de la această organizație.

Decretul nr. 409/1955 stabilește regula inadmisibilității transmiterii prin acte de drept civil numai în privința fondurilor fixe aflate în funcțiune, nu și cu privire la cele

---

[34] *Dec. P.A.S.* nr. 2247/1970, în A.S. nr. 1/1971, pag. 102.

Scanned with OKEN Scanner

care au devenit inutilizabile ca urmare a uzurii fizice și morale. Fondurile fixe sînt date în administrarea directă a întreprinderilor și a organizațiilor socialiste de stat cu scopul de a servi acestora la îndeplinirea sarcinilor de plan. Or, atunci cînd unele dintre aceste fonduri prin efectul uzurii, devin improprii pentru îndeplinirea unui asemenea scop și deci, urmează a fi casate, ar fi greu de justificat menținerea lor și după casare, căci din acest moment, sub aspect economic, valoarea lor e nulă, exprimîndu-se numai în cantitatea de fier vechi pe care ele o materializează. Prin urmare, în cazul fondurilor fixe cu structură metalică — reprezentînd după casare doar o simplă cantitate de fier vechi — nu se aduce atingere integrității proprietății socialiste de stat dacă masa de metal înglobată în ele este înlocuită cu o cantitate corespunzătoare de metal avînd o altă proveniență, chiar dacă operațiunea, în final, are ca rezultat transmiterea fondurilor fixe casabile, în proprietatea cooperatistă. Dimpotrivă o asemenea operațiune — după cum se arată în considerentele deciziei P.A.S. la care ne-am referit[35] — este de natură să dea satisfacție unor nevoi urgente ale respectivei cooperative agricole de producție și totodată să asigure o valorificare superioară din punct de vedere economic a fondurilor fixe casate.

Practica arbitrală[36] condiționează valabilitatea unei asemenea transmisiuni de împrejurarea ca înstrăinarea să se fi făcut în schimbul unei cantități echivalente de fier vechi pe care beneficiarul transferului s-o predea la I.C.M. în contul organizației socialiste de stat care a avut în administrare directă fondul fix casabil. Desigur, s-ar putea discuta cu privire la legitimitatea acestei condiții știut fiind că nici o dispoziție legală nu o prevede și că nici rațiuni de ordin economic nu pot fi invocate în justificarea ei de vreme ce prin înstrăinarea fondului fix casat la o cooperativă agricolă de producție se asigură bunul și respectiv o valorificare superioară celei realizabile prin predarea lui ca fier vechi la I.C.M.

Credem că valabilitatea convenției de transfer a unui bun fond fix casat de la o organizație socialistă de stat

---

[35] *Ibidem.*
[36] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

la o organizaţie cooperatistă nu poate fi condiţionată nici de obligaţia beneficiarului de a păstra acest bun în starea şi cu destinaţia pe care le avea în momentul transferului. Faptul că cooperativa agricolă de producţie, care a dobîndit în modul arătat bunul fond fix de la o organizaţie socialistă de stat, recondiţionează acest bun făcîndu-l utilizabil pentru nevoile ei proprii, nu poate constitui un argument împotriva valabilităţii convenţiei de transfer a acelui lucru din proprietatea socialistă de stat în cea cooperatistă, deoarece însuşi scopul în vederea căruia s-a încheiat convenţia era adaptarea bunului obiect al ei, prin recondiţionare, la nevoile beneficiarului. În consecinţă convenţia la care ne referim este valabilă din punct de vedere juridic şi corect a procedat practica arbitrală cînd a recunoscut-o ca atare. Fondurile fixe casabile neputînd face obiectul unei repartizări planificate în cadrul proprietăţii socialiste de stat, şi nici al unei transmisiuni cu titlul oneros operată de către stat în favoarea unei organizaţii cooperatiste, devin transmisibile prin acte juridice de drept civil ale organizaţiilor socialiste de stat care le-au avut în administrare directă. Aceste organizaţii le pot înstrăina, în condiţiile mai sus arătate, unor cooperative agricole de producţie, căci efectuarea unor asemenea acte de dispoziţie corespunde conţinutului dreptului de administrare directă.

e). Principiul inalienabilităţii fondurilor fixe este compatibil cu admisibilitatea transmiterii lor în folosinţă între întreprinderile socialiste de stat. Întreprinderile îşi pot transmite una alteia în folosinţă — prin acte juridice de drept civil — bunurile ce le-au fost repartizate în administrarea directă. Actul juridic prin care se operează transmiterea dreptului de folosinţă trebuie să îndeplinească o singură condiţie, anume să fie un act cu titlul oneros. Transmisiunea bunurilor în folosinţă trebuie deci să se facă cu plată, deoarece organizaţiile socialiste nu-şi pot face una alteia gratuităţi[37].

---

[37] Pentru amănunte asupra regimului juridic al fondurilor fixe a se vedea M. Costin şi P. Danciu, *Regimul juridic al fondurilor fixe date în administrarea directă a unităţilor socialiste de stat*, în A.S. nr. 3/1972, pag. 34—47.

Scanned with OKEN Scanner

2.5.2. REGIMUL JURIDIC AL MIJLOACELOR CIRCULANTE

Regimul juridic al mijloacelor circulante din alcătuirea patrimoniului întreprinderii socialiste de stat este stabilit prin dispoziţiile art. 4 al Legii nr. 5/1978. Cum însă categoria mijloacelor circulante este alcătuită din mai multe subgrupe de bunuri, şi anume: materiile prime, produsele finite, sumele de bani păstrate în conturi la bancă, diferite ca specific unele de altele, regimul juridic aplicabil acestor subgrupe nu are un caracter unitar; el diferă de la o subgrupă la alta.

Art. 4 alin. 4 şi 5 al Legii nr. 5/1978, statorniceşte principiul inalienabilităţii mijloacelor circulante. Fac excepţie de la acest principiu următoarele subgrupe de mijloace circulante:

— Materiile prime, materialele auxiliare, combustibilii şi alte bunuri cu acest specific care sînt destinate procesului de producţie. Bunurile din această subgrupă, în măsura în care prisosesc nevoilor întreprinderii deţinătoare, pot fi înstrăinate contra plată.

— Produsele finite. Acestea, sînt prin natura lor alienabile, deoarece sînt fabricate tocmai pentru a fi înstrăinate. Mijlocul juridic prin care se înfăptuieşte înstrăinarea produselor finite este contractul economic.

— Mijloacele băneşti. Aceste componente ale mijloacelor circulante se deosebesc, sub aspectul regimului juridic de celelalte componente arătate mai sus. Într-adevăr materiile prime, ca şi produsele finite sînt insesizabile; mijloacele băneşti ale întreprinderii pot fi însă urmărite de către creditorii acestora. Concluzia se desprinde din cuprinsul art. 4 alin. 6 al legii citate.

În lumina celor ce preced rezultă că în cazul mijloacelor circulante ideea de inalienabilitate nu se suprapune întotdeauna aceleia de insesizabilitate, deoarece unele bunuri din această categorie — ca de exemplu produsele finite — sînt alienabile, dar nu sînt sesizabile.

Elementele materiale ale mijloacelor circulante — cum sînt: materiile prime, materialele auxiliare, ambalajele, echipamentul şi materialele de protecţie aflate în magazie etc. — pot fi date la casare, la fel ca şi bunurile fonduri fixe. Casarea unor asemenea bunuri este însă admi-

Scanned with OKEN Scanner

sibilă numai în cazul în care acestea sînt total degradate. De asemenea, elementele materiale ale mijloacelor circulante pot fi declasate, prin declasare înţelegîndu-se utilizarea lor în scopuri inferioare acelora pentru care au fost destinate iniţial. Declasarea este admisibilă numai atunci cînd bunurile care fac parte din categoria mijloacelor circulante au suferit o alterare a calităţilor lor iniţiale.

Atît casarea, cît şi declasarea trebuie făcută cu stricta observare a condiţiilor legii.

Scanned with OKEN Scanner

3. RELAȚIILE FINANCIARE ALE ÎNTREPRINDERII

3.1. NATURA ȘI ROLUL RELAȚIILOR FINANCIARE ALE ÎNTREPRINDERII

O întreprindere există ca atare numai în măsura în care ea desfășoară activitatea pentru care a fost creată. Desfășurarea activității presupune cu necesitate crearea și întreținerea unei rețele complexe de relații bănești, care definesc nivelul de organizare a activității bazate pe autogestiunea economico-financiară și care asigură, în același timp, funcționarea mecanismelor financiare ale întreprinderii. Fiecare moment al activității se realizează prin intermediul unei relații, una din cele două părți fiind întotdeauna întreprinderea. Crearea întreprinderii presupune dotarea ei cu fondurile bănești trebuitoare formării fondurilor fixe și mijloacelor circulante minim necesare. Variațiile în volumul activității reclamă fonduri suplimentare care se procură în cele mai multe cazuri pe calea împrumutului bancar. Sporirea pe parcurs a necesarului de fonduri poate și chiar trebuie să se facă, pe seama rezultatelor financiare proprii. Fondurile obținute pe o cale sau alta se folosesc. Folosirea lor are loc prin intermediul unui lanț infinit de relații cu furnizorii și cu beneficiarii, precum și cu personalul propriu.

Rețeaua complexă de relații bănești care definesc întreprinderea ca organism în acțiune, constă, cum ușor ne putem da seama, din mai multe grupe, fiecare avînd un anumit rol în funcționarea mecanismului economic. Astfel, am putea ordona relațiile financiare ale întreprinderii în trei mari grupe:

Scanned with OKEN Scanner

— relații prin care se constituie, sporesc sau se diminuează fondurile întreprinderii;

— relații prin intermediul cărora se asigură folosirea fondurilor procurate;

— relații prin intermediul cărora se obțin și se repartizează rezultatele financiare.

Primul grup de relații fixează dimensiunile întreprinderii și, într-un anumit mod, volumul activității ei. Cel de-al doilea grup de relații este chemat să asigure, prin modul de organizare a desfășurării lor, nivelul eficienței folosirii fondurilor atrase în circuit. Cel de-al treilea grup concretizează eficiența activității sub forma beneficiilor și mijlocește atît autodezvoltarea și participarea personalului muncitor la repartizarea beneficiilor, cît și alimentarea fondului bugetar.

Relațiile prin care se constituie, sporesc sau se diminuează fondurile întreprinderii îndeplinesc un dublu rol. Pe de o parte ele concură, sub aspect financiar, la angrenarea întreprinderii în complexul economiei naționale și, implicit, la corelarea intereselor de grup cu interesele generale ale societății. Pe de altă parte, aceste relații, în strînsă corelare cu relațiile de repartizare a beneficiului, oferă condiții de autoreglare a activității, potrivit principiului că nici o întreprindere nu poate desfășura o activitate normală dacă nu se bazează pe rezultatele muncii proprii, dacă nu-și asigură nu numai producția curentă, ci și dezvoltarea[1]. Modul în care sînt organizate relațiile de constituire, sporire sau diminuare a fondurilor reflectă politica financiară generală a statului în fiecare etapă în parte, permițînd folosirea lor și ca pîrghii prin intermediul cărora se înfăptuiește orientarea activității întreprinderilor. Măsurile de perfecționare a mecanismului economico-financiar inițiate de către partidul nostru în primăvara anului 1978 pornesc, așa cum subliniază secretarul general al partidului, de la „principiul îmbinării, dirijării unitare, pe baza planului național unic, a activității de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate cu autonomia economico-financiară a unităților

[1] Nicolae Ceaușescu, — *Cuvîntare la adunarea generală a oamenilor muncii de la Întreprinderea de mașini grele București*, 16 februarie 1978, Editura politică, București, 1978, pag. 17.

Scanned with OKEN Scanner

administrative și de producție, cu principiul autoconducerii muncitorești, cu autogestiunea întreprinderilor[2].

Potrivit celor mai sus enunțate, acest grup poate fi ordonat, la rîndul lui, în mai multe subgrupe distincte:

— relații cu bugetul statului;
— relații de autofinanțare;
— relații cu banca.

Cele trei tipuri de relații se desfășoară într-o ordine și în condiții bine definite de politica financiară generală a partidului și statului nostru. Fiecare din aceste subgrupe are un anumit rol atît în economia întreprinderii, cît și în economia națională.

În ceea ce privește relațiile care mijlocesc folosirea fondurilor procurate, deși diferite în ceea ce privește momentul realizării, ele sînt totuși omogene în ceea ce privește implicațiile în economia întreprinderii, indiferent dacă ele se desfășoară cu furnizorii de orice fel, cu beneficiarii sau cu personalul muncitor.

Al treilea mare grup de relații cu caracter rezultativ reprezintă premisa esențială a reluării lărgite a producției atît la nivel microeconomic, cît și la nivel macroeconomic, precum și modalitatea de asigurare a participării oamenilor muncii la repartizarea beneficiilor. Structura și nivelul de desfășurare a acestor relații, în fiecare etapă oglindesc nivelul de dezvoltare a relațiilor de producție socialiste, gradul de integrare a triplei calități a oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari ai tuturor bunurilor materiale și spirituale ale societății, precum și sfera și profunzimea autonomiei economico-financiare a unităților. În acest sens, acest al treilea grup de relații ar putea fi reorînduit în funcție de destinații, în trei subgrupe distincte:

— relații cu bugetul statului;
— relații de asigurare a participării oamenilor muncii la beneficii;
— relații de autofinanțare.

Între cele trei mari grupe de relații există, în ceea ce privește implicațiile lor în economia întreprinderii, deo-

---

[2] Nicolae Ceaușescu, — *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, din 22—23 martie 1978*, Scînteia nr. 11071 din 25 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

sebiri esențiale. În timp ce primul și al treilea grup de relații au efecte imediate asupra mărimii patrimoniului întreprinderii (prin sporire, sau, uneori prin diminuare), cel de al doilea grup nu afectează, în condiții normale, patrimoniul unității în mărimea sa, ci, cel mult în structura sa materială.

Succinta prezentare a relațiilor financiare ale întreprinderii ne prilejuiește două observații. În primul rînd, se poate observa că relațiile, indiferent de grupa în care le-am încadrat, trebuie să fie apreciate, în același timp, și ca fluxuri bănești, ca intrări și ieșiri de resurse bănești în și din mecanismul financiar al întreprinderii. În acest sens trebuie să avem în vedere nu numai relația ca atare, prin intermediul căreia fluxul bănesc se realizează, ci și implicațiile ei asupra patrimoniului unității.

În al doilea rînd, se poate constata că structura primului și ultimului grup de relații prezintă anumite asemănări: relațiile cu bugetul statului și relațiile de autofinanțare (care presupun în anumite limite și momente și relații cu banca). Această constatare ne îndreptățește, după părerea noastră, să analizăm totalitatea relațiilor financiare ale întreprinderii nu prin prisma succesiunii lor în ciclul economic, ci prin cea a partenerilor implicați: relații cu bugetul, participarea oamenilor muncii la beneficiu, relații de autofinanțare, relații cu banca, relații care mijlocesc folosirea fondurilor procurate.

Desfășurarea tuturor acestor relații și interferarea lor în anumite momente ale derulării creează ansamblul raporturilor care definesc locul unității productive bazate pe autogestiune economico-financiară în complexul unitar al economiei naționale.

3.2. RELAȚIILE BUGETARE ALE ÎNTREPRINDERII

3.2.1. *CONSIDERAȚII GENERALE*

În ansamblul relațiilor financiare care definesc locul și rolul unității economice un loc important îl ocupă relațiile cu bugetul statului. Ținînd seama de structura organizatorică a economiei naționale și de nivelul actual al

Scanned with OKEN Scanner

autogestiunii economico-financiare a întreprinderii, relaţiile ei cu bugetul statului sînt concepute într-o structură variată şi de o intensitate diferită.

Relaţiile cu bugetul sînt concepute ca fluxuri băneşti în ambele sensuri, ca finanţări de la buget şi ca vărsăminte la buget. În legătură cu aceasta se pot face cîteva observaţii generale.

În primul rînd, trebuie remarcat că finanţarea bugetară pentru finanţarea investiţiilor este, în concepţia partidului nostru, o finanţare rambursabilă, pe seama unei părţi a amortismentelor fondurilor fixe. În schimb, celelalte relaţii — vărsămintele — nu au o legătură de consecinţă imediată cu finanţările anterioare.

În al doilea rînd, cele două fluxuri se deosebesc prin intensitatea lor. Finanţarea de la buget este, de regulă, o relaţie de moment care se înfăptuieşte, în principiu, o singură dată la înfiinţarea întreprinderii, ea repetîndu-se numai în anumite condiţii de excepţie. Vărsămintele la buget sînt în cea mai mare parte a lor relaţii permanente, doar unele din ele avînd un caracter ocazional.

Relaţiile bugetare fixează cadrul general al activităţii întreprinderilor, realizînd în acelaşi timp şi conexiunile esenţiale cu sistemul financiar naţional. Amploarea, ritmul şi intensitatea care se imprimă acestora permite ca ele să fie utilizate şi ca pîrghii de orientare a activităţii întreprinderii.

O scurtă trecere în revistă a relaţiilor bugetare este necesară, socotim noi, pentru o mai clară înţelegere a rolului lor în fixarea locului întreprinderii în ansamblul relaţiilor financiare din economie.

3.2.2. *FINANŢAREA BUGETARĂ*

Finanţările de la buget se realizează întotdeauna la nivelul nevoilor minime şi permanente de fonduri, pentru următoarele obiective:

— finanţarea investiţiilor;

— finanţarea nevoilor minime de mijloace circulante a întreprinderilor nou înfiinţate;

— finanţarea cu scop special.

Scanned with OKEN Scanner

— Prima relație se realizează, de regulă, la înființarea întreprinderilor, intervenția bugetului în finanțarea investițiilor ulterioare de dezvoltare avînd loc numai în cazurile în care acestea au o importanță națională. Ca atare, deși relația nu este de moment, ea nu are un caracter de permanență, repetarea ei pe parcurs fiind condiționată de mai multe restricții bine precizate prin lege[3].

În ceea ce privește relațiile de finanțare a nevoilor minime de mijloace circulante ele sînt prin definiție relații de moment, adică relații care se înfăptuiesc o singură dată în existența întreprinderii. Orice intervenție a bugetului statului în finanțarea creșterii normativului de mijloace circulante este exclusă.

Finanțările cu scop special au avut loc fie cu ocazia acoperirii unor diferențe, rezultate din reevaluarea elementelor de patrimoniu, fie cu prilejul constituirii unor fonduri de premiere pentru reducerea importului sau depășirea sarcinilor de export. Nu este exclus ca și în viitor să se înfăptuiască asemenea finanțări cu scop special. Ele au un caracter cu totul ocazional și nu au o legătură directă și imediată cu funcționarea mecanismului economico-financiar al întreprinderii.

Din scurta analiză a celor trei grupe de finanțări posibile de la bugetul statului se poate trage concluzia că ele joacă mai mult rolul de canal de alocare rambursabilă de resurse, decît cel de pîrghie financiară. Primele două tipuri de relații — de moment — avînd loc la înființarea întreprinderii se realizează fără vreo legătură cu modul ei de gospodărire. Dealtfel tipurile de finanțare bugetară nu sînt selective, ci obligatorii pentru întreprindere, în condiții bine determinate de lege.

3.2.3. *VĂRSĂMINTELE LA BUGET*

Vărsămintele întreprinderilor către bugetul statului se pot realiza într-un evantai larg, atît ca urmare a faptului că ele au ca sursă fonduri diferite, cît și datorită conce-

---

[3] *Hotărîrea Comitetului Central al P.C.R. pentru perfecționarea conducerii și planificării economico-financiare, Cap. III, pct. 4,* Scînteia nr. 11073 din 28 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

perii unora din ele și ca pîrghii financiare de orientare a activității întreprinderilor.

Vărsămintele întreprinderii către buget se pot realiza sub următoarele forme:

— impozitul pe circulația mărfurilor;

— impozitul pe valoarea producției nete (din beneficiu și în funcție de mărimea ratei rentabilității);

— vărsăminte din beneficiu (după plata impozitului pe valoarea producției nete);

— taxa pe terenuri;

— taxele vamale;

— parte din amortisment în contul finanțării bugetare pentru investiții.

Primele trei tipuri de vărsăminte, deși diferite ca motivație au drept caracteristici comune „permanența". Cu toate acestea, între ele există o oarecare diferență. Impozitul pe circulația mărfurilor este vărsat numai de întreprinderile care îl realizează prin prețuri. Ca atare caracterul permanent este condiționat de existența impozitului pe circulația mărfurilor în prețurile de realizare. De reținut faptul că înfăptuirea relației — vărsarea impozitului pe circulația mărfurilor — nu depinde de acțiunea întreprinderii. Condiția înfăptuirii este impusă prin lege, aflîndu-se deci în afara sferei decizionale a întreprinderii. Impozitul pe valoarea producției nete și vărsămintele din beneficii au o permanență general valabilă, întrucît toate întreprinderile trebuie să realizeze beneficii și deci să contribuie la formarea fondurilor necesare dezvoltării generale a societății[4]. Aceste două relații realizează legătura permanentă și generală a mecanismelor financiare ale întreprinderii cu sistemul financiar general al economiei naționale și definesc întreprinderea — cu o largă autogestiune economico-financiară — ca verigă de bază a sistemului unitar al economiei naționale. Aceste relații țin deci de însăși conceptul modern de întreprindere socialistă de stat.

---

[4] *Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economico-financiare*, Partea a III-a, pct. 2, Scînteia nr. 11073 din 28 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

Taxa pe terenuri deşi este o relaţie permanentă, general valabilă, deci necondiţionată, are o motivaţie cu totul deosebită. Instituirea taxei a fost concepută de la bun început ca pîrghie financiară urmărind „economisirea" terenurilor.

Taxa vamală este o relaţie ocazională, determinată de efectuarea importurilor. Condiţia este la îndemîna întreprinderii, care poate diminua vărsămintele către buget pe măsura reducerii importurilor sau modificării structurii acestora. Caracterul de pîrghie financiară a acestui vărsămînt către buget este evident.

Vărsămintele de amortisment către buget sînt, aşa cum arătam într-un paragraf anterior, o formă de restituire către societate a alocaţiilor bugetare pentru finanţarea investiţiilor. Relaţia, nu numai că pune mai bine în evidenţă locul gestiunii financiare a întreprinderii în ansamblul sistemului financiar, dar vizează şi funcţionarea ei ca pîrghie financiară.

3.3. RELAŢIILE DE AUTOFINANŢARE

3.3.1. *CONCEPTUL ŞI NECESITATEA AUTOFINANŢĂRII*

Prin autofinanţare se înţelege sporirea fondurilor întreprinderilor pe seama surselor proprii. Ţinînd seama nu numai de randamentul fondurilor, ci şi de particularităţile rotaţiei acestora, deosebim noţiunile de autofinanţare brută şi autofinanţare netă[5]. Prin autofinanţare netă se înţelege utilizarea în vederea sporirii fondurilor numai a

---

[5] Facem abstracţie de literatura străină în domeniu, mai ales că problematica autofinanţării întreprinderilor capitaliste se deosebeşte radical de problematica autofinanţării întreprinderilor socialiste. În această privinţă atragem atenţia asupra studiilor: *Autofinanţare — expresie a utilizării eficiente a fondurilor întreprinderii*, de A. S. Tătaru în Analele Universităţii Al. I. Cuza Iaşi, seria nouă, Secţia III, Ştiinţe economice, Tom XV-1964 şi *Unele consideraţii privind conţinutul, sfera şi limitele autofinanţării*, de C. Tulai în Studia Universitatis „Babeş-Bolyai", series Oeconomica, fasciculus 2/1973.

Scanned with OKEN Scanner

beneficiilor, în timp ce prin autofinanțare brută se înțelege folosirea în aceleași scopuri și al amortismentului propriu, precum și a încasărilor din lichidarea fondurilor fixe.

Datorită faptului că timp îndelungat întreprinderii i-au fost conferite numai sarcini pur economice, conținutul și sfera autofinanțării a fost circumscrisă numai la sporirea fondurilor de producție. Măsurile radicale inițiate de partidul nostru în primăvara anului 1978 au lărgit considerabil atribuțiile întreprinderii și în domeniul social. Îndeplinirea acestor atribuții, care reveneau în trecut organelor administrației de stat, reclamă formarea și folosirea unor fonduri bine determinate. În acest sens am putea socoti că sfera autofinanțării cuprinde și formarea fondului pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social precum și fondul pentru acțiuni sociale la dispoziția întreprinderii.

Autofinanțarea ca fenomen financiar nu poate fi apreciată în sine, ci numai în contextul normelor generale de organizare a economiei naționale și a politicii financiare a partidului și statului nostru.[6] Trebuie să remarcăm că în viziunea partidului nostru autofinanțarea a devenit principala cale de dezvoltare a întreprinderii.

Procesul autofinanțării determină modificări nu numai ale sumei totale, ci și a structurii patrimoniului. Disponibilitățile din amortisment, precum și o parte a beneficiilor evidențiate în bilanțul unității se transformă în fonduri de producție și circulație sau în acțiuni sociale.

Relațiile de autofinanțare definesc, prin frecvența și intensitatea lor, nivelul de dezvoltare a întreprinderii, precum și măsura capacității de a-și asigura propria ei dezvoltare. În acest sens, asemenea relații au devenit în prezent relații definitorii ale întreprinderii.

---

[6] Problematica autofinanțării este incomparabil mai complexă decît cele cîteva referiri făcute mai sus, ea depășind obiectul pe care ni l-am propus în prezenta lucrare.

Scanned with OKEN Scanner

3.3.2. MODALITĂȚILE DE AUTOFINANȚARE

Autofinanțarea se poate realiza fie nemijlocit, direct pe seama amortismentului și a beneficiilor proprii, fie mijlocit prin intermediul împrumutului bancar rambursabil pe seama resurselor proprii viitoare.

Autofinanțarea directă se realizează pe calea constituirii mai multor tipuri de fonduri proprii[7]:

— fondul de dezvoltare economică;
— fondul mijloacelor circulante;
— fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social;
— fondul pentru acțiuni sociale.

Sursa primului fond o constituie o parte a amortismentului (cealaltă parte a amortismentului se folosește pentru restituirea finanțării bugetare), încasările din lichidarea fondurilor fixe și o cotă din beneficii. Constatăm deci, aici, o împletire a autofinanțării brute și nete. Fondul mijloacelor circulante se constituie pe seama unor cote din beneficii. Fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții sociale se formează pe seama unei cote din beneficii, a amortismentelor construcțiilor speciale și a veniturilor realizate de unele unități social-culturale. Fondul pentru acțiuni sociale se formează pe seama beneficiilor, pe seama fondului de participare la beneficii și pe seama contribuției personalului muncitor, pentru trimiteri la tratament balnear și odihnă.

Autofinanțarea se desăvîrșește prin cheltuirea fondurilor pentru finanțarea investițiilor sau pentru realizarea acțiunilor sociale.

Realizarea indirectă a autofinanțării are loc, așa cum am mai arătat, prin intermediul împrumutului bancar. „În situația în care nevoile de resurse financiare ale întreprinderii în funcțiune pentru finanțarea investițiilor productive, mijloacele circulante, construcțiilor de locuințe, și celelalte investiții cu caracter social depășesc fondurile constituite în acest scop, diferența se va acoperi prin cre-

---

[7] *Hotărîrea Comitetului Central al P.C.R. cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economico-financiare*, Partea a III-a, pct. 3, Scînteia 11073 din 28 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

dite bancare, rambursabile din fondurile proprii ce se vor constitui în perioadele următoare."[8] Pe măsura rambursării împrumuturilor bancare are loc sporirea fondurilor proprii în circuit.

Se poate constata că ansamblul relațiilor de autofinanțare face posibilă autoreglarea întreprinderii sporind considerabil gradul ei de adaptabilitate la condițiile în continuă schimbare ale mediului în care ea își desfășoară activitatea și servind ca bază financiară a exercitării plenare a autoconducerii muncitorești.

3.4. RELAȚIILE FINANCIARE CU PERSONALUL MUNCITOR

Perfecționarea relațiilor de producție socialiste prin sporirea rolului personalului muncitor în tripla lui calitate de proprietar, producător și beneficiar al tuturor bunurilor materiale și spirituale ale societății, a condus în mod obiectiv la introducerea în mecanismul nostru financiar a principiului participării oamenilor muncii la beneficiile realizate de întreprinderi în raport cu contribuția adusă și vechimea în unitatea economică în care-și desfășoară activitatea. Fiind vorba de o participare a oamenilor muncii la beneficii, în calitatea lor de proprietari și producători, între întreprindere — colectivitatea muncitorilor — și personalul muncitor se nasc raporturi financiare bine determinate, definitorii pentru întreprinderea socialistă modernă.

În scopul asigurării participării oamenilor muncii la beneficii se constituie un fond[9], atît pe seama beneficiilor planificate cît și pe seama beneficiilor peste plan. Cota din beneficiul în cadrul planului se diferențiază pe ministere în cadrul planului național unic. Cota din beneficiile în cadrul planului este mult mai mare, la aceasta

---

[8] *Hotărîrea Comitetului Central al P.C.R. cu privire la perfecționarea conducerii economico-financiare*, Partea a III-a, pct. 5.

[9] *Hotărîrea Comitetului Central al P.C.R. cu privire la participarea la beneficii a oamenilor muncii*, Partea I-a, pct. 1, Scînteia nr. 11072 din 26 martie 1978.

Scanned with OKEN Scanner

adăugîndu-se cote suplimentare din același beneficiu peste plan pentru depășirea unor sarcini speciale de plan.

Fondul de participare la beneficii se utilizează în general prin repartizarea lui pe membrii ai personalului muncitor în raport cu contribuția adusă și vechimea în unitate, cu excepția unor cote de pînă la 5% care se virează în fondul pentru acțiuni sociale la dispoziția întreprinderii. Deosebit de fondul participării la beneficii a personalului muncitor se mai constituie un fond valutar pentru excursii în străinătate care se repartizează direct întreprinderilor în cadrul unei cote din fondul valutar total stabilit prin planul național unic. Relația de constituire este o relație exterioară întreprinderii dar folosința fondului reprezintă deja o relație dintre întreprindere și personalul muncitor.

3.5. RELAȚIILE CU BANCA

Lărgirea autogestiunii economico-financiare a întreprinderii conduce la o mai mare acoperire a nevoilor cu fonduri proprii. Cu toate acestea, necesitatea împrumuturilor bancare se menține atît pentru producție, cît și pentru dezvoltare. Contractarea, primirea și rambursarea împrumuturilor creează o rețea de relații care, pe lîngă asigurarea fondurilor suplimentare trebuitoare, mai realizează și o angrenare permanentă a finanțelor întreprinderii în mișcarea fondurilor pe economie.

Necesitatea împrumuturilor este determinată de două cauze:

— nevoi suplimentare cu caracter temporar, așa cum sînt marea majoritate a împrumuturilor pentru producție;

— lipsa temporară a resurselor proprii destinate acoperirii unor nevoi permanente, care caracterizează împrumuturile pentru investiții productive și social-culturale, precum și împrumutul pentru acoperirea temporară a creșterii normativului minim de mijloace circulante.

Prin intermediul creditării — respectării unor condiții de acordare și rambursare — se realizează și un control

Scanned with OKEN Scanner

operativ asupra eficienţei utilizării fondurilor de către întreprinderi. Rambursarea în termen a împrumuturilor primite este unul din cei mai sensibili indicatori ai situaţiei financiare a întreprinderii, reflectînd modul în care se desfăşoară întregul ciclu economic aprovizionare-producţie-desfacere. De aceea, orice nerambursare în termen a împrumuturilor atrage după sine dobînzi majorate care impietează asupra beneficiilor.

Relaţiile de credit fac parte din ansamblul relaţiilor financiare care concură la definirea întreprinderii ca unitate bazată pe autogestiune economico-financiară.

3.6. RELAŢIILE CARE MIJLOCESC FOLOSIREA FONDURILOR

Ansamblul relaţiilor prezentate în paragrafele anterioare mijlocesc procurarea fondurilor necesare desfăşurării normale a activităţii. O întreprindere îşi procură fonduri pentru a le folosi în vederea realizării scopului pentru care a fost creată. Realizarea acestui scop presupune cu necesitate folosirea fondurilor procurate.

Utilizarea fondurilor procurate se înfăptuieşte prin intermediul unui şir infinit de relaţii de plăţi şi încasări, adică de relaţii cu furnizorii de orice fel, cu personalul propriu, cu beneficiarii.

Relaţiile de folosire a fondurilor se realizează ca fluxuri băneşti, care apar ca revers al unor fluxuri reale. În acest sens ele marchează schimbări succesive şi repetate ale formelor valorii — forma bani în forma productivă — stocuri — şi forma marfă, izvorîtă din forma productivă, în forma bani.

Relaţiile cu furnizorii şi personalul propriu se plasează la începutul circuitului iar relaţiile cu beneficiarii la sfîrşitul acestuia. Organizarea corespunzătoare a relaţiilor cu furnizorii şi personalul propriu pe de o parte şi cu beneficiarii pe de altă parte permite corelarea încasărilor cu plăţile de efectuat şi în acest fel, asigurarea echilibrului permanent al întreprinderii.

Scanned with OKEN Scanner

4. RĂSPUNDEREA ÎNTREPRINDERII PENTRU PAGUBELE PRICINUITE TERȚILOR CU PRILEJUL ÎNDEPLINIRII ACTIVITĂȚII SALE

4.1. FORMELE DE RĂSPUNDERE JURIDICĂ ALE ÎNTREPRINDERILOR

4.1.1. *OBLIGAȚIA DE RESPONSABILITATE A ÎNTREPRINDERII*

4.1.1.1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Întreprinderea — indiferent de specificul activității pe care o desfășoară, de amploarea acestei activități și de importanța sarcinilor ce trebuie să îndeplinească — este constituită în toate cazurile numai în vederea realizării unui scop licit și are obligația de a folosi numai mijloace licite pentru realizarea lui. Ca persoană juridică, ea este subiect de drept, iar în această calitate participă la circuitul juridic de drepturi și valori. Participarea la acest circuit implică în mod necesar nu numai exercitarea drepturilor proprii și îndeplinirea scrupuloasă a obligațiilor corelative lor, dar și respectarea riguroasă a drepturilor și intereselor legitime ale tuturor celorlalte subiecte de drept. Acesta este imperativul care se degajă — direct sau indirect — din conținutul tuturor dispozițiilor legale care, în ansamblul lor alcătuiesc ordinea noastră juridică.

În virtutea calității sale de subiect de drept, întreprinderea devine subiect al răspunderii juridice ori de cîte ori cu prilejul îndeplinirii activității ei sînt încălcate norme legale, ori sînt nesocotite drepturi sau interese legitime ale altor subiecte de drept. În acest sens, art. 35 alin. 3

Scanned with OKEN Scanner

din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, dispune că cele din urmă dobîndesc calitatea de subiecți ai răspunderii juridice cînd organele lor — în exercitarea funcțiilor încredințate — săvîrșesc fapte ilicite. Ele dobîndesc această calitate — în conformitate cu dispozițiile art. 1000 — 1002 din Codul civil — și în cazul în care fapta ilicită este săvîrșită de prepușii lor în îndeplinirea sarcinilor încredințate, precum și atunci cînd prin fapta lucrurilor ori animalelor ce le au în pază sau prin ruina edificiilor ce le aparțin se cauzează altuia un prejudiciu.

4.1.1.2. PERSOANA JURIDICĂ, SUBIECT AL RĂSPUNDERII DELICTUALE ȘI CONTRACTUALE

Persoana juridică poate deveni subiect al răspunderii delictuale, precum și al răspunderii contractuale. Pe tărîm delictual ea răspunde în dreptul civil și în dreptul administrativ. Persoana juridică nu poate fi însă subiect al răspunderii penale sau disciplinare, deoarece ambele aceste forme de răspundere operează numai față de persoanele fizice. Cele mai frecvente cazuri, însă, cînd persoanele juridice apar ca subiecți ai răspunderii, le întîlnim pe tărîm contractual. Aceasta este ceva normal, deoarece, în marea lor majoritate, ele sînt organizații socialiste cu profil economic, iar în condițiile economiei planificate fiecare asemenea organizație fiind o verigă în realizarea planului de stat, contractul devine instrumentul juridic principal de asigurare a normalei desfășurări a circuitului economic. În acest domeniu ființează principiul răspunderii distincte a persoanei juridice, potrivit căruia orice persoană juridică răspunde numai pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor asumate de ea însăși afară de cazurile cînd a consimțit să răspundă și pentru obligațiile asumate de alte persoane juridice.

Persoanelor juridice li se pot aplica numai sancțiuni de ordin patrimonial, indiferent dacă răspunderea ce operează împotriva lor este civilă sau administrativă. Capa-

Scanned with OKEN Scanner

citatea lor de a săvîrşi fapte ilicite este mult mai restrînsă decît cea a persoanelor fizice. În sfera faptelor care generează răspunderea persoanelor juridice nu intră infracţiunile şi nici abaterile disciplinare; nu intră, de asemenea, decît o parte din contravenţii, iar pentru acestea din urmă legea prevede în mod inevitabil sancţiunea amenzii. Cît priveşte faptele ilicite civile — care constituie domeniul cel mai vast de fapte generatoare de răspundere a persoanelor juridice —, sancţiunea corespunzătoare acestora este obligaţia la reparaţiune, sancţiune tipic patromonială.

Dobîndirea calităţii de subiect al răspunderii de către persoana juridică este condiţionată numai de săvîrşirea faptei ilicite, căci problema capacităţii de a răspunde nu se pune aici. Ceea ce se cere este ca fapta ilicită să fie săvîrşită de organul persoanei juridice în îndeplinirea atribuţiilor sale în cazul răspunderii directe sau de prepusul acesteia, cu prilejul exercitării funcţiei ce i-a fost încredinţată, împrejurare ce trebuie stabilită în ipoteza răspunderii indirecte.

4.1.2. *SITUAŢIILE GENERATOARE ALE OBLIGAŢIEI DE RESPONSABILITATE A ÎNTREPRINDERII*

4.1.2.1. ENUMERAREA IPOTEZELOR DE RESPONSABILITATE ALE ÎNTREPRINDERII

Din cele arătate în paragraful precedent rezultă că obligaţia de responsabilitate a întreprinderii ia fiinţă în următoarele situaţii generice:

— cînd prin fapta ilicită a organului de conducere a întreprinderii se cauzează un prejudiciu unui terţ;

— cînd prepusul întreprinderii, în îndeplinirea sarcinilor ce i-au fost încredinţate, prejudiciază pe altul;

— cînd prin acţiunea unui lucru aparţinînd întreprinderii se produce o pagubă materială în dauna altei persoane;

— cînd animalele aflate în dotarea unei unităţi economice produc pagube materiale terţilor;

Scanned with OKEN Scanner

— cînd un terț suferă o pagubă, ca urmare a ruinării unui edificiu aparținînd întreprinderii;

— cînd întreprinderea, fiind parte într-un contract de drept economic sau de drept civil, nu-și îndeplinește, sau își îndeplinește necorespunzător obligațiile asumate;

— cînd, în executarea unei decizii a organului ei de conducere, întreprinderea desfășoară o activitate contrară unor norme juridice de drept administrativ, care definesc în mod expres acea activitate, contravenție.

4.1.2.2. PRECIZAREA DOMENIULUI ABORDAT

Cu excepția ultimei situații — care antrenează răspunderea administrativă a întreprinderii — toate celelalte sînt de natură să genereze o răspundere civilă delictuală (avem în vedere primele cinci ipoteze arătate) sau contractuală (cum este cazul în penultima ipoteză din enumerarea de mai sus) a acesteia.

Firește, spațiul pe care îl avem la dispoziție nu ne permite analiza tuturor acestor ipostaze ale răspunderii întreprinderii. De aceea, nici nu ne-am propus o asemenea analiză. Intenționăm să ne oprim numai asupra răspunderii întreprinderii pentru fapta proprie, deoarece în legătură cu această varietate a răspunderii delictuale, în literatura juridică s-a ridicat o interesantă problemă, anume a ceea a distribuirii răspunderii între membrii organului colectiv de conducere, autor al faptei păgubitoare.

Cît privește răspunderea întreprinderii pentru fapta lucrurilor pe care le are în pază, pentru fapta prepusului său, pentru pagubele pricinuite de către animale sau prin ruina edificiilor ce-i aparțin, problematica acesteia a fost abordată și dezbătută în cadrul unor lucrări monografice apărute în ultimii ani în țara noastră. De asemenea și răspunderea contractuală a întreprinderii a format obiectul unor cercetări aprofundate în literatura noastră juridică, motiv pentru care o vom aborda numai în linii generale. În fine, răspunderea administrativă a întreprinderii, după părerea noastră, nu ridică probleme deosebite.

Scanned with OKEN Scanner

4.2. RĂSPUNDEREA ÎNTREPRINDERII PENTRU PAGUBELE PRICINUITE TERȚILOR PRIN FAPTA ORGANULUI SĂU DE CONDUCERE

4.2.1. *PRECIZĂRI PRELIMINARE*

Avînd personalitate juridică, întreprinderea socialistă de stat este un subiect de drept. În virtutea calității de subiect de drept, ea poate participa — în nume propriu sau pentru altul — ca titular de drepturi și obligații la circuitul juridic. Dar, participarea întreprinderii la raporturile juridice implică răspunderea acesteia pentru felul cum își exercită drepturile și, respectiv, pentru felul cum își îndeplinește obligațiile. Participanții la raporturile juridice răspund pentru actele lor de conduită deoarece acestea sînt manifestări conștiente, se manifestă ca acte de voință.

Persoana juridică nu are o voință conștientă. Ea este o colectivitate de persoane fizice, iar voința sa constituie o rezultantă a voințelor persoanelor fizice care îndeplinesc funcțiile organului de conducere al persoanei juridice. Aceasta înseamnă oare că persoana juridică este lipsită de capacitate delictuală? În literatura noastră juridică mai veche, ca și în doctrina juridică burgheză problema a primit rezolvări contradictorii[1]. Decretul nr. 31/1954, a clarificat prin textele sale această problemă stabilind în mod expres că persoana juridică răspunde delictual pentru faptele sale ilicite. „Faptele licite sau ilicite săvîrșite de organele sale — se precizează în alin. 3 al art. 35 din decret — obligă însăși persoana juridică dacă au fost îndeplinite cu prilejul executării funcției lor".

Legiuitorul consideră faptele săvîrșite de organ în îndeplinirea funcțiilor sale ca fapte proprii ale persoanei juridice. Ori de cîte ori faptele săvîrșite sînt ilicite ele antrenează răspunderea directă a persoanei juridice. E normal să fie așa, deoarece organizațiile socialiste cărora legea le recunoaște personalitate juridică participă ca subiecte de drept la raporturile socialiste prin organele

---

[1] Pentru amănunte în legătură cu controversa iscată în doctrina juridică burgheză, a se vedea: M. Eliescu, — *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei, București, 1972, pag. 235.

Scanned with OKEN Scanner

lor care sînt investite cu prerogative și funcții speciale într-un asemenea scop. Numai în felul acesta persoana juridică poate apare în circuitul juridic ca un tot unitar, ca un subiect de drept distinct.

4.2.2. *CONDIȚIILE RĂSPUNDERII ÎNTREPRINDERII PENTRU FAPTA PROPRIE*

4.2.2.1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Din economia alin. III și IV al art. 35 din Decretul nr. 31/1954 coroborat cu art. 998 și 999 din Codul civil rezultă că pentru antrenarea răspunderii directe a persoanei juridice sînt necesare, în linii generale, aceleași condiții ca în cazul răspunderii pentru fapta proprie a persoanei fizice, și anume:

— să se fi săvîrșit o faptă ilicită;

— să existe o pagubă;

— autorul faptei ilicite să fi acționat cu intenție sau din culpă, și

— să existe un raport de cauzalitate între fapta și paguba produsă.

Identitatea de condiții a răspunderii persoanei juridice pentru fapta proprie și a răspunderii persoanei fizice pentru fapta proprie, precum și asemănarea atît de evidentă a regimului juridic al celor două răspunderi, par explicabile — după cum s-a remarcat în literatura de specialitate — prin aceea că sub aspectul naturii lor, faptele ilicite sînt „... un fenomen social negativ față de activitatea normală a organizațiilor socialiste și în consecință ... necesitatea prevenirii și sancționării prin mijloace juridice a săvîrșirii unor asemenea fapte este tot atît de mare în cazul persoanelor juridice ca și în cel al persoanelor fizice“[2].

Răspunderea civilă are aceeași finalitate — repararea pagubei pricinuită prin fapta ilicită — în toate cazurile, indiferent dacă subiectul ei pasiv este o persoană fizică

---

[2] P. Anca, — *Organizațiile socialiste ca persoane juridice în România*, Editura Academiei, București, 1967, pag. 314—315.

Scanned with OKEN Scanner

sau o persoană juridică. Atingerea acestei finalități nu reclamă instituirea unui regim juridic aparte pentru persoana juridică, ci este posibilă utilizarea acelorași mijloace juridice în toate situațiile.

Similitudinea de reglementare a răspunderii pentru fapta proprie a persoanei fizice și a celei juridice nu exclude însă existența unor particularități ce izvorăsc din specificul modului în care persoana juridică își desfășoară activitatea. Aceste particularități sînt, însă, lipsite de importanță, deoarece nu vizează aspectele esențiale ale problemei.

4.2.2.2. FAPTA ILICITĂ

Fapta este ilicită atunci cînd prin săvîrșirea ei se încalcă regulile de conduită în societate. Ea implică trei elemente: unul material, altul de natură psihică și un al treilea de ordin social. Materialitatea faptei ilicite constă în exteriorizarea acesteia sub forma unei acțiuni — adică a unei manifestări efective, pozitive — sau sub forma unei omisiuni, adică a unei abțineri de la acțiune într-o împrejurare în care există obligația de a acționa. Cît privește elementul psihologic al faptei ilicite, aceasta este — după cum se precizează în literatura noastră juridică[3] — „voința care a ales o anumită conduită deși putea să aleagă... un alt comportament". O asemenea voință poate să ia forma intenției de a pricinui paguba, ori a neglijenței sau imprudenței. Fapta păgubitoare se invederează, astfel, ca materializare a unei anumite atitudini psihice, mai exact a unei greșeli intenționale sau neintenționale pe care societatea o reprobă. Ajungem, în felul acesta, la cel de-al treilea element al faptei ilicite — reprobarea socială — „... care din punct de vedere subiectiv este legată de greșeală, iar din punct de vedere obiectiv își găsește expresia juridică în caracterul ilicit al faptei"[4].

Art. 35 din Decretul nr. 31/1954, și art. 25 al Decretului nr. 32/1954, pentru punerea în aplicare a Codului Familiei și a Decretului nr. 31/1954, privitor la persoanele

---

[3] M. Eliescu, — *op. cit.*, pag. 340.
[4] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

fizice şi persoanele juridice, menţionează în mod expres cerinţa ilicităţii faptului păgubitor.

Ilicitatea este un atribut esenţial al faptului generator de răspundere, o trăsătură ce exprimă contradicţia dintre acest fapt şi regulile de conduită în societate. Conduita care determină naşterea răspunderii pentru fapta proprie lezează drepturi subiective sau, într-un sens mai larg, interese legitime ale victimei. Prin aceasta, ea este păgubitoare şi, totodată, ilicită, deoarece contravine regulilor de conduită în societate, care protejează drepturile şi interesele atinse. Totodată, atunci cînd se violează o normă de drept, se aduce atingere însăşi ordinei juridice deoarece fiecare normă de drept considerată în individualitatea ei, reprezintă o componentă a acestei ordini[5].

Potrivit art. 35 din Decretul nr. 31/1954, răspunderea directă a persoanei juridice este antrenată numai de fapta ilicită săvîrşită de organul acesteia cu prilejul exercitării funcţiilor sale. „Persoana juridică — precizează Colegiul Civil al Tribunalului Suprem — răspunde de prejudiciul cauzat prin dispoziţia dată de organul ei de conducere“[6] dacă bineînţeles, această dispoziţie are trăsăturile constitutive ale faptului ilicit. Expresia — faptele ilicite — este utilizată de art. 35 din Decretul nr. 31/1954, în accepţiunea sa obişnuită, „... adică pentru a desemna delictul civil în deplinătatea elementelor sale constitutive“[7]. Obligaţia delictuală a persoanei juridice are acelaşi izvor ca aceea a persoanei fizice; delictul civil care sub aspectul material, obiectiv rămîne acelaşi indiferent dacă autorul lui este organul persoanei juridice sau pur şi simplu o persoană fizică.

Cerinţa ca fapta ilicită să se fi săvîrşit de către organul persoanei juridice cu prilejul îndeplinirii funcţiilor sale a primit în literatura noastră juridică, accepţiuni oarecum, diferite:

---

[5] Pentru amănunte în legătură cu noţiunea de ilicitate a se vedea: M. Costin, — *Noţiunea de conduită ilicită şi criteriile ei de delimitare*, RRD nr. 10/1970, pag. 10 şi urm.

[6] Tribunalul Suprem, — Col. civ. Dec. nr. 2060/1955, în CD 1955, I, pag. 34.

[7] P. Anca, — *op. cit.*, pag. 315.

Scanned with OKEN Scanner

a. — Unii autori[8] i-au dat o interpretare restrictivă. Potrivit acestei interpretări, răspunderea directă a persoanei juridice poate fi antrenată numai de fapta ilicită săvîrşită de organ cu prilejul desfăşurării activităţii care se integrează în activitatea proprie a persoanei juridice, mai exact în acea activitate prin care se urmăreşte realizarea scopului pentru care persoana juridică a fost creată. „În cazul în care acest organ a comis fapta ilicită în exercitarea unei acţiuni personale, proprii, străine de obiectul şi scopul activităţii persoanei juridice, sau atunci cînd o acţiune, deşi în sfera de atribuţii a acelei persoane a depăşit cadrul activităţii sale stabilit de statut... răspunderea persoanei juridice nu este angajată, faptele organului neputînd fi considerate în astfel de împrejurări ca fiind fapte ale persoanei juridice înseşi"[9]. În asemenea situaţii — conchide autorul la care ne referim — răspunde personal, faţă de terţele persoane, organul care a săvîrşit fapta ilicită.

b. Alţi autori[10] au dat un înţeles mai larg expresiei „cu prilejul exercitării funcţiilor sale". Potrivit acestei interpretări, formula legală din art. 35 al Decretului nr. 31/1954 trebuie explicată nu prin sensul literal al cuvintelor — care este nesatisfăcător şi insuficient pentru a determina o concluzie justă —, ci pe baza constatărilor care se desprind din analiza alin. II şi III coroborate ale acestui text. „Formula (cu prilejul exercitării funcţiei) ... cuprinde şi fapta săvîrşită abuzînd de funcţie, adică şi cazurile cînd funcţia a fost numai instrumentul delictului civil, atribuţiile funcţiei fiind abătute de la scopul lor, sau numai cînd funcţia a fost prilejul săvîrşirii acestuia"[11]. Răspunderea directă a persoanei juridice—conchide autorul la care ne referim — este antrenată ori de cîte ori între exerciţiul funcţiei şi fapta ilicită există un raport de conexiune în virtutea căruia funcţia devine condiţia necesară pentru producerea prejudiciului, sau, o condiţie care înlesneşte în mod hotărîtor această producere. Autorul

---

[8] A se vedea: V. Economu, — *Răspunderea persoanelor juridice pentru cauzarea de prejudicii*, S.C.J. nr. 2/1958, pag. 136.
[9] *Ibidem.*
[10] A se vedea în acest sens: M. Eliescu, — *op. cit.*, pag. 234.
[11] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

precizează însă, că această interpretare largă a expresiei „cu prilejul exercitării funcțiilor" nu implică acceptarea tezei potrivit căreia orice faptă ilicită a organului antrenează răspunderea patrimonială a persoanei juridice.

Faptele păgubitoare cu totul străine de funcțiile încredințate organului sînt de natură să antreneze numai răspunderea persoanei, sau a persoanelor fizice care alcătuiesc acel organ.

Ne raliem acestui punct de vedere care este în armonie cu spiritul legii. Formula legală din art. 35 al Decretului nr. 31/1954 este suficient de cuprinzătoare și de generală pentru a se include toate situațiile în care activitatea ilicită a organului antrenează răspunderea directă a persoanei juridice. Restrîngerea ariei de cuprindere a acestei formule este nejustificată, de vreme ce legiuitorul — în dorința de a stimula persoanele juridice să-și realizeze, prin mijloace licite scopurile lor — a vrut-o cît mai largă. Interpretarea restrictivă a art. 35 din Decretul nr. 31/1954 exclude posibilitatea aplicării acestui text în unele situații — cum ar fi acelea în care organul persoanei juridice abuzează de funcțiile sale — și ca urmare, duce la nesocotirea intereselor celor prejudiciați, ceea ce, desigur, nu corespunde spiritului legii. Realitățile vieții au arătat că principiul incompatibilității activității persoanei juridice cu faptele ilicite poate fi înfrînt prin exercitarea abuzivă a funcțiilor de către organele acesteia. Deși asemenea situații se ivesc în practică din ce în ce mai rar, ele nu pot rămîne nesancționate pe plan juridic, deoarece principiul legalității socialiste — pe care se fondează întregul nostru sistem juridic — impune combaterea tuturor încălcărilor regulilor de conduită în societate.

Dimpotrivă, interpretarea extensivă a expresiei „cu prilejul exercitării funcțiilor" preîntîmpină apariția unor situații de încălcare a legalității și totodată, asigură în mod eficient satisfacerea intereselor celor păgubiți prin faptele ilicite ale organelor persoanei juridice. Această interpretare este valabilă pentru stabilirea răspunderii la toate categoriile de persoane juridice: organizații socialiste de stat, organizații obștești sau cooperative de orice fel.

Scanned with OKEN Scanner

O importanță deosebită pentru delimitarea sferei faptelor care angajează răspunderea directă a persoanei juridice are precizarea noțiunii de organ al acesteia, deoarece persoana juridică răspunde în nume propriu numai pentru faptele ilicite ale organelor ei.

Prin interpretarea art. 35 al Decretului nr. 31/1954 se constată — după cum just au remarcat unii autori — că în sfera noțiunii de organ al persoanei juridice intră „... numai acele persoane fizice care, potrivit legii, regulamentului de organizare sau statutului au calitatea de a săvîrși acte de drept civil în numele persoanei juridice“[12]. Pot obliga persoana juridică, prin actele și faptele săvîrșite în exercitarea atribuțiilor de serviciu, oamenii muncii care îndeplinesc funcții de decizie. Nu este suficient ca aceștia să facă parte din organul colectiv de conducere al unității; este necesar să aibă prerogative decizionale în activitatea pe care o desfășoară în mod distinct de aceea a organului colectiv.

Credem că precizările făcute de practica arbitrală referitoare la posibilitatea obligării persoanei juridice prin actele juridice ale anumitor persoane încadrate în muncă, sînt valabile și în ce privește posibilitatea obligării acesteia prin faptele juridice săvîrșite în numele ei.

S-a decis, astfel, că actele juridice ale conducătorului unei organizații socialiste obligă acea organizație chiar în cazul în care sînt făcute cu încălcarea dispozițiilor legale. Comanda care poartă numai semnătura directorului — nu și pe aceea a contabilului șef, dacă a fost urmată de executare, este suficientă pentru obligarea unității beneficiare la plata produselor care i-au fost livrate în baza ei, chiar în cazul în care convenția are caracter ilegal[13].

S-a mai decis, de asemenea, că răspunderea organizației socialiste poate fi angajată prin semnarea, sub ștampilă, a unui contract de către un om al muncii neabilitat în acest scop, dacă comanda pe baza căreia a fost perfectat contractul este valabil întocmită.

---

[12] I. Iczkovits, — *Cu privire la răspunderea organizațiilor socialiste pentru faptele organelor și angajaților*, în A.S. nr. 4/1965, pag. 38.

[13] A se vedea Arb. interjudețean Constanța, Hot. nr. 812/1969, A.S. nr. 1/1970, pag. 110.

Scanned with OKEN Scanner

Faptul că proiectul de contract a fost reținut și semnat de către un om al muncii neabilitat în loc de a fi prezentat spre semnare conducerii întreprinderii respective — se arată într-una din deciziile Primului Arbitru de Stat[14] — „atrage răspunderea acelei întreprinderi, de vreme ce unitatea contractantă ... primind contractul semnat și ștampilat era îndreptățită a-l considera valabil".

În literatura de specialitate s-a pus problema dacă, și în ce măsură, principiul specialității influențează stabilirea răspunderii patrimoniale a persoanei juridice pentru faptele ilicite ale organelor ei. Potrivit acestui principiu — consacrat de art. 34 din Decretul nr. 31/1954 — persoanele juridice pot dobîndi numai acele drepturi și își pot asuma numai acele obligații care corespund scopurilor în vederea cărora ele au fost constituite și care sînt stabilite prin lege, statut sau actul de înființare. Art. 34 din Decretul nr. 31/1954, declară nule actele juridice făcute cu nesocotirea acestor scopuri. Mai trebuie adăugat că legea obligă persoanele juridice să-și realizeze scopurile lor numai prin mijloace licite.

Unii autori[15] sînt de părere că fapta ilicită niciodată nu poate constitui prin ea însăși element care să facă parte din activitatea unei persoane juridice, întrucît înființarea persoanelor juridice nu se face în scopul săvîrșirii de fapte ilicite. Ca urmare, în virtutea principiului specialității — care determinînd și precizînd întinderea capacității de folosință a persoanei juridice dă eficiență juridică numai faptelor săvîrșite de organ în limitele competenței și în cadrul activității specifice desfășurate pentru atingerea scopului stabilit — faptele ilicite nu sînt susceptibile să producă efecte juridice.

Alți autori[16] sînt de părere că ilicitatea unei fapte nu exclude, prin ea însăși, posibilitatea ca acea faptă să fie săvîrșită de persoana juridică. Scopul persoanei juridice — care limitează activitatea acesteia și care, întotdeauna, are caracter licit — este, în unele cazuri, susceptibil de realizare prin mijloace ilicite. În sprijinul aces-

---

[14] Dec. P.A.S. nr. 267/1970, A.S. nr. 5/1970, pag. 81.

[15] A se vedea: V. Economu, *op. cit.*, pag. 135—136.

[16] M. Eliescu, — *op. cit.*, pag. 235; P. Anca, — *op. cit.*, pag. 316—317.

Scanned with OKEN Scanner

tei concluzii — autorii la care ne referim — invocă dispoziţiile art. 45 lit. „c“ din Decretul nr. 31/1954 care instituie sancţiunea dizolvării pentru persoana juridică ce urmăreşte realizarea scopului său prin mijloace ilicite. Din economia acestor prevederi legale, rezultă, pe de o parte, că ipoteza utilizării de către persoanele juridice a unor mijloace ilicite în vederea atingerii scopului lor, practic este posibilă, iar pe de altă parte, că sancţionarea persoanelor juridice pentru desfăşurarea unor acte ilicite nu implică negarea posibilităţii naşterii obligaţiei delictuale în patrimoniul acestora.

Potrivit alin. II al art. 34 din Decretul nr. 31/1954, principiul specialităţii limitează numai facultatea persoanei juridice de a-şi asuma obligaţii săvîrşind acte juridice. „Acest principiu nu limitează naşterea obligaţiilor din îmbogăţirea fără justă cauză sau din fapte ilicite“[17]

Ne raliem celui de-al doilea punct de vedere. Teza potrivit căreia principiul specialităţii nu limitează în mod direct posibilitatea tragerii la răspundere a persoanei juridice se armonizează atît cu dispoziţiile legii, cît şi cu cerinţele eticii şi echităţii socialiste. A nega posibilitatea ivirii în practică a unor situaţii în care persoana juridică să recurgă la mijloacele ilicite pentru realizarea scopului lor, înseamnă a nesocoti realitatea şi, totodată, a crea premise pentru înfrîngerea principiilor eticii şi echităţii socialiste. De vreme ce legea nu limitează facultatea persoanei juridice de a-şi asuma obligaţii prin fapte juridice — fie ele chiar ilicite —, iar realităţile vieţii confirmă existenţa unor situaţii în care persoane juridice săvîrşesc în activitatea lor fapte ilicite, nimic nu poate justifica o concluzie contrară. Ar fi inechitabil ca faptele păgubitoare săvîrşite de persoanele juridice să rămînă nesancţionate (pe motiv că asemenea fapte sînt incompatibile cu activitatea lor specifică) şi victimele să fie obligate să suporte ele însele consecinţele negative ale acestor fapte. Principiul specialităţii n-a fost creat pentru a legitima exonerarea de răspundere a persoanelor juridice, ci dimpotrivă, pentru a stimula organizaţiile socialiste să-şi desfăşoare activitatea în limitele stabilite de lege.

---

[17] M. Eliescu, — *op. cit.*, pag. 235.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.2.3. PAGUBA

Fapta ilicită a organului persoanei juridice angajează răspunderea directă a acesteia din urmă numai în măsura în care cauzează altuia o pagubă. Existența pagubei este, deci o condiție a răspunderii pentru fapta proprie; ea este totodată și o măsură a acestei răspunderi, deoarece întinderea obligației delictuale coincide cu mărimea pagubei suferite de victimă. Legislația actuală nu dă o definiție pagubei. A revenit deci literaturii juridice sarcina elaborării unei asemenea definiții. În general, se admite că această noțiune exprimă „rezultatul atingerii aduse drepturilor ocrotite de lege"[18]

Practica judiciară și literatura noastră de specialitate au stabilit că o pagubă poate fi supusă reparării numai dacă îndeplinește următoarele condiții:

a). Paguba trebuie să aibă un caracter patrimonial, adică să aibă un conținut economic susceptibil de a fi exprimat și reparat în bani. Întotdeauna atingerea unor drepturi patrimoniale produce un asemenea prejudiciu. Prejudiciile patrimoniale se pot produce însă și prin lezarea unor drepturi personale nepatrimoniale, dacă în felul acesta a fost vătămat un interes patrimonial al victimei.

b). O altă condiție este ca paguba să fie certă, ceea ce presupune ca existența ei să fie neîndoielnică. Prejudiciul produs este întotdeauna cert. Sînt, însă, susceptibile de reparațiune și prejudiciile viitoare dacă este sigur că ele se vor produce și dacă există elemente suficiente pentru a le determina întinderea. Condiția certitudinii referindu-se la existența și întinderea pagubei, nu este realizată în cazul prejudiciilor ipotetice.

c). Prejudiciul trebuie să fie rezultatul atingerii unui drept ocrotit din punct de vedere juridic. Această condiție izvorăște din finalitatea răspunderii civile, instituție chemată să ocrotească numai drepturile dobîndite, iar nu și situațiile de fapt, speranțele ori simplele interese ale victimei. Pentru intervenția ei se cere să fie lezat un interes juridicește ocrotit, adică un interes legitim.

---

[18] I. M. Anghel, Fr. Deak, M. F. Popa, — *Răspunderea civilă*, Editura științifică, București, 1970, pag. 81.

Scanned with OKEN Scanner

d). În fine, prejudiciul trebuie să fie nereparat, deoarece dreptul la reparaţiune recunoscut în favoarea victimei nu poate să constituie, prin exercitarea lui, o sursă de îmbogăţire a acesteia. Victima nu poate cumula mai multe despăgubiri pentru aceeaşi pagubă; dreptul ei la reparaţiune se stinge prin executarea obligaţiei corelative a făptuitorului[19].

4.2.2.4. CULPA

În sistemul Codului nostru civil, răspunderea pentru faptă proprie se fondează pe ideea de culpă. Potrivit punctului de vedere unanim acceptat în literatura noastră juridică de după eliberare, în cazul persoanelor juridice „... culpa persoanelor fizice care alcătuiesc organul... constituie culpa persoanei juridice însăşi"[20].

Culpa este atitudinea psihică a autorului faptei ilicite — în timpul săvîrşirii acestei fapte — faţă de conduita sa şi urmările ei negative. Sub aspect psihologic culpa înglobează în conţinutul ei procesul psihic care premerge şi însoţeşte consumarea faptei ilicite.

Art. 998 şi 999 din Codul civil nu conţin precizări referitoare la conţinutul culpei. Din economia acestor texte rezultă, însă, că prin conceptul de culpă se desemnează intenţia, imprudenţa şi neglijenţa.

Intenţia ca formă de manifestare a atitudinii psihice a autorului faptei ilicite se caracterizează printr-un complex de factori psihici, între care cunoaşterea caracterului antisocial al faptei, reprezentarea şi acceptarea urmărilor ei negative au rol esenţial şi definitoriu pentru specificitatea conţinutului său. Acţionează cu intenţie acela care săvîrşind fapta urmăreşte pricinuirea pagubei sau acceptă posibilitatea producerii ei.

Cît priveşte imprudenţa, aceasta se caracterizează prin prevederea rezultatului faptei ilicite şi neacceptarea lui de către făptuitor care, în mod nejustificat, consideră că acel rezultat nu se va produce.

---

[19] Concluziile cu privire la caracterele pagubei sînt desprinse din analiza făcută de I. M. Anghel, Fr. Deak şi M. F. Popa, *op. cit.*, pag. 82 şi urm.

[20] *Idem*, pag. 244.

Scanned with OKEN Scanner

În fine neglijența există în cazul în care autorul faptei păgubitoare nu prevede rezultatul conduitei sale, deși avea obligația și posibilitatea să-l prevadă.

Condiția culpei este realizată — în cazul răspunderii directe a persoanei juridice — dacă persoana, sau persoanele fizice, care alcătuiesc organul de conducere acționează culpabil. Culpa persoanei juridice, este în realitate o culpă a persoanei fizice care îndeplinește funcțiile organului acesteia. Ca urmare, criteriul de stabilire și apreciere al culpei, valabil pentru persoanele fizice, rămîne valabil și pentru stabilirea și aprecierea culpei în cazul persoanelor juridice.

4.2.2.5. RAPORTUL DE CAUZALITATE

Răspunderea directă a persoanei juridice este angajată numai în cazul în care se stabilește existența unui raport de cauzalitate între fapta păgubitoare săvîrșită de organ și consecințele negative apărute în planul relațiilor sociale.

Termenii fundamentali ai oricărui raport de cauzalitate sînt cauza și efectul; cauza este fenomenul ce determină apariția altui fenomen, iar efectul este fenomenul ce ia ființă ca rezultat al acțiunii cauzei. Cauza și efectul se află întotdeauna într-un raport de succesiune, în care cauza precede efectul, iar acesta din urmă succede celei dintîi. Trebuie însă precizat că dacă orice relație cauzală presupune o relație de succesiune, apoi nu orice relație de succesiune este și cauzală. Două fenomene se pot succede între ele printr-o pură întîmplare, fără a fi legate într-un nex cauzal. Relație cauzală între două fenomene care se succed există doar cînd primul dintre acestea îl generează pe cel de-al doilea.

Orice cauză poate produce un anumit efect numai atunci cînd acționează în anumite condiții, într-o anumită ambianță. Această ambianță influențează direct sau indirect, dar întotdeauna în mod inevitabil, desfășurarea procesului de trecere a cauzei în efect, putîndu-l stimula, încetini, sau devia. În măsura în care apariția efectului este condiționată de desfășurarea acțiunii cauzale în anumite condiții acele condiții sînt necesare pentru trecerea

Scanned with OKEN Scanner

cauzei în efect. Aceasta nu înseamnă însă, că totalitatea condiţiilor în care acţiunea cauzei generează efectul reprezintă însăşi cauza acelui efect. Cauza este fenomenul care generează efectul, iar condiţiile sînt doar factori ce influenţează — pozitiv sau negativ — apariţia lui. Unul şi acelaşi fenomen poate juca rol diferit în relaţiile cauzale diferite, în aceeaşi relaţie cauzală, însă, acelaşi fenomen poate avea un singur rol, fie de cauză, fie de condiţie.

Pentru a putea stabili exact termenii concreţi ai unei relaţii cauzale, adică ce anume este cauză şi ce anume este numai condiţie a unui efect va trebui să recurgem la procedeul izolării artificiale, pe cale de abstractizare, din ansamblul multitudinii de relaţii interdependente, a relaţiei care ne interesează.

Pe plan juridic, fenomen-cauză este acţiunea voluntară a omului, adică o activitate conştientă care cade sub incidenţa de reglementare a normelor juridice şi care devine astfel fapt juridic. Sub aspectul răspunderii civile, nu toate faptele juridice sînt cauze ci numai acelea prin care se produc consecinţe păgubitoare pentru altul. Pe cale de consecinţă, efectul constă în prejudiciul încercat de victimă. El poate constitui produsul unei singure cauze ori a mai multor cauze care acţionează concomitent sau succesiv. În această ultimă ipoteză, cercetarea relaţiei cauzale concrete presupune o distincţie între cauza sau cauzele principale şi cele secundare, între cauza sau cauzele ce au avut o acţiune directă şi cele care au acţionat în mod indirect. Fenomenul cauză se poate manifesta, deopotrivă, sub forma unei acţiuni ca şi sub formă de inacţiune.

4.2.3. *PRINCIPIILE RĂSPUNDERII DIRECTE A PERSOANEI JURIDICE*

4.2.3.1. GENERALITĂŢI

În domeniul răspunderii directe a persoanei juridice primesc aplicare toate principiile generale ale răspunderii civile. Au aplicabilitate, însă şi alte două principii şi anume: principiul răspunderii exclusive în raport cu fo-

Scanned with OKEN Scanner

rul ierarhic și acela al răspunderii cumulate în raport cu persoana sau cu persoanele fizice care alcătuiesc organul — care sînt caracteristice numai răspunderii persoanei juridice pentru fapta proprie. Întrucît analiza tuturor principilor care guvernează răspunderea directă a persoanei juridice depășește spațiul afectat prezentului paragraf, în cele ce urmează, ne vom mărgini la cîteva considerații cu privire la principiile proprii ale acestei răspunderi.

4.2.3.2. PRINCIPIUL RĂSPUNDERII EXCLUSIVE ÎN RAPORT CU FORUL IERARHIC

Acest principiu a fost statornicit de practica judiciară care, întemeindu-se pe dispozițiile art. 35 din Decretul nr. 31/1954, a decis că fapta păgubitoare săvîrșită de organul unei persoane juridice poate avea ca efect nașterea obligației delictuale numai în sarcina acelei persoane juridice și că deci, o asemenea faptă nu este susceptibilă să angajeze răspunderea patrimonială a forului ierarhic.

Colegiul civil al Tribunalului Suprem a dat o formulare clară acestui principiu statuînd într-una din deciziile sale că: „Unitățile cu personalitate juridică răspund direct și exclusiv pentru actele ilicite ale organelor de conducere“[21].

Fapta ilicită a organului unei persoane juridice poate angaja răspunderea forului ierarhic numai în cazul în care a fost săvîrșită în executarea dispozițiilor sau, ca urmare, a îndrumărilor date de acesta din urmă. „Forul ierarhic superior — arată Colegiul civil al instanței supreme — nu poate fi ținut răspunzător decît dacă se stabilește în sarcina sa un act de intervenție în legătură cu actul prejudiciabil“[22].

După părerea noastră, expresia „act de intervenție“ trebuie interpretată ca referindu-se la o dispoziție sau la o îndrumare (scrisă sau verbală) dată de forul ierarhic în exercitarea dreptului de îndrumare și control, astfel încît

---

[21] Tri. Suprem, Col. civ. Dec. nr. 603/1957, citat după I. Mihuță, Al. Lesviodas, — *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă*, Editura științifică, București, 1970, nr. 1187, pag. 400.

[22] Trib. Suprem, Col. civ. Dec. nr. 603/1957.

Scanned with OKEN Scanner

executarea acesteia de către organul persoanei juridice să fie o consecință a subordonării. Intervențiile făcute pe cale particulară de către persoanele fizice din alcătuirea forului ierarhic nu pot angaja răspunderea acestui for, chiar dacă săvîrșirea faptei păgubitoare de către organul persoanei juridice subordonate se datorează lor.

Luînd ca exemplu centrala industrială și întreprinderile economice subordonate arătăm că faptele ilicite ale întreprinderilor persoanei juridice pot angaja răspunderea centralei numai în măsura în care acele fapte au fost săvîrșite ca urmare a unor îndrumări sau dispoziții date de organul colectiv de conducere al acesteia din urmă. Dacă, dimpotrivă, săvîrșirea faptelor păgubitoare a fost sugerată numai de către unul sau de către unii dintre membrii organului colectiv de conducere al centralei — care singuri nu au calitatea de a acționa în numele acestui organ — centrala nu răspunde alături de întreprinderea subordonată, deoarece intervențiile făcute de angajații ei au caracterul unor acte particulare.

Principiul răspunderii exclusive în raport cu forul ierarhic se deosebește de acela al răspunderii distincte — potrivit căruia persoana juridică răspunde numai pentru îndeplinirea propriilor obligații — sub mai multe aspecte și anume:

— domeniile de aplicare ale celor două principii sînt diferite: principiul răspunderii exclusive este caracteristic răspunderii delictuale, mai exact răspunderii pentru fapta proprie iar principiul răspunderii distincte este caracteristic răspunderii contractuale;

— în timp ce principiul răspunderii exclusive este o creație a practicii judiciare, principiul răspunderii distincte are o consacrare legală;

— în fine, principiul răspunderii distincte poate fi ocolit prin convenții; acela al răspunderii exclusive primește aplicare în toate cazurile, deoarece forul ierarhic superior nu-și poate asuma prin convenție obligația delictuală izvorîtă din fapta ilicită a persoanei juridice subordonate, dată fiind împrejurarea că asemenea convenții sînt incompatibile cu raporturile de subordonare.

Scanned with OKEN Scanner

4.2.3.3. PRINCIPIUL RĂSPUNDERII CUMULATE ÎN RAPORT DE PERSOANA SAU PERSOANELE FIZICE CARE ALCĂTUIESC ORGANUL DE CONDUCERE

Potrivit art. 35 alin. IV din Decretul nr. 31/1954, faptele ilicite ale organului persoanei juridice angajează atît răspunderea directă a acesteia, cît și răspunderea personală a acelui care — îndeplinind funcțiile organului — le-a săvîrșit. Persoana sau persoanele fizice care intră în alcătuirea organului răspund atît față de persoana juridică cît și față de victima faptei păgubitoare.

Considerată prin prisma raportului dintre persoana juridică și persoana sau persoanele fizice din alcătuirea organului acesteia, răspunderea persoanei juridice se învederează ca o răspundere cumulată în sensul că este dublată, întotdeauna, de răspunderea personală a făptuitorului.

Potrivit principiului răspunderii cumulate „victima poate cumula acțiunile în despăgubire, dar nu și despăgubirile căci reparația nu poate depăși prejudiciul"[23].

Pe de altă parte legea recunoaște în favoarea persoanei juridice care l-a despăgubit pe cel prejudiciat, un drept de regres împotriva persoanei sau persoanelor fizice care în calitate de organ au săvîrșit fapte ilicite.

Obligația delictuală — care se naște în sarcina persoanei juridice ca urmare a faptelor ilicite săvîrșite de organul ei — se stinge în cazul în care victima s-a îndestulat de la persoana, sau persoanele fizice din alcătuirea organului. Această obligație se stinge numai parțial în toate cazurile în care, victima îndreptîndu-se împotriva făptuitorilor nu și-a putut recupera decît parțial paguba încercată.

Principiul răspunderii cumulate dă satisfacție interesului general al ocrotirii proprietății socialiste și, totodată, stimulează persoanele fizice din alcătuirea organelor persoanelor juridice să asigure realizarea scopurilor acestora numai prin mijloace licite.

---

[23] M. Eliescu, — *op. cit.*, pag. 236.

Scanned with OKEN Scanner

4.3. RĂSPUNDEREA MEMBRILOR ORGANELOR COLECTIVE DE CONDUCERE ALE ÎNTREPRINDERII

4.3.1. *EXPLICAȚII GENERALE*

Munca și conducerea colectivă este unul din principiile fundamentale de organizare ale întreprinderii ca unitate de bază a economiei naționale din R. S. România. Potrivit acestui principiu, oamenii muncii din alcătuirea colectivului întreprinderii, în dubla lor calitate de producători și proprietari, participă efectiv atît la adoptarea deciziilor — prin care se materializează activitatea de conducere —, cît și la aducerea lor la îndeplinire. De aici consecința că fiecare membru al colectivului de oameni ai muncii din întreprindere este răspunzător atît pentru felul în care se înfăptuiește activitatea de conducere a acesteia, cît și pentru modul de înfăptuire a hotărîrilor adoptate. Ca natură, răspunderea izvorîtă din faptele de conducere a întreprinderii, ca și din acelea de executare a deciziilor este în toate cazurile, deopotrivă morală și juridică, deoarece asemenea fapte se desfășoară în planul unor relații sociale ocrotite concomitent de principiile eticii și echității socialiste și de reguli statornicite prin normele de drept.

Conducerea operativă a întreprinderii este înfăptuită însă numai de către o parte din membrii colectivului persoanelor încadrate în muncă, mai exact de către un număr restrîns de membrii ai acestui colectiv, anume aceea care intră în alcătuirea organelor colective de conducere. Membrii colectivelor care alcătuiesc aceste organe au sarcini și răspunderi sporite în înfăptuirea activității decizionale; ei sînt datori să-și îndeplinească la timp și în condiții optime obligațiile ce le revin și să utilizeze mijloacele cele mai adecvate pentru ca activitatea organelor respective să asigure o eficiență ridicată.

Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către membrii organelor colective de conducere ale întreprinderii a obligațiilor ce le revin antrenează răspunderea juridică în sarcina acestora. Pentru asemenea fapte ei sînt pasibili, după caz, de răspundere administrativă, disciplinară, patrimonială sau penală. Firește, fiecare din-

Scanned with OKEN Scanner

tre aceste forme de răspundere intervine numai atunci cînd fapta ilicită concretă, prin specificul ei, este aptă să o genereze. Astfel, în cazul în care fapta săvîrşită este o contravenţie, intervine răspunderea administrativă; dacă însă acea faptă este infracţiune operează răspunderea penală etc. Uneori printr-o singură faptă ilicită se prejudiciază relaţii sociale proteguite prin norme juridice aparţinînd mai multor ramuri de drept (cum ar fi: norme de drept penal, de drept civil, de dreptul muncii etc.). În asemenea cazuri făptuitorul răspunde pentru încălcarea fiecăreia dintre normele respective; împotriva lui operează deci concomitent mai multe forme de răspundere juridică.

Dintre formele de răspundere juridică de care se fac pasibili membrii organelor de conducere ale întreprinderii pentru deciziile adoptate de acele organe, răspunderea patrimonială a ocazionat exprimarea unor puncte de vedere contradictorii în literatura de specialitate. Înainte de a examina aceste puncte de vedere considerăm necesare cîteva precizări, referitoare la semnificaţia expresiei „răspundere patrimonială". Această expresie desemnează nu numai răspunderea civilă, ci şi răspunderea materială reglementată de Codul muncii, precum şi răspunderea patrimonială reglementată prin normele dreptului administrativ. Ea intervine ori de cîte ori ca urmare a deciziei organului colectiv de conducere se cauzează întreprinderii, sau unui terţ (persoană fizică sau persoană juridică) un prejudiciu material. Şi într-un caz şi în celălalt adevăratul păgubit este însă întreprinderea al cărui organ de conducere a adoptat decizia cu consecinţe păgubitoare, deoarece în raporturile cu terţii, fapta organului angajează răspunderea directă a întreprinderii. Dar întreprinderea — a cărei activitate este organizată potrivit principiului gestiunii economice — nu trebuie să suporte pagubele produse prin fapta organului ei, deoarece o asemenea faptă este în realitate fapta persoanelor fizice care exercită funcţiile acelui organ. Aceste persoane, şi numai ele, sînt responsabile pentru urmările păgubitoare produse în asemenea condiţii. Toţi autorii subscriu la această idee. Diversitatea de opinii s-a conturat în problema modului de distribuire a răspunderii patrimoniale între membrii organului colectiv care a adoptat decizia cu consecinţe

Scanned with OKEN Scanner

păgubitoare. S-a ridicat în mod legitim întrebarea: cine trebuie să răspundă: toţi membrii organului colectiv, numai aceea care au participat la şedinţa în care s-a adoptat decizia sau numai aceea care au votat pentru adoptarea deciziei respective? Răspunsul dat de către diverşi autori este diferit. În cele ce urmează vom trece în revistă părerile exprimate în această problemă şi ne vom formula propriul nostru punct de vedere.

4.3.2. *OPINII CU PRIVIRE LA MODUL DE DISTRIBUIRE A RĂSPUNDERII PATRIMONIALE A MEMBRILOR ORGANELOR COLECTIVE DE CONDUCERE ALE ÎNTREPRINDERII*

4.3.2.1. OPINIA EXPRIMATĂ DE TR. IONAŞCU ŞI E. A. BARASCH

Aceşti autori susţin că răspunderea patrimonială a membrilor organelor de conducere colectivă este guvernată de normele dreptului civil. Opinia se fondează pe ideea că raporturile dintre membrii organului colectiv de conducere şi întreprindere urmează „prin asemănare" regulile mandatului[24].

Acestei opinii i se poate obiecta că extinde în mod artificial aplicarea regulilor de la mandat la raporturile juridice esenţiale diferite de acelea care se stabilesc între mandant şi mandatar. Într-adevăr, membrii organului colectiv de conducere al întreprinderii nu sînt mandatarii întreprinderii; organul din care ei fac parte personifică însăşi întreprinderea. Nu este deci vorba de un raport de reprezentare — de tipul celui izvorît din mandat — între întreprindere şi organul ei de conducere. Tot astfel nici

---

[24] Tr. Ionaşcu şi E. A. Barasch, — *Răspunderea patrimonială a membrilor organelor de conducere colectivă ale unităţilor de stat (întreprinderi, centrale industriale şi unităţi economice asimilate acestora) în raporturile cu unitatea de stat,* referat prezentat la dezbaterea ştiinţifică din 16 noiembrie 1973, organizată de Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Secţia de ştiinţe juridice. O părere similară a exprimat şi V. D. Zlătescu, în *Contribuţii la studiul naturii întreprinderii socialiste de stat,* în S.C.J. nr. 2/1972, pag. 226.

Scanned with OKEN Scanner

între persoanele fizice care exercită funcțiile organului de conducere, considerate individual, și întreprindere, considerată ca persoană juridică, nu există raporturi de la mandatar la mandante, deoarece participarea persoanelor fizice la activitatea organului de conducere se legitimează prin raporturile juridice de muncă dintre acestea și întreprindere, sau prin calitatea lor de reprezentanți ai colectivului persoanelor încadrate în muncă, ori ai organizației sindicale sau a organizației de bază P.C.R. din acea întreprindere și nu prin raporturi juridice de mandat.

4.3.2.2. OPINIA FORMULATĂ DE GH. BELEIU

Acest autor crede că problema distribuirii răspunderii patrimoniale pentru membrii organelor colective de conducere ale întreprinderii trebuie să se facă ținîndu-se seama de calitatea în care fiecare dintre aceștia participă la activitatea acelor organe. Astfel, aceia dintre ei care au calitatea de angajat, răspund potrivit codului muncii; prin urmare răspunderea lor — fiind o răspundere materială — este supusă normelor și regulilor dreptului muncii. Dimpotrivă, membrii organului colectiv de conducere care nu au calitatea de angajați, răspund potrivit regulilor și normelor ce cîrmuiesc răspunderea civilă[25].

Nici această opinie nu rezistă criticii. I se poate reproșa, în primul rînd, că scindează nejustificat tratamentul juridic aplicabil persoanelor care, în virtutea calității de membru a organelor colective de conducere, au participat la adoptarea deciziei cu consecințe păgubitoare. Ceea ce trebuie avut în vedere atunci cînd se stabilește răspunderea unei persoane pentru săvîrșirea unei fapte păgubitoare este contribuția cauzală a acțiunii sau omisiunii sale la producerea rezultatului ilicit. Este deci, irelevant,

---

[25] Gh. Beleiu, — *Despre răspunderea celor care alcătuiesc organele de conducere ale persoanei juridice — organizația socialistă de stat,* în Analele Universității București, Științe juridice, nr. 2/1970, pag. 96 și urm.; în același sens și V. I. Cîmpeanu, — *Cu privire la răspunderea patrimonială a membrilor organelor de conducere colectivă ale unităților socialiste de stat, în raporturile cu unitatea de stat,* Referat prezentat la Asociația juriștilor.

Scanned with OKEN Scanner

cel puţin sub acest aspect, că unii membri ai organelor colective de conducere au calitatea de persoane încadrate în muncă la unitatea respectivă, iar alţii nu au o asemenea calitate, de vreme ce votul fiecăruia dintre ei are valoarea egală cu votul celorlalţi în adoptarea deciziei păgubitoare.

Pe de altă parte, chiar membrii încadraţi în muncă — după cum s-a remarcat în literatura de specialitate[26] — îndeplinesc roluri diferite cu ocazia adoptării deciziei. Chiar dacă fiecare dintre ei dispune de un vot egal cu a celorlalţi, preşedintele, în virtutea funcţiei sale de conducere, poate înrîuri, mai mult decît alţi membrii ai acelui organ atît adoptarea deciziei cît şi conţinutul ei, deoarece el are posibilitatea să participe la toate etapele adoptării şi executării deciziei. Rolul sporit al preşedintelui în cadrul organului colectiv de conducere a fost înfăţişat detaliat în cuprinsul pct. I, paragraful 5 şi de aceea nu revenim asupra lui.

4.3.2.3. OPINIA LUI G. CORCIOVA

Autorul susţine că membrii organelor colective de conducere ale întreprinderii — fără distincţie dacă se află în raporturi de muncă cu unitatea respectivă sau cu altă unitate, sau nu se află în raporturi de muncă cu nici o unitate — răspund pentru pagubele cauzate direct întreprinderii, ca urmare a participării lor la adoptarea deciziei cu consecinţe păgubitoare, potrivit dispoziţiilor Codului muncii[27].

Considerăm discutabil şi acest punct de vedere, deoarece răspunderea din dreptul muncii este aplicabilă numai persoanelor încadrate în muncă; totodată această răspundere

---

[26] V. D. Zlătescu, — *Reglementarea legală a organizării şi conducerii unităţilor socialiste de stat, op. cit.*, pag. 210.

[27] I. G. Corciova, — *Despre răspunderea juridică a organelor de conducere colectivă din întreprinderi şi centrale economice,* în RRD nr. 12/1970, pag. 112; în acelaşi sens se pronunţă şi I. Iovănaş, — *Drept administrativ şi elemente ale ştiinţei administraţiei,* Centrul de multiplicare al Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj, 1974. pag. 17 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

privește numai faptele păgubitoare săvîrșite în executarea raportului juridic de muncă. Ori, în cazul în care unii dintre membrii organului colectiv de conducere nu au o asemenea calitate, fapta lor de a participa la adoptarea unei măsuri păgubitoare rămîne în afara sferei faptelor generatoare de răspundere materială.

4.3.2.4. OPINIA EXPRIMATĂ DE A. BALOGH ȘI R. N. PETRESCU

Autorii consideră că reglementarea legală în vigoare nu oferă o soluție precisă în problema distribuirii răspunderii membrilor organelor colective de conducere în întreprinderi și instituții. Este adevărat că fiecare membru al organului de conducere colectivă dispune de un singur vot și că manifestarea de voință a fiecăruia se concretizează în final într-o hotărîre comună — constată acești autori — dar răspunderea membrilor organelor colective de conducere nu trebuie înțeleasă în sensul că ea presupune aplicarea automată a unui tratament unitar tuturor celor ce alcătuiesc acel organ. Culpa membrilor organului colectiv de conducere nu este aceeași. La adoptarea unei decizii păgubitoare, aceștia au o contribuție diferențiată; culpa lor prezintă diferite grade. Tocmai pentru că este așa și răspunderea lor trebuie să fie diferențiată. Membrii cu funcții de conducere, avînd posibilități mai mari de a influența hotărîrea organului colectiv, trebuie să răspundă întotdeauna integral și chiar pentru cea mai ușoară culpă.[28] Totodată, în stabilirea răspunderii este necesar să se țină seama și de funcția, pregătirea profesională și posibilitatea de documentare a diferitelor categorii de membrii ai organelor colective de conducere, precum și de influența lor efectivă în adoptarea deciziilor. În consecință, stabilirea răspunderii membrilor organului colectiv de conducere trebuie să se facă ținîndu-se seama de posibilitatea reală a fiecărei categorii de membrii de a participa

---

[28] A. Balogh și R. N. Petrescu, — *Perfecționarea legislației privind răspunderea membrilor organelor colective de conducere din unitățile socialiste de stat*, studiu în manuscris aflat în Arhiva Centrului de științe sociale din Cluj-Napoca, pag. 15.

Scanned with OKEN Scanner

la formarea voinței organului, la dezbaterea și adoptarea deciziei.[29]

Cu toate acestea însă instituirea unei răspunderi diferențiate a lor nu ni se pare a fi o soluție adecvată realităților vieții caracterizate pe de o parte, prin amplificarea democratismului la nivelul tuturor verigilor sistemului economic, iar pe de altă parte prin accentuarea răspunderii fiecărui om al muncii pentru bunul mers al unității în care își desfășoară activitatea. Așa fiind, chiar dacă unii dintre membrii organului de conducere dispun de posibilități mai mari decît alții de a influența adoptarea și conținutul deciziilor, aceasta nu înseamnă că ceilalți membrii ai organului respectiv îndeplinesc doar rolul de a confirma, prin votul lor, soluțiile pregătite de persoanele cu funcții de conducere. Subliniem încă odată că fiecare dintre membrii organului de conducere dispune de un singur vot, egal cu a celorlalți. Nici directorul, nici șeful contabil, nici alte persoane cu funcții de conducere care participă la activitatea organului colectiv nu-și pot impune punctul lor de vedere membrilor acelui organ care nu dețin asemenea funcții. De vreme ce o anumită persoană a fost cooptată ca membru al organului colectiv de conducere este de presupus că acea persoană, indiferent de funcția și de pregătirea profesională pe care le are, dispune de priceperea și de experiența ce-i sînt necesare pentru a putea participa activ și responsabil la îndeplinirea atribuțiilor acelui organ. A admite ideea că unii membri din alcătuirea organului colectiv dispun de posibilitatea de a-și impune voința lor celorlalți membri, înseamnă să negi, cel puțin parțial, eficiența principiului muncii și conducerii colective. Acest principiu pretinde ca deciziile să fie fructul gîndirii colective și să reflecte voința comună a tuturor sau a majorității membrilor organului colectiv de conducere. Și dacă este așa, atunci înseamnă că nici unul dintre aceștia nu poate să impună celorlalți propria lui voință, iar decizia reprezintă un act de voință comună. Prin consecință, și răspunderea pentru urmările păgubitoare ale acesteia trebuie să incumbe tuturor acelora a căror voință se regăsește în conținutul voinței comune.

---

[29] *Idem*, pag. 32 și 33.

Scanned with OKEN Scanner

Autorii opiniei în discuţie propun diferenţierea răspunderii membrilor organelor colective în funcţie de gravitatea culpei ce poate fi reţinută în sarcina fiecăruia în legătură cu adoptarea deciziei, dar nu precizează ce criterii ar putea fi folosite în vederea stabilirii gradelor culpelor acestora. Un lucru este însă înafara oricărei îndoieli, anume că diferenţierea de pregătire profesională nu poate constitui un astfel de criteriu. Tuturor membrilor organului colectiv li se cere o diligenţă maximă în activitatea de conducere a unităţii şi de aceea pentru angajarea răspunderii fiecăruia dintre ei este suficientă cea mai neînsemnată culpă. Numai astfel răspunderea patrimonială pentru deciziile adoptate de ei îi poate stimula să-şi îndeplinească conştiincios şi responsabil sarcinile ce le revin în activitatea de conducere a întreprinderii.

Culpa este o noţiune imprecisă, greu de definit. De aceea, chiar în domeniul răspunderii civile n-au putut fi găsite criterii exacte de stabilire a ei care să fie acceptate de toţi autorii care au abordat această problemă. Dealtfel, în prezent, este tot mai mult acreditată ideea potrivit căreia unele specii ale răspunderii civile delictuale — cum sînt: răspunderea comitentului pentru fapta prepusului şi răspunderea pentru lucruri — nu se fondează pe culpă, ci pe cauzalitate. Credem că această idee trebuie luată în considerare şi cu referire la răspunderea patrimonială a membrilor organelor colective de conducere ale întreprinderii.

4.3.2.5. OPINIA LUI M. ELIESCU

Autorul precizează că membrii organelor colective de conducere răspund fără distincţie, potrivit dispoziţiilor legale referitoare la delictul şi cvasidelictul civil. Poartă această răspundere numai cei care au votat în favoarea deciziei păgubitoare; cei care au votat împotriva ei, ori s-au abţinut de la vot, sau nu au luat parte la votare nu sînt chemaţi să răspundă. Nimeni nu răspunde delictual decît pentru fapta proprie. Acesta este principiul. Prin excepţie legea civilă reglementează şi răspunderea pentru fapta altuia, dar o asemenea răspundere, fiind de excepţie, nu se prezumă; ea trebuie să fie prevăzută de

Scanned with OKEN Scanner

o dispoziție legală expresă care aici lipsește[30]. Considerăm că acest punct de vedere oferă soluția cea mai avantajoasă în problema distribuirii răspunderii patrimoniale a membrilor organelor colective de conducere ale întreprinderii.

4.3.2.6. CONCLUZII CE SE DESPRIND DIN PREVEDERILE LEGII NR. 2/1973

Legea nr. 2/1973, privind Curtea Superioară de Control Financiar, aduce importante precizări cu privire la situațiile și condițiile în care răspund organele unităților socialiste pentru daunele pricinuite prin gospodărirea necorespunzătoare a averii obștești. Aceste soluții legislative sînt menite — după cum se arată în expunerea de motive a legii — să asigure un astfel de cadru juridic „... încît nimeni, sub nici o formă să nu se poată sustrage controlului și răspunderii față de oamenii muncii".

În sensul dispozițiilor Legii nr. 2/1973, răspunderea patrimonială și administrativă a persoanelor care îndeplinesc funcții de conducere în organele centrale de stat, în comitetele executive ale consiliilor populare județene și al Municipiului București, în organizațiile centrale cooperatiste sau obștești, precum și a altor persoane arătate în această lege, este angajată ori de cîte ori le este imputabilă o conduită care a înrîurit în mod negativ realizarea eficienței optime în unitățile economice subordonate acelor organe. Avem în vedere situațiile de neîndeplinire a indicatorilor de eficiență economică din planul național unic de dezvoltare economico-socială datorită utilizării neraționale a fondului de investiții sau a utilizării ineficiente a fondului afectat creșterii mijloacelor circulante; întrebuințarea fondului de dezvoltare economico-socială în afara cadrului stabilit prin lege; executarea necorespunzătoare a bugetului de stat și a balanței de plăți; aprobarea unor derogări lipsite de fundamentare financiară etc.

---

[30] M. Eliescu, — *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei R.S.R., 1972, pag. 240—241.; în același sens M. Costin, — *Răspunderea persoanei juridice pentru fapta proprie*, în A.S. nr. 5/1973, pag. 30 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

Potrivit Art. 8 lit. b din Legea nr. 2/1973 se stabilește competența Curții Superioare de Control Financiar de a obliga la despăgubiri pe directorii generali și directorii din ministere și celelalte organe și organizații centrale, precum și pe conducătorii centralelor sau ai unităților asimilate care „prin măsurile luate sau prin dispozițiile date au produs pagube unității în care lucrează ori altor unități socialiste".

În cazul în care pagubele au fost constatate de organele Curții, potrivit art. 8. lit. c. din Legea nr. 2/1973, Curtea Superioară de Control financiar poate dispune obligarea la plata despăgubirilor și a altor persoane decît cele arătate mai sus.

În fine prin art. 8 lit. d. al aceleiași legi se reglementează competența Curții Superioare de Control Financiar, de a judeca contestațiile conducătorilor unităților socialiste cu personalitate juridică împotriva deciziilor de imputare date în conformitate cu prevederile Codului muncii.

Un rol deosebit de important în asigurarea recuperării daunelor pricinuite avutului obștesc prin activitatea persoanelor arătate în art. 8 al Legii nr. 2/1973, revine Primului Arbitru de Stat care are dreptul și chiar, obligația, să sesizeze Curtea Superioară de Control Financiar asupra unor nereguli constatate în activitatea ministerelor economice, centralelor industriale, sau a celorlalte organizații socialiste. În exercitarea atribuțiilor jurisdicționale — se arată în alin. penultim al art. 8 al legii — Curtea Superioară de Control Financiar, judecă și hotărăște cu privire la plata de despăgubiri ori amenzi . . . pe baza constatărilor și la sesizarea Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, Ministerului Finanțelor, băncilor și inspecțiilor de control specializate ale statului, precum și pe baza sesizărilor primului arbitru de stat. Se confirmă, astfel, odată mai mult, rolul Arbitrajului de Stat ca factor de apărare a proprietății socialiste și de asigurare a disciplinei financiare și de plan.

Constatînd abateri de la normele legale privind gospodărirea mijloacelor materiale și financiare, Curtea Superioară de Control Financiar poate să dispună blocarea fondurilor destinate plății drepturilor bănești ale persoanelor vinovate de aceste abateri. Art. 10 lit. e din Legea

Scanned with OKEN Scanner

nr. 2/1973, stabilește următoarele reguli cu privire la aplicarea acestei sancțiuni:

— pot fi blocate numai drepturile bănești — sau mai exact, cel mult o treime din retribuția tarifară netă — corespunzătoare unei perioade de maximum trei luni;

— în cazul în care din retribuția celui în cauză se efectuează — pe baza unor titluri executorii — și alte reținere, se poate bloca doar diferența pînă la jumătate din retribuția tarifară;

— în principiu blocarea drepturilor bănești este o sancțiune provizorie. Ea poate fi ridicată în cazul în care abaterile constatate au fost lichidate în termen. Cu toate acestea, în unele cazuri blocarea poate primi caracter definitiv. Astfel, ori de cîte ori ordonatorii principali de credite ai bugetului republican și celelalte persoane expres menționate de art. 8 lit. a din Legea nr. 2/1973 sînt obligați la plata unei amenzi, sumele blocate pot fi reținute definitiv (pînă la concurența amenzii) în executarea acestei sancțiuni. Cît privește celelalte persoane care intră sub jurisdicția Curții Superioare de Control Financiar, vicepreședintele acesteia va decide, în fiecare caz în parte, dacă sumele blocate urmează să fie reținute definitiv sau să fie restituite celui îndreptățit a le primi.

În cazul constatării unor încălcări grave ale normelor legale de drept financiar săvîrșite de persoane care dețin funcții elective, Curtea Superioară de Control Financiar poate propune organelor în drept revocarea acelei persoane din funcția respectivă. Dacă funcțiile deținute de cei constatați vinovați de încălcarea normelor legale cu caracter financiar nu sînt elective, Curtea poate recomanda îndepărtarea lor din funcție; recomandările sînt obligatorii și în consecință, organele cărora li se adresează trebuie să le ducă la îndeplinire în formele și cu procedura stabilită de lege.

Răspunderea patrimonială a persoanelor care intră sub jurisdicția Curții Superioare de Control Financiar este supusă regulilor ce guvernează răspunderea materială a oamenilor muncii. Concluzia se desprinde neîndoielnic din conținutul art. 28 al Legii nr. 2/1973, care dispune: „Persoanele prevăzute la art. 8 răspund în condițiile Codului muncii pentru pagubele aduse avutului obștesc din vina și în legătură cu munca lor".

Scanned with OKEN Scanner

Răspunderea organelor persoanei juridice — considerată prin prisma dispozițiilor Legii nr. 2/1973 — apare într-o lumină nouă. Taxele acestei legi clarifică o problemă deosebit de importantă — anume, aceea a modului de stabilire a răspunderii personale a persoanelor fizice din alcătuirea organului de conducere a persoanei juridice — care, în lipsa unei reglementări precise în legislația anterioară, a determinat unele incertitudini în literatura noastră juridică.

În armonie cu dispozițiile Legii nr. 2/1973, credem că problema răspunderii personale a persoanelor fizice din alcătuirea organului persoanei juridice trebuie analizată făcîndu-se distincție între două situații și anume:

a). În cazul în care prin activitatea desfășurată organul de conducere gospodărind în mod defectuos mijloacele materiale și bănești ale organizației socialiste — pricinuiește acesteia pagube, persoanele fizice din alcătuirea organului răspund în condițiile Legii nr. 2/1973. Din economia art. 8 al acestei legi rezultă că, pentru asemenea fapte, pot fi obligate la plata despăgubirilor numai persoanele fizice expres menționate de text. Or, în alcătuirea organului de conducere — prin natura sa, organ colectiv — intră și persoanele fizice care nu figurează în enumerarea limitativă a art. 8; acestea nu răspund după părerea noastră, patrimonial față de organizația socialistă pentru pagubele pricinuite de organul ei.

b). În ipoteza în care prin fapta organului persoanei juridice se pricinuiesc pagube altui subiect de drept, răspunderea personală a persoanelor fizice din alcătuirea organului, față de victimă, se stabilește potrivit normelor dreptului comun. Prin consecință, fapta păgubitoare săvîrșită de organul colectiv angajează răspunderea patrimonială a tuturor membrilor acestui organ deoarece în sistemul Codului civil obligația de reparare a pagubei este solidară în cazurile în care la pricinuirea acesteia contribuie prin acțiunile lor mai multe persoane. Or, măsurile luate și dispozițiile date de organul colectiv de conducere al unei persoane juridice materializează voința majorității sau tuturor membrilor acesteia. Este deci logic și echitabil ca victima prejudiciată să aibă posibilitatea de a promova acțiunea în responsabilitate delictuală

Scanned with OKEN Scanner

împotriva tuturor persoanelor fizice din alcătuirea organului colectiv care au contribuit la adoptarea hotărîrii sau la luarea măsurilor a căror executare a determinat păgubirea ei.

4.3.3. *RAPORTUL DINTRE RĂSPUNDEREA CONSILIULUI OAMENILOR MUNCII ȘI RĂSPUNDEREA BIROULUI ACESTUI CONSILIU*

Consiliul oamenilor muncii și biroul consiliului oamenilor muncii sînt organe colective de conducere ale întreprinderii. Faptele acestora angajează deci răspunderea directă a întreprinderii, iar atunci cînd ele produc consecințe păgubitoare, persoanele fizice din alcătuirea organelor respective răspund patrimonial pentru asemenea consecințe.

Membrii biroului consiliului oamenilor muncii sînt în același timp și membrii ai consiliului oamenilor muncii. Se pune deci problema dacă fapta păgubitoare săvîrșită de biroul consiliului oamenilor muncii prin adoptarea unei decizii necorespunzătoare este de natură să angajeze numai răspunderea acestui organ sau, dimpotrivă, ea poate antrena și răspunderea consiliului oamenilor muncii? Pe de altă parte, se mai pune problema dacă decizia păgubitoare este adoptată de consiliul oamenilor muncii, iar punerea ei în executare este făcută de biroul acestui consiliu, căruia dintre aceste organe îi incumbă răspunderea: celui care a adoptat-o, celui care a adus-o la îndeplinire, sau și unuia și celuilalt?

Firește, pentru a răspunde corect la aceste întrebări este necesar să cercetăm raportul dintre cele două organe de conducere în discuție.

Din economia dispozițiilor cuprinse în textele Legii nr. 5/1978 se desprind în acest sens, următoarele concluzii, reținute dealtfel și în literatura de specialitate[31].

— Biroul consiliului oamenilor muncii are atît atribuții de punere în executare a deciziilor adoptate de consiliul oamenilor muncii, cît și atribuții de a adopta el însăși

---

[31] V. D. Zlătescu, — *op. cit.*, pag. 242 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

decizii în limitele mandatului pe care îl primește de la acest din urmă organ (art. 37).

— Întinderea mandatului biroului consiliului oamenilor muncii este stabilită de către consiliul oamenilor muncii. De aici consecința că puterea de decizie a celui dintîi organ poate fi limitată de către cel de-al doilea organ prin restrîngerea sferei de probleme în care legea îi recunoaște competența de a adopta hotărîri. Consiliul oamenilor muncii poate decide el însuși — atunci cînd apreciază ca necesară o asemenea decizie — în oricare dintre problemele ce potrivit legii pot fi hotărîte de către biroul consiliului oamenilor muncii[32].

— Biroul consiliului oamenilor muncii este un organ subordonat consiliului oamenilor muncii care-i îndrumă, conduce și controlează activitatea.

În lumina celor ce preced considerăm că în principiu, răspunderea pentru consecințele păgubitoare ale deciziilor adoptate de organele colective de conducere ale întreprinderii revine consiliului oamenilor muncii. E firesc să fie așa, deoarece el, și numai el, are o putere proprie de decizie. Biroul consiliului oamenilor muncii, chiar dacă are unele atribuții de decizie, le exercită nu în putere proprie, ci în virtutea mandatului primit de la consiliul oamenilor muncii. Or, de vreme ce acest din urmă organ a încredințat puterea de decizie în anumite probleme primului organ, implicit și-a asumat și responsabilitatea pentru modul în care va decide organul împuternicit. Desigur, această constatare nu trebuie interpretată în sensul că biroul consiliului oamenilor muncii este absolvit de

---

[32] Potrivit art. 54 lit. „c" al Legii nr. 11/1971, biroul consiliului oamenilor muncii aprobă în limitele stabilite de consiliul oamenilor muncii:

— executarea lucrărilor de mică mecanizare și alte lucrări necuprinse în planul de investiții și care se realizează din credite bancare;

— realizarea unor investiții în regie sau antrepriză care, potrivit dispozițiilor legale, pot fi executate din resurse proprii, lăsate la dispoziția unității, precum și cele din fondurile atribuite în acest scop de organul căruia îi este subordonată și celelalte unități componente. Consiliul oamenilor muncii va putea hotărî ca biroul său să aibă competența de aprobare numai pentru unele dintre lucrările de acest gen, și să-și rezerve dreptul de a da aprobări pentru celelalte.

Scanned with OKEN Scanner

orice responsabilitate pentru consecinţele negative ale deciziilor sale. El răspunde pentru deciziile adoptate, dar răspunderea sa este paralelă cu aceea a consiliului oamenilor muncii. În consecinţă, consiliul oamenilor muncii răspunde atît pentru propriile lui decizii, cît şi pentru deciziile biroului consiliului oamenilor muncii, iar acesta din urmă răspunde numai pentru deciziile sale alături de cel dintîi.

Problema răspunderii biroului consiliului oamenilor muncii şi a consiliului oamenilor muncii se pune în termeni diferiţi în legătură cu executarea deciziilor. Astfel, este posibil ca o decizie corectă, adoptată de către unul din cele două organe să fie executată defectuos de către biroul consiliului oamenilor muncii. În asemenea situaţii, indiferent care dintre cele două organe a adoptat decizia, răspunderea revine în exclusivitate biroului consiliului oamenilor muncii, deoarece el singur se face vinovat de executarea defectuoasă a acelei decizii. Prin urmare dacă printr-o astfel de faptă se cauzează consecinţe păgubitoare întreprinderii sau unui terţ (persoană fizică sau persoană juridică) vor răspunde patrimonial numai membrii biroului, nu şi membrii consiliului oamenilor muncii.

4.4. RĂSPUNDEREA ÎNTREPRINDERII PENTRU NEÎNDEPLINIREA SAU ÎNDEPLINIREA NECORESPUNZĂTOARE A OBLIGAŢIILOR ASUMATE PRIN CONTRACTE ECONOMICE

4.4.1. *PRECIZĂRI PRELIMINARE*

În legislaţia noastră, contractul economic este un instrument de planificare şi, totodată, de îndeplinire a prevederilor înscrise în planul naţional unic de dezvoltare economico-socială. Potrivit art. 2 din Legea nr. 71/1969, „... el serveşte la fundamentarea planurilor anuale pe baza prevederilor cuprinse în planul cincinal, precum şi la concretizarea desfăşurării relaţiilor economice dintre organizaţiile socialiste cu privire la furnizarea de produse, executarea de lucrări şi prestarea de servicii în scopul înfăptuirii integrale a obligaţiilor rezultate din planul unic de dezvoltare economico-socială". Din cuprinsul acestor

Scanned with OKEN Scanner

prevederi legale rezultă fără echivoc importanţa deosebită pe care o are pentru buna desfăşurare a activităţii fiecărei întreprinderi, executarea întocmai a tuturor obligaţiilor izvorîte din contractele economice. Dispoziţia legală cuprinsă în art. 12 din aceeaşi lege accentuează odată mai mult această importanţă stabilind că: „Părţile trebuie să execute în natură şi întocmai obligaţiile asumate prin contract şi răspund de respectarea integrală a acestora . . .“ Aşadar, nerespectarea obligaţiilor asumate prin contractul economic constituie un fapt generator de răspundere a întreprinderii în culpă. Este vorba de răspunderea civilă contractuală, deoarece legislaţia noastră nu reglementează o formă distinctă de răspundere circumscrisă numai contractelor economice.

Răspunderea întreprinderii pentru nerespectarea obligaţiilor stipulate în contractele economice este guvernată de regulile şi principiile generale ale răspunderii civile, precum şi de unele reguli specifice consfinţite prin legile speciale incidente în acest domeniu. Existenţa unor reglementări speciale în materia răspunderii izvorîtă din contractele economice, alături de dreptul comun din domeniul răspunderii civile contractuale a ocazionat conturarea unor puncte de vedere contradictorii în literatura de specialitate cu privire la sfera acestei răspunderi. Astfel, unii autori[33] susţin că în sfera răspunderii izvorîte din nerespectarea obligaţiilor stipulate în contractele economice se cuprinde obligaţia de reparare a prejudiciului cauzat prin neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligaţiilor contractuale şi obligaţia de plată a penalităţilor; obligaţia de garanţie pentru vicii şi, refuzul beneficiarului de a accepta livrarea întîrziată, refuzul de a accepta produse calitativ necorespunzătoare etc. neimplicînd culpa furnizorului nu intră în aria de cuprindere a acestei răspunderi. Alţi autori[34] delimitează sfera răspunderilor

---

[33] R. Sanielevici, — *Delimitarea noţiunii răspunderii contractuale a organizaţiilor socialiste şi temeiul acestei răspunderi*, în R.R.D. nr. 7/1969, pag. 32.

[34] Heinz Such, — Zur vertraglichen materiellen Varantwortlichkeit in der Zivilgesetzgesetzgebung (Contribuţie la reglementarea răspunderii civile în legislaţia civilă, în Revista Neue Justiz, nr. 1/1964, pag. 17—24.

Scanned with OKEN Scanner

în discuţie utilizînd o formulă mai cuprinzătoare: toate consecinţele neexecutării, ori executării necorespunzătoare a obligaţiilor contractuale. Considerăm justă această ultimă opinie deoarece răspunderea juridică indiferent de forma în care se manifestă (penală, civilă etc.) se defineşte în toate cazurile ca un complex de obligaţii şi drepturi corelative acestora care subsumează toate consecinţele juridice negative ce legea le atribuie săvîrşirii faptei ilicite, generatoare de răspundere. Culpa este o condiţie a răspunderii contractuale; ea se raportează numai la faptul generator al răspunderii (concretizat în executarea necorespunzătoare sau în neexecutarea obligaţiei contractuale) şi nu la consecinţele antrenate de o asemenea faptă. Livrarea unor produse calitativ necorespunzătoare este prin ea însăşi o executare necorespunzătoare a obligaţiei contractuale ce nu înlătură, ci presupune culpa furnizorului; refuzul beneficiarului de a accepta asemenea produse constituie o consecinţă a executării necorespunzătoare a obligaţiei de livrare. Tot astfel, livrarea întîrziată are semnificaţia unei încălcări a contractului, deci constituie un fapt generator a răspunderii contractuale a furnizorului. Sîntem de părere că toate sancţiunile civile la care se expune furnizorul ca urmare a neexecutării sau executării necorespunzătoare a obligaţiilor contractuale constituie consecinţe aferente răspunderii contractuale. Nici o sancţiune juridică, indiferent de natura ei, nu poate fi aplicată înafara ariei de incidenţă a răspunderii juridice. Urmează deci că toate sancţiunile civile care sînt stabilite pentru diferitele ipoteze de încălcare a obligaţiilor contractuale (indiferent dacă încălcarea constă în neexecutare sau în executarea necorespunzătoare a acestor obligaţii) sînt susceptibile de aplicare numai în cadrul răspunderii contractuale.

4.2.2. *MODUL DE FUNCŢIONARE A RĂSPUNDERII CONTRACTUALE A ÎNTREPRINDERII*

Principiul autogestiunii implică obligaţia fiecărei întreprinderi de a suporta urmările negative ce decurg din neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare din cul-

Scanned with OKEN Scanner

pă a obligațiilor asumate prin contractele economice. Orice nerespectare a acestor obligații presupune, prin ea însăși, și o nesocotire a sarcinilor de plan înscrise în planul național unic de dezvoltare economico-socială și prejudiciază interesele societății referitoare la asigurarea dezvoltării accelerate a economiei naționale. De aceea prin art. 21 al. 1 al Legii nr. 71/1969 se stabilește că: „organizația care nu-și execută obligațiile privind executarea prevederilor contractului, ori le execută necorespunzător, datorează celeilalte părți penalități, precum și despăgubiri în vederea reparării prejudiciului cauzat din culpa sa, în măsura în care acesta nu a fost acoperit în întregime prin plata penalităților prevăzute în contract". Din conținutul acestei dispoziții legale rezultă că legea contractelor economice așază răspunderea contractuală a întreprinderii pe principiile răspunderii pe bază de culpă și al reparării integrale a prejudiciului; ea stabilește ca mijloace juridice de înfăptuire a acestei răspunderi penalitățile și despăgubirile.

Contractul economic trebuie să cuprindă în mod obligatoriu clauza penală, adică o convenție accesorie prin care debitorul garantează îndeplinirea obligației principale asumîndu-și îndatorirea de a plăti o sumă de bani cu titlul de daune interese minimale pentru cazul nerespectării acelei obligații. Sumele de bani pe care debitorul le plătește în virtutea clauzei penale se numesc penalități. Așadar penalitățile constituie sancțiunea la care se expune debitorul obligației principale izvorîte din contractul economic, în cazul în care nu-și îndeplinește această obligație sau o îndeplinește în mod necorespunzător din culpă. Desigur, această sancțiune poate fi concepută numai ca parte integrantă a răspunderii contractuale căci aplicarea și executarea ei este admisibilă numai în cadrul răspunderii contractuale. Obligarea debitorului la plata penalităților trebuie privită însă nu numai ca o manifestare sau ca o expresie a constrîngerii de stat, ci ca un important factor de mobilizare a organizațiilor economice socialiste la îndeplinirea scrupuloasă a obligațiilor contractuale și totodată ca un mijloc de reparare a prejudiciilor cauzate prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a unor asemenea obligații.

Scanned with OKEN Scanner

Prin art. 21 alin. 1 al Legii nr. 71/1969, reprodus mai sus se consacră regula imputării penalităţilor asupra despăgubirilor potrivit căreia organizaţia socialistă în culpă datorează despăgubiri organizaţiei prejudiciate prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligaţiilor contractuale, numai în măsura în care prejudiciul încercat de aceasta din urmă nu este acoperit prin plata penalităţilor. Prin urmare, obligarea la despăgubiri — care în sistemul codului civil ţine de esenţa răspunderii contractuale — constituie potrivit legii contractelor economice un aspect oarecum secundar al acestei răspunderi, o sancţiune subsidiară în raport cu obligarea la plata penalităţilor. Penalităţile sînt expresia unei evaluări anticipate a daunelor minime a căror producere poate fi ocazionată ca urmare a nerespectării obligaţiilor izvorîte din contractul economic. Această evaluare are caracter aproximativ şi de aceea în cazul în care creditorul păgubit face dovadă că prejudiciul suferit este superior cuantumului penalităţilor stabilite, devine posibilă obligarea debitorului în culpă la despăgubiri în completare astfel încît repararea prejudiciului să fie integrală.

Cuantumul penalităţilor este fixat prin lege, iar părţile contractului economic nu pot stabili un cuantum inferior limitei minime a acestuia; nimic nu se opune însă ca ele să convină asupra unor penalităţi într-un cuantum superior celui fixat prin lege. În acest din urmă caz însă debitorul care neexecutîndu-şi obligaţia contractuală, sau executîndu-o în mod necorespunzător este ţinut la plata unor penalităţi superioare celor prevăzute de lege, are dreptul să ceară evaluarea prejudiciului concret suferit de creditor şi reducerea penalităţilor la limita stabilită de lege dacă prin evaluarea respectivă se constată că acel prejudiciu poate fi acoperit în întregime prin plata penalităţilor legale. O asemenea soluţie se impune în lumina principiului inadmisibilităţii îmbogăţirii fără justă cauză a unei întreprinderi în detrimentul altei întreprinderi.

Faptele generatoare de răspundere contractuală a întreprinderii sînt foarte variate: în general se poate afirma că orice nerespectare a clauzelor contractuale pentru care legea prevede obligarea la penalităţi (fie ele de neexecu-

Scanned with OKEN Scanner

tare sau de întîrziere în executare) antrenează această răspundere. Obligarea la penalități ține de specificul răspunderii în contractele economice și ori de cîte ori se pune problema unei asemenea obligări se aduce în actualitate și răspunderea contractuală a organizațiilor economice socialiste.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

1. ORGANIZAREA, CONDUCEREA ŞI FUNCŢIONAREA ÎNTREPRINDERII

1.1. *Întreprinderea entitate economică şi obiect de reglementare juridică* 5
1.1.1. Abordarea sistemică a întreprinderii 5
1.1.1.1. Necesitatea abordării sistemice a conceptului de întreprindere 5
1.1.1.2. Întreprinderea în concepţia legiuitorului 10
1.1.1.3 Definirea întreprinderii în doctrina juridică şi economică. . 10
1.1.1.4. Definiţia pe care o propunem 13
1.1.2. Înfiinţarea şi dotarea întreprinderii socialiste 15
1.1.2.1. Clasificarea legală a întreprinderilor 15
1.1.2.2. Actul de înfiinţare al întreprinderii socialiste de stat. . . . 15
1.1.2.3. Precizări referitoare la temeiul formării întreprinderii . . . 16
1.1.2.4. Înregistrarea întreprinderii 18
1.1.2.5. Dotarea întreprinderii. 19
1.1.3. Principiile de organizare ale întreprinderii socialiste de stat 21
1.1.3.1. Enumerarea principiilor 21
1.1.3.2. Principiul centralismului democratic 21
1.1.3.3. Principiul autoconducerii muncitoreşti 22
1.1.3.4. Principiul autogestiunii economico-financiare 23
1.2. *Personalitatea juridică a întreprinderii socialiste de stat* . . 26
1.2.1. Explicaţii preliminare 26
1.2.1.1. Necesitatea participării întreprinderii la circuitul juridic . 26
1.2.1.2. Elementele personalităţii juridice 27
1.2.1.3. Clasificarea persoanelor juridice 29
1.2.2. Fundamentul personalităţii juridice a întreprinderilor socialiste de stat. 30
1.2.3. Capacitatea juridică a întreprinderii socialiste de stat . . . 34
1.2.3.1. Conceptul de capacitate juridică. 34
1.2.3.2. Dobîndirea şi întinderea capacităţii juridice a întreprinderii 34

Scanned with OKEN Scanner

1.2.4. Capacitatea juridică a întreprinderilor subordonate centralei 38
1.2.4.1. Conținutul capacității juridice a întreprinderii subordonate centralei 38
1.2.4.2. Capacitatea juridică a întreprinderilor subordonate centralei nu poate fi îngrădită prin voința unilaterală a acesteia. . . 41
1.2.5. Unitățile economice lipsite de personalitate juridică nu dispun de capacitate juridică 45
1.2.5.1. Corelația dintre capacitatea juridică și calitatea de subiect de drept 45
1.2.5.2. Unitatea fără personalitate juridică este un subiect de drept asimilat 47
1.3. Centrala industrială. 54
1.3.1. Explicații generale. 54
1.3.2. Tipuri de centrală. 56
1.3.3. Raporturile dintre centrală și alte organe sau organizații economice de stat 57
1.3.3.1. Precizări preliminare 57
1.3.3.2. Raporturile centralei cu forul tutelar.. 57
1.3.3.3. Raporturile dintre centrală și întreprinderile cu personalitate juridică subordonate ei 59
1.3.3.4. Raporturile dintre centrală și unitățile fără personalitate juridică subordonate ei. 60
1.3.3.5. Raporturile dintre centrală și alte unități ce nu-i sînt subordonate 61
1.4. *Organizarea funcțională și structurală a întreprinderii* 62
1.4.1. Funcțiunile întreprinderii. 62
1.4.1.1. Considerații generale 62
1.4.1.2. Funcțiunea de cercetare-dezvoltare. 64
1.4.1.3. Funcțiunea de producție 66
1.4.1.4. Funcțiunea comercială. 67
1.4.1.5. Funcțiunea financiar-contabilă 69
1.4.1.6. Funcțiunea de personal 70
1.4.1.7. Funcțiile (atributele) conducerii. 72
1.4.2. Organizarea structurală a întreprinderii. 74
1.4.2.1. Premisele organizării structurale 74
1.4.2.2. Elementele organizării structurale 76
1.4.2.3. Relațiile dintre organisme 78
1.4.2.4. Tipologia structurilor 81
1.5. *Organele de conducere ale întreprinderii* 86
1.5.1. Explicații generale. 86
1.5.1.1. Enumerarea organelor de conducere ale întreprinderii. . . 86

Scanned with OKEN Scanner

1.5.1.2. Cvorumul de constituire şi de decizie al organelor colective de conducere 87
1.5.1.3. Soluţionarea divergenţei dintre preşedintele/vicepreşedintele consiliului oamenilor muncii şi majoritatea membrilor acestui organ 87
5.2. Adunarea generală 91
1.5.2.1. Rolul adunării generale. 91
1.5.2.2. Competenţa adunării generale. 92
1.5.2.3. Constituirea adunării generale a întreprinderii 93
1.5.2.4. Constituirea adunării generale a centralei 94
1.5.3. Consiliul oamenilor muncii. 96
1.5.3.1. Componenţa şi atribuţiile consiliului oamenilor muncii al întreprinderii 96
1.5.3.2. Componenţa şi atribuţiile consiliului oamenilor muncii al centralei 98
1.5.3.3. Rolul consiliilor tehnico-economice. 100
1.5.4. Biroul consiliului oamenilor muncii. 101
1.5.4.1. Componenţa şi atribuţiile biroului consiliului oamenilor muncii. 101
1.5.4.2. Componenţa şi atribuţiile biroului consiliului oamenilor muncii al centralei 102
1.5.5. Directorul 103
1..5.1. Rolul directorului întreprinderii 103
1.5.5.2. Rolul directorului general al centralei. 104

2. FONDURILE ÎNTREPRINDERII

2.1. *Categoriile de fonduri aflate în dotarea întreprinderii* 106
2.1.1. Conceputul de fonduri ale întreprinderii. 106
2.1.2. Principalele categorii de fonduri. 108
2.1.3. Alte fonduri 109
2.2. Fondurile fixe. 112
2.2.1. Caracteristici generale 112
2.2.2. Gruparea fondurilor fixe. 114
2.2.3. Particularităţile rotaţiei fondurilor fixe. 115
2.2.4. Amortizarea fondurilor fixe. 116
2.2.4.1. Rolul amortizării fondurilor fixe. 116
2.2.4.2. Elementele sistemului de amortizare 118
2.2.5. Planificarea şi vărsarea amortismentului 122
2.3. *Finanţarea investiţiilor* 125
1.3.1. Caracteristicile esenţiale ale finanţării investiţiilor întreprinderii. 125

Scanned with OKEN Scanner

2.3.2. Resursele de finanțare ale investițiilor 127
2.4. *Mijloacele circulante ale întreprinderii* 129
2.4.1. Caracteristicile generale ale mijloacelor circulante. 129
2.4.2. Problematica planificării necesarului de mijloace circulante 132
2.4.3. Problematica resurselor de fonduri. 133
2.5. *Regimul juridic al fondurilor întreprinderii*. 135
2.5.1. Regimul juridic al fondurilor fixe. 135
2.5.1.1. Sediul legal al materiei. 135
2.5.1.2. Reguli juridice aplicabile fondurilor fixe. 137
2.5.2. Regimul juridic al mijloacelor circulante 145

3. RELAȚIILE FINANCIARE ALE ÎNTREPRINDERII

3.1. *Natura și rolul relațiilor financiare ale întreprinderii* . . . 147
3.2. *Relațiile bugetare ale întreprinderii*. 150
3.2.1. Considerații generale 150
3.2.2. Finanțarea bugetară 151
3.2.3. Vărsămintele la buget 152
3.3. *Relațiile de autofinanțare* 154
3.3.1. Conceptul și necesitatea autofinanțării 154
3.3.2. Modalitățile de autofinanțare. 156
3.4. *Relațiile financiare cu personalul muncitor* 157
3.5. *Relațiile cu banca*. 158
3.7. *Relațiile care mijlocesc folosirea fondurilor* 159

4. RĂSPUNDEREA ÎNTREPRINDERII PENTRU PAGUBE PRICINUITE TERȚILOR CU PRILEJUL ÎNDEPLINIRII ACTIVITĂȚII SALE

4.1. *Formele de răspundere juridică ale întreprinderii* 160
4.1.1. Obligația de responsabilitate a întreprinderii. 160
4.1.1.1. Precizări preliminare 160
4.1.1.2. Persoana juridică, subiect al răspunderii delictuale și contractuale. 161
4.1.2. Situațiile generatoare ale obligației de responsabilitate ale întreprinderii 162
4.1.2.1. Enumerarea ipotezelor de responsabilități ale întreprinderii 162
4.1.2.2. Precizarea domeniului abordat 163
4.2. *Răspunderea întreprinderii pentru pagubele pricinuite terților prin fapta organului său de conducere* 164
4.2.1. Precizări preliminare 164
4.2.2. Condițiile răspunderii întreprinderii pentru fapta proprie 165
4.2.2.1. Precizări preliminare. 165

Scanned with OKEN Scanner

4.2.2.2. Fapta ilicită 166
4.2.2.3. Paguba 17
4.2.2.4. Culpa 17
4.2.2.5. Raportul de cauzalitate 175
4.2.3. Principiile răspunderii directe a persoanei juridice 176
4.2.3.1. Generalităţi 176
4.2.3.2. Principiul răspunderii exclusive in raport cu forul ierarhic 177
4.2.3.3. Principiul răspunderii cumulate in raport de persoana sau persoanele fizice care alcătuiesc organul de conducere . . . 179
4.3. *Răspunderea membrilor organelor colective de conducere ale întreprinderii* 180
4.3.1. Explicaţii generale 180
4.3.2. Opinii cu privire la modul de distribuire a răspunderii patrimoniale a membrilor organelor colective de conducere ale întreprinderii. 182
4.3.2.1. Opinia exprimată de Tr. Ionaşcu şi E.A. Barasch. 182
4.3.2.2. Opinia formulată de Gh. Beleiu 183
4.3.2.3. Opinia lui G. Corciova. 184
4.3.2.4. Opinia exprimată de A. Balogh şi R. N. Petrescu . . . 185
4.3.2.5. Opinia lui M. Eliescu 187
4.3.2.6. Concluzii ce se desprind din prevederile Legii nr. 2/1973 188
4.3.3. Raportul dintre răspunderea consiliului oamenilor muncii şi răspunderea biroului acestui consiliu 192
4.4. *Răspunderea întreprinderii pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligaţiilor asumate prin contracte economice*. 194
4.4.1. Precizări preliminare 194
4.4.2. Modul de funcţionare a răspunderii contractuale a întreprinderii 196

Redactor: MIRCEA ŞTEFAN
Tehnoredactor: CONSTANTIN RUSU

Apărut: 1978. Bun de tipar: 17.08.1978. Comanda nr.: 1654. Coli de tipar: 12,75. Tiraj: 7250+90+20 broşate. Hîrtia: velină 70 g/m². Format: 54×84/16.

Tiparul executat sub comanda nr. 368/1978 la Întreprinderea Poligrafică Cluj, Municipiul Cluj-Napoca, Str. Brassai nr. 5—7 Republica Socialistă România